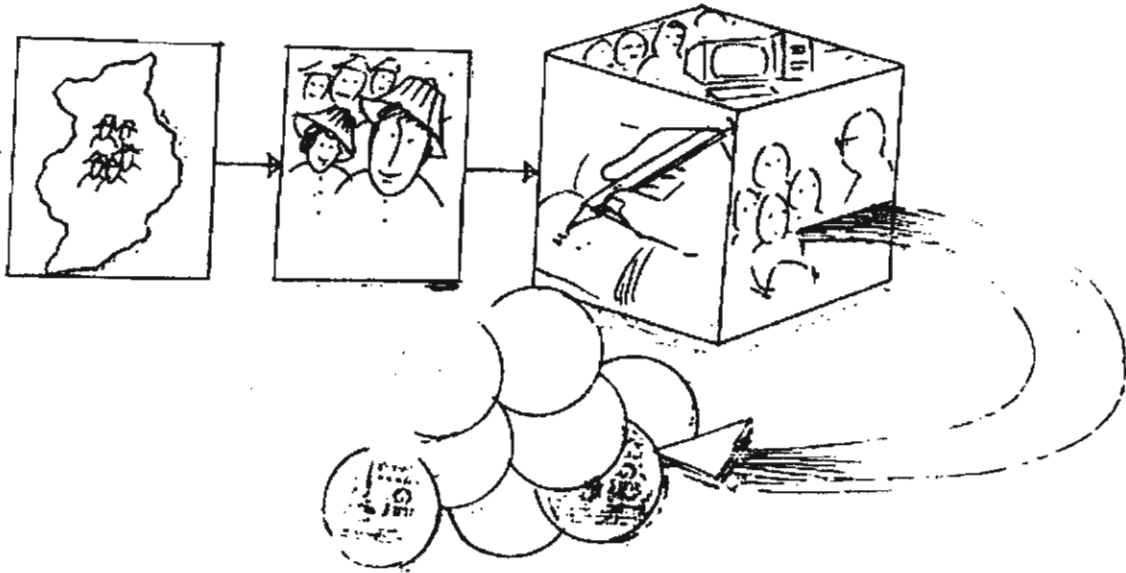

ระบบ กอไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

ผศ. อดิศา อดิษฐ์	เกษมเนตร
ผศ. ประทีป	อินใจ
ดร. วิไลลักษณ์	ช่ออ้อ
ผศ. ดร. ฉันทนา	ภาคบงกช
อ. ทศนา	ทองภักดี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กุมภาพันธ์ 2545

ISBN 974 - 9613 - 60 - 0

ระบบ กอไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร -

ผศ.ธิดาวัลย์	เกษมเนตร
ผศ.ประทีป	จีนใจ
ดร.โอภาสลักษณะ	ชวัลดี
ผศ.ดร.ฉันทนา	ภาคบงกช
อ.ทัศนวิ	ทองภักดี

สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กุมภาพันธ์ 2545

ISBN 974 - 9613 - 60 - 0

คำนำ

เอกสาร เรื่อง "ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณภาพ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร" เป็นรายงานการศึกษา คุณลักษณะ และทักษะที่สำคัญของแรงงานภาคการเกษตรในด้านพืชผล ปศุสัตว์ ประมง และการแปรรูปสินค้า พร้อมทั้งศึกษาระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร ในจังหวัดน่าน รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง "ระบบการถ่ายทอดทางสังคมเพื่อการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแก่แรงงานภาคการเกษตร" การศึกษานี้สำเร็จลงได้ด้วยความร่วมมือจากข้าราชการในหน่วยงานต่างๆ ของจังหวัดน่าน ครู/อาจารย์ ตลอดจนเกษตรกรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (ภาคผนวก จ) คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
ความสำคัญและที่มาของเรื่องที่ศึกษา	1
วัตถุประสงค์	3
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์	4
แนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล	5
ด้านคุณลักษณะ	5
ด้านทักษะ	7
ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตร	7
ระบบการพัฒนา	7
ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาศักยภาพ	8
กลไกการพัฒนาศักยภาพ	13
กระบวนการพัฒนา	14
แนวทางการจัดกระบวนการพัฒนา	14
ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาศักยภาพ	15
วิธีการวิจัย	20
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	21
ขั้นตอนการวิจัย	23
วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	24
กรอบแนวคิด	25
ผลการศึกษา	27
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการ พัฒนาแรงงานภาคการเกษตร	27
ด้านคุณลักษณะ	27
ด้านทักษะ	34
ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร	43
ตอนที่ 2 การสร้างระบบกลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพและทักษะแรงงาน ภาคการเกษตร	46
ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการพัฒนา I CAN DO สู่การปฏิบัติ	52
เอกสารอ้างอิง	56
ภาคผนวก	60

สารบัญภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม	16
2 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม	17
3 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มมนุษยนิยม	19

ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงานภาคการเกษตร

ความสำคัญและที่มาของเรื่องที่ศึกษา

ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ภาคเกษตรของไทยยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรภายในประเทศ เป็นความมั่นคงทางด้านอาหารของประเทศ เป็นแหล่งผลิตอาหารเลี้ยงประชากรในภูมิภาคต่างๆ ของโลก นำเข้ารายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศถึงปีละ 2.3 แสนล้านบาท เป็นแหล่งวัตถุดิบสำหรับภาคอุตสาหกรรมเกษตรและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว และยังมีมีความสำคัญในฐานะรองรับแรงงานมากกว่า ร้อยละ 60 ของประเทศ (กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2540 : 3) จึงนับได้ว่าภาคเกษตรกรรมมีบทบาทสำคัญอย่างสูง ในโครงสร้างเศรษฐกิจไทย แต่จากข้อมูลตัวเลขเกี่ยวกับประชากรและกำลังแรงงานของกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2540) พบว่า ในปี 2540 ประชากรในภาคเกษตรกรรม มีอยู่จำนวน 17 ล้านคน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอัตราเพิ่มของรายได้ต่ำกว่ากลุ่มอาชีพอื่นๆ ความยากจนส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในชนบทถึงร้อยละ 86 ของความยากจนทั่วประเทศ และจากภาวะวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อกลางปี 2540 เป็นต้นมา คาดว่าแรงงานผู้สูญเสียโอกาสการจ้างงานเนื่องจากการล่มสลายหรือการลดขนาดของภาคธุรกิจเมืองที่มีจำนวนมากกว่า 1 ล้านคนจะย้ายกลับสู่ชนบทและกลับไปพึ่งพิงการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามเดิม

การประกอบอาชีพเกษตรกรรมยังมีปัญหาต่างๆ มากมายที่ทำให้เกษตรกรประสบความล้มเหลวในการประกอบอาชีพ ซึ่งตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 – 4 (2504 – 2524) เน้นสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวในภาคการเกษตร ด้วยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน มีการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรเข้ามาใช้มากมาย เช่น พันธุ์พืชใหม่ๆ ปุ๋ย สารเคมี และยาฆ่าแมลง เป็นต้น การสนับสนุนให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเฉพาะพืชไร่ ้อย ข้าวโพด และมันสำปะหลัง นอกเหนือจากการผลิตข้าวและพืชหลักดั้งเดิม ทำให้เกษตรกรบุกรุกพื้นที่ป่าธรรมชาติ เพื่อขยายพื้นที่ทำการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งโรคแมลงระบาดในนาข้าวและพืชไร่เริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น ในช่วงที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของภาคเกษตรกรรมเพิ่มขึ้นในระดับสูงเนื่องจากมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้โดยไม่ได้คำนึงถึงผลเสียที่เกิดขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 – 8 (2525- 2544) ยังคงสนับสนุนการปรับโครงสร้างการผลิต แต่เน้นให้เพิ่มประสิทธิภาพแทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก และมุ่งเน้นให้เกิดการกระจายรายได้ และขยายความเจริญไปสู่ภูมิภาค สนับสนุนการใช้และการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ ส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติในไร่นาอย่างถูกต้องในรูปแบบเกษตรยั่งยืน คือมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความสามารถในการพึ่งพาตนเอง และมีความมั่นคงทางด้านอาหารและด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น โดยสนับสนุนให้มีการ

ผลิตกิจกรรมการเกษตรหลายอย่างที่เกื้อกูลกันและไม่ทำลายทรัพยากรและสภาพแวดล้อม และเน้นการใช้ปัจจัยการผลิตและการบริโภคสินค้าที่ผลิตได้ภายในไร่นาของตนเอง รวมทั้งการสร้างโอกาสทางเลือกให้เกษตรกรในการประกอบอาชีพการเกษตรให้มีรายได้เพียงพอและมีทางเลือกในการดำรงชีวิตในชนบทได้อย่างมั่นคงในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศ โดยการร่วมประสานระหว่างภาครัฐ เอกชน และเกษตรกรเพื่อให้การทำเกษตรเป็นทางออกหนึ่งของสังคมภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ธันวา จิตต์สงวน และคณะ, 2543)

เกษตรกรในประเทศต่างๆ ที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืนมักจะประสบปัญหาของความรู้สึก "ไม่พอเพียง" หรือ "ขาดแคลน" ดังปรากฏในคำกล่าวจากการประชุมระดับโลกจาก 25 ประเทศ ซึ่งจัดโดย IFA (International Federation of Agriculture Proceudes) ณ ประเทศไอซ์แลนด์ ที่ว่า "เกษตรกรมักให้ความสนใจกับสิ่งแวดล้อมเพราะเขาเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม" (Freenstra, Gail, Chaney, and David, 1997) แต่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการเกษตรเพื่อการค้ามาเป็นการเกษตรแบบยั่งยืนต้องใช้เวลาและต้องพึ่งพาอุปสรรคนานาประการ ผลตอบแทนที่ได้รับก็เป็นผลตอบแทนระยะยาว และผลประโยชน์บางส่วนอาจไม่ใช่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เกษตรกรผู้จะปรับเปลี่ยนตนเอง เข้าสู่วิถีการผลิตแบบนี้จึงต้องมีความพร้อม มีความตระหนักในผลประโยชน์ของตนเอง และชุมชนจะได้รับในภายภาคหน้า ต้องมีความอดทนในการเรียนรู้และพัฒนาการเกษตรยั่งยืนในไร่นาของตนเอง (ธันวา จิตต์สงวน และคณะ, 2543) โลกปัจจุบันเป็นยุคของโลกที่ไร้พรมแดนในเรื่อง ข้อมูลข่าวสารการเคลื่อนไหวของ "ความรู้" ซึ่งจำเป็นในการก่อให้เกิดทักษะพื้นฐาน ทักษะอาชีพ และทักษะการมองโลก ทำให้ผู้ที่พร้อมและไม่พร้อมที่จะรับ เกิดความแตกต่างชัดเจน จนนำไปสู่ปัญหาช่องว่าง (Gap ในด้านต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงมีการปิดช่องว่างดังกล่าว คือ การปิดช่องว่างของความรู้ โดยจัดวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพผ่านการฝึกทักษะ ถ้ากำหนดให้ทักษะเป็นแกนในการพัฒนา จะส่งผลที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. ผลตอบแทนทางสังคม คือ จะทำให้เกิดการขยายตัวด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น คนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น และมีจำนวนมากขึ้น รวมทั้งสุขภาพอนามัยที่ดี เพราะได้รับแต่อาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการ
2. บุคคลจะทำให้กลไกของตลาดจะทำงานดีขึ้น ทำให้การจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างโอกาสให้คนในสังคมเพิ่มขึ้น

การพัฒนา "ทักษะ" จึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะกับเกษตรกรไทย เพราะตามสถิติเศรษฐกิจล่าสุด พ.ศ. 2542 สาขาเกษตรซึ่งมีประชากรเกี่ยวข้องจำนวนรวมร้อยละ 60 ของประชากรของประเทศสามารถก่อให้เกิดมูลค่า หรือรายได้เพียงร้อยละ 11 ของรายได้ประชาชาติ การเพิ่มทักษะแก่ "เกษตรกร" ของประเทศจะช่วยลดช่องว่างระหว่างเกษตรกรกับกลุ่มอื่นของประเทศ เมื่อประชากรร้อยละ 60 ของประเทศมี "ทักษะ" พวกเขาเหล่านั้นจะใช้ทักษะในการพิชิต "ความด้อย" ทั้งปวงลง

จะทำให้ประเทศสามารถพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) และมีความสามารถในการแข่งขันทำให้สามารถพัฒนาประเทศให้อยู่ได้อย่างยั่งยืน (Sustainability) ในยุคโลกาภิวัตน์

นอกจากการพัฒนาทักษะแล้ว คุณลักษณะของแรงงานก็เป็นองค์ประกอบที่ควรให้ความสำคัญ เพื่อเสริมแต่งให้การพัฒนาทักษะนี้เกิดประโยชน์ต่อการทำงานอย่างเต็มที่ คุณลักษณะเหล่านี้ ได้แก่ แรงจูงใจ ความใฝ่รู้ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคเหนือ ที่สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน ขึ้นอยู่กับการประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก แต่พื้นฐานการผลิตยังมีไม่เพียงพอ ทำให้ประชากรโดยส่วนใหญ่ของจังหวัดยังมีรายได้ต่อหัวอยู่ในเกณฑ์ต่ำ (เกณฑ์รายได้ต่อหัวของประชากร = 29,022 บาท ต่อปี เป็นลำดับที่ 15 ของภาคเหนือ ลำดับที่ 58 ของประเทศ : ข้อมูลเดือนเมษายน 2543) ปัญหาด้านการเกษตรที่พบคือ พื้นที่ของจังหวัดที่เหมาะสมกับการเพาะปลูกมีน้อย เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง ส่วนที่ราบลุ่มมีแนวกว้างและแคบตามแนวยาวของแม่น้ำน่าน เกษตรกรยังขาดการพัฒนาด้านการใช้เทคโนโลยีการผลิตที่ทันสมัย ขาดความรู้ ความสนใจ ในวิธีการเพิ่มผลผลิต ทำให้ผลผลิตที่ได้ยังมีประสิทธิภาพและคุณภาพในระดับต่ำ จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ไม่สามารถขยายพื้นที่เพาะปลูกให้เหมาะสมกับความต้องการใช้พื้นที่ ขาดการอนุรักษ์ดินและน้ำทำให้ความสมบูรณ์ของดินเสื่อมลง ส่งผลต่อปริมาณและคุณภาพของการผลิต การขาดความรู้ในเรื่องการตลาด โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้เวลาขายผลผลิตในปีที่ผ่านมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจที่จะเพิ่มหรือลดการผลิตในปีต่อไป ปัญหานี้สินและแหล่งสินเชื่อ ทางเกษตรของเกษตรกร การขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกร รวมทั้งขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่เพียงพอ เหล่านี้เป็นปัญหาโดยรวมของจังหวัดที่ยังต้องได้รับการแก้ไขต่อไป (สำนักงานจังหวัดน่าน ฝ่ายนโยบายและแผน 2545) ในส่วนของตัวเกษตรกรซึ่งเป็นหน่วยที่สำคัญหน่วยหนึ่งที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นหน่วยที่จะช่วยให้สภาพแวดล้อมอื่นๆ ได้รับการพัฒนาตามไปด้วย โครงการวิจัยในส่วนนี้จึงเกี่ยวข้องกับการเสริมคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญต่อแรงงานภาคเกษตร โดยศึกษาระบบการถ่ายทอดทางสังคมในปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพในการสร้างศักยภาพให้แก่แรงงานภาคการเกษตรของประเทศในอนาคตจึงนับเป็นโครงการสำคัญที่จะเตรียมผู้ที่เข้าไปประกอบอาชีพการเกษตรให้มีความพร้อมที่ประกอบอาชีพได้อย่างเชื่อมั่น พร้อมกันนั้นก็ช่วยพัฒนาเกษตรกรให้มีความรู้ความสามารถที่ประกอบอาชีพทางการเกษตรให้ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญของแรงงานภาคการเกษตร ในด้านพืชผล ปศุสัตว์ ประมง และการแปรรูปสินค้า
2. เพื่อศึกษาระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

3. เพื่อเสนอระบบ กลไก และกระบวนการในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ได้ระบบ กลไก และกระบวนการที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร ตลอดจนได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแนวคิดสำหรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

นิยามศัพท์

คุณลักษณะ หมายถึง ลักษณะทางจิตใจของบุคคลที่แสดงออกให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความอดทน ความเป็นคนเปิดเผย ความกล้าแสดงออก คุณลักษณะของบุคคลเป็นสิ่งที่ต้องได้รับการปลูกฝังอบรมจากสถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา คุณลักษณะที่งานวิจัยนี้สนใจได้แก่คุณลักษณะที่เกษตรกรควรต้องมีเพื่อจะสามารถทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จได้

ทักษะของเกษตรกร หมายถึง ความแคล่วคล่อง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญและความสามารถด้านต่าง ๆ ของเกษตรกร ที่มีผลต่อการประสบความสำเร็จในการเกษตร เป็นทักษะที่ควรทำการส่งเสริมแก่เด็ก และเยาวชนในครอบครัว ในสถานศึกษา และส่งเสริมเกษตรกรในชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จำแนกทักษะของเกษตรกรซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. **ทักษะทั่วไป** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับด้านสังคมหรือมนุษยสัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง การทำงานร่วมกัน การสื่อความหมาย การปรับตัว ด้านการสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ เช่น การวางแผน การแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์ และการพัฒนาทักษะทั่วไปที่เหมาะสมกับเกษตรกรกลุ่มพืชสวนพืชไร่ กลุ่มการปศุสัตว์ กลุ่มการประมง และกลุ่มแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร

2. **ทักษะอาชีพ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทางสำหรับเกษตรกรกลุ่มพืชสวนพืชไร่ กลุ่มการปศุสัตว์และกลุ่มการประมง สามารถจำแนกทักษะออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นเตรียมการ เช่น การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ การเตรียมดิน การเตรียมบ่อปลา ชั้นปฏิบัติ เช่น การปลูก การดูแลรักษา และชั้นประเมินและการประยุกต์ เช่น การสรุป การนำไปปรับใช้และการพัฒนา

3. ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการ เช่น การลงทุน ภาวะการตลาดทุกระดับ เป็นต้น

ระบบการพัฒนา หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กัน เพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนของการจัดระบบการพัฒนามี 4 ขั้นตอนคือ ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ระบบการพัฒนาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ขั้นที่ 2 การสังเคราะห์ระบบ ขั้นที่ 3 การสร้างแบบจำลองระบบ และขั้นที่ 4 การทดสอบประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาในสถานการณ์จำลอง

กลไกการพัฒนา หมายถึง ปัจจัยสนับสนุนให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในความคิดและการกระทำให้เป็นไปตามวิถีของปัญญาซึ่งแบ่งเป็น ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก อันจะนำไปสู่จุดหมายของการพัฒนา

กระบวนการพัฒนา หมายถึง ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดหมายที่ต้องการพัฒนา

แนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูล

ด้านคุณลักษณะ

คำว่า "คุณลักษณะ" ในที่นี้หมายถึงลักษณะทางจิตใจ (Psychological characteristics) ที่แสดงให้เห็นได้ทางพฤติกรรม เช่น ความขยัน ความรับผิดชอบ การมีแรงจูงใจ ความเป็นผู้นำ เป็นต้น ซึ่งคุณลักษณะที่งานวิจัยนี้สนใจ คือ คุณลักษณะที่จะเอื้อต่อความสำเร็จในการทำงานด้านการเกษตร

ทางพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่จะทำงานได้ประสบความสำเร็จไว้ในข้อธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาทสี่ หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ (1) ฉันทะ คือความมีใจรักในสิ่งที่ทำปรารถนาที่จะทำสิ่งนั้น ๆ ให้บรรลุจุดหมายให้สำเร็จสมบูรณ์โดยประณีต (2) วิริยะ เมื่อมีใจรักแล้ว ก็ทำให้เกิดความพากเพียร (3) จิตตะ คือ ความตั้งใจจดจ่ออยู่กับสิ่งที่ทำ (4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาตรวจสอบความบกพร่อง แก้ไขเรื่องนั้น ๆ ให้ดี อิทธิบาทธรรมสี่ประการนี้มักเกิดมาด้วยกัน และเกื้อหนุนกัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2543)

สำหรับทฤษฎีของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องถึงคุณลักษณะของคนที่ดีและคนเก่ง ได้แก่ ทฤษฎีต้นไม้จริยธรรมของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2538) ที่ได้ศึกษาและรวบรวมผลงานวิจัยจำนวนมากจากคนไทยหลายช่วงอายุ ได้ผลว่าคนไทยที่มีพฤติกรรมของคนดีและคนเก่ง ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการทำงานด้วยนั้น จะประกอบด้วยลักษณะทางจิตใจ 8 ประการคือ

- (1) การเป็นคนที่ไม่เห็นแก่ส่วนรวม มากกว่าที่จะเห็นแก่ตัวหรือพวกพ้อง
- (2) การเป็นคนที่สามารถคาดการณ์ไกล และรู้จักบังคับตนเองให้อดได้รอได้

- (3) เป็นคนที่เชื่อว่าทำได้ดี
- (4) มีความวิริยะอุตสาหะ ฝ่าฟันอุปสรรค จนเกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย
- (5) มีความพอใจและเห็นความสำคัญของความดีงาม เห็นโทษของความชั่วร้ายต่าง ๆ (ทัศนคติ คุณธรรม ค่านิยม ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมนั้น และสถานการณ์ที่จะกระทำนั้น) นอกจากนั้น ยังมีลักษณะพื้นฐานทางจิตอีก 3 ประการ คือ

- (6) ความเฉลียวฉลาด สามารถเข้าใจและคิดในระดับนามธรรม
- (7) รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีประสบการณ์ทางสังคมสูง
- (8) มีสุขภาพจิตดีมีความวิตกกังวลน้อย หรือในปริมาณที่เหมาะสมกับเหตุการณ์

สำหรับอาชีพเกษตรกรโดยเฉพาะ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้ระบุ คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมประเภทต่าง ๆ ไว้ ดังเช่น

ผู้ปลูกผัก คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความสนใจและรักในอาชีพ ปลูกผักติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับราคาและความต้องการของตลาดอยู่เสมอ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการวางแผนการปลูกผักตามข้อมูลที่ได้มา นอกจากนี้ต้องเป็นคนละเอียดรอบคอบ มีความขยัน อดทน ประหยัด และซื่อสัตย์ต่ออาชีพ

ผู้ทำนาข้าว คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ข้าว สามารถคัดเลือกพันธุ์ปลูกที่จะนำมาได้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และภูมิภาค มีความอดทน ลุ่มานหนักในการทำนาได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งความรู้ เพื่อนำมาพัฒนางานปลูกข้าวอยู่เสมอ สามารถบันทึกงานเพื่อนำข้อมูลมาวางแผนปลูกข้าวได้

ผู้เลี้ยงโคเนื้อ คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ จะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงโคเนื้อเป็นอย่างดี รู้แหล่งที่จำหน่าย มีนิสัยรักสัตว์ ขยัน ตั้งใจทำงาน ช่างสังเกต มีความสุขุมเยือกเย็น

ผู้เลี้ยงปลา คุณลักษณะของผู้ประกอบอาชีพนี้ ต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น ศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา ช่างสังเกต ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ จัดการเลี้ยง ดูแลเอาใจใส่อย่างจริงจัง จนสามารถนำมาจำหน่ายได้

จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะของเกษตรกรที่กรมอาชีวศึกษาระบุไว้ในอาชีพต่าง ๆ จะประกอบด้วยคุณลักษณะทางจิตใจ เช่น ความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ความสุขุมเยือกเย็น และทักษะที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ เช่น ความสามารถในการคัดเลือกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การติดตามความเคลื่อนไหวของราคาและความต้องการของตลาด การวางแผนงาน การบันทึกข้อมูล เป็นต้น

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ว่าคุณลักษณะใดบ้างที่เกษตรกรจำเป็นต้องมีเพื่อการทำงานให้ประสบความสำเร็จนั้น จะพิจารณาทั้งในการทำงานด้านการเกษตรโดยตรง เช่น จะต้องมีความขยัน อดทน ในแง่ของการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์และการคำนึงถึงสังคมโดยรวมด้วย เช่น การมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม เป็นต้น

ด้านทักษะ

ทักษะของเกษตรกร หมายถึง ความแคล่วคล่อง ความเชี่ยวชาญและความชำนาญด้านต่าง ๆ ของเกษตรกรที่จะมีผลต่อการประสบความสำเร็จในอาชีพ เป็นทักษะที่ควรทำการส่งเสริมแก่เด็กและเยาวชนในครอบครัว สถานศึกษาและส่งเสริมแก่เกษตรกรให้ได้ผลดียิ่งขึ้นในชุมชน เนื่องจากทักษะของเกษตรกรมีความหลากหลาย จึงมีการจำแนกทักษะได้หลายแบบ เช่น การพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) ซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรดั่งแนวของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐวอชิงตัน (Washington State University) (URL <http://www.educ/lifeskills/viewlife>) ซึ่งกำหนดเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาด ทักษะการเลือกวิถีในการดำเนินชีวิต และทักษะการรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งในคู่มือนี้จะจำแนกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. **ทักษะทั่วไป** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง ทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการวิถีในการดำเนินชีวิต การทำงานร่วมกัน การสื่อความหมาย การปรับตัว ทักษะการสื่อความหมาย ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการรับผิดชอบต่อตนเอง การสร้างสรรค์ การคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ทักษะการตัดสินใจ การวางแผน การแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์ และการพัฒนา

2. **ทักษะอาชีพ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทาง (ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด)

3. **ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ** หมายถึง ความชำนาญและความสามารถที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการ (ทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาด)

ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร

ความคิดพื้นฐานของการวิเคราะห์การจัดระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกร เพื่อนำไปสู่การสร้างรูปแบบระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกรที่เหมาะสม ซึ่งเริ่มจาก

ระบบการพัฒนา หมายถึง การจัดองค์ประกอบของการพัฒนาให้มีความสัมพันธ์กันเพื่อสะดวกต่อการนำไปสู่จุดหมายปลายทางของการพัฒนาที่กำหนดไว้ ซึ่งขั้นตอนของการจัดระบบการพัฒนานั้น ผู้จัดระบบต้องคำนึงถึง 4 ขั้นตอน (ปรับจากการจัดระบบการสอนของ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2525) ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ระบบการพัฒนาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ เช่น วิเคราะห์ปรัชญาพื้นฐานเพื่อดูว่าการพัฒนาแบบนั้น ๆ ยึดปรัชญาใด ในกรณีที่ข้อมูลเพื่อการ

วิเคราะห์ไม่อาจจะซ่อนให้เห็นปรัชญาของการดำเนินการ อาจจะวิเคราะห์ ปณิธาน จุดประสงค์ ก็ได้ นอกจากนั้นยังต้องทำการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเพื่อให้มองเห็นขั้นตอนของการพัฒนาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

ขั้นที่ 2 การสังเคราะห์ระบบ คือ การมองภาพของระบบใหม่ ตั้งแต่ต้นจนจบ ตั้งแต่การสำรวจทรัพยากร กำหนดจุดประสงค์ วางแผน การดำเนินการ การประเมินผลลัพธ์ และการพิจารณาผลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุง โดยการมองภาพรวมให้ชัดเจนตั้งแต่ตอนแรกถึงขั้นตอนสุดท้าย

ขั้นที่ 3 การสร้างแบบจำลองระบบ เมื่อเราได้กำหนดขั้นตอนชัดเจนแล้วก็ลงเขียนแผนผังแสดงแบบจำลองระบบตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้าย

ขั้นที่ 4 การทดสอบประสิทธิภาพของระบบการพัฒนาในสถานการณ์จำลอง เมื่อเขียนแบบจำลองระบบการพัฒนาแล้ว ก็ควรนำระบบไปทดลองใช้ก่อน สิ่งที่ต้องเตรียมในขั้นนี้คือ

- 1.1 หาเวลาทดลองที่เหมาะสม
- 1.2 กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะทำการทดลอง
- 1.3 กำหนดแบบประเมินผล เพื่อเก็บข้อมูลและหาประสิทธิภาพ

ปรัชญาพื้นฐานในการพัฒนาบุคคล

“ปรัชญา” เป็นเรื่องของการที่มนุษย์พยายามที่จะเข้าใจภาวะของโลก ธรรมชาติ รวมทั้งชีวิตมนุษย์ว่า คืออะไร เป็นไปอย่างไร มีเป้าหมายอะไรหรือไม่ มีความแท้จริงอย่างไร เรารู้ความจริงได้แค่ไหน รวมทั้งการตีค่าสิ่งต่าง ๆ หรือการกระทำต่าง ๆ ว่ามีคุณค่าต่อชีวิตหรือไม่ และเราควรดำเนินชีวิตอย่างไรจึงจะทำให้ชีวิตมีคุณค่า ความคิดทางปรัชญาเกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ และสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวมนุษย์ ไม่ใช่สิ่งที่ห่างไกลจากตัวเรา และธรรมชาติจึงไม่ยากเกินที่มนุษย์จะเข้าใจความคิดของมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ปรัชญาที่ศึกษาเกี่ยวกับความจริงคือค้นหาว่าความจริงคืออะไร เรียกว่า อภิปรัชญา และค้นหาว่าเรารู้ความจริงได้อย่างไร เรียกว่า ญาณวิทยา และค้นพบว่าเราพึงประพฤติตนอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับความเป็นจริงเรียกว่าคุณวิทยา ซึ่งแนวคิดหรือความรู้ที่เป็นเนื้อหาของปรัชญาล้วน ๆ เรายึดถือว่าเป็นปรัชญาบริสุทธิ์ ซึ่งหมายถึงความรู้ในทุกแบบทุกอย่าง ปรัชญาบริสุทธิ์เป็นผลแห่งความพยายามคิดค้นแสวงหาความจริงของมนุษย์ในสิ่งต่าง ๆ ปรัชญาบริสุทธิ์กล่าวถึงปัญหา ปรัชญาโดยตรง เกี่ยวกับเรื่องความเป็นจริง ส่วนปรัชญาที่เอาผลสรุป หรือคำตอบของปรัชญาบริสุทธิ์ไปตีความผลสรุปของวิชาต่าง ๆ จะเป็นปรัชญาประยุกต์ คือ เมื่อวิชาการต่าง ๆ แต่ละสาขาวิชาถูกค้นไปจนพบปัญหาที่อธิบายไม่ได้ด้วยข้อเท็จจริง จึงเอาปรัชญาบริสุทธิ์ไปอธิบาย ตีความปัญหานั้น ๆ จัดเป็นปรัชญาประยุกต์ตามสาขาของวิชานั้น เป็นการนำเอาความรู้ แนวความคิด ความจริง ที่พิสูจน์ค้นคว้า หามาได้จากปรัชญาบริสุทธิ์ ไปผสมผสานกับศาสตร์แขนงต่าง ๆ ซึ่งแยกตัวออกจากปรัชญาบริสุทธิ์ เป็นศาสตร์อิสระแล้ว เช่น ปรัชญาศาสนา ปรัชญาจิตวิทยา ปรัชญาวิทยาศาสตร์ ปรัชญา

การเมือง เป็นต้น การวิเคราะห์ปรัชญาการพัฒนา จะทำให้ผู้จัดระบบได้เข้าใจถึงการวิเคราะห์วิพากษ์ การโต้แย้งถกเถียงกันในระดับปรัชญา ถึงปัญหาพื้นฐานของการพัฒนาบุคคล เพื่อแสวงหาทัศนะที่ เห็นว่า น่าจะเป็นไปได้ และควรจะเป็น ตลอดจนสร้างเป็นหลักการ และระบบความคิดทางปรัชญา ของการพัฒนาขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อจะได้ใช้เป็นหลักในการกำหนดนโยบาย จุดหมาย หรือ ทฤษฎีการพัฒนา สำหรับเป็นแนวทางในการจัดกระบวนการพัฒนาต่อไป ปรัชญานั้นเป็นพื้นฐานที่ อำนวยประโยชน์แก่การพัฒนา 2 ประการคือ ในแง่ของสาระประการหนึ่ง กับในแง่ของวิธีการวิเคราะห์ วิพากษ์อีกประการหนึ่ง ในประการแรกนั้น ปรัชญาเป็นแหล่งความคิดของการพัฒนา ในอันที่จะรู้จัก และเข้าใจความเป็นจริงของโลกกับชีวิต เข้าใจมนุษย์กับสังคม ส่วนอีกประการหนึ่งในแง่ของการ วิเคราะห์วิพากษ์นั้นนักพัฒนาได้อาศัยวิธีการของปรัชญา วิเคราะห์ตีความ ความรู้ ความคิด ที่เกี่ยว ข้องกับการพัฒนา ทำให้เข้าใจนัยต่าง ๆ ที่แฝงอยู่อย่างชัดเจน ได้เข้าใจในความยืดหยุ่นของภาษาและ มองเห็นได้ถึงความคลาดเคลื่อนในการใช้ภาษา ซึ่งจะช่วยให้นักพัฒนา พิจารณาปัญหาและความคิด ต่าง ๆ อย่างรอบคอบลึกซึ้ง เจาะลึกให้เข้าใจถึงต้นตอของปัญหาที่แท้จริง และแสวงหาคำตอบที่ควร จะเป็นได้ (สถิต วงศ์สวรรค์ : 2540)

ดังนั้น คุณค่าของปรัชญาในฐานะที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาจึงมิใช่อยู่อีกกฎเกณฑ์ที่จะนำ ไปปฏิบัติหรือแก้ปัญหาการพัฒนา แต่ปรัชญาช่วยฉายแสงให้เข้าใจกระจ่างทุกแง่มุมของปัญหา การพัฒนา ช่วยให้ตระหนักได้ว่า การปฏิบัตินั้นสอดคล้องหรือขัดแย้งกับปรัชญาเพียงใด เป็นวิถีทางที่ ตลาดควรเลือกหรือไม่ นักพัฒนายิ่งแจ่มแจ้งในความเป็นจริงและตระหนักในบริบทของปัญหามาก เพียงใด ก็จะช่วยให้อาจการจัดผลที่มีได้ตั้งใจให้เกิด หรือผลที่ไม่พึงปรารถนาออกไปได้มากเพียงนั้น และจะมองเห็นทางเลือกอันสมควรที่จะนำไปสู่ผลที่ปรารถนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งพื้นฐานทางปรัชญา ของการพัฒนา ทำให้จุดหมายและกระบวนการของการพัฒนาได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอ และเมื่อ การพัฒนาต้องอาศัยปรัชญาเป็นพื้นฐาน การคิดเชิงปรัชญาในเรื่องการพัฒนามนุษย์จึงสำคัญและ จำเป็นมาก เพราะโดยปกติแล้ว คนเราย่อมมีความคิด ความเชื่อบางประการที่เป็นของตนเองอยู่ในตัว และมักปฏิเสธสิ่งที่ขัดแย้งกับความคิด ความเชื่อของตนเอง จะโดยรู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตาม และมีแนวโน้ม ที่จะยอมรับและปฏิบัติตามที่เคยกันมา นักพัฒนามักเช่นเดียวกัน ผู้ที่เชื่อมั่นในหลักการประชาธิปไตย ย่อมเปิดโอกาสให้ผู้ที่จะพัฒนาได้แสดงความคิดเห็น ส่งเสริมการวิพากษ์วิจารณ์ ฝึกฝนให้ผู้ที่จะ พัฒนารู้จักฟัง รู้จักคิด และแสดงความคิดเห็น ผู้ที่เชื่อมั่นในระบบแบบแผน ยึดมั่นในคตินิยมที่ สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่อดีต ย่อมพอใจที่จะเห็นผู้ที่จะพัฒนาปฏิบัติตามมากที่จะอยากให้ผู้ที่ จะพัฒนาแสวงหาคตินิยมใหม่ ๆ ของกลุ่มตน การติดยึดในความคิดความเชื่อเดิมและมิได้คอยตรวจสอบ อยู่เสมอ อาจก่อให้เกิดปัญหา เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติงานและการดำรงชีวิตได้ การคิดเชิง ปรัชญาจะทำให้เราเกิดความสำนึกและระมัดระวังที่จะตรวจสอบความคิด ความเชื่อที่มีอยู่ด้วยในเป็น กลาง ไม่คับแคบ พยายามไตร่ตรองอย่างรอบคอบในทุกด้าน และขจัดความเชื่อที่เลือนล่อยหรืออคติ

ต่าง ๆ ตามความนิยมของตน จนแน่ใจได้ว่าความคิด ความเชื่อของตนนั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งเหตุผล และความถูกต้อง และเข้าใจแจ่มแจ้งในความหมายของสิ่งที่คิดอย่างแท้จริง การคิดทางปรัชญาทำให้คนเรามีวินัยในการคิด มีทัศนคติที่เป็นปรนัย (Objectivity) และมีฐานความคิดของตนเองที่มั่นคงยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าความคิดหรือทัศนคตินั้นอาจแตกต่างจากของผู้อื่นที่คิดในปัญหาเดียวกันก็ตาม ยิ่งในสภาพปัจจุบันความรู้และเทคโนโลยีเพิ่มทวีขึ้นมากมาย และมีผลกระทบต่อชีวิตต่อมาพัฒนาเป็นอย่งมาก การพัฒนาหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องศึกษาและนำเอาความรู้ ความคิดสำเร็จรูปเหล่านั้นมาใช้ การคิดเชิงปรัชญาจึงยิ่งสำคัญและจำเป็นมาก เพราะความรู้ความคิดต่าง ๆ นั้นเพียงบอกให้เราทราบว่ อะไรเป็นอะไรบ้าง หรือเราจะทำอะไรได้อย่างไรจึงจะถูกต้อง ตามทฤษฎีหรือหลักแห่งความรู้เหล่านั้น และผลจะเป็นประการใดบ้าง แต่ไม่อาจบอกให้เราทราบได้ว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำ อะไรมีค่าควรแก่ การรู้การศึกษาหรือไม่อย่างไร ดังนั้นนักพัฒนาจะต้องคิดเชิงปรัชญาให้กระจ่างและแสวงหาจุดยืนที่ สมเหตุสมผล เพื่อจะได้ตัดสินใจด้วยความรับผิดชอบว่า คนเราควรเรียนรู้อะไร เพียงใด เมื่อไรและ อย่างไร ซึ่งในการพัฒนานบุคคลจะนำแนวความคิดทางปรัชญาบริสุทธิ์มาเป็นพื้นฐานในการกำหนด ปรัชญาของการพัฒนา พอเป็นสังเขป 4 ลัทธิ (บำรุง กลัดเจริญ : 2528) คือ

1. ลัทธิจิตนิยม (Idealism) ความเป็นจริงตามแนวความคิดของลัทธินี้คือโลกของจิต ปรัชญาจิตนิยม มีความเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงอันสูงสุดนั้นไม่ใช่วัตถุหรือตัวตน หากแต่เป็นเรื่องของความคิด (Mind) และเป็นจิตภาพ (Idea) หรือแบบ (Form) ที่มีอยู่ในจินตนาการของเรา จากพื้นฐานเกี่ยวกับความเป็นจริงอันนี้ฝ่ายจิตนิยมจึงเชื่อต่อไปอีกว่า การที่จะล่วงรู้ความเป็นจริงได้ก็ต้องอาศัยจิต (Mind) อาศัยปัญญา (Intellect) เพื่อจะได้เข้าถึงความเป็นจริงที่มีอยู่ในจิตภาพ (Idea) นั่นก็คือ เรา ใช้ปัญญาและความคิดในการรับรู้ความจริง เมื่อเราล่วงรู้สิ่งที่เป็นจริงนั้นแล้ว ก็หมายถึงเรามี "ความรู้" ที่ถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในเรื่องนั้น ๆ ดังนั้นความรู้จะได้รับมาโดยกระบวนการรื้อฟื้นความจำ (Reminiscence) หรือโดยการรำลึก (Recollection) ซึ่งแบ่งเป็น 3 ชั้นคือ ชั้นแรก เป็นการหาประสบการณ์ในสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง (By Experience) ชั้นที่สอง เมื่อมีประสบการณ์แล้วก็หาทางเรียนรู้เพิ่มเติม (By Learning) จากแหล่งต่าง ๆ เพื่อให้สิ่งที่เรานั้นงอกงาม และแตกหน่อเพิ่มขึ้น ชั้นสุดท้าย ก็จะเป็นการใช้จิตหรือความคิดไตร่ตรองค้นหาความจริง เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงและให้ปัญญาแตกฉาน อันจะนำมาซึ่งการรู้ความจริง ซึ่งการรู้นั้นจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วนคือ ส่วนแรก ได้แก่ การรับรู้ (Percepts) คือ การได้รับข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุต่าง ๆ มาโดยผัสสะ และส่วนที่สอง ได้แก่ การเข้าใจ (Concepts) คือ ความนึกคิดที่เกิดขึ้นในจิตของเรา

2. ลัทธิวัตถุนิยม (Realism) ความเป็นจริงตามแนวคิดนี้ คือโลกของวัตถุ กล่าวคือ สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นตามสภาพธรรมชาตินั้นเป็นจริงในตัวของมันเอง ไม่ขึ้นอยู่กับจิต ดังนั้น ความรู้ตามความคิดของพวกวัตถุนิยม ก็คือสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติ หรือมีอยู่ในขอบข่ายของโลกแห่งการรับรู้ เพราะถือว่เป็นโลกแห่งความจริง ด้วยเหตุนี้ การค้นหาความรู้ของวัตถุนิยม จึงอาศัยการเฝ้าสังเกต

อย่างมีระบบเกี่ยวกับโลกแห่งความจริง เป็นการสังเกตที่ไม่มีสิ้นสุด การสังเกตจึงดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง กับความเป็นไปของโลกแห่งความจริง แล้วนำข้อเท็จจริงต่าง ๆ จากการสังเกตมาจัดระเบียบสร้างเป็นระบบความรู้ขึ้นมา ทฤษฎีความรู้ที่สำคัญของฝ่ายวัตถุนิยม ก็คือทฤษฎีความสอดคล้องซึ่งมีหลักการว่า ถ้าเรามีความคิดเกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอยู่ในใจ และความคิดนั้นตรงกับสภาวะที่เป็นจริงของสิ่งที่เราคิดอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ความคิดนั้นก็เป็นจริง ซึ่งสามารถทดสอบได้ด้วยประสบการณ์หรือวิธีวิทยาศาสตร์ ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า แนวความคิดเกี่ยวกับญาณวิทยาของฝ่ายวัตถุนิยม ก็คือความรู้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ตามสภาวะทางธรรมชาติ และเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตเห็นได้

3. ลัทธิประสบการณ์นิยม (Experimentalism) ความเป็นจริงตามแนวคิดนี้คือ โลกแห่งประสบการณ์ ลัทธินี้ได้แนวความคิดจากลัทธิประจักษ์นิยม (Empiricism) ที่มีความเชื่อว่า ประสบการณ์เป็นรากฐานของความจริงแล้วความรู้ ปรัชญาประสบการณ์นิยม สนใจสิ่งที่เป็นจริงในสิ่งที่มนุษย์สามารถจะประสบพบเห็นได้ ในชีวิตจริง ๆ กล่าวคือ ความเป็นจริงนั้นก็คือประสบการณ์ (Experience) ของเรานั้นเอง หมายความว่าเราได้พบได้เห็นอย่างไร หรือมีประสบการณ์ในสิ่งนั้นอย่างไร ความเป็นจริงของสิ่งนั้นก็จะเป็นอย่างเดียวกันกับที่ประสบการณ์รายงานแก่เรา คำว่า "ประสบการณ์" ตามความหมายของปรัชญานี้ มีความหมายถึง การพบเห็นสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันและรวมถึง การสะท้อนความคิด (Reflection) การรู้สึก (Feeling) การลงมือกระทำ (Active doing) การบังเกิดผลตามมา (Under Going) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้กระทำ และการเรียนรู้อย่างถ่องแท้ในสิ่งนั้น ๆ กระบวนการทั้งหมดเหล่านี้เกิดขึ้นโดยครบถ้วนแล้วจึงเรียกว่าเป็นประสบการณ์

กระบวนการในการเรียนรู้ของฝ่ายประสบการณ์นิยม เกิดจากการสร้างประสบการณ์คือ การรู้ของคนเรานั้น เกิดจากการที่เรากระทำต่อสิ่งหนึ่ง แล้วปรากฏผลออกมาจากการกระทำ ผลที่ปรากฏออกมาให้เราประจักษ์นี้เอง คือสิ่งที่เรารู้หรือความรู้ของเราในสิ่งนั้น ๆ กระบวนการของประสบการณ์ประกอบด้วย "การกระทำ – และดูผลที่เกิดขึ้นตามมา" ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ ขั้นแรก สมมติว่า สมมติฐานหรือสิ่งที่เราเดา ว่าเป็นความจริง เราเริ่มต้นขั้นแรกของการรู้ด้วยการลงมือกระทำ (Doing) ตามสมมติฐาน ขั้นที่สอง เราจะได้รับผลการตอบสนองจากสิ่งนั้นคือ ผลที่เกิดจากการกระทำของเรา ขั้นที่สาม เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ถ้าผลที่เกิดขึ้นตรงกับสมมติฐานก็กล่าวได้ว่า นั่นคือเป็นจริง แต่ถ้าตรงกันข้าม สมมติฐานที่เราตั้งไว้ก็ผิด จะต้องกลับไปเริ่มต้น ที่ขั้นที่หนึ่งใหม่ตามสมมติฐานใหม่ แล้วเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นตามสมมติฐานใหม่ เช่นนี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะได้คำตอบที่ตรงกับสมมติฐานที่เราตั้งไว้มากที่สุด จึงนับได้ว่าได้ความรู้ที่ถูกต้อง

วิธีการหาความรู้ในลักษณะนี้ เป็นวิธีการคิดอย่างใคร่ครวญ (Reflective Thinking) คือ เป็นการคิดกลับไปกลับมาจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเรา จนกว่าจะได้ผลเป็นที่พอใจ ซึ่ง จอห์น ดิวอี้ เรียกว่าเป็นการสร้างประสบการณ์ (Reconstruction of Experience) และวิธีการนี้เองได้กลายมาเป็น

วิธีการแก้ปัญหา (Problem – Solving Method) ซึ่งก็พัฒนามาจากวิธีวิทยาศาสตร์นั่นเอง ด้วยเหตุนี้ฝ่ายประสบการณ์นิยมจึงมีความเชื่อว่า ความรู้ที่ถูกต้องหรือความจริงนั้นเป็นสิ่งที่เมื่อนำไปใช้แล้วได้ผล

4. ลัทธิอัตถิภาวนิยม (Existentialism) ความเป็นจริงตามแนวความคิดของลัทธินี้ คือ โลกแห่งความมีอยู่ ลัทธินี้มีความเชื่อว่าสิ่งที่เป็ความจริงนั้นก็คือสิ่งที่มียู่จริงเท่านั้น และสิ่งที่มียู่จริงก็คือมนุษย์และเสรีภาพ มนุษย์จะมีกำเนิดมาจากไหน เมื่อไรและอย่างไร ปรัชญาไม่สนใจ แต่ปรัชญาจะเริ่มต้น ตรงจุดยืนที่ว่า “การมีอยู่ของมนุษย์มีมาก่อนลักษณะใด ๆ ของมนุษย์” หมายความว่ามนุษย์เกิดมาพร้อมกับความว่างเปล่า ไม่มีลักษณะใด ๆ ติดตัวมาทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของมนุษย์ แต่ละคนที่จะเลือกสร้างลักษณะของตัวเองตามแบบอย่างที่ดีเองปรารถนา การที่มนุษย์จะทำเช่นนั้นได้ จำเป็นต้องมีเสรีภาพเป็นสิ่งสำคัญ และเสรีภาพนั้นก็คือ เสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ซึ่งเสรีภาพในการเลือกนั้นต้องควบคู่ไปกับการรับผิดชอบต่อผลของการกระทำในสิ่งที่ตนเลือก ซึ่งหมายรวมถึง รับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่นด้วย ดังนั้น ปรัชญาของลัทธิอัตถิภาวนิยม เน้นความสำคัญของมนุษย์ สอนให้มนุษย์เลืกยึดถือแนวความคิดของลัทธิปรัชญาอื่น ๆ และหันมาเน้นเรื่องเสรีภาพและความรับผิดชอบของแต่ละคนในการที่กำหนดชะตาชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ และในขณะเดียวกันก็หาทางที่จะให้ตนเองหลุดพ้นจากกฎเกณฑ์ทั้งหลาย

ด้วยเหตุนี้ หลักการของความรู้ของฝ่ายอัตถิภาวนิยม เชื่อว่า ความรู้คือความจริงนั้นเป็นการเลือกของแต่ละบุคคล เพราะฉะนั้นมนุษย์แต่ละคนจะต้องตัดสินใจหาตัวเองว่า ความรู้ของตนนั้นควรจะเป็นเช่นไร ถ้ามีความรู้หลายประเภท หรือมีความจริงหลาย ๆ ลักษณะ แต่ละคนก็จะเลือก แต่ละคนจะต้องรับผิดชอบต่อความรู้ของตนเอง เพราะว่าความรู้นั้นเป็นความรู้เฉพาะบุคคล ที่แต่ละคนเลือกเอาเอง ไม่มีใครจัดให้หรือหยิบยื่นให้ ความรู้เช่นนี้จะเป็ความจริง หรือเชื่อได้เพียงใดย่อมแล้วแต่ว่า มันจะมีค่าเพียงใด สำหรับแต่ละบุคคลที่เป็นคนเลือก

เนื่องจากปรัชญาอัตถิภาวนิยมเน้นความสำคัญของการมีอยู่ของเอกัตบุคคล (Existence) มากกว่าลักษณะ (Essence) ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์แต่ละคนจะเลือกและสร้างขึ้นมาให้แก่ตนเองในภายหลัง ดังนั้นปรัชญาจึงเน้นความสำคัญของการ “รู้ตนเอง” คือ การรู้ว่าการมีอยู่ของตัวเรานั้นเป็น “การมีอยู่เพื่อตัวเอง” (Being for – itself) และในขณะเดียวกันก็มีความจำเป็นต้องรู้ถึงสภาวะการมีอยู่ของสิ่งอื่นหรือสิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบตัวเราแต่ละคน ซึ่งแต่ละคนสามารถรับรู้สภาวะการมีอยู่ของสิ่งเหล่านั้นได้และรู้ว่ามันมีตัวตนอยู่จริง

จากที่กล่าวมาตั้งแต่ตอนต้น พอสรุปได้ว่าแนวความคิดของปรัชญาทั้ง 4 แนวที่กล่าวถึง มีความแตกต่างกัน ของปัญหาทางอภิปรัชญา และปัญหาทางญาณวิทยา ดังนี้

ลัทธิปรัชญาฝ่ายต่าง ๆ	ปัญหาทางอภิปรัชญา	ปัญหาทางญาณวิทยา
จิตนิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่เป็นแบบสูง สุด (Form) ที่มีอยู่ในโลกแห่ง จินตนาการ (The world of Ideas)	เชื่อว่า ความรู้ เป็นจิตรูปภาพ (Ideas) หรือความนึกคิดเกี่ยวกับ สิ่งที่เป็นจริง (Truth as Ideas)
วัตถุนิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่มีพื้นฐานมา จากวัตถุทางกายภาพตามสภาวะ ทางธรรมชาติ (The world of Things)	เชื่อว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยว กับสิ่งที่มีอยู่ตามสภาวะทางธรรม ชาติ และเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถ สังเกตเห็นได้ (Truth as Observable Fact)
ประสบการณ์นิยม	เชื่อในความเป็นจริงที่มีอยู่ใน ประสบการณ์ (The world of Experience)	เชื่อว่า ความรู้ คือผลแห่งประสบ การณ์ของมนุษย์ (Truth as Experience)
อัตถิภาวนิยม	เชื่อในความเป็นจริงของสภาวะ การณที่มีอยู่จริง (The World of Existing)	เชื่อว่า ความรู้ลึก คือผลแห่งการ เลือกของเอกัตบุคคล (Truth as Existential Choice)

กลไกการพัฒนาบุคคล

กลไกการพัฒนานั้นต้องอาศัยทั้งองค์ประกอบภายในและองค์ประกอบภายนอกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในความคิดและการกระทำให้เป็นไปตามวิถีของปัญญา (รัตน ดันบุญดัก : 2531)

องค์ประกอบภายใน การพัฒนาไม่ว่าจะเกิดจากการศึกษาด้วยตนเอง หรือการศึกษาที่ต้องมีผู้สอนก็ตาม มีองค์ประกอบภายในตัวเองอย่างน้อยสองประการคือ ตัวผู้รับการพัฒนากับความรู้หรือสารัตถะที่จะพัฒนา ทั้งสององค์ประกอบนี้ต่างก็มีความสลับซับซ้อนอยู่ในตัวเอง และมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วย ทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติของตัวเอง และการเปลี่ยนแปลงที่เนื่องมาจากสิ่งอื่น เป็นต้นว่า ผู้ที่จะพัฒนา นอกจากการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพตามธรรมชาติแล้ว ในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลต่างก็มีความเชื่อความรู้สึคนึกคิด มีอารมณ์ มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้แตกต่างกัน และคุณสมบัติเหล่านี้ยังอาจเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุแวดล้อมอื่น ๆ หรือประสบการณ์ที่เพิ่มทวีขึ้นในชีวิตอีกด้วย ส่วนความรู้นั้นก็มีความหมายหลายแขนงวิชา และเพิ่มพูนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรู้บางประการอาจล้าสมัย บางประการก็มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ด้วยหรือเกี่ยวพันกับการดำรงอยู่ของชีวิตโดยตรงก็มี ทำให้เรื่องของการเรียนรู้มีขอบเขตกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นกระบวนการพัฒนาจึงเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน ด้วยจำเป็นต้องทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงธรรมชาติของมนุษย์ ต้องเข้าใจความรู้สึคนึกคิดของผู้ที่จะพัฒนา เข้าใจคุณสมบัติประจำตัว และความสามารถที่จะกระทำได้ของผู้ที่จะพัฒนา ต้องเข้าใจธรรมชาติของความรู้และกระบวนการที่จะเข้าถึงความรู้ เพื่อจะตัดสินใจได้ต่อไปว่า ความรู้อะไรควรศึกษาพัฒนาต่อไปเพื่ออะไรและอย่างไร

องค์ประกอบภายนอก การพัฒนาจะต้องเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบภายนอกด้วย ทั้งนี้ เพราะการพัฒนามนุษย์เกิดขึ้นได้ด้วยเหตุทางสังคมเป็นสำคัญ เพราะแต่ละสังคมต่างก็มีอดีตความเป็นมา มีแนวทางดำเนินชีวิต สังคม มีภาษาและวัฒนธรรม มีคตินิยมความเชื่อ ตลอดจนรูปแบบต่าง ๆ ในสังคมที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน ซึ่งอาจจะแตกต่างไปจากวิถีของอีกสังคมหนึ่ง จะมากหรือน้อยก็แล้ว แต่สภาพการณ์และความเป็นมาของสังคมนั้น ๆ ซึ่งได้สืบทอด และปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกันต่อ ๆ มา เป็นอารยธรรมของมนุษยชาติ ดังนั้นการพัฒนามนุษย์จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบทางสังคมในแง่มุมต่าง ๆ อย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจว่า อะไรคือลักษณะสังคมที่พึงปรารถนา การพัฒนาจะต้องทำความเข้าใจในธรรมชาติและความเป็นไปของสังคมในด้านต่าง ๆ ทั้งในวงกว้างและแคบ ต้องเข้าใจความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับระหว่างคนกับสังคม ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนา จะได้ประเมินค่าความเป็นจริงได้ถูกต้อง และแสวงหาจุดหมายและบทบาทที่ควรจะเป็นของการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นการพัฒนามนุษย์ให้เจริญงอกงาม ครอบคลุมอย่างมีค่าควรแก่การดำรงอยู่ ทั้งในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลและเป็นสมาชิกของสังคม ทำให้สังคมก้าวหน้าไปด้วยความมั่นคงและมีสันติสุขได้

กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนา เป็นกระบวนการที่บุคคลตั้งใจจัดกระทำขึ้นด้วยเจตนาจะให้ผู้รับการพัฒนาได้เรียนรู้สิ่งที่มีค่าควรรู้ และการเรียนรู้นั้นจะต้องส่งผลให้บังเกิดเป็นความคิดและการกระทำที่ดีงาม หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นภายในตัวผู้ที่ได้รับการพัฒนา และแสดงออกเป็นการกระทำของผู้ที่เจริญด้านการพัฒนาอย่างแท้จริง กระบวนการพัฒนามนุษย์จึงมิใช่เป็นเพียงการให้ความรู้ ให้การอบรม ฝึกฝนทักษะบางประการอย่างแคบ ๆ โดยปราศจากความเข้าใจอย่างถ่องแท้ในหลักการและเหตุผลของความรู้ ความคิดที่ได้พัฒนา มิฉะนั้นแล้วก็ยากที่บุคคลจะเกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคุณลักษณะทักษะที่ดีงามขึ้นภายในตัวได้อย่างจริงจัง ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้ ความคิด หรือเจตคติ ตลอดจนการแสดงออกที่เป็นการกระทำ กระบวนการพัฒนาจะต้องเป็นกระบวนการเชิงปฏิบัติ ผู้ที่ได้รับการพัฒนามีโอกาสได้คิด ได้ทดลอง ปฏิบัติตามความคิด และประจักษ์ในหลักการและเหตุผลด้วยตนเอง และกระบวนการนั้นจะต้องดำเนินไปอย่างถูกทำนองคลองธรรม มิใช่เป็นการบีบบังคับหรือยัดเยียด ปูกล้างความรู้ความคิด โดยที่ผู้เรียนขาดความเต็มใจหรือสมัครใจด้วย ผู้ที่ได้รับการพัฒนาได้ตัดสินใจเลือกด้วยตัวเองอย่างแท้จริง ซึ่งจะทำให้ผลของการพัฒนามีความสมบูรณ์ถาวรและการพัฒนาก็จะเป็นกระบวนการที่มีคุณค่าและความหมายต่อชีวิตได้

แนวทางการจัดกระบวนการพัฒนา

การจัดกระบวนการพัฒนา อาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ ลักษณะแรก ถือเอาเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ กับอีกลักษณะหนึ่งพิจารณาว่าจะให้การพัฒนาอย่างไรเป็นสำคัญ

ลักษณะแรก ซึ่งถือความรู้สำคัญที่สุดที่จะต้องถ่ายทอดและสืบทอดนั้น กระบวนการของการพัฒนาจึงเน้นเนื้อหาวิชามาก แต่ไม่จำเป็นเสมอไปว่าจะต้องใช้วิธีการบรรยายถ่ายทอดเท่านั้น อาจใช้วิธีการอื่น ๆ ตามความเหมาะสมกับลักษณะเนื้อหาได้ เพราะความรู้ต่าง ๆ ที่ศึกษาจะมีลักษณะเฉพาะอยู่ในตัว บางเนื้อหาอาจต้องการฝึกฝนทักษะบางประการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ซึ่งบุคคลที่จะพัฒนาก็จะต้องฝึกฝนอย่างหนัก การถือเอาเนื้อหาสาระที่เรียนเป็นสำคัญเช่นนี้ ทำให้ต้องจัดหลักสูตรการพัฒนาที่เหมือนกันหมดสำหรับที่จะพัฒนาให้ทุกคนได้เรียนรู้เนื้อหาที่เห็นว่า มีค่าควรรู้ และด้านกระบวนการวิธีเดียวกัน กระบวนการพัฒนาจึงมักเป็นไปอย่างเข้มงวดตายตัว เพื่อให้ผู้พัฒนาได้เรียนรู้เนื้อหาที่กำหนดไว้ไม่มีการยืดหยุ่นให้เหมาะสมกับสภาพการณ์และธรรมชาติของบุคคลที่แตกต่างกัน มักไม่คำนึงถึงหลักแห่งเสรีภาพและความเป็นปัจเจกบุคคล ละเลยการจูงใจให้เกิดความสนใจใคร่รู้ กระบวนการเช่นนี้จึงเป็นกระบวนการที่ชักนำจากสิ่งภายนอกตัวไปสู่ผู้ที่ต้องการจะพัฒนา

ส่วนลักษณะที่ 2 ซึ่งเน้นวิธีการนั้น ก็ต้องเห็นความสำคัญของผู้ที่จะพัฒนาและคำนึงถึงจิตวิทยาพัฒนาการของบุคคล ตลอดจนเงื่อนไขต่าง ๆ ของการเรียนรู้ จึงพยายามแสวงหาวิธีการต่าง ๆ ที่จะเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาอย่างเต็มที่ในทุก ๆ ด้าน ผู้ที่เชื่อในหลักแห่งเสรีภาพของปัจเจกบุคคลก็ย่อมให้อิสระแก่บุคคลได้พัฒนาตามความสนใจของเขา ให้ได้พิจารณาคุณค่าของความรู้ต่าง ๆ ด้วยตนเองและสร้างเป็นคุณค่าขึ้นในตน ตลอดกระบวนการนี้บุคคลจึงต้องตื่นตัว รู้ตัวอยู่เสมอ มีความเต็มใจใฝ่ศึกษา เท่ากับว่าผู้ต้องการพัฒนาเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพัฒนาและเป็นการพัฒนาศักยภาพในตัวผู้เรียนในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลให้เจริญงอกงามและด้วยความตระหนักรู้ของบุคคลนั้น (รัตนา ต้นบุญเด็ก : 2531)

ทฤษฎีการเรียนรู้กับการพัฒนาบุคคล

ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของบุคคล และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎีการเรียนรู้และการเรียนรู้เป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่เกี่ยวข้องกัน เนื่องจากการกล่าวคนละมิติ ทฤษฎีการเรียนรู้ไม่ได้ทำให้คนเกิดการเรียนรู้ เพียงแต่เป็นการอธิบายว่าคนเรียนรู้ได้อย่างไร มีปัจจัยอะไรบ้างที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และภายใต้สถานการณ์ใด แต่ไม่ได้บอกว่าจะทำอย่างไร จึงทำให้คนเกิดการเรียนรู้ ส่วนการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลซึ่งเกิดขึ้นภายในตัวบุคคลโดยการได้รับประสบการณ์ในสภาพแวดล้อม ส่วนการพัฒนานั้นเป็นเพียงกระบวนการที่จัดประสบการณ์ให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ ด้วยความแตกต่างระหว่าง ทฤษฎี การเรียนรู้ และการเรียนรู้นี้เองจึงจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการตัวกลางที่จะเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่อธิบายในทฤษฎีการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของบุคคลเข้าด้วยกัน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้ก็คือการพัฒนา ซึ่งการพัฒนาบุคคลนั้นอาศัยแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยาที่สำคัญ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ด้วยกัน ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยา กลุ่มพุทธินิยม กลุ่มพฤติกรรมนิยม

กลุ่มมนุษยนิยม และกลุ่มผสมผสาน ซึ่งจะขอกล่าวสาระโดยสังเขปของการพัฒนาตามบริบทของ ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มต่าง ๆ ดังนี้ (ประภาพรรณ เขี่ยมสุภาชิต : 2536 และ พดิน แสงจวง : 2537)

1. การพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม

นักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน ตัวบุคคล โดยภายในตัวบุคคลนั้นจะมีสิ่งหนึ่งที่เรียกว่าโครงสร้างทางปัญญาที่ทำหน้าที่รับความรู้ และ จัดระบบของความรู้ โครงสร้างทางปัญญาของบุคคลจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาที่ บุคคลได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ แนวคิดของนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ของ บรูเนอร์ และ ออสเบล โดยที่ทฤษฎีของบรูเนอร์เน้นวิธีการพัฒนาบุคคล โดย เน้นตัวของบุคคลและเนื้อหาสาระเป็นสำคัญ รวมทั้งมีความเชื่อว่า การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพนั้นควร ให้บุคคลเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมุ่งที่จะให้บุคคลมีส่วนร่วมในการ แสวงหาความรู้ ส่วนแนวคิดของออสเบลจะเน้นที่การจัดเนื้อหาสาระของการพัฒนาที่มีความหมายต่อ ตัวผู้ที่ต้องการพัฒนา โดยต้องจัดเนื้อหาให้สอดคล้องหรือเกี่ยวโยงกับสิ่งที่บุคคลเรียนรู้มาก่อนจะทำให้ การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถสรุปรูปแบบการพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการ เรียนรู้ กลุ่มพุทธินิยมดังแสดงในภาพประกอบที่ 1

ภาพประกอบที่ 1 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพุทธินิยม

2. พัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้ กลุ่มพฤติกรรมนิยม

นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจในการพัฒนาพฤติกรรมของมนุษย์ที่สังเกต เห็นได้และวัดได้เป็นหลัก โดยเชื่อว่าพฤติกรรมเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากการได้มีปฏิสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย เงื่อนไขนำ และผลของการกระทำ ทั้งการพัฒนาให้บุคคลเกิดการ

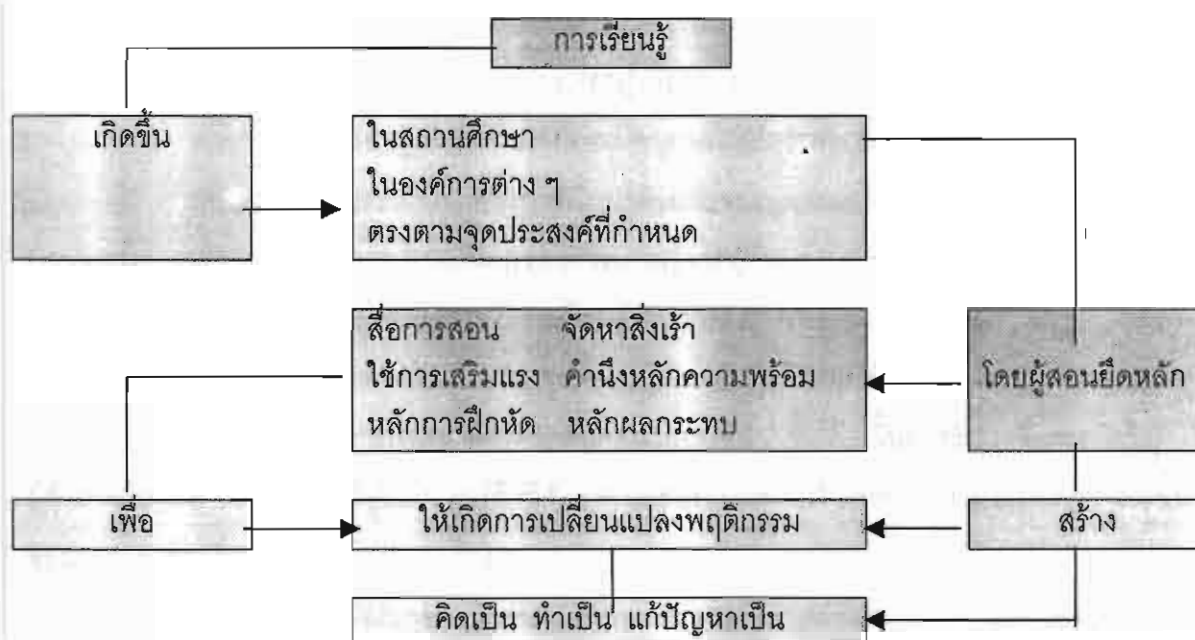
เรียนรู้ จะต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมเพื่อเอื้อให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมได้แก่ สกินเนอร์ ได้เสนอหลักการในการสอนหรือพัฒนาบุคคลที่เป็น การสอนแบบโปรแกรม ดังนี้

2.1 แบ่งเนื้อหาแต่ละบทออกเป็นส่วนย่อย ๆ เป็นขั้น ๆ ประกอบด้วย ความคิดรวบยอดที่ต้องการจะให้บุคคลเรียนรู้และพัฒนาไปที่ละอย่าง

2.2 จัดเนื้อหาตามลำดับจากง่ายไปยาก เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

2.3 ทุกครั้งที่บุคคลเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จะได้ข้อมูลย้อนกลับและได้รับการเสริมแรงทางบวก

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์จะเน้นที่สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ แบนดูรา นักจิตวิทยาการศึกษาอีกท่านหนึ่งได้นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ปัญหาสังคมขึ้น โดยเน้นถึงการปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม แบนดูรามีความเห็นว่าสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ การเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ การพัฒนาการเรียนหรือพฤติกรรมของบุคคล ส่วนมากจะเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกต(observational learning) โดยการสังเกตจากตัวแบบ (modeling) ซึ่งการเรียนรู้โดยการสังเกตจะประกอบด้วย 2 ข้อคือ ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) และขั้นการกระทำหรือการแสดงออก (Performance) ดังแสดงในภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยม

3. การพัฒนาตามบริบทของทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม

นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม ยึดวัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ให้กับบุคคลคือ เพื่อให้เกิดการพัฒนาความสามารถเฉพาะตน ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน ซึ่งนักจิตวิทยาหลายท่านในกลุ่มนี้ได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้ หรือการพัฒนา ดังเช่น ทฤษฎีของโรเจอร์ จะเน้นให้ผู้ที่ต้องการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง โดยการจัดสภาพการเรียนรู้ให้บุคคลได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาไปสู่การบรรลุถึงศักยภาพแห่งตน ส่วนแนวคิดของมาสโลว์มักจะเน้นที่การจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล เพื่อให้บุคคลบรรลุถึงศักยภาพแห่งตนเช่นกัน ซึ่งจะเห็นได้ว่านักจิตวิทยาในกลุ่มนี้มีความเชื่อพื้นฐานเหมือนกันที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพและความโน้มเอียงที่จะขวนขวายที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีแรงจูงใจภายในที่จะสร้างสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ มีความสามารถที่จะรับผิดชอบพฤติกรรมของตนเอง ถือว่าตนเองเป็นปัจเจกบุคคลหรือเป็นบุคคลที่มีค่า ดังนั้นหลักการพื้นฐานของการพัฒนาบุคคลบนแนวคิดนี้ก็คือ

3.1 บุคคลจะพัฒนาหรือเรียนรู้ก็ต่อเมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานแล้ว

3.2 ความรู้สึกมีความสำคัญเท่ากับความจริง ดังนั้นการเรียนรู้ว่าควรจะรู้สึกอย่างไร มีความสำคัญเท่ากับการเรียนรู้ว่าควรจะคิดอย่างไร

3.3 บุคคลจะเรียนรู้หรือพัฒนาก็ต่อเมื่อเนื้อหา นั้น ๆ เป็นสิ่งที่บุคคลสนใจและต้องการจะพัฒนาหรือต้องการจะเรียนรู้

3.4 การเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้หรือกระบวนการพัฒนาว่าควรจะเรียนรู้หรือพัฒนาอย่างไร มีความสำคัญมากกว่าการเรียนรู้เนื้อหา ความจริงต่าง ๆ

3.5 การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลไม่รู้สึกว่าตนถูกขู่เข็ญ หรือมีความหวาดกลัว

3.6 การประเมินผลของการเรียนรู้ด้วยตัวของบุคคลเอง มีความหมายและมีประโยชน์ต่อบุคคลมากกว่าการประเมินผลของการเรียนรู้จากผู้อื่น

หลักการของบุคคลโดยใช้ทฤษฎีการเรียนรู้โดยการสังเกต จะเริ่มจาก

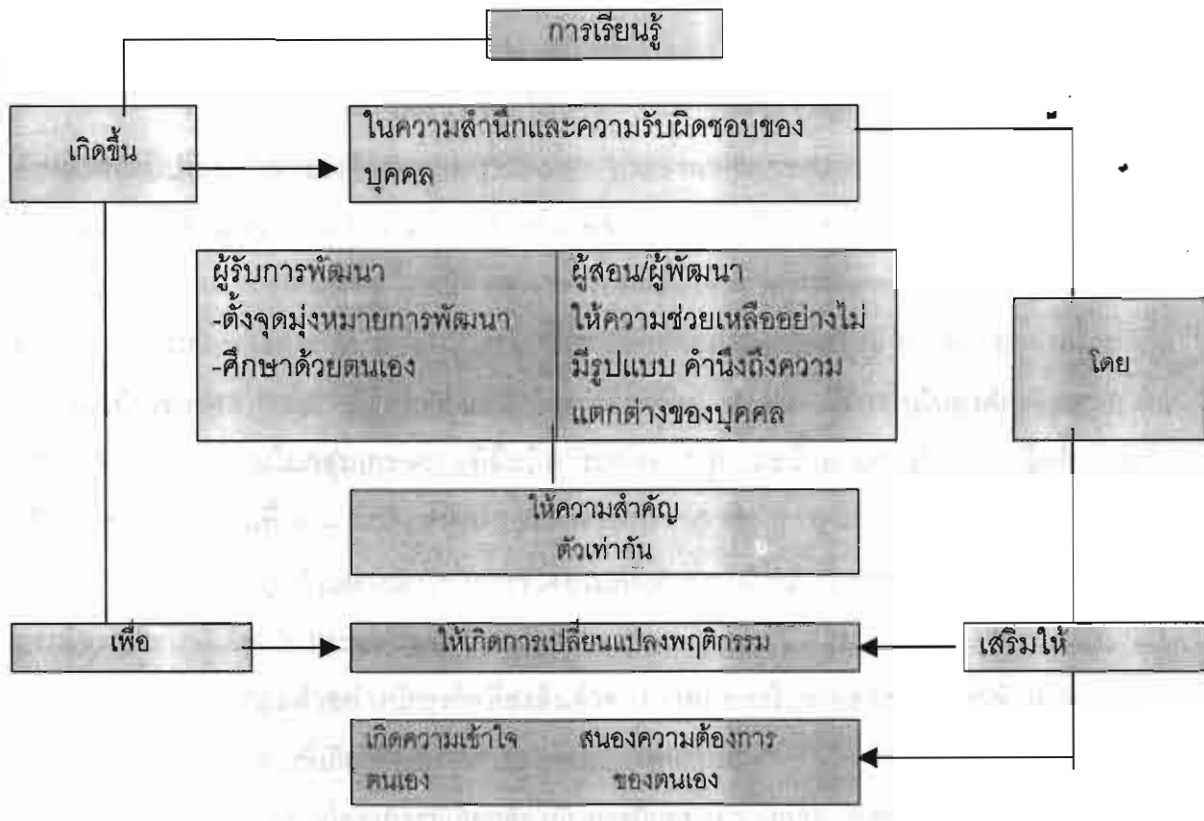
1. แบ่งเนื้อหาออกเป็นขั้น ๆ เพื่อให้ผู้สังเกตปฏิบัติตามได้

2. ใช้หลักการเรียนรู้ โดยการสังเกตตัวแบบที่มี 2 ขั้น คือ ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ ผู้สังเกตต้องมีความตั้งใจ หรือใส่ใจ รับรู้สิ่งที่สังเกต และประมวลผลเข้ารหัส และมีความจดจำ กับขั้นตอนของการกระทำ ซึ่งบุคคลต้องแสดงออกมา

3. ขั้นการพัฒนาของผู้สอนหรือวิทยากร อาจใช้ตัวอย่างสิ่งที่ต้องการให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หลายๆ ตัวอย่าง ในขณะที่แสดงตัวอย่างหรือสาธิต ผู้สอนหรือวิทยากรควรจะอธิบายไปด้วย

4. หลังจากทำการสาธิตแล้วให้บุคคลลงมือปฏิบัติทันที ถ้าบุคคลทำได้ถูกต้องตามตัวแปรก็ควรให้การเสริมแรง

ซึ่งกระบวนการเรียนของกลุ่มพฤติกรรมนิยม สามารถสรุปเป็นรูปแบบกระบวนการพัฒนาได้
ดังแสดงในภาพประกอบที่ 3

ภาพประกอบที่ 3 กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มมนุษยนิยม

4. การพัฒนาตามบริบทของแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน

การพัฒนาตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน เกิดจากการที่นักจิตวิทยาบางกลุ่มวิเคราะห์ว่า ไม่มีทฤษฎีการเรียนรู้ใดที่จะสมบูรณ์แบบและส่วนใหญ่ก็จะมีข้อโต้แย้งอยู่แล้ว เหตุนี้จึงได้มีการรวมเอาจุดดีของแต่ละแนวคิดมารวมกันเกิดเป็นแนวคิดของกลุ่มผสมผสานขึ้น นักจิตวิทยาที่ได้รับการยอมรับในกลุ่มผสมผสานคือ กานเย เขามีความเชื่อว่า การเรียนรู้พฤติกรรมเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ทางปัญญานิยม ดังนั้นเขาได้เสนอการเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอนขึ้น คือเริ่มจากการเรียนรู้พื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้สัญลักษณ์และพัฒนาขึ้นไปเรื่อย ๆ จนถึงขั้นสุดท้าย คือการเรียนรู้การแก้ปัญหา การพัฒนาตามแนวคิดนี้ นอกจากจะจัดเนื้อหาเป็นขั้นตอนแล้ว จะต้องใช้แรงจูงใจให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้หรือพัฒนาอีกด้วย ดังนั้น หลักการพัฒนาตามแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มผสมผสาน จะเน้นทั้งการจัดสถานการณ์ภายนอกและการจัดสถานการณ์ภายใน

วิธีการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย มี 2 แหล่งคือ

1. จากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น

1.1 กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่าน ประกอบด้วย วิทยากร ซึ่งได้แก่ เกษตรอำเภห้วยน้ำสถานีประมง เจ้าของกิจการทางการเกษตร ประธานกลุ่มเกษตรกร จำนวน 13 คน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจำนวน 33 คน แบ่งเป็นด้านพืชผล 11 คน ด้านปศุสัตว์ 5 คน ด้านแปรรูป 9 คน ด้านประมง 5 คน เกษตรยั่งยืน 3 คน ครู/อาจารย์ที่สอนวิชาทางการเกษตรแบ่งเป็น ครูสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 11 คน ครูสังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 8 คน อาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล 9 คน ผู้สื่อข่าวและนักจัดรายการวิทยุ 5 คน ผู้ทำงานในองค์กรอิสระ 8 คน เกษตรกรที่มาร่วมงานในกลุ่มเกษตรกรที่มีผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและนำมาแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระหว่างวันที่ 10 – 12 สิงหาคม 2544 จำนวน 115 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่างนักวิชาการที่เคยไปศึกษาดูงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย จำนวน 5 คน

1.3 กลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจที่ส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายต่างประเทศ จำนวน 2 คน

2. จากเอกสารที่เกี่ยวข้องทางการเกษตร แบ่งออกเป็น

2.1 เอกสารโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรมทางการเกษตร ได้แก่

- โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองแผนงาน กรมปศุสัตว์ จำนวน 32 โครงการ
- โครงการส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร จำนวน 25 โครงการ
- โครงการฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์ จำนวน 6 โครงการ
- โครงการฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมประมง จำนวน 10 โครงการ
- โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร จำนวน

5 โครงการ

2.2 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร

- หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จำนวน 171 เรื่อง
- หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

จำนวน 52 รายวิชา

- หลักสูตรกรมอาชีวศึกษา จำนวน 234 รายวิชา
- หลักสูตรกรมการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 284 รายวิชา
- หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2543) รายวิชา

เกษตรศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 61 รายวิชา

2.3 ประวัติและผลงานของเกษตรกร จาก

- งานวิจัย จำนวน 21 คน (อันวา 2 เล่ม)
- หนังสือประวัติเกษตรกร จำนวน 56 คน (ครูภูมิปัญญา,เกษตรกรคนเก่ง ประวัติเกษตรกรคนเก่ง)
- หนังสือพิมพ์ จำนวน 3 คน (ไทยรัฐ เดลินิวส์)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์รอบแรกกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่จังหวัดน่าน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกในครั้งต่อไปของแต่ละกลุ่ม คำถามจะแยกถามแต่ละกลุ่มดังนี้ กลุ่มเกษตรกร (กลุ่มปศุสัตว์ กลุ่มประมง กลุ่มพืชผล กลุ่มแปรรูปสินค้า) ถามถึงการเกษตรที่ทำ และให้แนะนำเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ พร้อมเหตุผล และการรับข้อมูลข่าวสารการเกษตร กลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับสูง ถามนโยบายและแผนพัฒนาจังหวัดในด้านการเกษตร และแนะนำเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพพร้อมเหตุผล กลุ่มครู/อาจารย์ ถามคุณลักษณะและทักษะในการทำงานด้านการเกษตรที่ควรเน้นให้เกิดกับเด็ก แนวทางในการฝึกหรือการสอน และแนะนำครูที่มีวิธีสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจนเป็นที่ยอมรับ พร้อมเหตุผล คำถามนี้จะถามศึกษาพิเศษด้วย กลุ่มสื่อมวลชน ถามรายการที่ทำ และรายการเกษตรที่เป็นที่นิยม กลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) ถามบทบาทและการดำเนินการเกี่ยวกับการเกษตร ทำในหมู่บ้านใดบ้าง และแนะนำองค์กรเอกชนกลุ่มอื่น ๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตร

2. แบบสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ที่นำมาแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของจังหวัดน่าน ถามลักษณะนิสัย ความรู้ความสามารถ และวิธีการเรียนรู้ของผู้ทำผลิตภัณฑ์ ได้ประสบความสำเร็จ

3. แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่มเกี่ยวกับประสบการณ์การทำงานด้านการเกษตร ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน วิธีการแก้ไขปัญหา ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะ และทักษะของเกษตรกรในอนาคต โดยแยกแบบสอบถามสำหรับแต่ละกลุ่มคือ

3.1 กลุ่มผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร ด้านพืชผล ปศุสัตว์ การประมง การแปรรูปสินค้าเกษตร

เกณฑ์การคัดเลือก

ระดับประเทศ

ใช้เกณฑ์การคัดเลือกเกษตรกรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ดังนี้

1. มีความคิดริเริ่ม และพยายามฟันฝ่าอุปสรรค ในการสร้างผลงาน

2. มีความสำเร็จของผลงาน ทั้งปริมาณและคุณภาพ ระยะเวลาที่ปฏิบัติงานและความยั่งยืนในอาชีพ

3. ความเป็นผู้นำ และการเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวมในด้านต่าง ๆ

4. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับจังหวัด

ให้เกณฑ์เดียวกับระดับประเทศแต่เกษตรกรอาจมีคุณสมบัติไม่ครบทุกด้าน

3.2 กลุ่มวิทยากรที่ประสบความสำเร็จ ในการอบรมแรงงาน ภาคการเกษตร เกณฑ์การคัดเลือก

1. เลือกจากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตรกรและมีประสบการณ์ในการให้ความรู้กับผู้อื่น เลือกจากรายชื่อวิทยากรของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรและเครือข่ายเกษตรกรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

2. เลือกจากวิทยากรที่เป็นข้าราชการที่ทำหน้าที่อบรมเกษตรกรมาอย่างน้อย 5 ปี

3.3 กลุ่มครู/อาจารย์ ระดับประถมศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ที่ประสบความสำเร็จในการสอน

เกณฑ์การคัดเลือก ให้เกณฑ์ในการคัดเลือกครูผู้ปฏิบัติงานที่มีผลงานดีเด่นของคุรุสภาดังนี้

1. ปฏิบัติงานตามหน้าที่ และอุดมการณ์แห่งวิชาชีพครูจนได้ผลงานดีเด่น
2. ปฏิบัติงานประจำได้ผลดีเด่นเป็นพิเศษและทำตัวเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม
3. มีผลงานดีเด่นหรือมีนวัตกรรมด้านการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
4. มีความสามารถในการปรับปรุง วิจัย และพัฒนาการเรียนการสอนอยู่เสมอ
5. มีความสามารถในการบริหาร และจัดการกระบวนการเรียนรู้
6. มีความสามารถในการแก้ปัญหา และมีวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหาให้แก่นักเรียน
7. มีส่วนร่วมในการพิทักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

3.4 กลุ่มองค์กรประชาชนที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาอาชีพ เกณฑ์การคัดเลือก

ระดับประเทศ

1. ความคิดริเริ่ม
2. ความสามารถในการบริหารและจัดการสถาบัน
3. บทบาทและการมีส่วนร่วมของสมาชิกต่อสถาบัน
4. ความมั่นคงและฐานะทางเศรษฐกิจและสถาบัน

5. การทำกิจกรรมต่อสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ระดับจังหวัด

ใช้เกณฑ์เดียวกับระดับประเทศ แต่กลุ่มองค์กรประชาชน อาจมีคุณสมบัติไม่ครบทั้ง 5 ข้อ

4. แบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างนักวิชาการที่ไปปฏิบัติงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย ตามคุณลักษณะและทักษะ วิธีการเรียนรู้ของเกษตรกร วิธีการสอนหรือวิธีการให้การอบรมของผู้ให้ความรู้

5. แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างนักธุรกิจที่ทำธุรกิจส่งออกผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ใช้แบบสอบถามฉบับเดียวกับแบบสอบถามเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตร

6. แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร เป็นแบบที่คณะผู้วิจัยใช้เพื่อบันทึกกิจกรรม/วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล และผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาบุคคลจากผลการศึกษาเอกสารหรือบทสัมภาษณ์

ขั้นตอนการวิจัย

1) ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นในจังหวัดน่าน โดยศึกษาจากเอกสารและเชิญวิทยากรที่เคยทำวิจัยในจังหวัดน่าน คือ นางสาวฐิตยาวรรณ กิจวรรณ จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และอาจารย์จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน คือ อาจารย์ชาติชาย โยเหลา มาให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิประเทศ จุดเด่น จุดด้อยของการเกษตรในจังหวัดน่าน และกลุ่มเกษตรกรที่เข้มแข็งในจังหวัดน่าน ในวันพฤหัสบดี ที่ 21 มิถุนายน 2544 ณ ห้องประชุมสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2) ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง 5 กลุ่มในพื้นที่จังหวัดน่านรอบแรกเพื่อคัดเลือกเกษตรกรที่จะลงไปสัมภาษณ์เจาะลึกในครั้งต่อไป ระหว่างวันที่ 8 – 12 กรกฎาคม 2544

3) ผู้วิจัยสัมภาษณ์เกษตรกรที่มาร่วมงานแสดงหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดน่าน รอบที่ 2 เพื่อศึกษาคุณลักษณะ ทักษะ และวิธีการเรียนรู้ ระหว่างวันที่ 10 – 12 สิงหาคม 2544

4) ผู้วิจัยสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่างกลุ่มต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานด้านการเกษตรของจังหวัดน่าน นักวิชาการที่เคยไปปฏิบัติงานต่างประเทศ และนักธุรกิจ รอบที่ 3 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร ระหว่างวันที่ 7-12 ตุลาคม 2544

5) วิเคราะห์เนื้อหาในเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

ด้านคุณลักษณะ ใช้แนวคิดทางพุทธศาสนาในข้อธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาทสี่ หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ จันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีของประเทศไทย ที่กล่าวถึงลักษณะของคนดีคนเก่ง และผลที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

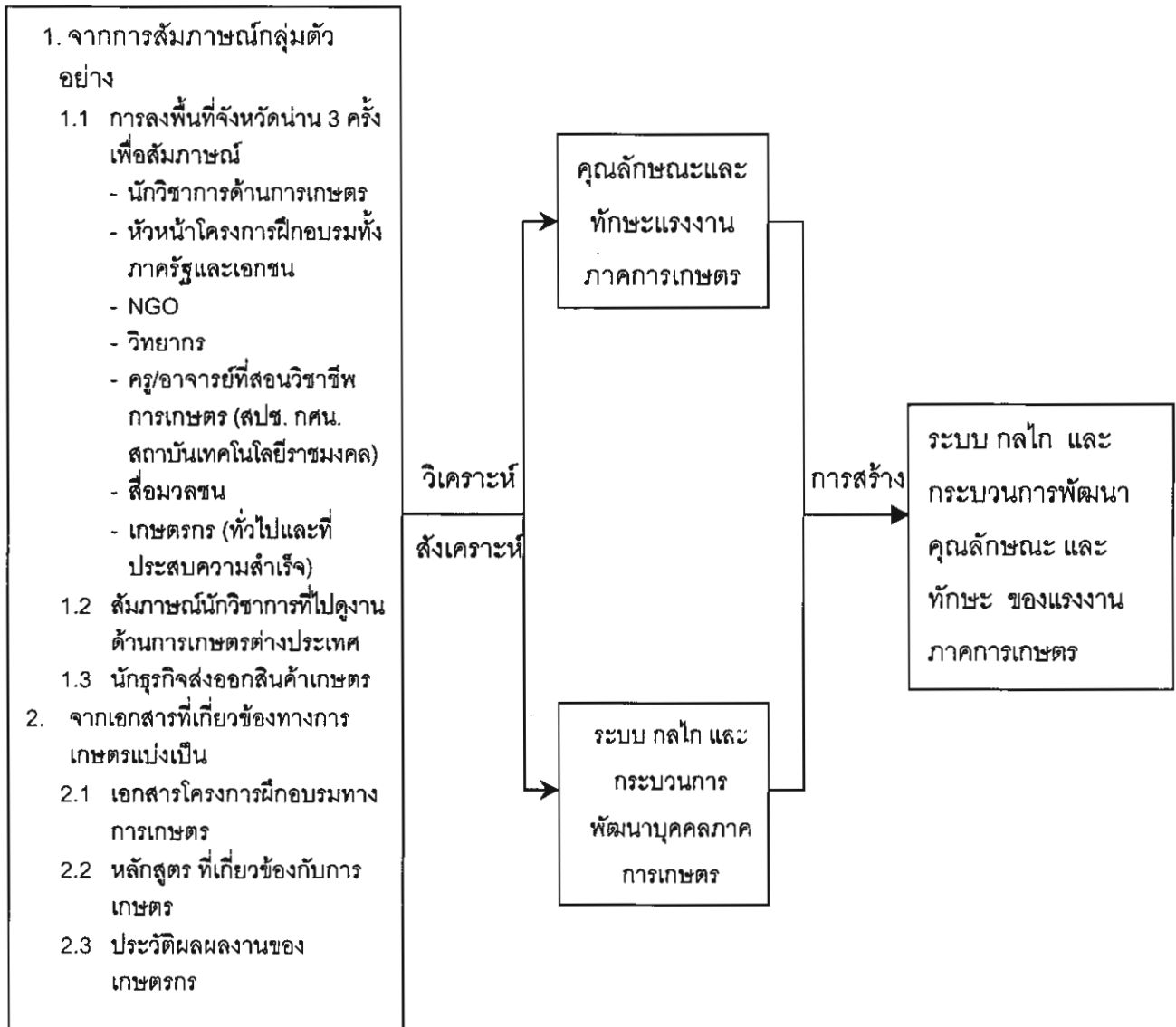
ด้านทักษะใช้แนวการพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรรมตามแนวของมหาวิทยาลัยแห่งวอชิงตัน

ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร ใช้ปรัชญาพื้นฐานและทฤษฎีการเรียนรู้ในการพัฒนานุคคลเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิด การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และวิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ข้อมูลเพื่อให้ได้ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตรเป็นดังนี้

แหล่งข้อมูล

วิธีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

ขั้นที่ 1 การจัดกลุ่มข้อมูล	ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละกลุ่มข้อมูล					ขั้นที่ 3 การสังเคราะห์ข้อมูล
	คุณลักษณะ	ทักษะ	ระบบ	กลไก	กระบวนการ จุดเริ่มต้น วิธีการ ผลที่ได้	
<p>กลุ่มข้อมูล</p> <p>1. จากการศึกษาภาคสนามกลุ่มตัวอย่าง</p> <p>1.1 การลงพื้นที่จังหวัดน่าน 3 ครั้ง เพื่อสัมภาษณ์</p> <ul style="list-style-type: none"> - นักวิชาการด้านการเกษตร - หัวหน้าโครงการฝึกอบรมทั้งภาครัฐและเอกชน - NGO - วิทยากร - ครู/อาจารย์สอนวิชาชีพการเกษตร (สปช. กศน. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล) - สื่อมวลชน - เกษตรกร (ทั่วไปและที่ประสบความสำเร็จ) <p>1.2 สัมภาษณ์นักวิชาการที่ปฏิบัติงานด้านการเกษตรต่างประเทศ</p> <p>1.3 นักธุรกิจส่งออกสินค้าเกษตร</p> <p>2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบกลไกของการเกษตร</p> <ul style="list-style-type: none"> - เอกสารโครงการฝึกอบรมทางเกษตร - หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร - ประวัตินผลงานของเกษตรกร 	<p>คุณลักษณะ</p> <p>ได้ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบ การพัฒนาบุคคลในแต่ละกลุ่มข้อมูล (ประมาณ 20 รูปแบบ)</p> <p>หมายเหตุ</p> <p>ด้านคุณลักษณะใช้แนวคิดทางพุทธศาสนา ในชื่อธรรมะที่เรียกว่า อธิปไตย หรือธรรมะที่ทำให้สำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ และวิมังสา ทฤษฎีนี้ไม่จริยธรรม ซึ่งเป็นทฤษฎีของประเทศไทยที่กล่าวถึงลักษณะของคนดี คนเก่ง และผลที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง</p> <p>ด้านทักษะใช้แนวการพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งประยุกต์ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตเกษตรกรตามแนวของมหาวิทยาลัยวอชิงตัน</p> <p>ด้านระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร ใช้ปรัชญาพื้นฐานและทฤษฎีการเรียนรู้ในการพัฒนาบุคคลเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์</p>	<p>ทักษะ</p>	<p>ระบบ</p>	<p>กลไก</p>	<p>กระบวนการ</p> <p>จุดเริ่มต้น วิธีการ ผลที่ได้</p>	<p>ขั้นที่ 3</p> <p>การสังเคราะห์ข้อมูล</p> <p>นำผลการวิเคราะห์ในขั้นที่ 2 มาพิจารณา</p> <p>1. ความเหมือน ความต่างของคุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบ</p> <p>2. จุดเด่นของคุณลักษณะ ทักษะ และรูปแบบที่ประสบ ความสำเร็จ</p> <p>ของแต่ละกลุ่มข้อมูล</p> <p>3. สังเคราะห์ให้ได้คุณลักษณะ ทักษะ ระบบกลไก และกระบวนการ พัฒนาศักยภาพการเกษตร</p> <p>4. สร้างรูปแบบของระบบกลไกและกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร</p>

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษา จะนำเสนอ ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการ
พัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

ตอนที่ 2 การสร้างระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะ ทักษะของแรงงานภาค
การเกษตร

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนา
แรงงานภาคการเกษตร

1.1 ด้านคุณลักษณะ

ในการนำเสนอการวิเคราะห์คุณลักษณะสำคัญของเกษตรกรที่นำไปสู่ความสำเร็จ จะแบ่งเป็น
สองกลุ่มคือ กลุ่มคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ และกลุ่มคุณลักษณะของ
เกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องส่งเสริม

คุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ

การศึกษาคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากหลายแหล่ง
ทั้งจากการสัมภาษณ์ตัวเกษตรกรเอง จากแบบสอบถาม และจากเอกสาร พบว่าคุณลักษณะของ
เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จอาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการทำอาชีพ
เกษตรกรรมให้ประสบความสำเร็จ 2) คุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกับผู้อื่น และ 3) คุณ
ลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในสภาวะสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งบางคุณ
ลักษณะก็เป็นลักษณะร่วมที่ต้องมีทั้งเมื่อบุคคลทำงานอาชีพของตน และเมื่อต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น
ความรับผิดชอบ การจัดกลุ่มก็เพียงเพื่อการมองภาพได้ครอบคลุม และเพื่อประโยชน์ต่อการส่งเสริมต่อไป

คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมให้ประสบความสำเร็จ

เนื่องจากอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ต้องอยู่กับธรรมชาติ ไม่ว่าพืชหรือสัตว์ ต้องเพาะปลูกพืช
หรือเอาใจใส่เลี้ยงดูสัตว์อย่างใกล้ชิดเป็นเวลานาน จึงจะเห็นผลสำเร็จ และต้องตรากตรำกับสภาพ ภูมิ
ประเทศและภูมิอากาศอยู่เป็นประจำ บุคคลที่ทำอาชีพนี้จึงจำเป็นต้องมีคุณลักษณะบางประการที่ทำให้
สามารถดำเนินอาชีพไปจนประสบความสำเร็จได้ ซึ่งได้แก่

มีแรงจูงใจ หรือแรงบันดาลใจ จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า แรงบันดาลใจสำคัญ
ที่เกษตรกรกล่าวถึง คือเรื่องของรายได้ เกษตรกรที่ทำการเกษตรบางประเภท เช่น ทำไร่มะขามหวาน
นั้นแต่เดิมทำนาหรือทำพืชไร่อื่น แต่เมื่อเห็นว่ามะขามหวานได้ราคาดี จึงหันมาทำไร่มะขามหวาน ส่วน
เกษตรกรที่ผลผลิตไม่ได้ราคาสูง ก็มีเหตุผลของการทำการเกษตร เช่น ทำเกษตรแล้วกินเองได้ ไม่ต้องซื้อ

หา ที่เหลือก็นำออกขายได้ เรียกว่าอาชีพเกษตรกรทำพอเลี้ยงตัวเองได้ หรือพึ่งตนเองได้ เกษตรกรบางคนที่เคยเดินทางไปประกอบอาชีพอื่น เมื่อภาวะเศรษฐกิจตกต่ำก็ตกงาน จึงกลับมาทำอาชีพเกษตรดั้งเดิม เพราะเห็นว่าเป็นอาชีพอิสระของตนเอง ทำได้ตลอด แต่เหตุผลที่เกษตรกรกลับซบเซาถึงบ้างเพียงเล็กน้อยแต่คาดว่าเป็นเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง คือ การทำอาชีพที่พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทำสืบทอดกันมานาน ซึ่งตนเองก็ทำเป็น และทำอยู่ ถ้าเป็นอาชีพรับจ้าง อาจตกงานได้ และเมื่ออายุมากขึ้นก็อาจไม่มีใครจ้าง มีเกษตรกรบางคนก็ทำเพราะใจรักหรือมีความสนใจ เช่น ชอบเลี้ยงหมู ชอบทำเรื่องการถนอมอาหาร จะเห็นได้ว่าแรงจูงใจในการทำเกษตรของเกษตรกร เป็นเรื่องของรายได้เป็นสำคัญ แม้ว่ารายได้ทางการเกษตรจะไม่มากเมื่อเทียบกับอาชีพในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ก็มีเรื่องของการทำงานที่ตนเองได้ และไม่ต้องตกงาน และเรื่องความสนใจในสิ่งที่ทำ

มีใจรักในงานที่ทำ เกษตรกรผู้หนึ่งที่ทำเกษตรผสมผสานเล่าว่า “เมื่อเลี้ยงหมูก็ต้องรักหมู เลี้ยงต้นไม้มันก็ต้องรักต้นไม้ เมื่อเรารักมัน มันก็รักเรา” ความรักในสิ่งที่ตนเองทำทำให้เกิดความสนใจ และมีความสุขในงาน จะทำให้เรียนรู้ในงานนั้นได้เร็วกว่าการทำงานที่ไม่รัก นอกจากความรักสิ่งที่ควรคู่กันไปคือความเข้าใจในธรรมชาติของสิ่งนั้นๆ เช่นเมื่อเลี้ยงหมู ก็ต้องรู้นิสัยหมู เช่นรู้ว่าหมูชอบนอนกลางวัน ก็อย่าไปรบกวนเวลาที่มันนอน หมูก็จะเลี้ยงง่ายโตเร็ว ทั้งความรักและความเข้าใจในงานที่ทำ ทำให้ได้ผลผลิตดี ทางพุทธศาสนาเรียกว่ามีฉันทะในงานที่ทำ เมื่อบุคคลมีใจรักที่จะทำแล้ว ก็ทำให้เกิดความพากเพียร เอาใจใส่จดจ่อกับเรื่องที่ทำ และตรวจสอบความบกพร่องเรื่องนั้นๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2543) ความมีใจรักในงานที่ทำอาจกล่าวได้ว่าเป็นแรงจูงใจภายในที่ไม่ต้องการรางวัลหรือการตอบแทนจากภายนอก เช่น เงินทอง คำชมเชย ดังนั้นการมีใจรักหรือความสนใจที่เกิดจากตัวงานนั้นเองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สมควรต้องส่งเสริม

ความขยัน งานเกษตรต้องมีความขยัน การเพาะปลูกก็ต้องดูแลรดน้ำ ให้ปุ๋ย พ่นยา และต้องใช้เวลาเนิ่นนานกว่าจะนำไปขายได้ ถ้าไม่ขยันดูแล พืชพันธุ์ก็จะไม่ให้ดอกให้ผล แม้เมื่อเก็บเกี่ยวผลแล้ว เกษตรกรก็ไม่อยู่ว่างเพื่อรอให้พืชออกดอกออกผลใหม่ แต่ต้องปรับปรุงดิน ให้ปุ๋ย ตบแต่งกิ่งใบ การเกษตรจึงต้องทำอยู่เสมอ ส่วนการทำเกษตรประเภทอื่น เช่น การเลี้ยงไหม การให้อาหารตัวไหม ต้องให้อาหารแต่เช้า หรือผู้ที่แปรรูปผลิตภัณฑ์ เช่น ทำมะไฟจีนอบแห้ง ทำชาเขียวใบหม่อน มักใช้เวลาว่างจากงานอาชีพหลัก มาทำ หรือกลุ่มแม่บ้านที่รวมกลุ่มกัน ก็ต้องใช้เวลาที่นอกเหนือจากงานบ้านมาทำงาน การเกษตรจึงเป็นอาชีพที่ต้องใช้ความขยันหมั่นเพียรจึงจะประสบความสำเร็จ

ความอดทน ความอดทนมีทั้งทางกายและจิตใจ การเกษตรเป็นงานหนักที่ต้องทำกลางแจ้งเป็นส่วนใหญ่ ความอดทนต่อแดดฝนและความเหนื่อยยากจึงเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกษตรกรที่ลงมือทำด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ แม้มีบางกิจกรรมที่เกษตรกรจ้างผู้อื่นมาช่วยทำบ้าง เช่น เกษตรกรที่ทำไร่มะขามหวาน มีการจ้างผู้มาช่วยเก็บเกี่ยว พ่นยาฆ่าแมลง ใส่ปุ๋ย ก็ยังคง

ควบคุมดูแล และมีส่วนที่ต้องทำเอง นอกจากนี้การเกษตรเป็นงานที่ต้องใช้เวลานานกว่าจะได้ผลผลิต และยังต้องพึ่งพาธรรมชาติด้วย จึงอาจมีความไม่แน่นอนในเรื่องปริมาณและคุณภาพของผลผลิต รวมทั้งเรื่องการตลาด ซึ่งอาจมีความตกต่ำของราคาผลผลิตถ้ามีปริมาณการผลิตออกสู่ตลาดมาก เกษตรกรจึงต้องมีจิตใจที่ต้องอดทนสามารถรอคอย และอดทนต่ออุปสรรคปัญหาที่เกิดขึ้นด้วย คุณลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับความอดทนที่มีเกษตรกรกล่าวถึงเป็นจำนวนมากคือ ต้องใจเย็น ซึ่งในทางการเกษตรน่าจะเป็นความหมายของการอดทนรอได้ เพราะการเกษตรต้องใช้เวลานานจึงเห็นผลสำเร็จ

สนใจใฝ่รู้/ศึกษาทดลอง ความสนใจใฝ่รู้จะช่วยเกษตรกรได้เรียนรู้ และเพิ่มพูนความรู้ในงานที่ทำ มีเกษตรกรหลายคนที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการเพาะปลูกพืชชนิดที่ตนสนใจแต่มาก่อน เช่น เกษตรกรผู้หนึ่งที่ปลูกหอมเลียงไหมที่อำเภอแม่จรม เดิมทำนาและปลูกข้าวโพด ต่อมาเห็นคนปลูกหอมเลียงไหมได้ราคาดี จึงทดลองทำดูบ้าง เขาได้แสวงหาความรู้ด้วยตนเองในหลายวิธี เช่น การไปสอบถามนักวิชาการเกษตร ถามคนที่เคยปลูกมาก่อน หาหนังสืออ่าน หรือ เกษตรกรอีกคนหนึ่งก็ใฝ่หาความรู้เรื่องการปลูกมะขามหวาน โดยเข้ารับการอบรมจากบริษัทขายยาฉีด ให้เกษตรกรตำบลท่าให้ดู ไปดูงานและฝึกการเก็บมะขามจากคนเพชรบูรณ์ นอกจากความสนใจใฝ่รู้ในเรื่องการทำเกษตรแล้ว ต้องสนใจใฝ่รู้ติดตามเรื่องการตลาดด้วย การเลือกการผลิตให้เหมาะสมกับภาวะการตลาดและราคาสินค้า ทำให้เกษตรกรสามารถขายสินค้าการเกษตรของตนได้ราคาดี

นอกจากนี้เกษตรกรยังควรมีวิญญาณของนักวิจัยที่ขอศึกษาทดลองอย่างเป็นระบบ เช่น เกษตรกรที่อำเภอแม่จรมเรียนรู้จากเจ้าหน้าที่ว่า ให้ขอยใบหม่อนเป็นฝอยเล็กๆ ให้ตัวไหมอ่อนๆกิน แต่เกษตรกรสังเกตว่า ใบหม่อนเล็กๆจะแห้งเหี่ยวเร็ว ตัวไหมจะดูดน้ำเลี้ยงจากใบไม่ทัน ถ้าขอยไม่เล็กเกินไป ตัวไหมจะได้กินทัน เขาจึงทดลองแบ่งโต๊ะเลี้ยงไหม โดยให้ใบหม่อนแบบฝอยและแบบใบใหญ่ ผลการทดลองพบว่า ตัวไหมที่กินใบหม่อนแบบฝอยจะโตช้ากว่า

มีความคิดสร้างสรรค์ การที่เกษตรกรเรียนรู้และปฏิบัติตามที่ได้รับการอบรมสั่งสอนมาคงไม่เพียงพอ เพราะปัญหาบางประการที่เกษตรกรประสบอาจต้องการวิธีการแก้ที่แตกต่างจากแนวทางการปฏิบัติแบบเดิมๆ เช่น การที่เกษตรกรมีปัญหาหอยเชอรี่ที่เป็นศัตรูพืชซึ่งกำจัดยาก แทนที่จะหาทางกำจัด ก็มีเกษตรกรบางคนนำหอยเชอรี่มาใช้ให้เป็นประโยชน์โดยการทำเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ นอกจากจะกำจัดหอยเชอรี่แล้ว ยังได้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม สามารถเร่งการเจริญเติบโตของพืช และสามารถลดต้นทุนการผลิตได้ด้วย หรือเกษตรกรมีวิธีให้ลิ้นจี่ออกดอกโดยใช้ลวดสแตนเลสรัดกิ่งแขนงเหนือลำต้น 1 เมตร เป็นเวลาเดือนครึ่ง โดยไม่รดน้ำ การทำการเกษตรต้องการความคิดสร้างสรรค์ จนมีคำกล่าวที่ว่า "การทำอาชีพการเกษตรใดๆ ก็ตาม หากเกษตรกรมีการเลือกช่องทางการทำกินที่แปลกแหวกแนวกว่าคนอื่น รับรองได้ว่ารวยทันตาเห็น" (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : 2542)

ความมุ่งมั่นตั้งใจจริง ความมุ่งมั่นตั้งใจจริงในการทำงานจะทำให้เกษตรกรจดจ่ออยู่กับงาน มีความสม่ำเสมอต่อเนื่องจนงานประสบความสำเร็จ แม้ต้องพบกับอุปสรรคปัญหา ดังเช่นเกษตรกรจากกิ่งอำเภอภูเพียง ที่ตั้งใจ“ปลูกต้นไม้บนก้อนหิน” เขาปลูกลำไย ลิ้นจี่ บนพื้นที่ที่มีแต่หินก้อนลูกรังปะปนอยู่ เขาต้องอดหลับอดนอน หาดินจากก้อนป้อที่เขาขุดไ้มารดน้ำในเวลากลางคืน เพื่อให้ไม่ให้น้ำระเหยออกไปหมด แล้วสูบลินดินไปด้วยเศษฟางเพื่อให้เก็บความชุ่มชื้นไว้ เวลาผ่านไปหนึ่งปีความพยายามที่จะ“ปลูกต้นไม้บนก้อนหิน” ก็เริ่มเป็นผล (กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน 2542) นอกจากนี้ก็มีตัวอย่างของเกษตรกรคนอื่นที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงจนประสบความสำเร็จ เช่น เกษตรกรจากอำเภอภูเพียงที่ทำเกษตรอินทรีย์แบบผสมผสานและพึ่งตนเองได้ ที่เลี้ยงหมู วัว ไก่ พร้อมทั้งปลูกฝรั่ง ลิ้นจี่ ส้มโอ มะม่วง ชมพู่ กล้วย จนประสบความสำเร็จ

ความรับผิดชอบ หมายถึงเมื่อมีงานที่ต้องทำ ต้องทำให้สำเร็จ ไม่ทิ้งหน้าที่ของตน ทั้งงานที่เป็นของตนเอง และงานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น เช่น เมื่อหมดหน้าเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้ว ก็ถึงเวลาที่จะต้องตัดแต่งกิ่ง ปรับปรุงดิน ให้นุ้ย ถ้าไม่ทำหน้าที่ พืชไร่ของเกษตรกรก็จะให้ผลไม่ดี รายได้ต่ำลง ในการทำงานที่ต้องทำร่วมกัน บุคคลต้องมีความรับผิดชอบทำงานในส่วนของตนให้สำเร็จ เพื่อไม่ให้เกิดความบกพร่องเสียหายแก่งานของส่วนรวม เช่น ในการรวมกลุ่มกันทำมะไฟจีนอบแห้ง เกษตรกรต้องแบ่งงานกันทำเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มแรกต้องเป็นคนไปเก็บมะไฟจีนมาแล้วล้างหมักน้ำเกลือ กลุ่มที่สองจะบีบเมล็ดออกตากแดด กลุ่มที่สามนำมะไฟจีนตั้งไฟ แล้วผลัดกันไปคนจนแห้ง ถ้าเกษตรกรไม่รับผิดชอบในหน้าที่ของตน ก็จะทำให้ขั้นตอนของงานส่วนรวมเสียหาย และคนอื่นต้องเหน็ดเหนื่อยทำงานแทน นอกจากนี้ในการรวมกลุ่มเกษตรกร จะมีโครงสร้างของกลุ่ม และมีกำหนดหน้าที่ไว้ชัดเจน เช่น มีประธาน รองประธาน เหนียวญิก เลขานุการ ประชาสัมพันธ์ ปฏิคม และฝ่ายตรวจสอบ ซึ่งมีการแบ่งงานกันทำ ความรับผิดชอบในหน้าที่จึงเป็นเรื่องสำคัญ ถ้าเกษตรกรมาประชุมไม่ได้ ก็ต้องจัดหาคนอื่นมาช่วยแทน เป็นต้น

ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ในอาชีพของตนยังส่งผลต่อความสำเร็จในระยะยาวด้วย เพราะจะทำให้คนที่ร่วมงาน หรือผู้มาซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรมีความเชื่อถือในเกษตรกร สำหรับการทำงานร่วมกันเกษตรกรมักกล่าวว่า เมื่อมีเรื่องเงินเข้ามาเกี่ยวข้อง ความซื่อสัตย์โปร่งใสเป็นเรื่องสำคัญ เช่นการทำงานที่กลุ่มเกษตรกรรวมตัวกัน มีการรวมทุนหรือการแบ่งหน้าที่ให้ดูแลใช้เงิน เกษตรกรให้ความสำคัญกับความซื่อสัตย์จะทำให้การทำงานร่วมกันได้สำเร็จ

ช่างสังเกตและละเอียดรอบคอบ งานเกษตรเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและช่างสังเกต เช่น ในการเลี้ยงปลา เรื่องอาหารของลูกปลาก็ต้องสังเกตสีของน้ำในบ่อ ถ้าเป็นสีเขียวหัวเปิด แสดงว่ามีสารอาหารมากเกินไป ควรแก้ไขโดยเพิ่มน้ำในลงไปอีก ให้น้ำสูงประมาณ 10 เซนติเมตร (ของบ่อขนาด 10 ตารางเมตร) และลดการให้อาหารจาก 1 กิโลกรัมเป็น 7-8 ชีด และถ้าน้ำ

มีสีเขียวอ่อนเกินไป แสดงว่าสารอาหารน้อยเกินไป ควรแก้ไขโดยหว่านปุ๋ยจำนวน 0.5 กิโลกรัม ในพื้นที่ 400 ตารางเมตร โดยควรหว่านปุ๋ยในน้ำไว้ก่อน 1 คืน ก่อนเทลงบ่อ สังเกตดูอีก ในระยะเวลา 7 วัน หากสีน้ำไม่เขียวให้เพิ่มปุ๋ยลงอีก แก๊สเจนพอเหมาะจะจึงหยุดการใส่ปุ๋ย (ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2543) จะเห็นได้ว่า เกษตรกรรมเป็นงานที่ต้องอาศัยความละเอียดรอบคอบและช่างสังเกตไปพร้อมกัน จึงจะทำได้สำเร็จ ไม่เกิดความเสียหาย

คุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับการทำงานร่วมกับผู้อื่น

คุณลักษณะที่สำคัญต่อการทำงานร่วมกัน ได้แก่ คุณลักษณะที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ คือ ความรับผิดชอบ และ ความซื่อสัตย์ นอกจากนี้ยังต้องมีคุณลักษณะต่อไปนี้ คือ

ความมีน้ำใจ/ความเอื้อเฟื้อ เกษตรกรปัจจุบันมีการรวมกลุ่มกันในการประกอบอาชีพเพื่อความเข้มแข็งของกลุ่ม ความร่วมแรงร่วมใจ มีน้ำใจและเอื้อเฟื้อต่อกันในการทำงานจึงเป็นเรื่องสำคัญสำหรับเกษตรกร เช่น กลุ่มเกษตรยั่งยืนบ้านหาดเค็ดกิ่งอำเภอภูเพียง สมาชิกมีความสนิทสนมกัน มีการนำความรู้ด้านการเกษตรมาแลกเปลี่ยนกัน มีการประชุม ช่วยกันแก้ปัญหาอยู่เสมอ กลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและทำชาใบหม่อน อำเภอแม่จริม ในตอนเริ่มต้นที่เรียนรู้การทำชาใบหม่อนเกษตรกรได้แบ่งปันกิ่งหม่อนของตนให้แก่สมาชิกใหม่ๆ ไปทดลองปลูกกัน และเมื่อก่อตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้ว งบประมาณที่ได้รับไม่พอในการไปดูงาน สมาชิกของกลุ่มทุกคนก็สละเงินของตนไปเป็นทุนดูงาน และกลุ่มชาใบหม่อนไม่มีการเสียเงินค่าสมาชิก ให้อะไรช่วยกันลงแรง เป็นการช่วยเหลือกัน

ความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นในกิจกรรมที่ต้องมีการรวมกลุ่มกัน กิจกรรมของกลุ่มจะมีประสิทธิผลเพียงใด ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือลักษณะความเป็นผู้นำของผู้นำกลุ่ม ดังผลการวิจัยของ ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (2542) ได้ทำการศึกษาวิจัยเบื้องต้นเรื่อง ความเป็นไปได้ในการจัดตั้งธุรกิจชุมชน โดยเป็นการประมวลและใช้กรอบวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ในการนำเสนอ ได้กล่าวถึงปัจจัยกำหนดความสำเร็จและความล้มเหลว ปัจจัยหนึ่ง คือ ปัจจัยด้านผู้นำ ธุรกิจชุมชนที่ก่อตั้งโดยบุคคลหรือคณะบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้านจะระดมทุนได้ง่าย ขยายตัวได้เร็ว และมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง สำหรับการรวมกลุ่มเกษตรกรความเป็นผู้นำก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้งานกิจกรรมของกลุ่มประสบความสำเร็จได้ ความเป็นผู้นำควรมีลักษณะที่สำคัญอีกหลายประการ เช่น มีความรู้ในงานอาชีพของตนดี มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีคุณธรรมด้านการงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีความสามารถในการโน้มน้าวใจ เป็นต้น

คุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืนในสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง

การมีสำนึกต่อส่วนรวม เกษตรกรปัจจุบันได้แสดงสำนึกต่อส่วนรวมให้เห็นชัดเจนมากขึ้น เช่นเมื่อเห็นป่าถูกทำลาย แม่น้ำมีสิ่งปฏิกูลมากขึ้น พันธุ์ปลาบางชนิดมีน้อยลง ก็มีผู้นำของชาวบ้านมาพูดให้เห็นถึงปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้น และริเริ่มโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่นการอนุรักษ์พันธุ์ปลา ต่อมาก็เห็นประโยชน์เข้ามาร่วมเป็นกรรมการ ช่วยกันดูแลเป็นหูเป็นตา ช่วยกันแก้ไข โดยไม่ทำลายป่า ให้เป็นป่าชุมชนที่ทุกคนช่วยกันดูแล ไม่ทิ้งสิ่งสกปรกลงในแม่น้ำ สร้างเขตอภัยทานที่ห้ามการจับปลา การมีสำนึกต่อส่วนรวมเป็นการช่วยทั้งสังคมและตัวเองให้สามารถประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตได้อย่างยั่งยืนในสภาพที่ทรัพยากรมีจำกัดและสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปมากขึ้น

มีวิสัยทัศน์และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในหลายๆด้าน เช่น ความต้องการของผู้บริโภค ราคาสินค้า เทคโนโลยี เกษตรกรต้องก้าวทันการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ตัวเกษตรกรเองต้องเป็นผู้ที่สามารถมองเหตุการณ์ในอนาคต วางเป้าหมายชีวิตและการทำงานของคนที่สอดคล้องสถานการณ์และการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น การตัดสินใจเลือกหรือเปลี่ยนแปลงการทำการเกษตรที่จะสามารถให้รายได้สม่ำเสมอ ไม่ต้องเผชิญกับราคาที่ตกต่ำอันเนื่องมาจากปริมาณผลผลิตมากเกินความต้องการ หรือการที่ต้องเพิ่มคุณค่าในผลิตภัณฑ์ของตน เพื่อเพิ่มรายได้ หรือการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือในบางกรณีต้องใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การใช้สารธรรมชาติฆ่าแมลง แทนยาฆ่าแมลง เป็นต้น ความสนใจใฝ่รู้ก็จะมีส่วนช่วยในเรื่องวิสัยทัศน์ของเกษตรกรด้วยเช่นกัน

คุณลักษณะของเกษตรกรรุ่นใหม่ที่ต้องส่งเสริม

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรพบว่า เกษตรกรปัจจุบันมีความมุ่งหวังให้บุตรไปประกอบอาชีพอื่นที่ไม่ใช่เกษตรกร โดยพยายามส่งเสริมด้านการศึกษาให้สูงขึ้น และถ้าบุตรคนใดสามารถเรียนได้ดีก็ให้ไปประกอบอาชีพอื่นนอกบ้าน หรือบางทีก็ไปทำงานที่จังหวัดอื่น ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยที่เปรียบเทียบรายได้จากแรงงานภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม โดยศึกษาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 2543) ที่พบว่า คนไทยมีแนวโน้มไม่สนใจอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากผู้ทำงานในภาคการเกษตรจะมีรายได้เฉลี่ยต่ปีต่ำ และต่ำกว่าผู้ประกอบการอาชีพในภาคอุตสาหกรรม นอกจากนี้ก็มีปัญหาราคาสินค้าทางการเกษตรที่มีความผันผวน มีปัญหาเกี่ยวกับเงินลงทุนและค่าเช่าที่ดินสูง ทำให้เกษตรกรมีความต้องการให้บุตรเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้แน่นอนกว่าและมีสวัสดิการ มากกว่าการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ปัญหาดังที่กล่าวมาอาจส่งผลทำให้เยาวชนรุ่นใหม่มีความสนใจที่จะยึดอาชีพเกษตรกรรมน้อยลง การส่งเสริมเยาวชนรุ่นใหม่ที่จะให้เป็นเกษตรกรในอนาคตจึงต้องส่งเสริมและปลูกฝังในเรื่องของทัศน

นคติที่ดีต่ออาชีพเกษตรกรรม และให้มีใจรักในการทำการเกษตร คือให้เกิดฉันทะในการทำงาน การเกษตรก่อน

นอกจากนี้เกษตรกรมีความคิดเห็นต่อเยาวชนในปัจจุบันว่า การใช้ชีวิตในสังคมไทยที่เน้นวัตถุนิยมและความสะดวกสบาย มีผลทำให้เด็กไทยไม่ได้เรียนรู้ที่จะขยันขันแข็งและเข้มแข็งอดทน เข้าลักษณะ “ใจเสาะเปราะบาง” และไม่เห็นคุณค่าของการทำงาน และไม่ชื่นชมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นจึงควรฝึกอบรมเยาวชนให้มีความขยัน อดทน มุ่งมั่นตั้งใจจริง รับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้มีการประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อกับวัตถุนิยม ให้อยู่ดีกับธรรมชาติ และชีวิตที่เรียบง่าย และเนื่องจากเยาวชนอยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมอยู่ตลอดเวลา คุณลักษณะที่จำเป็นคือ การมีความคิดสร้างสรรค์ สนใจใฝ่รู้และก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม นอกจากนี้โลกในปัจจุบันมีการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีมมากขึ้น ความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นทีมและมีความเป็นผู้นำจึงเป็นคุณลักษณะสำคัญสำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ด้วยเช่นกัน

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเกษตรกรดังที่กล่าวมาเป็นลักษณะทางจิตใจที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการประสบความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณลักษณะตามอิทธิบาทธรรม 4 ประการ ที่ต้องมีใจรักในงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีความตั้งใจจดจ่อกับงาน ต้องตรวจสอบและละเอียดรอบคอบในการทำงาน และสอดคล้องกับทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน 2538) ซึ่งสร้างขึ้นจากผลวิจัยจำนวนมากของคนไทยทุกกลุ่มอายุ ที่ว่า พฤติกรรมของคนดีคนเก่งจะต้องเห็นแก่ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว ซึ่งตรงกับคุณลักษณะที่กล่าว คือการมีจิตสำนึกต่อสังคม ต้องรู้จักบังคับตนเองให้อดได้ รอได้ นับว่าต้องมีความอดทนทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อเป้าหมายแห่งความสำเร็จในอนาคต ต้องมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความขยัน มุ่งมั่นฝ่าฟันอุปสรรค มีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคล สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีคุณธรรมด้านอื่นๆ เช่น มีความซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบ และต้องมีความเฉลียวฉลาด ซึ่งในที่นี้ ได้แก่ การมีความคิดสร้างสรรค์ การมีวิสัยทัศน์ คุณลักษณะที่กล่าวมาก็เป็นคุณลักษณะที่สถาบันการศึกษาต้องการส่งเสริมในตัวผู้เรียนที่ศึกษาการเกษตรสาขาต่างๆ ในลักษณะที่คล้ายๆ กัน คือ ให้มีใจรัก มีความขยัน อดทน ติดตามการเคลื่อนไหวของการตลาด และการทำการเกษตรต้องการความละเอียดรอบคอบ แม้ว่าแนวคิดต่างๆ จะไม่ได้เน้นให้เกษตรกรต้องมีลักษณะของผู้นำ แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ปัจจุบัน เกษตรกรต้องมีการรวมกลุ่มกันเพื่อความมั่นคงเข้มแข็งในการประกอบอาชีพ การที่ต้องสามารถเป็นผู้นำกลุ่มได้ และการผลักดันกันเป็นผู้นำจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและควรส่งเสริมด้วย

คุณลักษณะดังที่กล่าวมาต้องได้รับการถ่ายทอดและปลูกฝังจากครอบครัวตั้งแต่วัยแรกของชีวิต และพัฒนาต่อมาโดยสถาบันการศึกษา และชุมชนด้วย คุณลักษณะบางประการอาจเกิดขึ้นจาก

ตัวเกษตรกรเองได้ เช่น บางคนมีความสนใจในงานการเกษตรบางประเภทอยู่เดิมแล้ว หน่วยทางสังคม เช่น ครอบครัว สถานศึกษา หรือ หน่วยที่ให้ความรู้/ฝึกอบรม ต้องส่งเสริมต่อ ในลักษณะที่ต้องไม่ทำลายความสนใจที่เกิดจากภายในตัวบุคคลเอง และในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เช่นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ก็ต้องมีการฝึกทักษะการคิด การแสวงหาความรู้ หรือการฝึกทักษะทางการเกษตร เมื่อเกษตรกรทำได้สำเร็จ ก็จะเพิ่มความสนใจความรักในงานที่ทำได้ด้วย ในลำดับต่อไปจะได้กล่าวถึงผลการวิเคราะห์ทักษะทางการเกษตรและทักษะที่เกี่ยวข้อง

1.2 ด้านทักษะ

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์การสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพ ภาคผนวก (ก) พบว่า เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้านพืชผล ด้านการปศุสัตว์ ด้านการประมง และด้านการแปรรูป ผลผลิตทางเกษตร มีทักษะทางอาชีพแตกต่างกันไป ส่วนทักษะทั่วไปและทักษะเชิงธุรกิจล้วนมีความคล้ายคลึงกัน จึงขอนำเสนอโดยรวม ดังนี้

ทักษะทั่วไป

ทักษะการคิด

การค้นคว้า/แสวงหาความรู้ จากแหล่งต่างๆ เป็นทักษะที่สำคัญ ซึ่งมักเกิดในผู้ที่มี คุณลักษณะของผู้ที่มีความสนใจใฝ่รู้ ซึ่งมักจะเกิดจากมีความรักความสนใจในสิ่งที่ทำและมีอิสระในการริเริ่มลงมือกระทำด้วยตนเอง หรือการหาความรู้ด้วยตนเองทำให้เกิดการติดตาม พิสูจน์และค้นพบและการที่คิดว่าตนยังไม่วู้ ทำให้พยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นผู้ที่สนใจใฝ่รู้จึงมักจะเป็นผู้ที่ชอบพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

การสังเกต เป็นทักษะที่สำคัญเพราะทำให้คนไวต่อการรับรู้ปัญหาต่างๆ และเกิดการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรค้นพบปัญหาได้โดยรวดเร็ว สามารถป้องกันปัญหา และแก้ปัญหาได้

การบันทึก เป็นทักษะที่ช่วยให้เกษตรกรทำงานด้วยความชัดเจน และช่วยให้สามารถเปรียบเทียบผลการทำงาน

ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์

การรู้จักตนเอง เป็นทักษะที่ช่วยให้เกษตรกรเข้าใจในตนเองได้ดี และยอมรับความเป็นจริงและสถานการณ์ต่างๆ ได้ นอกจากนี้ การรู้จักตนเองยังช่วยให้เข้าใจผู้อื่น ซึ่งทำให้สามารถยอมรับความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่น สามารถเลือกดำเนินชีวิตที่เหมาะสมกับตนเอง ผู้ที่รู้จักตนเองมักจะสำรวจตนเองและพยายามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

การปรับตัว เป็นทักษะที่สืบเนื่องมาจากการรู้จักตนเอง คือ การที่ยอมรับความเป็นจริงได้จะทำให้สามารถปรับเปลี่ยนสิ่งที่ตนเคยรู้สึกนึกคิดหรือกระทำได้ ทักษะการปรับตัวมีความสำคัญ

ต่อการเผชิญอุปสรรค ซึ่งเกษตรกรมักจะต้องประสบกับความไม่แน่นอนของธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศและสถานการณ์ต่างๆอยู่เสมอ แม้ในชีวิตของคนเรา ดังตัวอย่างของเกษตรกรคนหนึ่ง จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนงานอาชีพที่ตนเชี่ยวชาญและมีรายได้ดีเนื่องจากภรรยาป่วยมาก เมื่อยอมรับความจริงได้ก็หันไปประกอบอาชีพไร่นาสวนผสม ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จได้รับการยกย่องว่าเป็นเกษตรกรตัวอย่าง

การสื่อความหมาย เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ กับผู้อื่น การหาข้อมูลและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การให้คำแนะนำ หรือถ่ายทอดความรู้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะในการอธิบายงานแก่ผู้รับจ้างทำไร่นาสวนอย่างชัดเจน

ความร่วมมือกับผู้อื่น เป็นทักษะที่สำคัญที่ปรากฏในสังคมเกษตรกรรม คือ ความมีน้ำใจ ความช่วยเหลือเกื้อกูล การให้คำแนะนำ ซึ่งจะเป็นการสร้างความสัมพันธ์ ในครอบครัวและใน ชุมชน ดังกรณีของนายเจริญ คำปิ่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ทำให้เพื่อนบ้านยอมให้น้ำวัวไปเลี้ยงในบริเวณสวน ได้

การทำงานร่วมกัน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการทำงานของกลุ่มต่างๆ ใน ชุมชน ทักษะการทำงานมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของกลุ่มต่างๆ ในการสัมภาษณ์อาจไม่ปรากฏรายละเอียดของกระบวนการทำงานชัดเจนนัก แม้ว่าจะกล่าวถึงเพียงบางขั้นตอนแต่เกษตรกรเกือบทุกคนให้ความสำคัญกับทักษะนี้

การแก้ปัญหา หรือการพัฒนา เป็นทักษะที่สำคัญในการดำเนินชีวิตหรือการทำงานทุกอาชีพ โดยต้องเริ่มต้นจากการตระหนักว่ามีปัญหาเกิดขึ้น แล้ววิเคราะห์ปัญหา การวิเคราะห์ปัญหามันจะต้องตรงประเด็น เพื่อสามารถวางแผนและตัดสินใจแก้ปัญหา ได้ตรงประเด็น ประสบความสำเร็จ ทั้งนี้จะต่อเนื่องถึงการดำเนินงานครบกระบวนการ/วงจร

การประเมิน เป็นทักษะที่สำคัญของการพัฒนา ผู้ที่สังเกต สัมภาษณ์หรืออภิปรายสะท้อนความคิด เป็นการประเมินตนเอง/งานของตน/ส่วนรวม ย่อมสามารถคิดค้นหาวิธีการที่จะป้องกันหรือประยุกต์เพื่อการแก้ปัญหา หรือเพื่อการพัฒนาต่อไป การประเมินที่นำไปสู่การปรับปรุง นับว่าเป็นกระบวนการพัฒนา

ในทัศนะของวิทยาการและผู้นำทางการเกษตร และผู้แทนจากองค์กรเอกชน (NGO) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จว่าควรประกอบด้วยทักษะที่นอกเหนือออกไปจากเกษตรกร ซึ่งสะท้อนถึงทักษะที่กลุ่มผู้นำและวิทยาการการเกษตรให้ความสำคัญ ดังนี้

ความเป็นผู้นำ ผู้ที่เป็นเกษตรกรเป็นผู้ที่มีโอกาสทำงานอย่างอิสระ เป็นผู้ที่กำหนดทิศทางและการกระทำต่างๆ ด้วยตนเอง ดังนั้น จึงได้ฝึกฝนทักษะการตัดสินใจอยู่เสมอ ในชนบท ความเป็นผู้นำมักจะสะท้อนถึงวิถีชาวพุทธ ภาพของผู้นำมักจะเป็นผู้ที่มีคุณลักษณะและการกระทำของผู้ที่มีพรหม

วิหาร 4 ต่อคนรอบข้างโดยเฉพาะผู้น้อย ด้วยการแสดงออกถึงความเมตตา ปรารถนาดี หวังให้ผู้อื่นมีความสุข แสดงความกรุณาด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลอยู่เสมอ แสดงมุทิตาโดยการชื่นชมต่อความสำเร็จของผู้อื่น และแสดงอุเบกขาในการพิจารณาสิ่งต่างๆ โดยคำนึงถึงความถูกต้อง แสดงออกถึงความเที่ยงธรรมให้ปรากฏ ดังนั้น ผู้ที่มีความเป็นผู้นำดังกล่าวจึงเป็นผู้นำที่เป็นที่น่าเคารพ

การมองการณ์ไกล เป็นทักษะของผู้ที่มีความสามารถในการคิดและสามารถคาดการณ์และคาดถึงผลของการกระทำได้

การเป็นแบบอย่างที่ดี แม้ว่าการเป็นแบบอย่างดูเหมือนจะไม่ใช่ทักษะ หากเป็นการกระทำของผู้ที่ปฏิบัติบทบาทหน้าที่อย่างถูกต้องเหมาะสมและดีงามในด้านต่างๆ อยู่เสมอ ในการดำเนินชีวิตและครอบครัว แต่ก็เป็นที่สังคมนมองเห็นและได้รับประโยชน์จากความดีงามเหล่านี้ และเป็นองค์ประกอบของความสำเร็จและความสุขของบุคคล จึงนำมากล่าวไว้ด้วย

การสร้างเครือข่าย สืบเนื่องมาจากการทำงานร่วมกันและความร่วมมือที่กล่าวข้างต้น ความปรารถนาดีที่จะร่วมมือกันเพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าให้กลุ่มงานต่างๆ ในชุมชน สามารถที่จะพัฒนาเป็นปึกแผ่นหากมีการผนึกกำลังกันด้วยการสร้างเครือข่ายเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนางานหรือขยายขอบเขตของงานต่อไป ทั้งนี้จะต้องเริ่มต้นด้วยการรวมตัวในกลุ่มขนาดเล็ก

การทดลอง วิจัยและเผยแพร่ความรู้ เป็นทักษะที่วิทยากรด้านการเกษตร 2-3 คน กล่าวถึง เพราะการงานบางลักษณะมีความจำเป็นต้องพัฒนาผ่านการค้นคว้าวิจัย เช่น การประมง และการเพาะปลูกพืชผล การวิจัยที่ลึกซึ้งและอาศัยหลักวิชาอาจเป็นสิ่งที่ดูเหมือนจะยากเกินไปสำหรับเกษตรกรโดยทั่วไป แต่การทดลองอย่างไม่เป็นทางการมักจะเกิดขึ้นเสมอ เกษตรกรและภูมิปัญญาท้องถิ่นผู้สร้างองค์ความรู้จากการปฏิบัติจริง มักจะมีลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการ แม้จะไม่ได้สรุปเป็นผลการวิจัยแต่ก็สามารถนำความรู้มาใช้และเผยแพร่ต่อกันมาโดยตลอด ดังนั้น ความคิดเห็นเกี่ยวกับการวิจัยจึงน่าจะเป็นแนวทางในการรวบรวมข้อมูลและสรุปผลอย่างมีระบบและนำไปใช้ประโยชน์ในวงกว้างต่อไปในอนาคต ดังเช่น ผลงานของ เกษตรกรดีเด่นของภาคเหนือ คือ นายนวล ตาวา ซึ่งค้นพบว่าการนำสมุนไพร คือ สะเดาผง หรือ เครื่องบรเพ็ดเมื่อใส่ลงในเมล็ดข้าวเมล็ดพันธุ์พืชก่อนนำไปเพาะ จะช่วยลดการรบกวนของแมลงได้ดี เป็นต้น

ทักษะอาชีพ

เกษตรกรด้านพืชผล มีความเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอนได้ ดังนี้

ขั้นเตรียมการ

การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ : การคัดเลือกพันธุ์พืช

การเตรียมดิน

การเพาะต้นกล้า

ขั้นปฏิบัติ

การรู้ช่วงเวลาในการปลูก

การรดน้ำ

การตายหญ้า/ตัดหญ้า

การตัดแต่งกิ่ง

การดูแลบำรุงรักษา

การให้น้ำปุ๋ยคอกและปุ๋ยเคมี

การพ่น/ใช้ยาฆ่าแมลง

การเก็บเกี่ยวใบหรือผลในจังหวะที่เหมาะสม

การใช้อุปกรณ์ เครื่องมือต่างๆ หรือเทคโนโลยี การรักษาธรรมชาติ

ขั้นประเมินและประยุกต์ใช้

การประยุกต์ความรู้/เทคโนโลยีมาใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

การปรับปรุงและพัฒนางานเพื่อให้ได้ผลเพิ่ม

ความคิดเห็นของวิทยากรและผู้นำทางการเกษตรสอดคล้องกับความเห็นของเกษตรกร แต่ก็มีมุมมองที่แตกต่างออกไป ซึ่งสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคมและความก้าวหน้าทางการเกษตรได้แก่

การรู้จักธรรมชาติของดิน : เพื่อปรับและจัดการให้ใช้งานให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การใช้พลังงานธรรมชาติ : เพื่ออนุรักษ์พลังงานและประหยัดและเกิดประโยชน์ เช่น
กังหันจากแรงลม

การใช้เทคโนโลยีระดับสูง : เพื่อประสิทธิภาพของผลผลิตที่ปลอดภัยและไม่ทำลาย
สิ่งแวดล้อม

การสร้างผลผลิตให้เป็นตัวอย่าง : เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน

การทำงานครบกระบวนการ/วงจร : เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและสามารถตรวจสอบและ
ปรับปรุงพัฒนา

การจัดเวทีเสวนา : เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ทักษะอาชีพ

เกษตรกรด้านการปลูกล้วยและการประมงมีความเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งสรุปเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นเตรียม

การศึกษาและดูงานก่อนลงมือปฏิบัติ : เพื่อมีความรอบคอบและชัดเจนก่อนที่จะลงมือ
ทำสิ่งต่างๆ

ขั้นปฏิบัติ

การอภิบาล: เมื่อแรกเกิด สัตว์มีความอ่อนแอและมีโอกาสไม่รอด การสังเกตและการดูแล
อย่างระมัดระวังและรอบคอบจะช่วยให้ปฏิบัติอย่างถูกต้องเหมาะสมและปลอดภัย

การให้ความรักแก่สัตว์เลี้ยง : การแสดงออกซึ่งความรักต่อสัตว์เลี้ยง มีผลต่อสัตว์บางประเภท
อย่างเด่นชัด พบว่าเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จสูง สุด ในการเลี้ยง โค เป็นผู้ที่มีความทักษะในการ
แสดงความรักต่อสัตว์เลี้ยง ด้วยการสัมผัสและการพูดจาด้วย ซึ่งทำให้เลี้ยงดูง่าย คือ ไม่ดิ้อ เติบโตเร็ว
ไม่เจ็บไม่ไข้

การเลี้ยงดู : การให้อาหารถูกต้องเหมาะสมในแต่ละช่วงเวลา และสังเกตอย่างถี่ถ้วน
เพื่อปฏิบัติทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องและเหมาะสม

การรู้อาการของโรค : เพื่อนำการศึกษาและประสบการณ์มาใช้ในการสังเกตอาการของโรค
จะช่วยให้รู้อาการของโรคเพื่อทำการรักษาโดยผู้รู้หรือตนเอง

การให้ยา – วัคซีน : เพื่อทำการรักษา หรือป้องกันโดยผู้รู้หรือตนเอง

การทำคลอด : โดยผู้รู้หรือตนเอง

การคัดเลือกพันธุ์ : เพื่อได้สายพันธุ์ที่มีคุณภาพและแข็งแรง

การขยายพันธุ์ : เพื่อการเพิ่มผลผลิตและรายได้

ปรับและการจัดการ : เพื่อการปรับปรุงและพัฒนางานให้ได้ผล

การใช้เครื่องมือเครื่องทุ่นแรง : เช่น การสร้างตู้พักไข่

วิทยาการและผู้นำทางการเกษตร ได้ให้ความคิดเห็นนอกเหนือจากที่เกษตรกรได้กล่าวไว้
ข้างต้น ดังนี้

การสร้างผลผลิตให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่น

การเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงาน

การประยุกต์ความรู้/เทคโนโลยีมาใช้โดยเหมาะสมกับท้องถิ่น

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน

ทักษะเชิงการจัดการธุรกิจ

การศึกษาก่อนลงมือปฏิบัติ : จุดอ่อนของเกษตรกรทั่วไปคือความรู้ในการจัดการเชิงธุรกิจ
ดังนั้น ควรมีโอกาสได้เตรียมตัวในด้านนี้มากขึ้น

กำลังซื้อในท้องถิ่น : เพื่อช่วยในการตัดสินใจผลิต

การแข่งขันทางการค้า : เพื่อปรับปรุงผลผลิตและหาตลาด

ภาวะการตลาดทุกระดับ : ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด และประเทศ

อุปสงค์และอุปทาน : เพื่อเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการของตลาดกับการผลิต

การลงทุน : การพิจารณาถึงภาวะการตลาด อุปสงค์ – อุปทานและกำไร-ขาดทุนก่อน

การลงทุนผลิตหรือขาย

การเปรียบเทียบราคาขาย : เพื่อกำหนดราคา โดยมีการเก็งกำไร

การตลาด : เพื่อการตัดสินใจว่าจะได้รับผลตอบแทนคุ้มหรือไม่และวางแผนการผลิต

การจัดการการเงิน การบัญชี : เพื่อสามารถดำเนินการค้าขายผลิตผล

การประชาสัมพันธ์ : เพื่อช่วยเผยแพร่สินค้า

ทักษะเชิงการจัดการธุรกิจเป็นการกล่าวโดยรวม เนื่องจากเป็นความคิดเห็นที่เกษตรกรทุกกลุ่มกล่าวถึงค่อนข้างน้อย เพราะมีความถี่ค่อนข้างต่ำ การนำเสนอภาพรวมนี้จะเป็นแนวทางที่ให้ประโยชน์แก่เกษตรกรส่วนใหญ่ ทักษะที่มีผู้เห็นตรงกันค่อนข้างมากคือ เกษตรกรผู้ที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีทักษะด้านการตลาด ความเห็นเหล่านี้ มักอยู่ในกลุ่มที่มีการแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการขายผลิตภัณฑ์ค่อนข้างเด่นชัด จึงสะท้อนให้เห็นว่าวิทยาการและผู้นำทางการเกษตรให้ความสำคัญกับทักษะด้านนี้ และมีส่วนให้การพัฒนางานบังเกิดผล ดังนั้น การส่งเสริมให้เกษตรกรมีแนวคิดและทักษะเชิงการจัดการธุรกิจน่าจะบังเกิดผลแก่เกษตรกรในอนาคตมากขึ้น

จากการประมวลการสัมภาษณ์เกษตรกรวิทยาการผู้นำทางเกษตรและองค์กรเอกชน NGO ที่กล่าวข้างต้น พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะของเกษตรกร วิทยาการและผู้นำทางการเกษตร มีความใกล้เคียงกัน และพบว่าวิทยาการและผู้นำทางการเกษตรมีความเห็นที่แสดงออกถึงความรับผิดชอบและความเป็นผู้นำต่อส่วนรวมมากกว่า โดยเฉพาะการเป็นแบบอย่างที่ดี การมีผลิตผลที่เป็นตัวอย่าง การทำหน้าที่ประสานความคิดเห็นเพื่อสร้างความรู้และความร่วมมือของส่วนรวม

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ และตอบแบบสอบถามพบข้อน่าสังเกตว่า วิทยาการและครูอาจารย์ผู้ให้ความรู้ในสถาบันการศึกษามักให้ความคิดเห็นในเชิงหลักการและอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ชัดเจน แต่ไม่ค่อยให้รายละเอียดของทักษะและตัวอย่าง ส่วนวิทยาการและครูอาจารย์และผู้นำทางการเกษตรและผู้แทนองค์กรเอกชน ซึ่งทำงานใกล้ชิดเกษตรกรหรือให้ความรู้แก่เกษตรกรโดยตรง มักจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับที่เป็นการปฏิบัติงานและเป็นรูปธรรมค่อนข้างชัดเจน

ความคิดเห็นต่อทักษะการเกษตรและทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills)

ในการพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับทักษะด้านต่างๆ ของเกษตรกรจังหวัดน่านเมื่อเทียบกับทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills) ที่ประยุกต์สำหรับเกษตรกร ตามแนวของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐวอชิงตัน (Washington State University) ในภาพรวมพบว่าทักษะส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

ทักษะทั่วไป เป็นทักษะที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์สัมพันธ์ เช่น การรู้จักตนเอง มีความเกี่ยวข้องกับทักษะการยอมรับความแตกต่าง ทักษะการเลือกวิถีในการดำเนินชีวิต การสื่อ

ความหมาย การปรับตัวสอดคล้องกับทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการสื่อความหมาย การคิดเชิงวิทยาศาสตร์สอดคล้องกับทักษะการตัดสินใจ การทำงานร่วมกันสอดคล้องกับการวางแผนการแก้ปัญหา การประเมิน การประยุกต์และการพัฒนา คัดลอกกับ ทักษะการเป็นผู้รู้ ทักษะการรับผิดชอบต่อตนเอง

ทักษะอาชีพ มีความเกี่ยวข้องกับการทำงานของเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะเฉพาะทาง พบว่าทักษะมีความเกี่ยวข้องกับวิธีการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร แต่เนื่องจากการสัมภาษณ์ไม่ได้เน้นรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากรนัก ทำให้การตีความเกี่ยวกับ ทักษะการใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด ยังไม่ชัดเจน แต่พบว่าวิทยากรและผู้นำทางด้านการเกษตรได้กล่าวถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติพอสมควร และจากการสัมภาษณ์ที่ผ่านมาพบว่าเกษตรกรมีการรวมกลุ่มทำปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก นับว่าเป็นการสนองการพัฒนาแบบยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ความไม่เด่นชัดในทักษะด้านการอนุรักษ์จากการสัมภาษณ์ได้สะท้อนให้เห็นว่า การสนับสนุนทักษะดังกล่าวอาจมีอยู่ค่อนข้างน้อย ดังนั้นจึงควรที่จะพิจารณาว่าควรส่งเสริมทักษะดังกล่าวเพิ่มขึ้นได้อย่างไร

ทักษะการจัดการเชิงธุรกิจ มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารหรือจัดการเชิงธุรกิจ พบว่า มีความสอดคล้องกับทักษะการใช้ให้เกิดประโยชน์/ทักษะการตลาดพอสมควร พบว่าทักษะชีวิตเกษตรกร ไม่ได้เน้นด้านการจัดการเชิงธุรกิจมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสังคมอเมริกันมีพื้นฐานของสังคมอุตสาหกรรมมาช้านาน และมีความสามารถเชิงการจัดการธุรกิจมากพอสมควร จึงไม่ได้รับการเน้นมากนัก สำหรับประเทศไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาโดยตลอด ทักษะเชิงธุรกิจเป็นสิ่งที่คนไทยโดยทั่วไปยังไม่คุ้นเคยนัก จึงมีผู้กล่าวถึงหลายประเด็นและเด่นชัด อย่างไรก็ตามส่วนมากเป็นความเห็นของวิทยากรและผู้นำทางด้านการเกษตร ความเห็นจากเกษตรกรทั่วไปยังมีอยู่น้อยมาก จึงน่าที่จะพิจารณาว่าควรส่งเสริมทักษะการจัดการเชิงธุรกิจเพิ่มมากขึ้นอย่างไร

ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับทักษะของเกษตรกรรุ่นใหม่ พบว่ามีการแสดงความคิดเห็นต่อเกษตรกรในอนาคตใกล้เคียงกับความคิดเห็นที่มีต่อเกษตรกรทั่วไป และแสดงความคิดเห็นค่อนข้างน้อย อาจเนื่องมาจากห่างไกลจากความเป็นจริงในปัจจุบัน และเป็นการคาดหวังในสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต พบว่ามีการเน้นทักษะการคิดและการแสวงหาความรู้ ทักษะอาชีพทักษะทางสังคมและวิทยากรทางเกษตร และมุ่งหวังให้มีการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการใช้ทักษะเชิงธุรกิจมากขึ้น

ความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นตัวแทน ของตำบลที่ทำผลิตภัณฑ์แปรรูปใน การสัมภาษณ์เกษตรกรจำนวน 115 คน ที่เป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ในงาน “หนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของจังหวัดน่าน” จากการถามว่า “คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้ได้สำเร็จจะต้องมีทักษะหรือความชำนาญในเรื่องใด” เกษตรกรได้ระบุทักษะหรือความชำนาญไว้หลากหลายกระจายไปตามลักษณะของอาชีพ โดยเฉพาะการแปรรูปหรือการทำผลิตภัณฑ์ พบว่าทักษะของเกษตรกรที่รวบรวมไว้มีความหลากหลายมาก ทำให้

เห็นว่าบรรดาเกษตรกรมีทักษะเฉพาะซึ่งเป็นทักษะย่อยมีหลายอาชีพ มีทักษะย่อยจำนวนเกินกว่า 300 ทักษะ (ดูภาคผนวก ค) พิจารณาโดยรวมไม่ค่อยพบทักษะใดเด่นชัดนักเมื่อเทียบกับข้อมูลทั้งหมด ทักษะที่มีความถี่อันดับต้นที่เกษตรกรเห็นว่ามีค่าสำคัญต่อความสำเร็จของเกษตรกรคือ การตลาด การมีฝีมือ การสังเกต การมีประสบการณ์ในการทำงาน การใช้เวลา การหาข้อมูล การวางแผน การแก้ปัญหา การประยุกต์ การปรับปรุงงาน การประมาณราคา การจัดการและการประสานงานภายในกลุ่ม

ความคิดเห็นด้านทักษะที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์มักจะมีลักษณะของวิธีการ เช่น การดองไข่เค็ม การออกแบบ การประดิษฐ์/ตกแต่ง การเลือกผ้า การเลือกสี การตัดเย็บ การเขียนแบบลงบนผ้า ฯลฯ นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงถึงทักษะของเกษตรกรเบื้องต้นก่อนที่จะนำมาเป็นผลิตภัณฑ์แปรรูป เช่น ซาโปหม่อน จะกล่าวถึงตั้งแต่ปลูกและเก็บใบหม่อน การเลี้ยงไหม ทักษะดังกล่าวเป็นรายละเอียดเฉพาะด้าน จึงมีการกล่าวซ้ำไม่มากนักและไม่เด่นชัด แต่พบว่าทักษะจากเกษตรกรที่ผลิตมีจำนวนมากและหลากหลายที่สุด ส่วนทักษะด้านการประมงมีน้อยที่สุด เช่น การเตรียมบ่อเลี้ยง การเลือกพันธุ์ปลา การให้อาหารปลา การเลี้ยงปลา การดูลักษณะปลา การรู้อาการของปลาป่วย การดูแลรักษาปลาป่วย การวิเคราะห์ความเป็นอยู่ของสัตว์น้ำ เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมีการเกษตรด้านการประมงค่อนข้างน้อย เพราะในแม่น้ำลำธารมีปลาค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ส่วนมากเลี้ยงเพื่อไว้กินในครอบครัวเหลือกินจึงขาย จึงมีการเลี้ยงปลาเป็นอาชีพค่อนข้างน้อยมาก

ข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ครั้งนี้ให้ภาพของทักษะที่สำคัญของเกษตรกรแต่ละด้านที่มาจากทุกพื้นที่ของจังหวัดน่านได้พอสมควร โดยเฉพาะการเกษตรพืชไร่พืชสวน นับตั้งแต่การเลือกพันธุ์พืช การกำหนดระยะเวลา ในการเริ่มต้นปลูก การสำรวจดิน การเตรียมดิน การทำแปลง การยกร่อง การหว่านเมล็ดพืช การดูแล การให้น้ำ การบำรุงรักษา การใส่ปุ๋ย การให้สารเร่ง การกำจัดศัตรูพืช การตัดกิ่ง การขยายพันธุ์ การตอนกิ่ง การกำหนดระยะเวลา และการเก็บเกี่ยว

ทักษะที่กล่าวข้างต้นและในภาคผนวก ข เป็นทักษะย่อย ดังนั้น จึงเห็นสมควรที่จะยกตัวอย่างของทักษะที่มีความซับซ้อนและสัมพันธ์กันทั้งทักษะการทำงาน ทักษะทั่วไปซึ่งประกอบด้วยทักษะการคิดและทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์/กระบวนการทำงาน และทักษะเชิงธุรกิจ โดยยกกรณีตัวอย่างของกลุ่มปลูกถั่วเหลืองที่ตำบลถืมตอง จังหวัดน่าน (ดูภาคผนวก ข)

อนึ่ง ทักษะที่มีความโดดเด่นและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาการทำงานของกลุ่มต่างๆ โครงการองค์กร และเครือข่าย คือ "ทักษะการมีส่วนร่วม" จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์การสัมมนาเกษตรกรในจังหวัดน่านโดยเกษตรกรจังหวัดเมื่อ เดือนตุลาคม 2544 ณ โรงแรมเทวราช การประชุมครั้งนี้ได้สะท้อนถึงผลของการจัด "เวทีชาวบ้าน" เพื่อให้โอกาสชาวบ้านมีส่วนในการสนทนาปัญหาและความต้องการ ตลอดจนมองหาแนวทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกันที่ให้ความเสมอภาคทางความคิด ทำให้สมาชิกเห็นคุณค่าในตนเองและเกิดสำนึกของความรับผิดชอบในบทบาทหน้าที่ของตนและชุมชน โดย

ใช้ทักษะกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น การสำรวจปัญหา กำหนดความมุ่งหมาย การวางแผน และการดำเนินงานอย่างมีระบบ และมีการประเมินติดตามสนับสนุนและพัฒนางาน ซึ่งสอดคล้องกับการทำงานอย่างเป็นระบบ (System Approach) และกระบวนการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research)

กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกลุ่มย่อย เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มแปรรูปผลิตผลของจังหวัดน่านต่างใช้กระบวนการดังกล่าว และที่เห็นเด่นชัด คือการรวมกลุ่มในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ โครงการที่มีโอกาสเยี่ยมชม ได้แก่ โครงการอนุรักษ์พันธุ์ปลา นกและสิ่งแวดล้อมที่หาดผาชน กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลาน้ำจืดบ้านดอนแก้ว การอนุรักษ์ต้นน้ำลำธารของชุมชนปลูกเมี่ยงที่ภูหลวง ตำบลเรือง รวมทั้งโครงการจัดการลุ่มแม่น้ำน่านตอนบน (DANCED : Danish Cooperation for Environment and Development : 2539 - 2546) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลเดนมาร์ก ที่อำเภอท่าวังผา การที่โครงการ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มย่อยๆ จำนวนมากเหล่านี้สามารถประสบความสำเร็จอย่างยอดเยี่ยมในการลดอัตราการเกิดไฟฟ้าจาก ร้อยละ 70 เหลือเพียงร้อยละ 2.7 ได้ก็เพราะกลยุทธ์ของการมีส่วนร่วมของชุมชน อันเกิดจากการเริ่มต้นด้วย “เวทีชาวบ้าน” ทำให้ทุกคนมีสำนึกความรับผิดชอบ และรับบทบาทของผู้อนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วยความเต็มใจ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดน่านเป็นความสำเร็จในการสร้างความร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนางาน ที่บังเกิดผลอย่างแท้จริง จึงสมควรที่จะให้ความสำคัญกับจุดแข็งนี้ เพื่อช่วยกันแผ่ขยายทักษะด้านการมีส่วนร่วมที่มีอยู่แล้วสู่เกษตรกรในวงกว้างมากขึ้น และช่วยนำมาเสริมกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการเกษตรทุกกลุ่มและทุกระดับ นอกจากจะพัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของเกษตรกรจังหวัดน่านกลุ่มต่างๆ ให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นแล้ว ยังมีผลต่อการถ่ายทอดกระบวนการที่สำคัญสู่ครอบครัวอีกด้วย

เมื่อพิจารณาตามกระบวนการถ่ายทอดทางสังคม (Socialization) จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการเริ่มต้นโดยแต่ละคนมีโอกาสดำเนินการอย่างอิสระ เปรียบเสมือนการพัฒนาแบบรากหญ้าที่ค่อยๆ แผ่ขยายแนวคิดและจิตสำนึกของควมมีอิสระทางความคิดสู่ชุมชนและเด็กๆ ช่วยให้เกิดการเรียนรู้จากการเห็นแบบอย่างที่ดีของการให้มีโอกาส/เรียนรู้โดยการริเริ่มอย่างอิสระ (active learning) ภายในครอบครัวมากขึ้น และยอมขยายสู่โรงเรียนอย่างมั่นคง นับว่าเป็นการเรียนรู้ที่จะสนองการเรียนรู้โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง (child centered) ตามแนวปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง เป็นการเริ่มต้นที่ค่อยเป็นค่อยไปจากภายในชุมชน ครอบครัว และขยายสู่โรงเรียน อันจะนำไปสู่การพัฒนา “ครอบครัวอบอุ่น - ชุมชนเข้มแข็ง” อย่างแท้จริง

จากการทบทวนเอกสารด้านการเกษตร เช่น เกณฑ์การประเมินมาตรฐานวิชาชีพประเภทต่างๆ และหลักสูตรวิชาชีพการเกษตร หลักสูตรอบรมระยะสั้นของหน่วยงานของรัฐ รวมทั้งเอกสาร ตำราและหนังสือ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะและทักษะที่สมควรพัฒนาในผู้เรียน/ผู้เข้ารับการอบรม ทักษะที่ควรส่ง

เสริมแก่เกษตรกร ปรากฏในลักษณะของกิจกรรมฝึกฝนเพื่อสนองจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ดังตัวอย่าง : เพื่อรู้วิธีทำสารพิษจากพืชมาพ่นเพื่อกำจัดแมลง

นอกจากการเรียนรู้ด้านเนื้อหาสาระแล้ว ยังเรียนรู้จากผลการปฏิบัติจริง ดังในการทบทวน เอกสารต่างๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านทางการเกษตร และเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากภูมิภาคต่างๆ พบว่าตัวอย่างที่น่าสนใจซึ่งแสดงถึงการมีทักษะทางการเกษตร และแสดงถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงอยู่ไม่น้อย ดังตัวอย่างของนายประพันธ์ กาแก้ว (2543) สามารถคิดสูตรอาหารหมูที่มีประสิทธิภาพ นาย ณรงค์ คงมาก (2539) ได้แก้ปัญหาด้านอาหารสัตว์โดยการนำไปกินปูในนาข้าว นายคำเดื่อง ภาษี ทำนาถึงธรรมชาติ นายเล็ก กรุดแก้ว นำพืชผักพื้นบ้านมาขยายพันธุ์ (2539) นับว่ามีความริเริ่ม และให้ประโยชน์แก่ตนเองและสังคมอย่างมาก (ดูภาคผนวก ข) ภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้ล้วนค้นพบจากการเรียนรู้ด้วยตนเองและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการทั้งนั้น

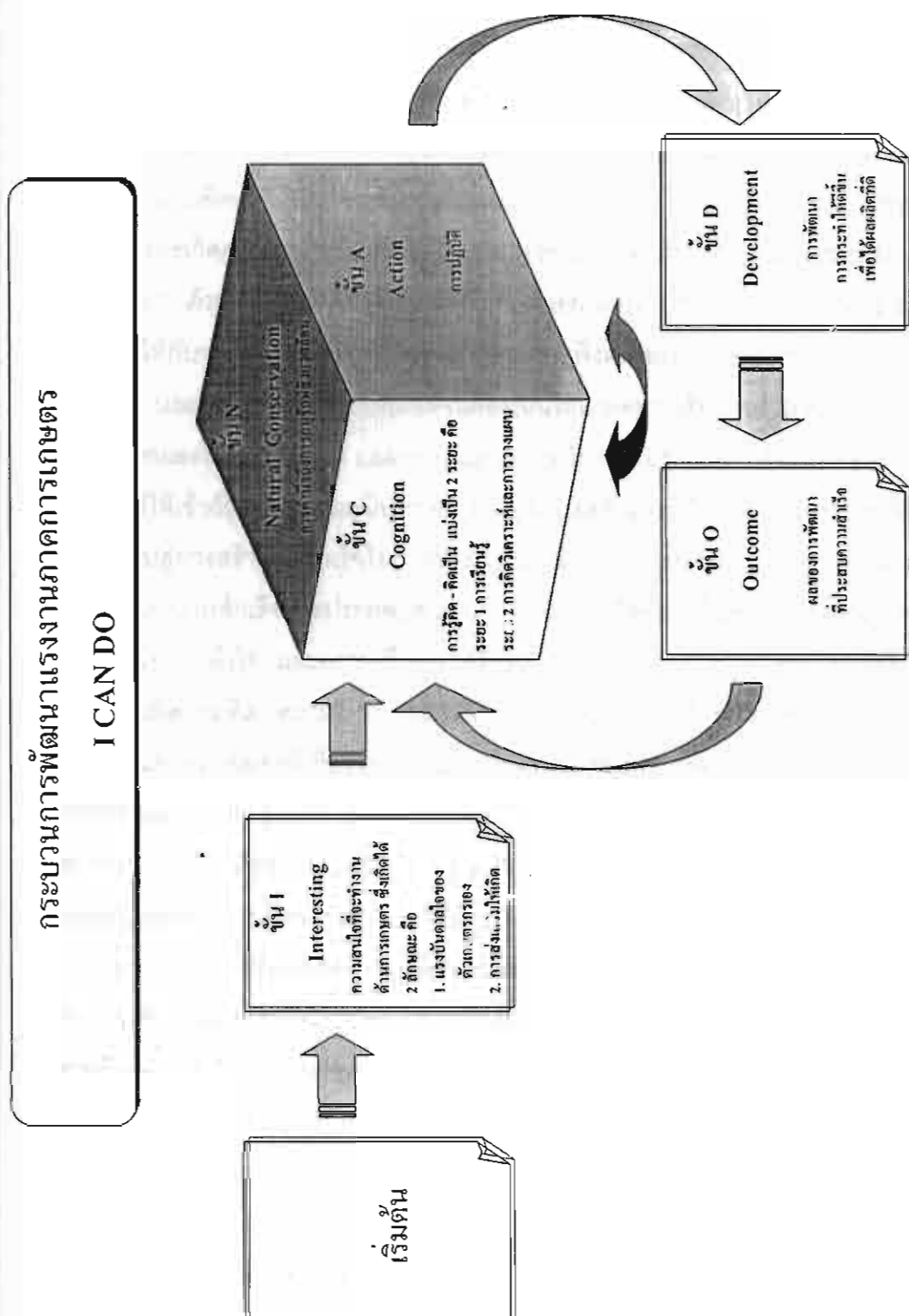
ที่กล่าวมา เป็นการเสนอภาพในแนวกว้างจากการสัมภาษณ์ประกอบการประมวลเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะต่างๆ ของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากภูมิภาคต่างๆ ซึ่งพบว่ามีสอดคล้องกับทักษะการเกษตรของเกษตรกรจังหวัดน่าน ทั้งในด้านทักษะทั่วไป ทักษะทางอาชีพ และทักษะเชิงธุรกิจ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับทักษะชีวิตเกษตรกร (Life Skills) เมื่อศึกษาลึกลงไปรายละเอียดของข้อมูลต่าง ๆ และชีวิตจริงแล้ว จะพบรายละเอียดต่าง ๆ มากขึ้นอย่างมีคุณภาพซึ่งจะให้แนวทางในการพิจารณาเพื่อเตรียมและพัฒนาเด็ก เยาวชนและเกษตรกรจังหวัดน่านในอนาคต โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นเกษตรกรมีความมั่นคง ประสบความสำเร็จและมีความสุขในชีวิต

1.3 ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร (ดูรายละเอียดในภาคผนวก) พบว่า ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรให้ประสบความสำเร็จโดยทั่วไปนั้น จะเป็นรูปแบบผสมผสานปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนา และกระบวนการเรียนรู้จากแนวคิดพุทธินิยม พฤติกรรมนิยมและมนุษยนิยมเข้าด้วยกันโดย ระบบการพัฒนา ควรเน้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจอันแท้จริงที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมกับส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจหลักการของการพัฒนา ด้วยการให้รู้จักคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักการคิดวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ และตลอดจนต้องเน้นให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองในลักษณะของ Learning by Doing ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิต ของชุมชน

คนที่เกษตรกรอาศัยอยู่เพื่อนำไปสู่การสร้างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร นอกจากนี้ กลไกการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสำเร็จควรประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เป็น ตัวเกษตรกรโดยตรงซึ่งได้แก่ แรงบันดาลใจ กำลังใจ และความเชื่อมั่น ศรัทธา ในการที่จะยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของตน ตลอดจนมีความคิด ความรู้ ความสามารถในการพัฒนางานด้านการเกษตร อีกปัจจัยหนึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งอาจเป็นจากสามีหรือภรรยา สมาชิกในครอบครัว ที่เล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดมีพลัง มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมมือกันต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การผลิตมีความยั่งยืนต่อไป นอกจากความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดแล้ว ยังขยายวงกว้างออกไปที่หน่วยงานของภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง การมีเงินทุนสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการให้กู้ยืมเงินด้วยอัตราดอกเบี้ยราคาต่ำ สินเชื่อปลอดดอกเบี้ยในระยะเวลาหนึ่งหรือการพักชำระหนี้เดิมชั่วคราว ตลอดจน มีโครงสร้างพื้นฐานที่จะเอื้อให้เกิดความสะดวก ในการทำการเกษตร รวมถึงแหล่งความรู้ วิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยอันจะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการเกษตรที่ประสบความสำเร็จในอนาคต ซึ่งจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการพัฒนานุคคลด้านการเกษตร คณะผู้วิจัยจึงขอเสนอกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรที่เรียกว่า I CAN DO ดังนี้

ตอนที่ 2 การสร้างระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงาน ภาคการเกษตร

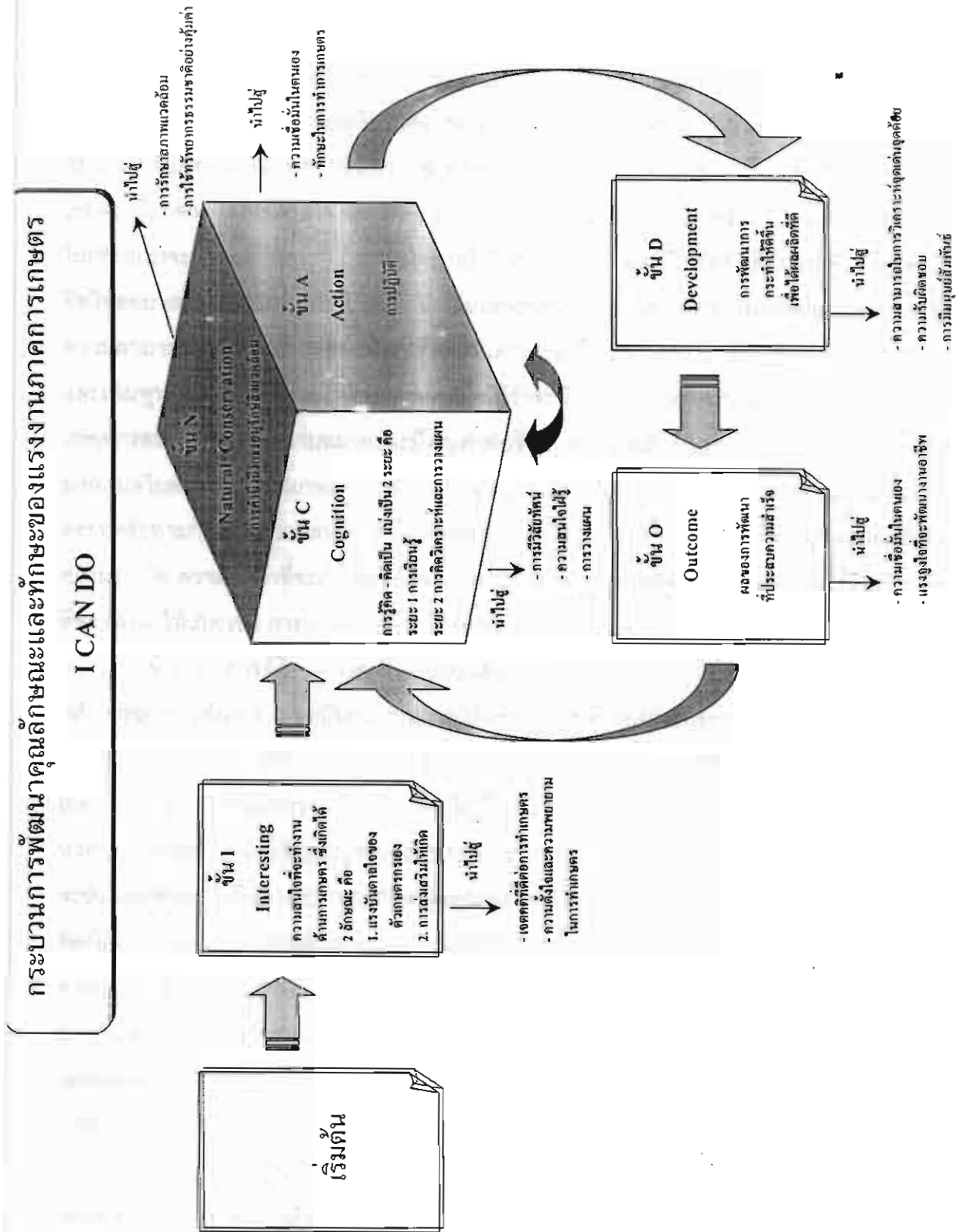
จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ คุณลักษณะ ทักษะ ระบบ กลไกและกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร พบว่า ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรให้ประสบความสำเร็จโดยทั่วไปนั้น จะเป็นรูปแบบผสมผสาน ปรัชญาพื้นฐานของการพัฒนา และกระบวนการเรียนรู้จากแนวคิดพุทธินิยม พฤติกรรมนิยมและมนุษยนิยมเข้าด้วยกันโดยระบบการพัฒนานั้น ควรเน้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจอันแท้จริงที่จะพัฒนาตนเอง พร้อมกับส่งเสริมให้เกษตรกรเข้าใจหลักการของการพัฒนา ด้วยการให้รู้จักคิดวิเคราะห์และพัฒนาอย่างเป็นไปตามลำดับขั้นตอน รวมถึงการสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชนและพัฒนาให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักการคิดวิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ และตลอดจนต้องเน้นให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการศึกษาและลงมือปฏิบัติจริงด้วยตนเองในลักษณะของ Learning by doing ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนา ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพตามภูมิประเทศ ทางภูมิศาสตร์ และวิถีชีวิต ของชุมชนที่เกษตรกรอาศัยอยู่ เพื่อนำไปสู่การสร้างผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร นอกจากนี้ กลไกการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความสำเร็จควรประกอบด้วย 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยที่เป็นตัวเกษตรกรโดยตรงซึ่งได้แก่ แรงบันดาลใจ กำลังใจ และความเชื่อมั่น ศรัทธา ในการที่จะยึดการทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลักของตน ตลอดจนมีความคิด ความรู้ ความสามารถในการพัฒนางานด้านการเกษตร อีกปัจจัยหนึ่งเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกที่เกี่ยวข้อง เช่น การได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ซึ่งอาจเป็นจากสามีหรือภรรยา สมาชิกในครอบครัว ที่เล็งเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพทางการเกษตรเข้ามามีส่วนร่วมทำให้เกิดมีพลัง มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะร่วมมือกันต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้การผลิมีความยั่งยืนต่อไป¹ นอกจากนี้ความร่วมมือจากบุคคลใกล้ชิดแล้ว ยังขยายวงกว้างออกไปที่หน่วยงานของภาครัฐ และ เอกชนที่เกี่ยวข้อง การมีเงินทุนสนับสนุน ซึ่งอาจเป็นการให้กู้ยืมเงินด้วยอัตราดอกเบี้ยราคาต่ำ สินเชื่อปลอดดอกเบี้ยในระยะเวลาหนึ่งหรือการพักชำระหนี้เดิมชั่วคราว ตลอดจน มีโครงสร้างพื้นฐานที่จะเอื้อให้เกิดความสะดวกในการทำเกษตร รวมถึงแหล่งความรู้ วิทยากรผู้มีความรู้ความสามารถ และเทคโนโลยีทางการเกษตรที่ทันสมัยอันจะนำไปสู่การดำเนินงานด้านการเกษตร ที่ประสบความสำเร็จในอนาคตประกอบกับแนวคิดหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (2540 – 2544) (กองฝึกอบรม กรมประมง : 2543) ที่กล่าวถึงหลักการพัฒนาไว้ 3 ประการคือ

1. การพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ “การพัฒนาคน โดยคน และเพื่อคน” ซึ่งหมายถึง การพัฒนาให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของคนเป็นลำดับแรก ไม่ได้พัฒนาให้เป็นคนเพียงปัจจัยการผลิตเท่านั้น

2. การพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการคือ การพัฒนาทุกส่วนไปพร้อมกัน โดยการพัฒนาแต่ละส่วนนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน เช่น การพัฒนาคนจะต้องพัฒนาที่ตัวคนและพัฒนาปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวคนควบคู่ไปด้วยทั้งครอบครัว ชุมชน * สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเชื่อมโยง เกื้อกูลในทุกส่วนอย่างสมดุลเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

3. การพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาที่เน้นให้ทุกฝ่ายในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาภายใต้กลไกต่าง ๆ ที่ประสานสอดคล้องกัน ในลักษณะหุ้นส่วนทั้งภาครัฐ และเอกชน ประชาชนในระดับต่าง ๆ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ครอบคลุมการพัฒนา คือ ร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล

คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่ากระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรที่เรียกว่า I CAN DO สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะของแรงงานภาคการเกษตรได้ เพราะเป็นกระบวนการโดยทั่วไปที่ใช้ในการพัฒนานุคคล สิ่งสำคัญกิจกรรมที่ผู้พัฒนาจะนำมาใช้ซึ่งต้องเลือกใช้ให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการพัฒนาและเหมาะสมกับผู้รับการพัฒนา มีรายละเอียดของการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะในแต่ละขั้นตอนเป็นดังนี้

กระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตร เป็นขั้นตอน "I CAN DO" ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ขั้น 1 ความสนใจ (Interesting) เป็นขั้นเริ่มต้นของการพัฒนาซึ่งความสนใจอาจเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ ความสนใจที่เกิดขึ้นในตัวเกษตรกร จากผลการวิเคราะห์เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ จะเห็นว่าขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะถ้าเกษตรกร มีความสนใจในการทำการเกษตร ที่มาจากแรงบันดาลใจ ซึ่งเปรียบเสมือนพลังผลักดัน ที่เกิดขึ้นจากภายในจิตใจของเกษตรกรเอง ให้ปรารถนาจะทำการเกษตร มีแรงจูงใจภายในในการกระทำ และมีเจตคติที่ดีต่อการทำการเกษตรจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อกระบวนการเรียนรู้ ทำให้เกษตรกรมีความตั้งใจ มีความมุ่งมั่นและพยายามทุ่มเทความสามารถในการทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ มีความปรารถนาที่จะศึกษาค้นคว้า อ่าน คิด และเพิ่มพูนความรู้ใหม่ ๆ และทักษะอยู่เสมอ แม้ว่าจะมีปัญหาหรืออุปสรรคใด ๆ ก็ตาม ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เกษตรกรสนใจเป็นสิ่งที่มีความหมายและมีคุณค่าต่อชีวิต ต่อความรับผิดชอบครอบครัวของเขาเป็นอย่างมาก แต่ในความเป็นจริงเกษตรกรไม่ได้ทำเกษตรจากแรงบันดาลใจทุกคน บางคนทำเพราะเป็นอาชีพที่ครอบครัวทำมาก่อน ความสนใจ ความตั้งใจทำอาจมีไม่มากพอที่จะผลักดันให้ทำการเกษตรได้ประสบความสำเร็จ ความสนใจที่จะเกิดขึ้นจึงเป็นลักษณะที่ 2 คือ การส่งเสริมให้เกิด โดยการใช้กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะพัฒนาให้เกิด เช่น การพาไปเยี่ยมชมฟาร์มของผู้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น

ขั้น C การรู้คิด - คิดเป็น (Cognition) เป็นขั้นตอนที่จะทำให้เกษตรกร เกิดความเข้าใจหลักการของการพัฒนา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวของเกษตรกร โดยที่ภายในตัวบุคคลจะมีโครงสร้างทางปัญญาที่ทำหน้าที่รับความรู้ และจัดระบบความรู้ที่จะทำให้เกิดความหมายแก่ตัวเกษตรกร ดังนั้นระยะแรกของการรู้คิด-คิดเป็น จึงเป็นการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการแสวงหาคำตอบหรือทางออกให้กับปัญหาและอุปสรรคที่เกษตรกรแต่ละรายกำลังเผชิญอยู่ ทั้งยังเป็นปัจจัยที่จะช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาให้กับเกษตรกรรายนั้นด้วย ดังนั้น การพัฒนากลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและหลากหลาย ตามความถนัดและความสามารถ (รวมถึงพื้นฐานทางวัฒนธรรม และเศรษฐกิจการเมือง) ของสมาชิกในกลุ่มหรือในองค์กรเกษตรกร ทั้งนี้ จากการประมวลรูปแบบหรือแนวทางของกระบวนการเรียนรู้ที่มีการใช้ในภาคตะวันออก เชียงเหนือ พบว่า มีรูปแบบหรือแนวทางของกระบวนการเรียนรู้ที่น่าสนใจอยู่ 10 รูปแบบ ดังต่อไปนี้ (ธัญวาท จิตต์สงวน : 2543)

1. เรียนรู้จากชีวิตคือการทบทวนว่าในช่วงชีวิตที่ผ่านมา ตนเองและชุมชนมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไร การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะปัจจัยใด การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะส่งผลอย่างไร ต่อชีวิตและชุมชน และอะไรจะเป็นบทเรียนสำหรับการดำเนินชีวิตต่อไป

2. เรียนรู้จากอดีต คือ การย้อนทบทวนดูว่าในอดีต บรรพบุรุษและชุมชนของตนเองอาศัยอยู่ได้อย่างไร พึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างไร อะไรคือแนวคิดของภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่สามารถนำมาปรับใช้ได้ในปัจจุบัน

3. เรียนรู้จากสถานการณ์ปัจจุบัน คือ การทบทวนดูปัญหาและโครงสร้างของปัญหาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวทางออกที่มีอยู่ ทั้งแนวทางเดิมและแนวทางที่จะมีขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนวิถีการผลิต หรือใช้เป็นแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น

4. เรียนรู้จากธรรมชาติ คือ การนำความรู้และหลักของธรรมชาติที่มีอยู่มาปรับใช้และการดำเนินชีวิตของตนเอง โดยเน้นความหลากหลาย ความสมดุล และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน

5. เรียนรู้จากธรรมชาติ คือ การนำหลักธรรมชาติของศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นหลักปฏิบัติ ในการพัฒนาการเกษตร โดยเฉพาะหลักการการไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

6. เรียนรู้จากเพื่อนร่วมแนวทาง คือ การศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์และบทเรียนของผู้ที่พัฒนาการเกษตรเช่นเดียวกัน โดยอาจเป็นผู้ที่ดำเนินการในรูปแบบหรือลักษณะที่แตกต่างกันไป รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับแนวทางและเทคนิคในการจัดการไร่นา ตามวิถีการผลิตของเกษตรกรผู้อื่น ผ่านทางการศึกษาดูงานและการประชุมแลกเปลี่ยนกันในกลุ่มหรือเครือข่าย

7. เรียนรู้จากวิชาการ คือ การเรียนรู้จากสื่อของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ได้ทำการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง อันเป็นส่วนที่ช่วยเสริมสร้างการพัฒนาการเกษตรให้ดีขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการประสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่

8. เรียนรู้จากการทำงาน คือ การศึกษาและสรุปบทเรียนจากการทดลองและการปฏิบัติด้วยตนเองในการพัฒนาการเกษตรและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่อง ซึ่งอาจได้รับคำแนะนำหรือแรงบันดาลใจมาจากการเรียนรู้ตามกระบวนการข้างต้น ซึ่งการเรียนรู้ในรูปแบบนี้จะทำให้เกษตรกรสามารถประมวลและประเมินความรู้ที่ตนได้รับมา และพัฒนาการจัดการไร่นาตามแนวเกษตรให้ดีขึ้นได้ต่อไป

9. เรียนรู้จากการวิจัย ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ได้จากวิชาการ จากการทำงานและจากการแลกเปลี่ยน มาบันทึก ทดลอง และทำการวิเคราะห์หรือสังเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ จนได้องค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเกษตรได้ต่อไป ทั้งนี้การวิจัยจะต้องเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมคือ เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้ามาเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยด้วย

10. เรียนรู้จากอนาคต คือ การประเมินและสังเคราะห์ภาพแห่งความเปลี่ยนแปลง รวมถึงการกำหนดทิศทางและอนาคตที่ตนเองอยากให้เป็น (บางครั้งเรียกว่า ภาพฝัน หรือวิสัยทัศน์) และแนวทางที่จะทำให้ตนเองได้เป็นไปหรือพัฒนาตามทิศทางนั้น

จากรูปแบบการเรียนรู้ทั้ง 10 รูปแบบที่มีอยู่นี้ จากการศึกษาพบว่า ในทางปฏิบัติกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรแต่ละแห่งมักจะเลือกใช้รูปแบบที่มีอยู่เกือบทุกรูปแบบ เพื่อมาเป็นแนวทางในการเรียนรู้ของกลุ่มตนเอง เพียงแต่ว่า แต่ละกลุ่มอาจเน้นรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันหรือมีความยืดหยุ่นในการเลือกใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันตามแต่ละช่วงเวลา ดังนั้นกลุ่มหรือองค์กรเกษตรกรจึงจำเป็นที่จะต้องเลือกรูปแบบการเรียนรู้ที่มีอยู่มาปรับใช้ตามความเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถพื้นฐานของสมาชิก รวมถึงเงื่อนไขเวลา และสภาพการณ์หรือปัญหาที่ตนเองกำลังประสบอยู่ ระยะที่ 2 จะต้องทำให้เกษตรกร รู้จักคิด วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ต้องการทำด้วยตนเอง รู้จักวางแผนการดำเนินงาน จัดการกับสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจที่จะกระทำ มองเห็นความสัมพันธ์และเห็นแนวทางว่าจะดำเนินการอะไร ดำเนินการอย่างไร จึงจะทำให้ประสบผลสำเร็จ ยกตัวอย่างเช่น หากเกษตรกรต้องการจะพัฒนาผลผลิตทางการเกษตร อาจจะเริ่มจากการรวมกลุ่มให้พวกเขาร่วมกันคิด โดยใช้กระบวนการกลุ่มและข้อมูลจากเครือข่ายของชุมชนที่ร่วมมือร่วมใจกันคิดแก้ปัญหา มองความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ความรู้ความสามารถที่เป็นพื้นฐานของเกษตรกรและกิจกรรม การดำเนินการว่าจะทำกันอย่างไร ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดคุณลักษณะสำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ความสนใจใฝ่รู้ การมีวิสัยทัศน์ ความมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามัคคี และความเป็นผู้นำ

ขั้น A การปฏิบัติจริง (Action) เป็นขั้นตอนที่เน้นความสำคัญของตัวเกษตรกร ที่จะต้องทำได้ เกษตรกรเป็นวิชาทักษะ ดังนั้น ถ้าต้องการให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพเกษตรกรจึงต้องปฏิบัติจริงหรือใช้วิธีการ Learning by doing ซึ่งจะทำให้เกษตรกรได้รับประสบการณ์ตรง นับว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะทักษะเป็นความสามารถในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ การได้ลงมือปฏิบัติจึงทำให้เกษตรกรเกิดความชำนาญ ทำได้ถูกต้อง ซึ่งการเรียนรู้ที่จะเกิดทักษะ อาจจะเริ่มจากการอธิบาย และสาธิต ให้เกิดความเข้าใจก่อนแล้วจึงลงมือทำตามขั้นตอนการสาธิต ซึ่งขั้นตอนนี้จะก่อให้เกิดคุณลักษณะ ที่สำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การมีความเพียรพยายามมากขึ้น มีใจรักในงานที่ทำมากขึ้น

นอกจากนี้การได้ปฏิบัติจริง นอกจากจะเป็นการฝึกฝนความขยัน อดทน แล้วเมื่อเกิดปัญหา ในการทำงาน เกษตรกรก็ต้องพิจารณาแก้ไข ทำให้ต้องแสวงหาความรู้หรือเทคโนโลยีมาช่วย จึงเป็นการพัฒนาความสนใจใฝ่รู้ และการก้าวกับเทคโนโลยีไปพร้อมกันด้วย

ขั้น N การอนุรักษ์ธรรมชาติ (Natural Conservation) เป็นขั้นตอนที่เกิดขึ้นควบคู่กับ ขั้นตอนการรู้คิด-คิดเป็น และการปฏิบัติจริงซึ่งขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะทำให้ทรัพยากรธรรมชาติของประเทศคงอยู่กับเราไปได้ยาวนานแสนนาน เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาคำนึงถึงการอนุรักษ์ธรรมชาติ ไม่มากเท่าที่ควร ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างมาก ดังนั้น จึงต้องร่วมกันสร้างจิตสำนึกและการไม่เห็นแก่ตัวในการวางแผนจัดการใด ๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรที่จะนำไปสู่การรักษาสมดุล

ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและชุมชนที่เกี่ยวข้อง โดยให้เกษตรกรสำนึกเสมอว่ามนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบนิเวศทั้งหมดเท่านั้น และเกษตรกรก็เป็นส่วนหนึ่งของชุมชนที่อาศัยอยู่เช่นกัน

ขั้น D การพัฒนาปรับปรุง (Development) เป็นขั้นตอนสำคัญที่เกิดขึ้นหลังจากที่เกษตรกรได้ลงมือทดลองปฏิบัติจริงตามขั้นที่ 3 แล้วขั้นตอนนี้จะช่วยให้เกษตรกรได้รู้จักร่วมมือกับเครือข่ายในการสร้างระบบประเมินผลและการเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มเครือข่ายในการที่จะประเมินถึงผลได้ผลเสียที่เกิดขึ้น และรู้จักนำความรู้ด้านการเกษตรที่ได้มาแลกเปลี่ยนกันระหว่างเกษตรกรกลุ่มเกษตรกร องค์กรพัฒนาเอกชนและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของภาครัฐ ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรได้เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์อันหลากหลายที่จะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนา วิธีการทำเกษตร ที่มีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มวนกลับไปสู่ขั้นตอนการพัฒนาขั้นการรู้คิด-คิดเป็น ข้าแล้วข้าเล่า จนกระทั่งส่งผลให้เกษตรกรประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพทางการเกษตรจนเป็นที่ยอมรับ ซึ่งขั้นตอนนี้จะทำให้เกิดคุณลักษณะและทักษะที่สำคัญ ๆ หลายประการ เช่น ทักษะการวิเคราะห์จุดเด่นจุดด้อยของการทำงาน การมีมนุษยสัมพันธ์ ความสามัคคี และความรับผิดชอบในการทำงานของตนเองและงานที่ต้องทำร่วมกับผู้อื่น

ขั้น O ผลที่ได้ (Outcome) เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรที่คาดว่า เมื่อได้มีการพัฒนาตามขั้นตอนต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นความสนใจถึงขั้นการพัฒนาปรับปรุง แล้วเกษตรกรจะมีคุณลักษณะและทักษะตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ ซึ่งผลที่ได้จะก่อให้เกิดคุณลักษณะที่สำคัญคือ ความเชื่อมั่นในตนเอง และรับรู้ถึงความสามารถของตนเองในการที่จะประกอบอาชีพทางการเกษตร นอกจากนี้ผลของความความสำเร็จที่เกิดขึ้นจะเป็นแรงจูงใจให้เกษตรกรมีกำลังใจ ที่จะคิดพัฒนา และดำเนินงานด้านการเกษตรให้ดียิ่งต่อไปในอนาคต

ในการพัฒนาจะเริ่มตั้งแต่ขั้นใดก็ได้ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามการปรึกษาหารือร่วมกันของสมาชิกกลุ่มในการที่จะคิดวิเคราะห์ว่าอะไรคือเป้าหมายที่ต้องการและสมาชิกกลุ่มมีศักยภาพและความพร้อมในขั้นตอนใดบ้าง ยังขาดขั้นตอนใดที่จะเสริมให้การพัฒนาบรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ ผู้พัฒนาเป็นผู้ประสานงานเท่านั้น มิใช่ผู้จัดการที่จะทำในสิ่งที่ตนต้องการ ทุกอย่างขึ้นกับผู้รับการพัฒนามีความต้องการอะไรเป็นสำคัญ กิจกรรมเวทีชาวบ้าน จึงเป็นกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจที่จะนำมาใช้เพื่อการเข้าใจความต้องการของผู้รับการพัฒนา

ข้อเสนอแนะในการนำกระบวนการพัฒนา "I CAN DO" สู่การปฏิบัติ

ในการนำกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของแรงงานภาคการเกษตรไปสู่การปฏิบัติ จะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. ตัวผู้รับการพัฒนา ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา อาจพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 ระดับความรู้ความสามารถทางการเกษตร เนื่องจากระดับความรู้และความสามารถของผู้รับการพัฒนาในเรื่องการเกษตรอาจแตกต่างกัน วิธีการพัฒนาจึงต้องปรับให้เหมาะสม เช่น ผู้ที่เริ่มต้นเป็นเกษตรกร ผู้พัฒนาจะต้องให้พื้นฐานความรู้ทางการเกษตรมากกว่า และให้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าเพื่อให้ความรู้และฝึกฝนทักษะเฉพาะของการเกษตร ขณะที่ผู้เป็นเกษตรกรมานานแล้วอาจต้องให้เทคนิควิธี ความรู้ใหม่ ๆ และเทคโนโลยีเพื่อการปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้น

1.2 ระดับพัฒนาการทางการรู้คิดและแบบการเรียนรู้ ผู้รับการพัฒนาที่อายุน้อย เช่น ในระดับประถมศึกษา ระดับการรู้คิดจะยังต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาช่วย ขณะที่ผู้ใหญ่จะมีความสามารถในการคิดเชิงนามธรรมมากกว่า ดังนั้นในขั้นตอนของการรู้คิด-คิดเป็น สำหรับผู้รับการพัฒนาอายุน้อยจึงต้องมีสื่อ อุปกรณ์ช่วยสอน เพื่อประกอบความเข้าใจและดึงดูดความสนใจมากกว่าผู้รับการพัฒนาที่เป็นผู้ใหญ่ นอกจากนี้แบบหรือวิธีการเรียนรู้ของแต่ละคนก็อาจแตกต่างกัน บางคนอาจต้องการตัวอย่างหลายตัวอย่าง แล้วจึงลงสรุป จะทำให้เข้าใจ ขณะที่บางคนต้องการความเป็นมาในลักษณะกว้าง แล้วจึงแคบเฉพาะหรือบางคนชอบค้นคว้าจากเอกสาร แต่บางคนก็สนใจหาความรู้จากสื่อวิทยุ โทรทัศน์ ผู้พัฒนาจึงต้องปรับวิธีการพัฒนาให้คำนึงถึงปัจจัยด้านนี้ด้วย

1.3 ระดับความสนใจ ผู้ที่เข้ารับการพัฒนามีระดับความสนใจงานทางการเกษตรแตกต่างกัน บางคนมีความสนใจการเกษตรอย่างแท้จริง บางคนสนใจเพราะเห็นว่าการเกษตรชนิดนั้นสร้างรายได้ดี และบางคนก็มีความสนใจในงานเกษตรน้อยมาก หน้าที่สำคัญของผู้พัฒนาคือการกระตุ้นความสนใจ สร้างฉันทะความพึงพอใจ หรือมีใจรักในงานการเกษตร ไม่ให้มุ่งทำการเกษตรเพราะสิ่งดึงดูดใจจากภายนอก เช่น รายได้แต่เพียงอย่างเดียว ผู้พัฒนาต้องชักจูงด้วยเทคนิคที่แตกต่างกันไปตามระดับความสนใจ ตั้งแต่การชักจูงด้วยคำพูด ด้วยการยกกรณีตัวอย่าง ด้วยพาไปสัมผัสกับตัวอย่างจริง หรือด้วยการให้บุคคลสำคัญมาชักจูง เพื่อให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของงานการเกษตรอย่างแท้จริง

1.4 ความแตกต่างในเรื่องบุคลิกภาพ ผู้รับการพัฒนามีความแตกต่างกันในด้านลักษณะนิสัย บางคนจะกล้าแสดงตัว ชอบอยู่กับกลุ่มคน บางคนไม่ชอบแสดงตัว บางคนมีความคิดสร้างสรรค์สูง วิธีการพัฒนาที่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องนี้ จะทำให้ผู้รับการพัฒนาเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข และช่วยส่งเสริมบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นด้วย

1.5 ความพร้อมด้านต่าง ๆ ของผู้รับการพัฒนา เนื่องจากความพร้อมเป็นคำที่มีความหมายกว้าง อาจครอบคลุมตั้งแต่ระดับพัฒนาการ ความรู้ ความสนใจของผู้เรียน ไปจนถึงความพร้อมด้านทรัพยากรของผู้รับการพัฒนา ผู้เขียนจึงแยกความพร้อม 3 ประการแรกไปกล่าวโดยเฉพาะ และในด้านนี้จะคำนึงถึงความพร้อมทางทรัพยากรที่เป็นเรื่องทางการสนับสนุนจากครอบครัวและทรัพยากรต่าง ๆ เช่น รายได้ การมีที่ดินเป็นของตนเองหรือไม่ เป็นต้น ความพร้อมในเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะสามารถเป็นสิ่งที่เอื้อหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาได้ ผู้พัฒนาต้องเข้าใจผู้รับการพัฒนาแต่ละคน และต้อง

ปรับวิธีการเพื่อให้ส่งเสริมผู้รับการพัฒนามากที่สุด อาจต้องมีการให้การศึกษาเป็นรายบุคคลด้วย หรือช่วยเหลือหาแหล่งทรัพยากรอื่น ๆ มาช่วย เช่น ทุน อุปกรณ์ หรือโอกาสการได้เข้ารับการอบรมเพิ่มเติม เป็นต้น

แม้ว่าในการคำนึงถึงตัวผู้รับการพัฒนา จะต้องมองเขาในลักษณะเป็นบุคคลคนหนึ่ง เป็นลักษณะภาพรวม ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตนที่มีทั้งความเหมือนและความต่างจากบุคคลอื่น แต่การได้ยกประเด็นเฉพาะต่าง ๆ ขึ้นมา ก็เพื่อให้ผู้พัฒนาไม่ละเลยเรื่องสำคัญ ที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้รับการพัฒนาด้วย

2. บริบทของการพัฒนา บริบทในที่นี้หมายถึง สภาพการณ์หรือสิ่งแวดล้อมของการพัฒนา บริบทที่ควรต้องคำนึงถึงได้แก่

2.1 ทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนา ซึ่งได้แก่ แหล่งเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และแหล่งความรู้ ผู้พัฒนาควรได้คำนึงถึงและจัดหาทรัพยากรที่จะช่วยการพัฒนาจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรต่างประเทศ และองค์กรเอกชน (NGO) ซึ่งอาจหาความรู้เหล่านี้ได้จาก สถาบันทรัพยากรธรรมชาติ กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) ชมรมชักแม่น้ำ เป็นต้น

2.2 ภูมิประเทศ การพัฒนาควรคำนึงถึงภูมิประเทศที่เกษตรกรผู้รับการพัฒนาประกอบอาชีพด้วย ถ้าเกษตรกรอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นภูเขา ก็ต้องมีวิธีการเฉพาะในการเพาะปลูก เช่น ต้องรู้วิธีการเพาะปลูกแบบขั้นบันได รู้วิธีการเก็บกักน้ำ และรู้ว่าพืชหรือสัตว์ที่เหมาะสมกับภูมิประเทศแบบนั้นได้แก่ อะไรบ้าง การประกอบอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับภูมิประเทศและภูมิอากาศก็ทำให้ประสบความสำเร็จได้ยาก หรืออาจต้องมีเทคนิควิธีที่จะใช้ประโยชน์จากภูมิประเทศหรือภูมิอากาศแบบนั้นได้

2.3 วิธีการดำเนินชีวิต ในการพัฒนายังต้องคำนึงถึงวิธีการดำเนินชีวิตของผู้รับการพัฒนาด้วยว่า มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ภูมิปัญญาดั้งเดิม และการดำเนินชีวิตอย่างไร ตัวอย่างเช่น หมู่บ้านหนึ่งอาจมีภูมิปัญญาดั้งเดิมในการแกะสลักไม้ แต่ผู้พัฒนาอาจปรารถนาที่จะให้เกษตรกรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ด้วยเห็นว่ารวยได้ดี จึงสนับสนุนให้ทำ แต่เนื่องจากเป็นเรื่องใหม่ที่เกษตรกรไม่มีความชำนาญ จึงทำให้การส่งเสริมนั้นอาจไม่สำเร็จได้ นี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาที่จะประสบความสำเร็จจะต้องคำนึงถึงเรื่องวิถีชีวิตของผู้รับการพัฒนาด้วย

3. ตัวผู้ให้การพัฒนาหรือผู้ถ่ายทอด สิ่งที่ต้องคำนึงถึง เกี่ยวกับตัวผู้ให้การพัฒนา ได้แก่

3.1 ความรู้ ความชำนาญของผู้ให้การพัฒนาต้องแสวงหาความรู้อยู่เสมอเพื่อจะได้มีความรู้ที่ทันสมัยมาถ่ายทอด และควรเป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำเกษตรแบบนั้นมาบ้าง เพราะผู้ที่ปฏิบัติจริงจะเป็นผู้ที่ทราบถึงอุปสรรค ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในแต่ละขั้นตอนและทราบแนวทางแก้ไข

3.2 วิธีการถ่ายทอด ให้การพัฒนาต้องศึกษาถึงวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลาย เพื่อสามารถปรับให้เหมาะกับผู้รับการพัฒนาและเหมาะสมกับบริบทด้วย ถึงแม้ให้การพัฒนาจะมีความรู้ดี แต่ถ้าไม่มีวิธีการถ่ายทอดที่ดี ก็ไม่สามารถพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรได้ วิธีการถ่ายทอดที่สำคัญต้องมุ่งให้ผู้รับการพัฒนาเป็นศูนย์กลาง ซึ่งหมายถึงการคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้รับการพัฒนาตามที่กล่าวมาแล้ว การให้ผู้รับการพัฒนาได้แสดงความคิดริเริ่ม ได้กำหนดกิจกรรมที่ตนเองต้องการจะพัฒนา โดยผู้ให้การพัฒนาเป็นผู้อำนวยความสะดวกแต่ในบางกรณีผู้ให้พัฒนาก็อาจต้องเป็นผู้ริเริ่ม ชี้นำกิจกรรมได้ ทั้งนี้ต้องให้มีลักษณะผสมผสานในสัดส่วนที่เหมาะสมกับผู้รับการพัฒนาด้วย

3.3 คุณลักษณะของผู้ถ่ายทอด เนื่องจากผู้ให้การพัฒนาจะต้องเป็นผู้ส่งเสริม ชี้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้รับการพัฒนา ผู้ให้การพัฒนาจึงต้องมีคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จด้วย เช่น เป็นคนขยัน อดทน รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์ เป็นต้น

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะแรงงานภาคการเกษตรของจังหวัดน่านจะประสบความสำเร็จด้วยดี ก็โดยที่ต้องอาศัยระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงหลาย ๆ ปัจจัยที่กล่าวมา

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2540). แผนพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2540 – 2544. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (ม.ป.ป.). แผนแม่บทชุมชนจังหวัดน่านโครงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (2540). ตัวเลขประชากรและกำลังแรงงาน. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการและสำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน. (2542). ทฤษฎีใหม่ในหลวงชีวิตที่พอเพียงต่อการพัฒนากิจกรรมกลุ่ม : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กรมอาชีวศึกษา. (2541). รายงานการติดตามและประเมินผลโครงการปฏิรูปการศึกษา “เกษตรเพื่อชีวิต” กรุงเทพฯ : งานวิจัยการศึกษา ฝ่ายวิจัยการศึกษาและส่งเสริม สิ่งแวดล้อม ศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา.
- กองฝึกอบรม กรมประมง. (2543). แผนปฏิบัติงานการจัดฝึกอบรมเกษตรกรประจำปี งบประมาณ 2544. กรุงเทพฯ : กองฝึกอบรม กรมประมง.
- ณรงค์ คงมาก. (2539). 20 ประสพการณ์เกษตรผสมผสานภาคเหนือ. กรุงเทพฯ มูลนิธินิสิตานแสงอรุณ
- ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2542). ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2538) ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม: การวิจัยและการพัฒนาบุคคล โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ทรงชัย ตียนานนท์. (2542). การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต (การบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์).
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. (2542). เกษตรกรคนเก่ง เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- _____. (2543). เกษตรกรคนเก่ง เล่ม 3. กรุงเทพฯ : กองประชาสัมพันธ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร.
- ธันวาท จิตต์สงวน และคณะ. (2543). แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ เกษตรและทรัพยากร. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ธันวาคม จิตต์สงวน และคณะ. (2543). **แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน : กรณีภาคเหนือ**. รายงานการวิจัยฉบับสุดท้าย. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2529). **การพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อักษรบัณฑิต.
- บำรุง กลัดเจริญ. (2528). **ปรัชญาการศึกษาเบื้องต้น**. พิษณุโลก : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ประภาพรรณ เขี่ยมสุภาสิต. (2536). "แนวคิดการเรียนรู้กับการเรียนการสอน" ใน **แนวการศึกษาชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและวิธีวิทยาการสอน หน่วยที่ 4**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พดิน แดงจวง. (2537). **จิตวิทยาประยุกต์ในการศึกษานอกระบบ**. เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ฉบับปรับปรุง.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2543). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (2541). **การศึกษาแนวทางการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำในภาคเกษตรกรรม**. รายงานการศึกษาวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- "มะม่วงพันธุ์พิลึก" **ไทยรัฐ** วันศุกร์ที่ 12 ตุลาคม 2544. หน้า 19.
- รัตนา ต้นบุญเด็ก. (2531). **การศึกษากับปรัชญา**. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เรวัฒน์ สุธรรม. (2537). **รายงานการประเมินผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคกลาง**. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วรพจน์ บุตรพลอย และคณะ. (2541). **76 จังหวัดในเมืองไทย โดย "ดารุณีย์"** นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว.
- สถิต วงศ์สุวรรณ. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษรพิทยา.
- สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน. (2542). **ข้อมูลอาชีพด้านการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร สำหรับโครงการพัฒนาอาชีพเยาวชนเกษตรภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. กรุงเทพฯ : สภาองค์การพัฒนาเด็กและเยาวชน.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคตะวันออก**. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.**

กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทยภาคใต้.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

_____. (2542). **ครุภูมิปัญญาไทย ภาคเหนือ.** กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. (2543). **แนวโน้มคนไทยเมินอาชีพเกษตรกรรม ข้าวสาร**
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ 41(432) เมษายน – มิถุนายน 15

สำนักงานจังหวัดน่าน ฝ่ายนโยบายและแผน. (2545). **แผนพัฒนาจังหวัดประจำปี 2544 จังหวัด**
น่าน. น่าน สำนักงานฯ.

สุรางค์ ไคว่ตระกูล. (2533). **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แสงรุ่ง ผ่องใส และคณะ. (2541). **ประเทศไทย 75 จังหวัดและกรุงเทพมหานคร.** กรุงเทพฯ : ต้น
อ้อ ๑๙๙๙ จำกัด.

ไฉกี ทุมลา. "เพาะพันธุ์ปลาสวยงามขายเป็นทุนการศึกษาของ น.ศ.ม.นเรศวร," ข่าวสด. วันพฤหัสบดีที่ 11
ตุลาคม 2544 หน้า 29.

หอการค้าจังหวัดน่าน. (2544). **ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของจังหวัดน่านด้านการค้า**
ชายแดน การท่องเที่ยว และการเกษตร. กรุงเทพฯ : หอการค้าจังหวัดน่าน.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2534). **การศึกษางานอาชีพเกษตร**
กรรมเพื่อการพัฒนาอาชีวศึกษาเกษตร (ปีการศึกษา 2534). กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและ
พัฒนาอาชีวศึกษา 5 ประเภทวิชาเกษตรกรรม หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2542). **เกณฑ์และเครื่องมือประเมินมาตรฐานวิชาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธ**
ศักราช 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและ
เทคโนโลยี พืชศาสตร์ สัตวศาสตร์ อุตสาหกรรมเกษตร เทคโนโลยีและการจัดการ.
กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). **คู่มือการใช้เกณฑ์และเครื่องมือ**
ประเมินมาตรฐานวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพพุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม
พ.ศ. 2541) ประเภทวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและเทคโนโลยี. กรุงเทพฯ : หน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อรัญ สิงห์คำ. (2542). **การเกษตรแบบผสมผสาน.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา 5
หน่วยศึกษานิเทศก์. กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2543). **เทคโนโลยีชาวบ้าน.** กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาชีวศึกษา 5 หน่วยศึกษานิ
เทศก์ กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

อังคณา สุปรียศิลป์. (2540). **ปัจจัยที่มีผลกระทบต่ออุปทานและอุปสงค์ของแรงงานการเกษตร
ในจังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร).**
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

URL <http://www.educ/lifeskills/viewlife>

ภาคผนวก ก

แบบสัมภาษณ์

แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์รอบแรกของคู่มือเล่ม 3

วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์รอบแรกเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะใช้ในการคัดเลือกตัวอย่างเพื่อการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกครั้งต่อไปของแต่ละกลุ่ม

กลุ่มเกษตร (กลุ่มปศุสัตว์ กลุ่มประมง กลุ่มพืชผล กลุ่มแปรรูปสินค้า)

1.ขอให้ท่านแนะนำว่าเกษตรกรด้าน.....
ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหรือเป็นที่ยอมรับในจังหวัดน่านมีใครบ้าง .....

.....

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นผู้ประสบความสำเร็จ.....

.....

2.ท่านทำการเกษตร แบบใด.... ..

.....

3.ท่านรับข้อมูลหรือติดตาม ข่าวการเกษตร จากแหล่งใดบ้าง (บอกชื่อรายการหรือชื่อคอลัมน์ที่อ่าน/ฟัง/ชมด้วย).....

.....

กลุ่มเจ้าหน้าที่ระดับสูง

1. ในการศึกษาของคณะทำงานครั้งนี้จะมีความชัดเจนมากขึ้นถ้าได้ข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายและแผนพัฒนาจังหวัดกรุณาให้คำแนะนำ หรือมอบเอกสาร

.....

2. ขอให้ท่านแนะนำว่าเกษตรกรด้าน.....

ที่ประสบความสำเร็จในอาชีพหรือเป็นที่ยอมรับในจังหวัดน่านมีใครบ้าง .....

.....

.....

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นผู้ประสบความสำเร็จ.....

.....

.....

.....

กลุ่มครู /อาจารย์

1. ท่านคิดว่าคุณลักษณะและทักษะในการทำงานด้านการเกษตรอะไรบ้าง ที่ควรเน้นให้
เกิดกับเด็ก .....

.....

.....

.....

2. ท่านมีแนวทางในการฝึก หรือการสอนเกษตรอย่างไร

.....

.....

.....

3. ให้กลุ่มแนะนำครูที่มีวิธีสอนในวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรที่เป็นที่ยอมรับของครู
หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง .....

ทำไมท่านจึงคิดว่าบุคคลที่ท่านเสนอเป็นที่ยอมรับ .....

.....

.....

- หมายเหตุ ถามศึกษานิเทศก์ของจังหวัดน่านเพิ่มเติมในข้อ 3

กลุ่มสื่อมวลชน

1. สื่อที่ท่านทำมีรายการอะไรบ้างที่เกี่ยวกับ การเกษตร

.....

.....

2. ท่านจัดทำรายการใด .....

.....

3. รายการเกษตรในสื่อที่ท่านทำมีรายการใดที่ได้รับความนิยม .....

.....

4. ท่านทราบได้อย่างไร.....

.....

5. ท่านคิดว่ารายการเกี่ยวกับการเกษตรของสื่ออื่นที่ได้รับความนิยมมีอะไรบ้าง

(บอกชื่อรายการและสื่อ) .....

.....

กลุ่มองค์กรเอกชน (NGO)

1. ท่านมีบทบาท เกี่ยวกับการส่งเสริมการเกษตรอย่างไรบ้าง.....

.....

2.ท่านดำเนินการในหมู่บ้านใดบ้าง .....

3.หมู่บ้านใดที่ท่านดำเนินการสนับสนุน แล้วประสบความสำเร็จ.....

เพราะเหตุใด.....

4.มีองค์กรเอกชน (NGO) กลุ่มอื่นที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการเกษตรหรือไม่ .....

กลุ่มใดบ้าง.....

.....

ทำเกี่ยวกับอะไร .....

ทำในหมู่บ้านใดบ้าง .....

ผู้บันทึก .....

วันที่ .....

เวลา ..... ถึงเวลา .....

แบบสัมภาษณ์รอบที่2 คู่มือเล่ม 1-3 (เกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ขึ้นนี้)

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....วัน/เดือน/ปี .....

ที่อยู่.....

โทรศัพท์.....

ชื่อตำบลที่ทำผลิตภัณฑ์.....อำเภอ.....

ชื่อผลิตภัณฑ์ .....

1. คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้ได้ประสบความสำเร็จจะต้องมีลักษณะนิสัยอย่างไร

1.	6. ....
2.	7. ....
3.	8. ....
4.	9. ....
5.	10. ....

2. คนที่ทำผลิตภัณฑ์นี้จะต้องมีความรู้ ความสามารถ หรือเชี่ยวชาญในเรื่องอะไรบ้าง

1.	6. ....
2.	7. ....
3.	8. ....
4.	9. ....
5.	10. ....

3. ท่านได้รับความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์จากใคร .....

.....

เขาให้ความรู้แก่ท่านด้วยวิธีการอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

.....

ท่านเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยหรือไม่

..... ใช่

..... ไม่ใช่

ถ้าใช่ท่านเรียนรู้ด้วยวิธีใด .....

.....

.....

.....

.....

ผู้บันทึก.....

วันที่.....

เวลา..... ถึงเวลา.....

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มครู / อาจารย์

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของทุกท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มครู / อาจารย์ รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ ..... วันที่.....ตุลาคม 2544
 สถานที่ทำงาน .....
 .....สังกัด .....
 โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก .....

1. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่าน ต้องมีคุณลักษณะที่เด่นอะไรบ้าง
 เพราะเหตุใด
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
2. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
 เพราะเหตุใด
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
3. ท่านคิดว่าคุณลักษณะสำคัญที่ควรสร้างเสริมแก่นักเรียนเพื่อเป็นฐานของการเป็นเกษตรกรที่มี
 คุณภาพมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
4. ท่านคิดว่าทักษะหรือความชำนาญ ที่ควรสร้างเสริมแก่นักเรียนเพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็น
เกษตรกรที่มีคุณภาพมีอะไรบ้าง เพราะเหตุใด
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....
 ..... เพราะ .....

2

5. ท่านเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนวิชาเกษตรในโรงเรียนของท่านในลักษณะใดบ้าง
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[ ] เป็นผู้สอนวิชาเกษตรโดยตรง โปรดระบุประเภทของการเกษตร .....

[ ] สอนวิชาอื่นและมีการบูรณาการวิชาที่สอนเข้ากับวิชาการเกษตร โปรดระบุวิชาที่สอน .....

[ ] รับผิดชอบโครงการของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โปรดระบุชื่อโครงการ .....

[ ] อื่น ๆ โปรดระบุ .....

6. ในการสอนหรือฝึกปฏิบัติตามโครงการ (ตามที่ท่านตอบในข้อ 5) ท่านมีวิธีการอะไรบ้าง

.....
 .....
 .....
 .....
 .....
 .....

และท่านคิดว่าวิธีใดที่ทำให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีที่สุด .....

เพราะเหตุใด .....

กรุณาอธิบายรายละเอียดของวิธีการตามที่ท่านระบุไว้อย่างละเอียด .....

.....
 .....
 .....
 .....
 .....

3

7. ท่านทราบได้อย่างไรว่านักเรียนที่ท่านสอนเกิดคุณลักษณะและทักษะด้านการเกษตรตามที่ท่านสอน .....
- โปรดอธิบายวิธีการที่ท่านใช้ .....
8. ในกรณีที่นักเรียนบางคนไม่เกิดคุณลักษณะและทักษะด้านการเกษตรตามที่ท่านสอน ท่านได้ดำเนินการช่วยเหลือหรือแก้ไขอย่างไร .....
9. ท่านมีปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนหรือการทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรในโรงเรียนของท่านอย่างไรบ้าง .....
- และท่านได้แก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคนั้น ๆ อย่างไร .....

- , ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มวิทยาการอบรมทางการเกษตร

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มวิทยากรอบรมทางการเกษตร รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3) -

ชื่อผู้ตอบ ..... วันที่ ..... ตุลาคม 2544
สถานที่ทำงาน .....
..... สังกัด .....
โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก .....

1. ท่านทำงานเกี่ยวข้องกับเกษตรกรกลุ่มไหน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [ ] พืชผล พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] ปศุสัตว์ พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] ประมง พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] การแปรรูป พื้นที่รับผิดชอบ .....

2. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่านต้องมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

3. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

4. ท่านคิดว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพควรมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

2

5. ท่านคิดว่า ทักษะหรือความชำนาญ อะไรบ้างที่มีความจำเป็นสำหรับเกษตรกรไทยในอนาคต เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

6. ในงานที่ท่านรับผิดชอบมีการสนับสนุนให้ เกษตรกร ในจังหวัดน่าน ได้มีการพัฒนาคุณภาพหรือไม่

[ ] ไม่มี

[ ] มี ถ้ามีได้แก่อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

[ ] ให้ความรู้

[ ] ให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษา

[ ] ให้ทุน

[ ] ให้พันธุ์พืช, สัตว์

[ ] อื่น ๆ โปรดระบุ .....

7. ท่านมีวิธีการ ให้ความรู้ กับเกษตรกรในจังหวัดน่านอย่างไรบ้าง (โปรดตอบอย่างละเอียด)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

8. ท่านทราบได้อย่างไรว่าวิธีการที่ท่านทำไปนั้นได้ผล .....

.....

.....

.....

.....

.....

3

9. ท่านมีโอกาสได้ติดตามผลการให้ความรู้กับเกษตรกรหรือไม่

[ ] ไม่มี

[ ] มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

10. ในกรณีที่เกษตรกรได้ดำเนินการตามที่ท่านให้ความรู้แล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ท่านมีวิธีการแก้ไขหรือพัฒนาให้เขาประสบความสำเร็จได้อย่างไร .....

.....

.....

.....

11. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการพัฒนาเกษตรกร .....

.....

.....

.....

.....

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

-- ขอขอบคุณในความร่วมมือ --

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มองค์กรเอกชนหรือ NGO

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของทุกท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มองค์กรเอกชนหรือ NGO รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ ..... วันที่ ..... ตุลาคม 2544
สถานที่ทำงาน .....
..... สังกัด .....
โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก .....

1. ท่านทำงานเกี่ยวข้องกับเกษตรกรกลุ่มไหน (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [ ] พืชผล พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] ปศุสัตว์ พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] ประมง พื้นที่รับผิดชอบ .....
- [ ] การแปรรูป พื้นที่รับผิดชอบ .....

2. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่านต้องมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

3. ท่านคิดว่าเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะหรือความชำนาญอะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

4. ท่านคิดว่าเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีคุณภาพควรมีคุณลักษณะเด่นอะไรบ้าง เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

2

- [illegible]

3

8. ท่านทราบได้อย่างไรว่าวิธีการที่ท่านทำไปนั้นได้ผล

.....

.....

.....

.....

.....

9. ท่านมีโอกาสได้ติดตามผลการส่งเสริมเกษตรกรหรือไม่

[ ] ไม่มี

[ ] มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร .....

.....

10. ในกรณีที่เกษตรกรได้ดำเนินการตามที่ท่านส่งเสริมแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ท่านมีวิธีแก้ไขหรือพัฒนาให้เขาประสบความสำเร็จได้อย่างไร .....

.....

.....

.....

.....

11. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการพัฒนาเกษตรกร .....

.....

.....

.....

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร

.....

.....

.....

.....

- ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มสื่อมวลชน

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุษฎี โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสอบถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
(กลุ่มสื่อมวลชน รอบที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อผู้ตอบ ..... วันที่ ..... ตุลาคม 2544

ประเภทของสื่อที่ท่านรับผิดชอบ ได้แก่ .....

[ ] วิทยุ ชื่อสถานีวิทยุ ..... คลื่น .....

ชื่อรายการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ..... เวลาที่ออก .....

[ ] หนังสือพิมพ์ ชื่อหนังสือพิมพ์ .....

ชื่อคอลัมน์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร .....

.....

[ ] อื่น ๆ โปรดระบุ .....

.....

1. ท่านคิดว่า เกษตรกร ที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดน่าน ต้องมี คุณลักษณะเด่น อะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

2. ท่านคิดว่า เกษตรกร ที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัย ทักษะหรือความชำนาญ อะไรบ้าง
เพราะเหตุใด

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

..... เพราะ .....

3. รูปแบบของรายการ/คอลัมน์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรเป็นอย่างไร

[ ] ให้ความรู้อย่างเดียว

[ ] ให้ความรู้แทรกความบันเทิง

[ ] อื่น ๆ โปรดระบุ .....

.....

2

ข้อ 3 (ต่อ)

เนื้อหาหลักทางการเกษตรในรายการ/คอลัมน์ คืออะไร

☐ เทคนิควิธีการทำการเกษตร☐ ปัญหาในการทำการเกษตร☐ อื่น ๆ โปรดระบุ .....

กระบวนการในการนำเสนอความรู้ในรายการ/คอลัมน์ท่านทำอย่างไร (โปรดตอบอย่างละเอียด)

4. ท่านมีโอกาสติดตามผลการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการเกษตรในรายการ/คอลัมน์บ้างหรือไม่

☐ ไม่มี☐ มี

ถ้ามี ท่านทำอย่างไร .....

5. ในกรณีที่เกษตรกรดำเนินการตามรายการ/คอลัมน์ที่ท่านส่งเสริมแล้ว แต่ยังไม่ประสบผล

สำเร็จ ท่านมีวิธีการช่วยเหลือหรือพัฒนาเกษตรกรเหล่านั้นอย่างไรบ้าง .....

3

6. ท่านพบอุปสรรคอะไรบ้างในการจัดทำรายการ/คอลัมน์เกี่ยวกับการส่งเสริมการพัฒนา
เกษตรกร.....

[illegible]

และท่านได้ดำเนินการแก้ไขหรือมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอย่างไร .....

[illegible]

- ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

เรียน ท่านผู้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มเกษตรกรหรือเจ้าของกิจการ

ขณะนี้ทางสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กำลังทำการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรในจังหวัดน่าน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมีแนวโน้มที่จะนำผลการวิจัยมาเป็นประโยชน์ในการประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนเกษตรกรในจังหวัดน่านในอนาคต การที่จะบังเกิดผลต่อการส่งเสริมเกษตรกร หรือการเตรียมพื้นฐานให้เด็กและเยาวชนพร้อมที่จะเป็นเกษตรกรที่มีคุณภาพจะบังเกิดผลต่อจังหวัดน่านเพียงใด ขึ้นอยู่กับการอธิบายประสบการณ์ของท่านอย่างชัดเจนตามความเป็นจริง และการเสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่าจากท่าน อนึ่ง การตอบแบบสอบถามของท่านจะได้รับการดูแลอย่างดีและสงวนเป็นความลับ

ทางคณะผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการให้ข้อมูลที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาคุณลักษณะ และทักษะสำหรับเด็กและเยาวชนจังหวัดน่านในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

รองศาสตราจารย์ ดร.ดุขฎิ โยเหลา

ประธานโครงการวิจัยฯ

22 ตุลาคม 2544

แบบสัมภาษณ์เกษตรกรหรือเจ้าของกิจการ
เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพแรงงานภาคการเกษตรจังหวัดน่าน
 (ครั้งที่ 3 คู่มือเล่ม 3)

ชื่อเกษตรกร ..... วันที่ ..... ตุลาคม 2544

ที่อยู่ .....

โทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวก .....

ชื่อผลิตภัณฑ์ .....

1. ขอให้ท่านเล่าถึงแรงบันดาลใจที่ทำให้ท่านทำอาชีพ .....

(เล่าโดยละเอียด) .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. ขอให้ท่านช่วยเล่าโดยละเอียดถึงประสบการณ์ในการทำงานอาชีพที่ว่าท่านมีแนวทางและวิธีการทำงานอย่างไรบ้าง จึงทำให้ท่านประสบความสำเร็จ .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2

3. เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญอะไรบ้าง .....
- .....
- .....
- เพราะเหตุใด .....
- .....
- .....
4. เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะต้องอาศัยทักษะที่สำคัญอะไรบ้าง .....
- .....
- .....
- เพราะเหตุใด .....
- .....
- .....
5. ท่านมีการรับคนงานเข้ามาช่วยทำงานหรือไม่
- [ ] ไม่มี
- [ ] มี
- ถ้ามี ท่านมีวิธีการมอบหมายงานกับคนงานเหล่านั้นอย่างไร .....
- .....
- .....
- .....
- .....
6. ท่านมีวิธีการอย่างไรบ้าง ที่จะทำให้คนงานของท่านทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามที่ท่านมอบหมาย (บอกโดยละเอียด) .....
- .....
- .....
- .....
- .....
- .....

3

7. ในการสอนคนงานให้ทำงาน ท่านมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง .....
.....
.....
.....
.....
.....

และท่านมีข้อเสนอแนะในการแก้ไขอุปสรรคอย่างไร .....

.....

.....

.....
8. ท่านรู้จักเกษตรกรในท้องถิ่นที่ได้รับการยกย่อง ว่าประสบความสำเร็จบ้างไหม .....
.....

เกษตรกรท่านนั้นมีลักษณะเด่นอะไรบ้าง .....

.....

และมีทักษะหรือความชำนาญอะไร .....

.....
9. ท่านอยากเห็นเกษตรกรรุ่นใหม่มีคุณลักษณะอย่างไร .....
.....

และถ้าจะเตรียมเกษตรกรรุ่นใหม่ จะทำอย่างไร .....

.....

.....
10. ทักษะอะไรบ้างที่มีความจำเป็นสำหรับเกษตรกรไทยในอนาคต .....

- ขอขอบคุณในความร่วมมือ -

สัมภาษณ์ผู้ไปดูงานต่างประเทศ จากการไปดูงานหรืออบรมด้านการเกษตร

1. คุณลักษณะและทักษะของเกษตรกร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วิธีการทำเกษตร เขาเรียนมาจากไหน อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

3. วิธีสอนหรือวิธีการให้การอบรมทำอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบประเมินเอกสาร/บทสัมภาษณ์ เกี่ยวกับระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาแรงงานภาคการเกษตร

ชื่อเอกสาร/บทสัมภาษณ์ .....

ลำดับที่เอกสาร .....

กิจกรรม/วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาบุคคล	ผลการวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาบุคคล

ผู้วิเคราะห์ .....

ภาคผนวก ข.
ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ คุณลักษณะและทักษะ
ของแรงงานภาคการเกษตร

- เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านปศุสัตว์จังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านประมงจังหวัดน่าน
- วิทยากรเกษตรด้านพืชผลจังหวัดน่าน
- วิทยากรกรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดน่าน
- ครู/อาจารย์ผู้สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน และสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจังหวัดน่าน
- กลุ่มสื่อมวลชน
- เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จจากทุกภูมิภาค
- กรณีตัวอย่างโดยรวมของกลุ่มปลูกถั่วเหลืองของเกษตรกร

ตารางแสดงคุณลักษณะและทักษะของเกษตรกรจังหวัดน่าน

1) เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ

ชื่อ นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ	หมายเหตุ
1. นายณรงค์ กันชนะ	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (ประสบความสำเร็จ)	<p>- ทำด้วยมีแรงจูงใจในเรื่องความเป็นอยู่ที่ดี</p> <p>- ใฝ่รู้ด้วยตนเอง(ศึกษาหาความรู้โดยการสอบถามนักวิชาการเกษตร คนที่เคยปลูกมาก่อน กรมส่งเสริมการเกษตร อ่านหนังสือ)</p> <p>- พยายามแก้ปัญหาด้วยตนเองก่อน</p> <p>- มานะพยายาม (เมื่อไม่ประสบความสำเร็จ)</p> <p>- มีความอดทน</p> <p>- เอาใจใส่ต่องาน</p> <p>- ไม่ละทิ้งหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ</p> <p>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรที่สำเร็จ</p> <p>- มีความละเอียด</p> <p>- ช่างสังเกต</p>	<p><u>ทักษะวิชาชีพ</u></p> <p>- คัดเลือกพันธุ์ของต้นหม่อน</p> <p>- ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม</p> <p>- ตัดใบหม่อน</p> <p>- นำใบหม่อนมาเลี้ยงไหม</p> <p>- นำใบหม่อนมาทำชา</p> <p><u>ทักษะทั่วไป</u></p> <p>- มีการวางแผน</p> <p>- การวิเคราะห์ (การเปรียบเทียบ)</p> <p>ความเห็นเกี่ยวกับคนที่สำเร็จ</p> <p>- เป็นผู้นำ</p> <p>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรใหม่</p> <p>- ฝึกให้ทำการเกษตร</p> <p>- ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำ</p>	

2. นายอนันต์ คำจันทะ	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม (ไม่ประสบความสำเร็จ)	<p>- ขยัน (ต้องตื่นแต่เช้า)</p> <p>- อดทน</p> <p>- รับผิดชอบ (ต้องตรงเวลาในการดูแลและให้อาหาร)</p> <p>- ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรใหม่</p> <p>- ขยัน</p> <p>- อดทน</p> <p>- ศึกษาหาความรู้</p>	<p>- ทำด้วยใจแรงจูงใจในเรื่องรายได้</p>	<p>- การเตรียมดิน</p> <p>- การปลูกหม่อน</p> <p>- การดายหญ้า</p> <p>- การให้น้ำ</p> <p>- การตัดใบหม่อน</p> <p>- นำตัวไหมเลี้ยงบนโต๊ะกะบะ</p> <p>- เปลี่ยนมูล โดยวางตะแกรงใบหม่อนให้ตัวไหมได้ขึ้นมา เพื่อล้าง</p>	<p>- ได้รับโล่พระราชทานด้านไร่นาสวนผสม</p> <p>- ไม่สำเร็จเนื่องจาก ภรรยาไม่สนใจ</p> <p>- ปัญหาด้านจิตใจ</p> <p>- ปลูกหม่อนมากตนเองเป็นโรค</p> <p>- ภูมิแพ้ใบหม่อน</p>
----------------------	---	--	---	---	---

<p>3. นายถวิล สุริยะ</p>	<p>ปลุกมะขามหวาน (ประสบ ความสำเร็จ</p>	<p>- ทำด้วยแรงใจในเรื่องรายได้ (มะขามรายได้ดี) - ใฝ่หาความรู้ (ไปปรับการอบรมเรื่องระ ชาวมกับบริษัทขยายจัด เกษตรตำบล ทำให้ดู วิธีการเก็บจากคน เพชรบูรณ์ ดูงานที่เพชรบูรณ์) - ความสำเร็จเกี่ยวกับเกษตรที่สำเร็จ - ชัยน - มีกำลังใจ - มีความรู้ - ต้องหาความรู้ ผ่านการอบรม - เก่งการใช้ยา ปุ๋ย - ความสำเร็จเกี่ยวกับเกษตรรุ่นใหม่</p>	<p>มูลนิธิในตะแกรงที่อยู่ด้านล่าง - น้ำใหม่ใส่กล่อง - น้ำล้างใหม่ต้ม - สวใหม่</p> <p>ทักษะด้านอาชีพ - เหมือนข้างล่าง (คำตอบของนาย สนั่น ปัญญาดี) - ความสำเร็จเกี่ยวกับเกษตรรุ่นใหม่ - ต้องไปฝึกอบรมใหม่ความรู้ด้าน การเกษตร</p>
--------------------------	--	---	---

4. นายสนั่น ปัญญาดี	ลูกมะขามหวาน (น่าจะประสบ ความสำเร็จ)	<p>- ชยัน</p> <p>- สนใจการเกษตร</p> <p>- ทำด้วยมีแรงจูงใจในเรื่องรายได้</p> <p><u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรรมที่สำเร็จ</u></p> <p>- ชยัน (ดูแลให้น้ำให้ปุ๋ย)</p> <p>- เอาใจใส่ ไม่ทอดทิ้ง</p> <p>- รักการเกษตร</p> <p><u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรรมรุ่นใหม่</u></p> <p>- รักการเกษตร</p> <p>- ชยัน</p> <p>- สมบุกสมบัน (ไม่กลัวร้อน ไม่กลัวฝน)</p> <p>- ใจสู้</p> <p>- ไม่ท้อถอย</p> <p>- เอื้อเฟื้อกัน (ไม่ปิดเป็นความลับ)</p> <p>- ไม่อยู่เฉย (ทำงานได้ทุกอย่าง เข่าจ้าง อะไรก็ทำ ในช่วงเวลาว่าง)</p>	<p><u>ทักษะด้านอาชีพ</u></p> <p>- ก่อนปลูกชุดหลุม เอาปุ๋ยใส่ ใส่กล้า ที่ออกจากเพาะพันธุ์</p> <p>- ให้ปุ๋ยทั้งเคมี คอก และหมัก</p> <p>- พ่นยาฆ่าแมลง</p> <p>- ตัดหญ้า (กันศัตรูพืชไปอาศัยอยู่ แต่ให้เหลือคลุมดินบ้าง)</p> <p>- ตัดแต่งกิ่ง (ให้แสงแดดเข้า พ่นยาก ทั่วถึง)</p> <p><u>ความเห็นเกี่ยวกับเกษตรกรรมที่สำเร็จ</u></p> <p>- เหมือนช้างบน</p> <p>- ให้ฮอริโมน</p> <p>- เกษตรกรปรึกษากัน นัดมาคุยกัน</p> <p>- มีความรู้ทางการเกษตร (จบ เกษตร)</p>	
---------------------	---	--	---	--

<p>6. นายบุญ อักษระ บ้านน้ำ ก.ลงพญา อ. ปอเกลือ</p>	<p>คนน้ำ ข้าไว้</p>	<p>-ชื่อลัตย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัตย -แรงจูงใจคือเป็นอาชีพที่สุจริต อิศระ เป็นอาชีพที่พ่อแม่ ญาติตายาย ทำสืบ ทอดกันมานานแล้ว -ต้องมีใจรัก -ความเข้าใจในพืชชนิดนั้นๆ -ขยัน -อดทน เกษตรที่ได้รับรางวัลเอง -รู้จักพืชชนิด เกษตรรุ่นใหม่ -ใจรักในงานเกษตร -รักษารวมชาติ -ขยัน</p>	<p>-ชื่อลัตย เกษตรกรรุ่นใหม่ -อดทน -ชื่อลัตย -แรงจูงใจคือเป็นอาชีพที่สุจริต อิศระ เป็นอาชีพที่พ่อแม่ ญาติตายาย ทำสืบ ทอดกันมานานแล้ว -ต้องมีใจรัก -ความเข้าใจในพืชชนิดนั้นๆ -ขยัน -อดทน เกษตรที่ได้รับรางวัลเอง -รู้จักพืชชนิด เกษตรรุ่นใหม่ -ใจรักในงานเกษตร -รักษารวมชาติ -ขยัน</p>	<p>-ความรู้ -การลงมือกระทำ เกษตรกรที่ได้รับรางวัลเอง -การวางแผน -การคัดเลือกพันธุ์ -การดูแลรักษา -การเก็บ เกษตรกรรุ่นใหม่ -รักษารวมชาติ -รู้เรื่องสารเคมี</p>	
--	---------------------	--	--	---	--

<p>7. นายวิรัช พิมมาลย์ 17 ม.6 บ้านดอนแก้ว ต.ป่าคา อ.ท่าวังผา</p>	<p>ปลูกล้วย</p>	<p>-อดทน -แรงบันดาลใจคือ เห็นคนอื่นที่สำเร็จ (เพื่อนบ้านปลูกได้ผลดี)</p>		
---	-----------------	--	--	--

2) วิทยาการเกษตรปศุสัตว์

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายเจริญ คำปิ่น		ปศุสัตว์ เลี้ยงวัว	มีความสนใจ ทำให้เลี้ยงวัวได้สำเร็จ รับผิดชอบ ดูแลให้โรค อ่อนโยนและให้ความรัก ทำให้วัวเลี้ยง ง่าย รู้ภาษาและแข็งแรง	1 มีมนุษยสัมพันธ์ ทำให้เพื่อนบ้าน เต็มใจให้นำวัวไปเลี้ยงในบริเวณ ต่างๆ ได้ 2 สังเกต เพื่อปฏิบัติต่อวัวทุกชิ้น ตอนได้ลูกต้องเหมาะสม
นายชงค์ วงศ์มาน 24 หมู่ 1 ตำบล ริม อำเภอดำรงฟ้า จังหวัดน่าน		ปศุสัตว์ เลี้ยงสุกร	เมตตา รัก-ชอบเลี้ยงสัตว์ ทำให้ได้ผลดี มุ่งมั่น ตั้งใจ เพื่อกันมาทำอาชีพใหม่ได้ สำเร็จ ขยัน ทำให้เลี้ยงได้ผลดี ได้เร็ว รับผิดชอบ ทำงานที่ได้รับมอบหมายได้	1 แสวงหาความรู้ 2 คัดเลือกพันธุ์ ให้อาหาร ให้ วัคซีน ให้ยา
นายแดง ปิ่นตา 91 หมู่บ้าน ดงแก้ว หมู่ 1 ต. ริม อำเภอดำรงฟ้า น่าน		ปศุสัตว์ เลี้ยงสุกร	ขยัน เพราะทำงานได้สำเร็จ รับผิดชอบ ปฏิบัติหน้าที่ให้สำเร็จ สนใจใฝ่ และคิดตามปรับปรุงผลงาน	1 การสังเกต ทำให้เห็นปัญหา 1 แก้ปัญหาได้สำเร็จ 2 อธิบายให้ความรู้

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายเยี่ยม มาพรม 13 หมู่ 3 ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาเยีย จังหวัดอำนาจเจริญ	ปศุสัตว์ ไก่		ใจรัก เพราะทำให้สนใจอยากหาความรู้ ให้รู้ เพราะทำให้ค้นคว้าหาประสบการณ์ มีความกล้า เพราะกล้าลงมือทำงาน ลงทุน มีความมุ่งมั่น เพราะทำงานสม่ำเสมอและ ต่อเนื่องจนงานประสบความสำเร็จ	1 สังเกตอย่างรอบคอบ 1 อ่านและค้นคว้าหาความรู้จากสื่อต่าง ๆ 2 ทำตามแผนแล้วประเมินผล 3 การทำบัญชีรับจ่าย 3 คาดคะเนผลที่จะเกิดขึ้น เช่น การลงทุนแล้วต้องได้กำไร

3) วิทยาการเกษตรด้านประมง

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
วิวัฒน์ ปรารมภ์ ผู้อำนวยการสถานีประมง กึ่งอำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	ประมง		สนใจใฝ่รู้ รับผิดชอบ รอบคอบ พากเพียร อดทน ทำงานต่อเนื่อง ไม่ท้อ	1 สนใจติดตาม ค้นคว้าหาความรู้ 2 อนุรักษ์พันธุ์ปลา เพาะพันธุ์ปลา 2 ทดลองและวิจัย เผยแพร่ความรู้ 3 การแปรรูปปลา

4) วิทยาการเกษตรด้านพืชผล

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
1	นายถวิล สุบิน หมู่บ้านสำเนา ตำบล นพวรรณ อำเภอพาน้อย จังหวัดน่าน	มะขามหวาน	- อุดทน - หมั่นศึกษา - รู้จักถามผู้รู้ - รู้จักปรับปรุง	- รู้จักขยายพันธุ์เอง - รู้จักใส่ปุ๋ยปีละ 2 ครั้ง - การกำจัดแมลงปีละ 13 ครั้ง
2	นายชูศักดิ์ หาดพรม หมู่บ้านหาด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน	เกษตรสวนผสม	ใจรัก เพราะทำให้สนใจไม่รู้ ฟังตนเอง เพราะ ทำให้ไม่คิดฟังผู้อื่น ตั้งใจ เพราะ เกษตรที่ดีต้องเป็นนัก พัฒนา มีความเป็นผู้นำ ไม่ย่อท้อมีอำนาจ เพราะการเก่งแข่ง และการเมืองทำให้ไม่มีเวลาสนใจ พัฒนาการเกษตรอย่างจริงจัง	1 เป็นผู้นำ แนะนำคนอื่นได้ 1 แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ เกิดการติดตาม พิสูจน์และค้นพบ โดยคิดว่าตนไม่รู้จริง 1 พยายามปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ 2 ใช้เทคโนโลยีที่ประหยัดพลังงาน เช่นใช้กังหัน 3 รู้การตลาด 3 แปลรูป เพราะช่วยเพิ่มรายได้

5) วิทยาการกรมส่งเสริมการเกษตร

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
1	นายเอกชัย เวศนารัตน์ สำนักงานเกษตรอำเภอสันติสุข	เกษตร	<p>ขยัน เพราะขยันหาความรู้และเรียนรู้ ทำงานตามฤดูกาลที่เหมาะสมทำให้เกิด ความสำเ็จ</p> <p>อดทน เพราะอาชีพเกษตรกรรมต้อง ทำงานหนัก ใช้ระยะเวลานาน และเสี่ยง ต่อภัยธรรมชาติ ความไม่แน่นอนใน ผลผลิต ต้องอดทนจึงจะได้รับความ สำเร็จอย่างดี</p> <p>ประหยัด เพราะทำให้ใช้ต้นทุนต่ำ และ ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดมูลค่า</p>	<p>1 รู้จักตนเองซึ่งนำไปสู่การพัฒนา ศักยภาพของตนเอง</p> <p>2 รู้จักธรรมชาติของดิน จะได้ปรับ และจัดการให้ใช้งานให้เกิด ประโยชน์สูงสุด</p> <p>3 การตลาด เพื่อการค้าสินค้าจะได้ ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าหรือไม่ และ เพื่อวางแผนการผลิตในเวลาต่อมา</p>

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทการเกษตร	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นางสาวเตือนใจ สุริยศ		เกษตรกรรมอำเภอ สันติสุข	ขยัน เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้ครอบครัว ด้วยความมานะพากเพียร มีความเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความตั้งใจ ใช้ความรู้และภูมิปัญญา ให้เกิดผลสำเร็จสูงสุด มีสำนึกต่อส่วนรวม ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่ง กันและกันเพื่อให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กล้าคิดกล้าทำ	1 ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการเหมาะสมกับ ท้องถิ่น 1 ทักษะในการเป็นผู้นำ 1 สื่อสาร ทำงานร่วมกัน วางแผน ตัดสินใจ ความร่วมมือร่วมใจ 1 ใช้ภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์และ และแก้ปัญหา และเพิ่มผลผลิต แลกเปลี่ยนความรู้ 3 ทักษะด้านการตลาด และการแข่งขัน
นายสมศักดิ์ ทะริยะ		เกษตร	ขยัน กล้า การกล้าลงทุน มีความสามารถในการคิดโดยใช้เหตุผล	1 แลกเปลี่ยนความรู้กัน 2 นำภูมิปัญญาใช้ในการเกษตรเพื่อ ค้นหาความรู้และเพิ่มผลผลิต 2 ประยุกต์เทคโนโลยีมาใช้ในการเกษตร
นายอดิศักดิ์ ดีटना		เกษตร	ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่รู้ เพื่อยอมรับรู้และเรียนรู้สิ่ง ใหม่ ให้ทันสถานการณ์และเพิ่มผลผลิต มานะอดทน เพื่อทำงานที่ต้องอาศัยเวลา ยอมรับฟังความคิดเห็น เพื่อสามารถ นำข้อคิดต่างๆ มาปรับปรุงงาน การคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ต่างๆ	1 มนุษย์สัมพันธ์ 2 การวางแผนกลยุทธ์ ในการผลิต 3 การตลาด 3 การบริหาร

6) ครูอาจารย์

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายวิระ สุทธการ โรงเรียนบ้านทรายทอง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		สำนักงานการ ประถมศึกษา จังหวัดน่าน	รักการทำงาน เป็นพื้นฐานสำคัญ มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตร/อาชีพ ย่อม ทำงานด้วยความเต็มใจ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ	1 แสวงหาความรู้อยู่เสมอ 1 การคิดเป็น สามารถวางแผน และ วิเคราะห์ปัญหา ประเมินและ แก้ปัญหาเป็น 1 การทำเป็น ทำงานเป็น ปฏิบัติตามที่ วางแผนไว้ 1 ปรับปรุงและพัฒนางานให้ได้ผลดี
นายศักดิ์ดา แก้วแสงอินทร์ โรงเรียนบ้านหัวเมือง สบอ. นาน้อย อำเภอ นาน้อย จังหวัดแพร่		สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอนาน้อย	มุ่งอนาคต มีวิสัยทัศน์ ผลិតสินค้านำได้ ตรงกับความต้องการของตลาด มีความอดทน เพราะต้องใช้เวลานาน ใฝ่เรียนรู้ใฝ่รู้ ทำให้ทันต่อเหตุการณ์	1 การสังเกต สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลง และปัญหาเพื่อปรับปรุงงาน 1 ศึกษาหาข้อมูลและวิธีการก่อนลงมือ ปฏิบัติเพื่อให้ได้ผลดี 1 การจดบันทึก เพื่อเป็นแนวในการ พัฒนาตนเองและผลผลิต

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายเครือข พรมผืน โรงเรียนบ้านทัพมาน ต. ทั่วไปใหญ่ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน		สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอนาน้อย	มีความเชื่อมั่น กล้าในการคิดและแสดง ออก มีเหตุผล ขยัน ทำงานได้สำเร็จ สนใจใฝ่รู้ ทำให้ปรับปรุงการทำงาน มีใจรักการเกษตร ทำให้สนใจ เอาใจใส่ และพัฒนา	1 สังเกต ปรับปรุงและพัฒนา 2 เลือกสายพันธุ์เพื่อได้ผลผลิตที่ดี 2 ดูแลรักษา ติดตามสม่ำเสมอ 3 วิเคราะห์ผลที่ตามมา การลงทุน-กำไร 3 การตลาด สามารถหารายได้ 3 การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต
นายอดุลย์ เหมภักทรสุวรรณ โรงเรียนบ้านใหม่		สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอนาน้อย	ซื่อสัตย์ คิดเป็น ขยัน ประหยัด อดทน	1 ทำงานสำเร็จและมีการพัฒนา การแก้ปัญหา เพื่อไม่เสียงานเสียเวลา 2 การจัดการ เพื่อให้งานเสร็จรวดเร็ว และมีคุณภาพ
นายฉกาจ ดังแเก โรงเรียนชุมชนนาทะนง อำเภอนาแก จังหวัดน่าน		สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอนาแก	ขยัน รักการทำงานและมีความเพียร ใฝ่หาความรู้เสมอ มีความรับผิดชอบ	1 การวางแผน 1 ทักษะการทำงาน 2 การผลิต 2 การตลาด 3 การแปรรูป

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายรังสรรค์ ยืนดีผล โรงเรียนชุมชนบ้านบ่อแก้ว อำเภอพานาน จังหวัดน่าน		สำนักงานการ ประถมศึกษา อำเภอ พานาน	มีใจรักการทำงาน ขยันอดทน รับผิดชอบ สนใจใฝ่รู้	1 ค้นคว้าทดลองเกิดการเรียนรู้เทคนิคใหม่ 2 ขยายพันธุ์ 2 ดูแลบำรุงรักษา 3 แปรรูป
นายเกษตร ยศบุญเรือง หมู่ที่ 4 ตำบลศรีสะเกษ อำเภอพานาน จังหวัดน่าน		การศึกษานอก โรงเรียน อ.พานาน	มีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพ ห่วงเวลา เสาะแสวงหาความรู้และเทคโนโลยี มีใจโอปอฮ้อมฮาริ	1 การสังเกต การมีส่วนร่วมจนเกิด ทักษะ 2 ชำนาญในงาน 3 การบริหารจัดการ
นายสวิง สุทธิไสย 30 หมู่ 3 บ้านดงไพรวัลย์ ต.หนองแดง อ.แม่จริม จังหวัดน่าน		การศึกษานอก โรงเรียน อ.แม่จริม	รักงาน ทำให้ผลงานได้ดี มีความขยันอดทน ทำงานได้สำเร็จ ซื่อสัตย์ เป็นคุณสมบัติที่ตนต้องมี	1 ใฝ่รู้ศึกษาเพิ่มเติมอยู่เสมอ 1 สังเกตและทดลองปรับปรุงอยู่เสมอ 1 วางแผน รอบคอบเพื่อได้ผลดี
นายอดิศักดิ์ ศรีเทพ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน		การศึกษานอก โรงเรียน อ.เวียงสา	สนใจใฝ่รู้รู้จักศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อปรับปรุงและพัฒนา มีความสามารถในการคิด รักและมุ่งมั่นในงาน อดทน งานเกษตรหนักและเหนื่อยต้อง ไม่ย่อท้อ อดออม หากินไม่พอ ต้องหาเก็บด้วย	1 แก้ปัญหาได้เพราะรู้สาเหตุของปัญหา 3 การตลาด ทำให้ขายผลิตผลได้ผล 3 การบัญชี ทำให้รวบรวมค่าใช้จ่าย ครบถ้วน รวมทั้งค่าแรงงาน ทำให้รู้ กำไร-ขาดทุนได้ถูกต้อง

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นางสาวมลิวรรณ กิจชัยเจริญ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล อำเภอมือง จังหวัดน่าน		สถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล	ขยันอดทน สามารถฝ่าฟันอุปสรรคและ ทำงานได้สำเร็จ ซื่อสัตย์ ทำงานร่วมกันได้สำเร็จ ลดรายจ่าย เสียงานและสิ้นเปลือง ตรงต่อเวลา รับผิดชอบหน้าที่	1 วางแผนการทำงาน 2 มีทักษะในอาชีพ
นายประมวล เดิมสมบัติถาวร สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตน่าน		สถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล	ความรับผิดชอบ ขยัน รักสิ่งที่ทำ เพื่อเอาใจใส่ดูแลอย่างดี	2 เลือกพันธุ์สัตว์ 2 การเลี้ยงดู 2 การให้อาหารสัตว์ 2 ฝึกปฏิบัติ
นางสุภาพร รัตนพันธุ์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตน่าน		สถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล	ขยันอดทน มีความรับผิดชอบ เพราะจะทำให้เกิด ความสำเร็จในการทำงาน หัวก้าวหน้า มุ่งอนาคต ศึกษาและ พัฒนาเทคโนโลยีใหม่ มีความกล้า กล้าเสี่ยงทั้งด้านปัจจัยและ สภาพแวดล้อมและการตลาด	1 การปฏิบัติการฝึกหลังจากรู้ภาค ทฤษฎี 3 การเงิน การตลาด การแปรรูป

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายกนก รัตนโชติ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตน่าน		สถาบันเทคโนโลยี ราชมงคล	ความเชื่อมั่น สร้างความมั่นใจใน ความรู้ ที่ถูกต้องทั้งภาคทฤษฎีและ ปฏิบัติ สามารถประกอบอาชีพ ได้ดี ความสามารถในการคิด คิดเป็น คิด วิเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหาได้ถูกต้องและ มีความก้าวหน้าในการทำงาน	1 รอบรู้ทุกขั้นตอนอย่างละเอียด ชัดเจนเพื่อได้ผลดี 2 ลอกเลียนแบบเป็น การเลียนแบบ เป็นเรื่องปกติ จะต้องทำอย่างถูกต้อง สื่อสารเป็น แลกเปลี่ยนความรู้และคิด ตามความเคลื่อนไหว

7) กลุ่มสื่อมวลชน

ชื่อ	นามสกุล	ประเภทสื่อมวลชน	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อาชีพ 3. ธุรกิจ
นายเกรียง เหลืองเจริญรัมย์		หนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แดนไทย ไทยนิวส์ เดลินิวส์	ขยัน ใฝ่หาความรู้ให้ทันยุคสมัย ประหยัด เพราะเกษตรกรรมมีรายได้น้อย หากเพิ่มเพื่อจะขาดทุนและดำเนินการ ไม่ต่อเนื่อง	1 รู้ความจริงของปัญหา เพื่อสามารถแก้ ปัญหาได้

ชื่อ	นามสกุล	สังกัด	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อวิพ 3. ธุรกิจ
นายพนพล เขียวสมบัติ		วิทยุ ทอ.018 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย แห่งประเทศไทย จ.น่าน	มีความกล้า เพื่อกล้าคิดใหม่ทำใหม่ ไม่ยึดกับมีค่านิยมแบบเดิมโดยไม่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศและกลไกตลาด	1 ติดตามวิทยุการใหม่ เพื่อปรับเปลี่ยนเพื่อความสำเร็จในงาน
คุณเพียรพิศ ยะวินชาญ		วิทยุ ทอ.018 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย แห่งประเทศไทย จ.น่าน	ขยัน ใฝ่เรียนรู้ใฝ่รู้ทำให้เกิด การคิดค้น มีความมุ่งมั่น	1 หาประสบการณ์หลากหลายสามารถคิดหวังและเลือกทำสิ่งต่างๆ ได้โดยไม่ผิดพลาด จัดรายการเสวนามากลุ่มย่อย

ชื่อ	นามสกุล	องค์กร/มูลนิธิ	คุณลักษณะ	ทักษะ 1. ทัวไป 2. อชีพ 3. ธุรกิจ
นางสาวชาณิดา กันนาธรรม		ฮักเมืองน่าน	<p>1 ใ้รู้ตลอดเวลา มีความกระตือรือร้นที่จะนำความรู้มาประยุกต์ใช้เรียนรู้ด้วยการค้นคว้าและทดลองด้วยตนเอง</p> <p>2 สามารถคิดวิเคราะห์สถานการณ์ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง</p> <p>2 ใ้รู้เท่าทันกลไกตลาด ระบบหรือความรู้ที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ</p> <p>2 ใ้รู้เสียสละและเปิดเผยตนเอง เพื่อเป็นแบบอย่างของเกษตรกร</p>	<p>1 ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง คิดถึงอนาคต/มองการณ์ไกล ใ้ความร่วมมือกับชุมชน วิเคราะห์งาน</p> <p>2 มีเทคนิคในการปรับปรุงและพัฒนา</p> <p>2 ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือและเครือข่าย</p>
นายวรวิทย์ ยศฐา 68/1 ถนน มawangศ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน		องค์กรเอกชน	<p>2 รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพ</p> <p>2 อยากรู้จริง ศึกษาถึงถึงถึงแก่น</p> <p>2 รักและเมตตา</p>	<p>2 ใ้เทคโนโลยีขั้นสูงในการผลิตเพื่อทำให้มีคุณภาพ</p> <p>2 เพิ่มประสิทธิภาพโดยใช้เครื่องทุ่นแรง</p> <p>2 ทำกับมือ การทำครบกระบวนการ</p> <p>2 ทำให้มีประสบการณ์และความชำนาญ</p> <p>3 รู้จักภาวะตลาดทุกระดับ</p> <p>3 รู้จักกลุ่มเป้าหมาย กำลังซื้อในท้องถิ่นต่างๆ</p>

ทักษะการทำงานของเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ
จากทุกภูมิภาค

แบบบันทึกการวิเคราะห์คุณลักษณะและทักษะความรู้ความสามารถวิเคราะห์เอกสาร

แหล่ง	บรรณานุกรม	อาชีพ	คุณลักษณะ	ทักษะ: 1 เจตคติ 2 อารมณ์
เอกสาร	รทส. (2543) โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน : ณ ห้องประชุมชั้น 2 รทส. ปีว จังหวัดน่าน	พืช	นายประพันธ์ แก้วพายาม พากเพียร มุ่งมั่น ซื่อสัตย์ คือพื้นฐานของศรัทธา	1 สร้างสรรค์ : คิดค้นสูตรประสมอาหารหมู 1 เรียนรู้ด้วยตนเอง
เอกสาร	รทส. (2542) โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน : หลักสูตรการปลูกถั่วทอง ณ สวนลองกอง นายประสงค์ แซ่ขุนทอง	พืช	ขยันบากบั่น ต่อสู้ปัญหา	2 ผู้นำ : ประธานกลุ่มเกษตรกรชาวสวน • ตามะปุเต๊ะ
หลักสูตร	ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาพืชศาสตร์, กรุงเทพฯ	พืช	รับนวัตกรรม-เทคโนโลยี	2 การปลูกถั่วทอง 2 ปฏิบัติการด้านวิชาการ
หลักสูตร	ราชบัณฑิตยสถาน. (2543). หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาพืชศาสตร์, กรุงเทพฯ	ประมง	มีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพเกษตร	2 ปฏิบัติการหน้าที่นักเทคนิคเกษตร
หนังสือ	ณรงค์ คังมก. (2539). 20 ประสบการณ์เกษตรผสมผสานภาคเหนือ : มูลนิธิสานแสงอรุณ	ปศุสัตว์	สมัยใหม่ มีคุณธรรม	1 ทักษะประชาธิปไตย 2 เพาะ-ขยายพันธุ์สัตว์น้ำ
	รทส. : 1. หลักสูตร 2. วารสาร 3. นสพ. 4. วิจัย 5. หนังสือ 6. อื่นๆ		มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพประมง	2 การจัดการฟาร์ม
			ขยัน อดทน พากเพียร หนักแน่น ไม่ย่อท้อในสิ่งฟุ่มเฟือย	1 มองหาช่องทางทำรายได้ให้ตนเอง
			มุ่งมั่น	1 วางแผน 1 แก้ไขปัญหา-นำไปใช้ไปแก้ปัญหาในนาข้าว

แหล่ง	บรรณานุกรม	อาชีพ	คุณลักษณะ	ทักษะ: 1 สังคม 2 อาชีพ
วิจัย	พวงพยอม เจริญทอง (2541). การประกอบอาชีพแบบพึ่งตนเองของเกษตรกร ปรินญาณิพนธ์ ศศม.ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.	พืช	ลงมือทำ สนใจใฝ่รู้	2 สมุนไพรไล่แมลง-ต้นกล้า (เมล็ดสะเดาผง และเครื่องบรเทศ) 2 ทดลอง 2 ทำนาถึงธรรมชาติ
		พืช	คำเตือนภัย ความคิดสร้างสรรค์	2 โลกใบตอขังข้าวเพื่อเป็นปุย
		พืช	ลงส่ง	
หนังสือ	คมสันต์ บุตะแพทย์. (2530). ชีวิตเปลี่ยน : ประสบการณ์ของผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม, กรุงเทพฯ : ศูนย์เอเชียเพื่องานพัฒนาชนบท.	พืช	ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม คติวิเคราะห์	1 ทักษะการพึ่งตนเอง 1 ยึดครอบครัวเป็นหลัก 1 รวมกลุ่ม โดยเศรษฐกิจ 1 สร้างข้อมูลเครือข่ายองค์กร 2 จัดระบบการตลาดชุมชน 2 จัดระบบประชาคมระดับอำเภอ 2 เกษตรสวนผสม

แหล่ง	บรรณานุกรม	อาชีพ	คุณลักษณะ	ทักษะ: 1 สังคม 2 อาชีพ
หนังสือ	สุวรรณา อุยานันท์ (2539). ไร่นาสวนผสม, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.	พืช	เด็ก กรุดแก้ว	1 เกษตรสวนผสมไม่รวย แต่ทำให้มันไม่จน 2 นำพืชผักพันธุ์บ้านมาขายพันธุ์ต่อ

กรณีตัวอย่างโดยรวมของกลุ่มปลูกถั่วเหลือง
ของเกษตรกร

กรณีตัวอย่าง ทักษะของกลุ่มปลูกถั่วเหลืองของเกษตรกร

หมู่บ้านถืมตอง ตำบลถืมตอง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน มีการปลูกถั่วเหลืองแหล่งใหญ่ที่สุดของจังหวัดน่าน มีพื้นที่ปลูกถั่วเหลืองถึง 1,432 ไร่ เป็นถั่วเหลืองพันธุ์ดีซึ่งไม่มีการตัดต่อพันธุ (GMO) กลุ่มปลูกถั่วเหลืองกลุ่มนี้มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งมาก สามารถรวบรวมกลุ่มเพื่อต่อรองราคาถั่วเหลืองได้ สามารถทำรายได้ด้านถั่วเหลืองให้จังหวัดเป็นอันดับหนึ่ง มีการส่งออกขายประมาณปีละ 30 ตัน มีการจัดตลาดนัดถั่วเหลืองร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรอยู่เสมอ นอกจากส่งขายในจังหวัดน่าน ยังส่งไปขายจังหวัดพะเยา

ในการสัมภาษณ์นายสนั่น นันสว่าง ผู้นำกลุ่มถั่วเหลือง ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเลือกเป็นผู้นำดีเด่นด้านการเกษตรและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอถืมตองกล่าวว่า กลุ่มปลูกถั่วเหลืองกลุ่มนี้ มีความเข้มแข็งเพราะนำวิชาการมาเป็นหลักในการดำเนินงาน ซึ่งต้องอาศัยทักษะหลายด้านประกอบกัน ดังนี้

1. ทักษะกระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น มีการประชุมปรึกษาหารือกันในกลุ่มประชาคมของตำบลก่อนดำเนินการ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของสมาชิกในกลุ่มทั้งตำบล แล้วจึงวางแผนร่วมกันในระดับหมู่บ้านพร้อมทั้งเขียนแผนการดำเนินงาน ในกระบวนการดังกล่าว ต้องอาศัยทักษะผู้นำในการให้ทุกคนมีส่วนร่วม มีการเสนอและรวบรวมความคิดเห็น การอภิปราย การสรุป มอบหมายงาน และติดตามประเมินผลงาน ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนมีความสำคัญทัดเทียมกันและเห็นคุณค่าในตนเอง

ในการรวมกลุ่มของชุมชนมีสมาชิก 300 คน แบ่งแยกกลุ่มต่าง ๆ โดยอาศัยผู้นำที่มีทักษะในการนำให้แต่ละกลุ่มดำเนินการจนบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยติดตามสนับสนุนให้กำลังใจ ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาเพื่อให้ประสบความสำเร็จ

ในการทำงาน กลุ่มปลูกถั่วเหลืองบ้านถืมตองมีผู้นำซึ่งเป็นประธาน คือ นายสนั่น นันสว่าง อยู่บ้านเลขที่ 58 หมู่ 1 บ้านถืมตอง ตำบลถืมตอง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เป็นผู้นำกลุ่มถั่วเหลือง คือ เป็นประธานกลุ่มปลูกถั่วเหลือง ซึ่งได้รับเลือกเป็นเกษตรกรดีเด่นและเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งเป็นตัวแทนอาสาพัฒนาชุมชน กลุ่มถั่วเหลืองประกอบด้วย 8 กลุ่มที่มีความเข้มแข็งมาก

2. ทักษะในการหาความรู้ จากการสัมภาษณ์พบว่ากลุ่มปลูกถั่วเหลืองมีการติดต่อขอความร่วมมือจากเกษตรกรอำเภอ นอกจากนี้ได้ขอความร่วมมือจากหน่วยวิจัยของมหาวิทยาลัยสุรนารีในการศึกษาและปรับดินให้เหมาะกับการปลูกถั่วเหลืองให้ได้ผลยิ่งขึ้น

3. ทักษะการปลูกถั่วเหลือง มีการคัดเลือกพันธุ์ และทำการปลูกโดยใช้หลักวิชาการ เมื่อได้ผลผลิต มีการกำหนดการผลิตถั่วเหลืองเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 ถั่วเหลืองแบบทั่วไป คือ ถั่วเหลืองที่นำไปใช้ในการบริโภค ก่อนนำไปขาย จะต้องใช้ทักษะในการคัดเลือกผลผลิตถั่วเหลืองเป็นระดับเกรด A B C เพื่อส่งขายโดยใช้เกณฑ์เมล็ดพันธุ์ เมล็ดปน ความงอก ความชื้น

3.2 ถั่วเหลืองที่เป็นเมล็ดพันธุ์ คือ ถั่วเหลืองสำหรับการใช้เป็นเมล็ดพันธุ์ต้องปลูกโดยกลุ่มอาสาสมัครผู้มีความเชี่ยวชาญในการปลูก ซึ่งต้องคัดเลือกพันธุ์ที่ดีซึ่งไม่มีการตัดต่อพันธุกรรม (GMO) และเมื่อต้นกล้าเติบโตต้องคัดเลือกพันธุ์ที่สมบูรณ์และไม่กลายพันธุ์มาปลูกเพื่อเป็นต้นพันธุ์ที่มีคุณภาพ สำหรับเก็บไว้ทำพันธุ์และจำหน่ายแก่เกษตรกรจังหวัดต่าง ๆ ต่อไป กลุ่มผู้ปลูกถั่วเหลืองกลุ่มนี้เรียกว่า “กลุ่มถั่วเหลืองชุมชน”

4. ทักษะการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มีการทำวิจัยโดยศูนย์วิจัย ซึ่งนำโดยนางเบญจวรรณ มหายศนันท์ และ นายบุญแถม สายยন্ত্রী ในการแปรรูปถั่วเหลืองเป็นเต้าเจี้ยว นมถั่วเหลือง ถั่วเคลือบ น้ำพริกถั่วเหลือง ขณะนี้ทำการเผยแพร่ให้แก่ผู้มาเยี่ยมชมและดูงาน จาก 12 จังหวัด ผลการวิจัยน่าจะเริ่มต้นจากกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน และในที่สุดก็สามารถนำผลการวิจัยกลับไปพัฒนาการแปรรูปต่าง ๆ ของผลิตผลถั่วเหลืองต่อไป

5. ทักษะเชิงธุรกิจ มีทักษะในการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งเพื่อการต่อรองราคา และพบว่าสามารถทำรายได้ด้านถั่วเหลืองให้จังหวัดเป็นอันดับหนึ่ง มีทักษะในการส่งออก มีการจัดตลาดนัดถั่วเหลืองร่วมกับกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นประจำ นอกจากส่งขายทั่วจังหวัดน่านแล้ว ยังส่งไปขายที่จังหวัดพะเยา

ข้อสังเกต : ถิ่นตอเป็นชุมชนเข้มแข็งที่อยู่ในอำเภอเมือง ซึ่งอยู่ใกล้สำนักงานเกษตรกรอำเภอเมือง จังหวัดน่าน จึงมีโอกาสนในการพัฒนาอาชีพอย่างถูกต้องตามหลักวิชา และมีความสนใจใฝ่รู้และพัฒนางานอยู่เสมอ เนื่องจากประธานกลุ่มถั่วเหลืองเป็นผู้ที่เคยบวชเรียน มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นภูมิปัญญาด้านศิลปะและวัฒนธรรมที่สืบทอดถ่ายทอดความรู้แก่เด็กและเยาวชน ทำให้เป็นที่เคารพรักของชาวบ้าน และเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บรรดาผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และผู้คนในชุมชน

ผู้สัมภาษณ์ ผศ.ดร.ฉันทนา ภาคบงกช

ดร.ยุทธนา ไชยจุล

นางสาวณัฐกานต์ เรืองคำ

เมื่อ 27 พฤศจิกายน 2544

ภาคผนวก ค.

ผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ระบบ กลไก
และกระบวนการพัฒนาคูณลักษณะ
และทักษะของแรงงานภาคการเกษตร

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร จังหวัดน่าน จำนวน 33 คน แบ่งเป็น ด้านพืชผล 11 คน ด้านปศุสัตว์ 5 คน ด้านแปรรูปสินค้าการเกษตร 9 คน ด้านประมง 5 คน เกษตรยั่งยืน 3 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

แรงบันดาลใจในการทำเกษตร เกษตรกรในกลุ่มที่สัมภาษณ์ส่วนมากเป็นผู้ทำไร่ข้าวโพดมาก่อน แต่ประสบภาวะขาดทุน ราคาไม่แน่นอน มีการใช้สารเคมีมากซึ่งเป็นอันตรายกับสุขภาพ จึงหันมาสนใจทำเกษตรอย่างอื่น คือ ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกมะขามหวาน ปลูกม่อนเลียงไหมไม้ดอกไม้ประดับ การแปรรูปสินค้าทางการเกษตร เช่น มะไฟจีน หน่อไม้จีน ขาโบบ่ม ฯลฯ การทำปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงโคเนื้อ เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น เหตุผลของการทำเกษตร คือ เห็นผู้อื่นทำแล้วรายได้ดี ได้ผลผลิตดีไม่ต้องเหนื่อยแรงเท่าการปลูกข้าวโพด เป็นรายได้เสริมของครอบครัวได้เป็นอย่างดี ทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ดีขึ้น มีความสนใจและรักที่จะทำ บางคนมีตั้งแต่เด็ก เห็นแบบอย่างที่ยุติ่งทำแล้วสำเร็จจึงอยากทำตามบ้าง ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐ เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมส่งเสริมการเกษตร เห็นว่าเป็นอาชีพสุจริต อิสระและมั่นคง เป็นอาชีพที่ครอบครัวทำตกทอดกันมานานแล้วตั้งแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย ในกลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา เกิดแรงบันดาลใจจากการเห็นผู้อื่นจับปลาไม่ถูกวิธี (ใช้ไฟช็อต เบื่อปลา) ปลาธรรมชาติสูญหาย เลยคิดว่าคนเราอยู่กับน้ำ ถ้าไม่มีปลาจะทำอย่างไร จึงมีการประชุมหารือกันที่จะช่วยกันอนุรักษ์สัตว์น้ำให้หน้าวัดเป็นเขตอภัยทาน ชาวบ้านเห็นดีด้วย บางคนมาทำเกษตรเนื่องจากไปขายแรงงานในกรุงเทพฯ เป็นเวลานาน กลัวจะไม่มีคนจ้างตอนอายุมาก ประกอบกับได้ความคิดจากญาติผู้ใหญ่จึงเปลี่ยนมาทำ เพราะพ่อแม่ก็ทำเกษตรอยู่แล้ว มีความภาคภูมิใจที่ได้ทำการเกษตรเพราะคิดว่าได้เป็นผู้ผลิตอาหารให้กับชาวโลก

กลไก การสนับสนุนของครอบครัว การลดภาระหนี้สิน แหล่งเงินทุนให้กู้ดอกเบี่ยต่ำ

กระบวนการพัฒนา การเรียนรู้ของเกษตรกร มีวิธีการ ดังนี้

1. เริ่มจากสอบถามความรู้จากนักวิชาการเกษตรและผู้ที่มีประสบการณ์ หรือไม่ฝึกอบรม
2. ไปศึกษาดูงานจากแปลงหรือฟาร์มของผู้ประสบความสำเร็จทางการเกษตร
3. รวมกลุ่มผู้สนใจ เชิญวิทยากรมาให้ความรู้ โดยวิทยากรใช้วิธีการบรรยาย สาธิต และให้ฝึกทำทุกขั้นตอน จนสามารถทำได้
4. ทดลองทำด้วยตนเอง เมื่อมีปัญหาจะกลับไปถามเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร หรือลองผิดลองถูกจนทำได้ด้วยตนเอง
5. ศึกษาหาความรู้โดยการอ่านหนังสือเพิ่มเติม ดูทีวีหรือฟังวิทยุ

6. มีการไปศึกษาดูงานที่อื่นเป็นระยะ ๆ แล้วนำความรู้ คำแนะนำกลับมาพัฒนางานของตนเองให้ดีขึ้น

7. มีการรวมกลุ่มทำในรูปคณะกรรมการเพื่อช่วยเหลือกัน แลกเปลี่ยนความรู้ และหาวิธีการร่วมกันที่จะทำให้ได้ผลผลิตดี ราคาดี

การเตรียมเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรมีวิธีการ ดังนี้

1) ให้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในด้านการเกษตรอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งด้านพืชและสัตว์ ตลอดจน เทคโนโลยีสมัยใหม่

2) สร้างลักษณะนิสัยที่ดีต่อการทำงานและการประกอบกิจกรรม

3) ให้ฝึกกับผู้รู้ ควรเริ่มตั้งแต่เด็กเรียนจนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เริ่มฝึกตั้งแต่ต้นจนจบ โดยให้มาทำงานในไร่ หรือในฟาร์ม เป็นระยะเวลา 1 ปี

4) พ่อแม่จะต้องชักชวนให้ลูกมีส่วนร่วมในการเกษตรเสมอ จนเป็นนิสัย ปลูกฝังให้เด็กนึกถึงวัดญาติในบ้าน หาวิธีให้ช่วยงานบ้าน และสอนโดยเล่าประสบการณ์และสาธิตให้ดู

5) โรงเรียนต้องพยายามจูงใจให้เด็กรักและสนใจการทำเกษตรให้มากขึ้น

ผลการวิเคราะห์ กลุ่มเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำอาชีพ ของจังหวัดน่าน พบว่า เป็นรูปแบบของการผสมผสาน การเรียนรู้จากกลุ่มแนวคิดต่าง ๆ โดย ระบบการพัฒนาจากการสัมภาษณ์จะพบว่า เกิดจากแรงบันดาลใจที่เกิดจากความลำบากในการดำรงชีพและเป็นความสำนึก ความรับผิดชอบ ของ ตัวเกษตรกรเองที่มีต่อครอบครัวและชีวิตของตนเอง มุ่งที่จะกระทำกิจกรรมเพื่อสนองความต้องการด้วยตนเอง ขวนขวายและพัฒนาตนเองเพื่อให้มีรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กลไกการพัฒนา ที่เป็น สิ่งสนับสนุนให้เกษตรกรพัฒนาและดำเนินการได้อย่างประสบความสำเร็จ เริ่มจาก ตัวเกษตรกรเอง และการสนับสนุนจากครอบครัว นอกจากนี้ ปัจจัยภายนอก ที่ช่วยสนับสนุน ได้แก่ แหล่งวิทยาการความรู้ที่สามารถนำมาพัฒนางานด้านการเกษตร การได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชน ในเรื่องการทำตลาดเทคโนโลยี และแหล่งเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำเพื่อการลงทุน สำหรับกระบวนการพัฒนานั้น เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ จะเริ่มจากตนเองที่มีแรงบันดาลใจที่จะผลักดันให้เกิดแรงจูงใจภายในและความพึงพอใจที่จะเรียนรู้เพื่อการพัฒนาทักษะความรู้ ด้านการเกษตรเพื่อสนองความต้องการด้วยตนเอง โดยวิธีการที่เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จ จะเป็นการศึกษาของความรู้ด้วยตนเอง และ มีแหล่งความรู้ ตลอดจน วิทยาการผู้รู้เป็นผู้ให้ข้อมูล มีการลองผิดลองถูก ตลอดจน ทำการทดลอง เพื่อพัฒนางาน นอกจากนี้ เกษตรกรยังใช้ความคิดในการพัฒนางานของตนเพื่อปรับปรุงผลผลิตให้ดีขึ้น การอภิปราย ชักถาม ตลอดจน การเข้าอบรม ชมการสาธิต การศึกษาดูงาน และลงมือปฏิบัติจริง ๆ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านเกษตร ผลที่ได้จากระบบการพัฒนาตามแนวนี้ ทำให้เกษตรกรมีผลผลิตที่ดี สามารถทำได้ดี จักคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองเป็นอย่างดี สำหรับเกษตรกร ในอนาคต นั้น การชักจูงให้

เห็นความสำคัญของการงานด้านการเกษตรเป็นสิ่งสำคัญ และจัดให้เด็กมีประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จจากการลงมือที่เป็นการปฏิบัติจริงและจัดประสบการณ์ทางอ้อมให้ศึกษาดูงาน เมื่อเห็นตัวอย่างของความสำเร็ก็จะทำให้เยาวชนสนใจและเกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนางาน ให้ดีขึ้นต่อไปในอนาคต

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามุคคภาคการเกษตรของกลุ่มเกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์และนำมาแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์และนำผลงานมาร่วมแสดงในงานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดน่าน ระหว่างวันที่ 11-12 สิงหาคม 2544 จำนวน 115 คน พบว่า

บุคคลที่ให้ความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์ คือ บรรพบุรุษ เรียนรู้ด้วยตัวเอง เจ้าหน้าที่ของสำนักงานเกษตร บุคคลในกลุ่มเครือข่าย ครู/อาจารย์จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ

วิธีการให้ความรู้

1. การให้คำแนะนำ
2. ให้การอบรมและทัศนศึกษาดูงาน
3. สอนเป็นขั้นตอน
4. สาธิต
5. การบรรยายและแจกเอกสาร
6. การฝึกอบรม

วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

1. ลองทำด้วยตนเองแบบลองผิดลองถูก
2. สังเกตจากผู้ทำมาก่อน และทำตาม
3. อ่านหนังสือ
4. แลกเปลี่ยนความรู้กันภายในกลุ่ม
5. ดูจากทีวี
6. คิดค้นสูตรด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามุคคภาคการเกษตรของกลุ่มตัวอย่าง นักวิชาการที่เคยไปศึกษาดูงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย

จากการสัมภาษณ์นักวิชาการที่เคยไปศึกษาดูงานด้านการเกษตรในประเทศที่มีลักษณะการทำเกษตรใกล้เคียงกับประเทศไทย คือ ประเทศเวียดนาม ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น จำนวน ๓ คน ผู้ดูงานได้ไปดูงานทั้งในส่วนของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนทางด้านเกษตรและเยี่ยมชมฟาร์ม พบว่า

เกษตรกรจะทำงานตามคำสั่งของเจ้าของทุน หรือเข้าโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัย ซึ่งจะได้รับเงินกู้ เทคโนโลยี และพันธุ์พืชหรือพันธุ์ปลาที่จะนำไปเพาะเลี้ยง

ในด้านการสอน จะจัดกลุ่มเรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ และใช้วิธีสอนแบบสาธิต ถ้าเป็นการปฏิบัติจะสาธิตประกอบการอธิบายทีละขั้น มีการนำตัวอย่างมาให้ดู

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรของนักธุรกิจที่ส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายต่างประเทศ

จากการสัมภาษณ์นักธุรกิจที่ส่งสินค้าทางการเกษตรไปขายต่างประเทศ จำนวน คน พบว่า

นักธุรกิจที่จะทำงานได้ประสบความสำเร็จ ต้องมีความเข้าใจในงานที่จะทำอย่างแท้จริงในหลายแง่มุม และต้องมีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจในงานของตนเองสู่ระดับสูง ระดับเพื่อนร่วมงาน และระดับพนักงานทั่วไป และสามารถทำความเข้าใจกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง

กลไก การสนับสนุนของครอบครัว

กระบวนการพัฒนา

1. สอนงานทั่วไปเพื่อให้รู้โครงสร้างองค์กร เข้าใจการทำงานขององค์กร
2. สอนงานหรือให้ศึกษางานที่รับผิดชอบ
3. มอบหมายงานที่สนับสนุนประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์กรให้และติดตามผล

ตามผล

4. ในการสอนและมอบหมายงานคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านพื้นฐานความรู้ ทักษะ และความต้องการ ดังนั้นการสอนและการถ่ายทอดจึงต้องใช้วิธีต่างกัน และต้องใช้เวลาที่ต่างกัน

5. เมื่อมีปัญหาในการสอนคนงานให้ทำงาน จะแก้ไขโดยการทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอย่างแท้จริง มองทั้งโครงร่างของปัญหา ประเมินสภาพการณ์ และความสามารถของการแก้ปัญหา วางแผนว่าจะเริ่มแก้ปัญหาก็หรือหาวิธีการแก้ปัญหาล่วงมือทำ

6. สำหรับเกษตรกรรุ่นใหม่ ควรเตรียมให้เขาเชื่อมั่น ให้ความรู้ แนะนำวิธีการ ให้โอกาสและสร้างโอกาส

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตรของกลุ่มครูประถมศึกษา ที่สอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ในจังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์ครูประถมศึกษาที่สอนวิชาการงานพื้นฐานอาชีพ ในจังหวัดน่าน จำนวน 11 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

วัตถุประสงค์ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในการทำเกษตร และสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ โดยเน้นกระบวนการกลุ่มในการทำงานให้เด็กคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน พัฒนาร่วมกัน เน้นให้เด็กวิเคราะห์และวางแผนแก้ปัญหา

กลไก งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ เอกสารการเรียนรู้ พื้นที่ในการฝึกปฏิบัติ

กระบวนการพัฒนา

1. จัดการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คือให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ฝึกทำจริง ฝึกปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ โดยเน้นให้นักเรียนศึกษาสภาพเป็นจริงจากท้องถิ่น และภูมิปัญญาชาวบ้าน

2. ครูเป็นผู้ให้ความรู้ โดยการสอนแบบบูรณาการ คือ สอดแทรกเนื้อหาของทุกกลุ่มวิชาลงในงานเกษตร และฝึกให้เด็กศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3. ฝึกปฏิบัติ ให้นักเรียนลงมือทำจริงทุกขั้นตอน โดยครูจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นขั้น ๆ แล้วสรุปให้นักเรียนมองเห็นภาพรวมและอธิบายให้เกิดความเข้าใจ ให้อธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นให้ทดลองทำแต่ละแบบและเปรียบเทียบผล

4. มีการสาธิตและใช้แผนภูมิบ้างในบางเรื่อง มีการพาไปดูงานเพื่อให้เด็กได้ประสบการณ์ตรงและเรียนรู้ได้เร็วและจำแม่น

5. เชิญวิทยากรที่มีความรู้มาแนะนำให้ความรู้ฝึกทักษะต่าง ๆ ให้แก่นักเรียน

6. ให้นักเรียนทำโครงการโดยแบ่งกลุ่มรับผิดชอบในการดำเนินโครงการทุกกิจกรรมและทุกขั้นตอน โดยมีผู้เป็น ผู้ให้คำปรึกษา และคอยดูแลอย่างใกล้ชิด ให้นักเรียนรู้จักจดบันทึกสรุปผลการเปลี่ยนแปลงแล้วนำมารายงาน ครูเป็นผู้เชื่อมโยงสิ่งที่ทำกับความรู้เนื้อหาที่สอน

7. มีการประเมินผลจากงานที่นักเรียนปฏิบัติ มีการอภิปรายผลดีผลเสีย แนวทางแก้ไขและสรุปผลร่วมกัน จัดทำรายงานเป็นกลุ่ม สังเกตการทำงาน มีการทดสอบทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ในกรณีที่นักเรียนบางคนไม่สามารถทำได้ จะให้ความช่วยเหลือดูแลเป็นพิเศษ ให้ทำงานเป็นกลุ่มเพื่อให้กลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผลการวิเคราะห์ กลุ่มครูประถมศึกษาที่สอนวิชาการพื้นฐานอาชีพ ในจังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์ถึงวิธีการเรียนการสอน วิชาการงานพื้นฐานอาชีพ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับงานด้านการเกษตร จากครูประถมศึกษา ในจังหวัดน่าน พบว่า ครูที่ได้รับการยกย่องว่ามีแนวคิดและวิธีการสอนดีเด่น ใครใช้รูปแบบการสอนที่ผสมผสาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแนวคิด พุทธนิยม และแนวคิดพฤติกรรมนิยม ดังจะเห็นจาก ระบบการพัฒนา มุ่งเน้น การจัดการเรียนการสอนโดยให้นักเรียน มีความรู้ ความเข้าใจ ด้วยการรู้จักคิดร่วมกัน วางแผนร่วมกัน ทำงานร่วมกัน และพัฒนาร่วมกัน เน้นให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ ให้ความสำคัญกับตัวผู้เรียน ในการศึกษาหาความรู้ ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดพุทธนิยม ส่วน กลไกการพัฒนา เน้นปัจจัยภายนอก ที่ช่วยสนับสนุนให้การดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนดำเนินการไปได้สำเร็จลุล่วง เช่น ตัวครู อาจารย์ผู้สอน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ตลอดจนพื้นที่ปฏิบัติงานของโรงเรียน ส่วนกระบวนการพัฒนา ครูมักจะเป็นผู้ชี้แนะให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะดำเนินการ โดยใช้วิธีการ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานจริง ฝึกให้คิด วิเคราะห์ และร่วมกันอภิปรายถึงแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ครูจัดประสบการณ์ทั้งทางตรง และประสบการณ์ทางอ้อม ให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน เช่น การทำการสาธิตโดยการเชิญวิทยากรผู้มีความรู้ ความสามารถ ในการเกษตรด้านนั้นๆ มาให้ความรู้ รวมทั้งให้นักเรียนทดลองปฏิบัติจริง เพื่อเป็นการฝึกทักษะ และคุณลักษณะของความรับผิดชอบงาน ตลอดจน พาไปศึกษาดูงาน เพื่อให้เห็นกระบวนการที่ครบวงจรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ผลที่ได้ ทำให้นักเรียนสามารถปฏิบัติงานด้านการเกษตรได้อย่างถูกต้อง ตามหลักวิชาการ รู้จักคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานาบุคคลภาคการเกษตรของคณาจารย์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์คณาจารย์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน ที่สอนวิชาการเกษตร การประมง การแปรรูปอาหารและปศุสัตว์ จำนวน 9 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

สถาบันฯ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความรู้หลากหลายกับนักศึกษา เพื่อให้ออกไปทำงานเลี้ยงชีพได้ โดยมีวิชาทักษะวิชาชีพ ซึ่งจะสอนทุกอย่างเกี่ยวกับวิชาชีพ และให้นักศึกษาได้มีการฝึกทักษะ 4 ระดับ คือ

ทักษะ 1	จะให้นักศึกษาได้ฝึกหมุนเวียนทุกหน่วยงาน
ทักษะ 2	จะให้นักศึกษาเลือกที่จะฝึกในเรื่องใดประจำ
ทักษะ 3	ให้นักศึกษาเลือกเน้นเฉพาะ
ทักษะ 4	ให้นักศึกษาทำปัญหาพิเศษ

สถาบันมีสถานที่ให้นักศึกษาปฏิบัติจริง เรียกว่า สวนสัจจะ ให้นักศึกษาเขียนโครงการว่าจะทำอะไร สถาบันฯ ให้การสนับสนุนเกี่ยวกับ โรงเรือน โรงเลี้ยง บึง เมล็ด นักศึกษาทำเองตั้งแต่ต้น จนถึงเก็บขายอย่างเป็นอิสระ โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำดูแล ในด้านการเกษตร เน้นการใช้อินทรีย์สาร ไม่ใช้สารเคมี และยังสนับสนุนให้นักศึกษาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยการตั้งชมรม ชมรมที่มีตลอด คือ สัตวศาสตร์ กับ พืชศาสตร์ ส่วนชมรมอื่น ๆ จะเปลี่ยนชื่อไปตามความสนใจ

กลไก งบประมาณ ครุภัณฑ์ วัสดุอุปกรณ์ การสนับสนุนจากผู้บริหาร การให้ความสะดวก กำลังใจ มีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน การให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการพัฒนา

1. ให้ความรู้ภาคทฤษฎี และตามด้วยการฝึกภาคปฏิบัติ สัดส่วนของเนื้อหาภาคทฤษฎีและปฏิบัติแตกต่างกันขึ้นกับเนื้อหาสาระ ในการสอนจะอบรมคุณธรรมต่าง ๆ แทรกไปด้วย เช่น การมีสัมมาคารวะ ความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย มีความอดทนขยัน และมีความสามัคคีในกลุ่ม

2. ให้ฝึกปฏิบัติจริงในแปลงหรือในฟาร์ม รวมทั้งในห้องปฏิบัติการ สำหรับวิชาปัญหาพิเศษ ให้นักศึกษาคิดโครงการเอง ภายใต้ทฤษฎีที่เรียนมา โดยมีอาจารย์เป็นที่ปรึกษาและให้นักศึกษาปฏิบัติจริงตั้งแต่เริ่มต้นจนจบโครงการ ภายในระยะเวลา 1 ปี

3. ฝึกความรับผิดชอบ ความอดทนต่องาน และการตรงต่อเวลา โดยให้นักศึกษาได้เห็นภาพความล้มเหลว หากมีกิจนิสัยไม่เหมาะสม

4. มีการติดตามผล การให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด มีการดักเตือนและการชมเชย
5. ให้นักศึกษานำผลที่ได้จากการฝึกมาสรุป วิเคราะห์และประเมินผล
6. มีการประเมินผลทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ ในกรณีที่นักศึกษาทำไม่ได้จะให้ฝึกปฏิบัติเพิ่มขึ้น ให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด มีการสอนซ่อมเสริม มอบหมายงานเพิ่มพิเศษเพื่อให้เกิดความรู้และทักษะมากขึ้น

ผลการวิเคราะห์กลุ่มอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับด้านการเกษตรของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่สอนทางด้านเกษตรกรรม ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จังหวัดน่าน จะพบว่า รูปแบบการพัฒนา หรือการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นนักศึกษา มีความรู้ และมีทักษะ วิชาชีพ อย่างครบวงจร ตั้งแต่การผลิตผลงานด้านการเกษตร และการจัดการ และการขายผลผลิตสู่ผู้บริโภค ซึ่งระบบการพัฒนา ด้วยการเน้นให้นักศึกษา ฝึกปฏิบัติจริง และเรียนรู้วิชาการไปพร้อมๆ กัน ให้นักศึกษา คิด วิเคราะห์ และวางแผนจัดการกับผลิตผลและมีการ นำผลที่ได้มาอภิปรายปัญหา และหาข้อสรุปเพื่อนำไปสู่แนวทางการแก้ไขต่อไป กลไกการพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกทั้งที่เป็นงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ตลอดจน คณาจารย์ผู้มีความรู้ความชำนาญ กระบวนการพัฒนา จุดเริ่มต้นจากการชี้แนะ ของครู-อาจารย์ โดยคำนึงถึงนักศึกษาเป็นสำคัญ สำหรับวิธีการนั้น เน้นให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง ในลักษณะ ของ Learning by doing โดยเริ่มจากการคิดวิเคราะห์ และนำเสนอโครงการทางด้านการเกษตร และลงมือปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งผู้เรียนค้นคว้า และเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอยู่ภายใต้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดของคณาจารย์ผู้สอน ซึ่งนับว่าเป็นกระบวนการพัฒนาที่ สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง เพราะนักศึกษาจะได้รับการฝึก โดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นต้น การตั้งปัญหา ดำเนินการแก้ปัญหาด้วยการลงมือทำจริง และเห็นผลการดำเนินงานตามโครงการ ผลของการจัดการ เรียนการสอน ทำให้นักศึกษาเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักคิดวิเคราะห์ และรู้จักประเมินผลงานของตนเอง นักศึกษาสามารถคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาเป็น ได้ เพื่อเป็น การเตรียมพร้อม ให้นักศึกษาได้เผชิญสภาวะพอนแท้จริงของสังคมที่แท้จริงได้

ผลการวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตรของกลุ่มครู/อาจารย์ การศึกษานอกโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ จังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์ ครู/อาจารย์ ที่ทำหน้าที่ให้การอบรมวิชาการเกษตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดน่าน จำนวน 8 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

วัตถุประสงค์

1. ต้องการปลูกฝังทัศนคติ และจิตสำนึกให้เยาวชนได้ทราบและเข้าใจ มีความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร
2. ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้ยั่งยืน โดยสรรหาวิทยากรที่ชำนาญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ความรู้แก่กลุ่มเป้าหมายนอกระบบ
3. พัฒนาอาชีพในชุมชนที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น
4. ส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ

กลไก งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สื่อการสอน

กระบวนการพัฒนา

1. ศึกษาความต้องการของชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วม เช่น จัดเวทีชาวบ้าน ให้มีการทำแผนงานโครงการ
2. เชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในพื้นที่เป็นผู้ให้ความรู้ เรียนรู้ร่วมกัน
3. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ
4. พาไปศึกษาดูงานการเกษตรต้นแบบ
5. ฝึกปฏิบัติและปฏิบัติจริงตามแผนงานโครงการโดยให้คำแนะนำทักษะวิธีที่ถูกต้อง เอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด ให้โอกาสซักถาม
6. สรุปผลการทำงาน
7. ประเมินผลการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ซักถามปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติจริง ในชีวิตประจำวัน ในการประเมินผลใช้วิธีการสังเกตทักษะการวางแผน การทำงานในสภาพที่แท้จริงว่าทำเป็นหรือไม่ ดูวิธีการใช้อุปกรณ์และปฏิบัติตามขั้นตอนได้คล่องแคล่วหรือไม่ ถ้านักเรียนไม่สามารถทำได้จะให้ฝึกปฏิบัติให้บ่อยครั้งขึ้น แบ่งกลุ่มโดยใช้วิธีเพื่อนช่วยเพื่อน กระตุ้นชี้แนะให้เห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพ ให้เกิดกำลังใจและเจตคติที่ดีในการทำเกษตร พยายามให้พึ่งตนเองมากที่สุด

การแก้ปัญหาอุปสรรคในการจัดการเรียนการสอนหรือทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรในโรงเรียน ใช้วิธีการร่วมมือกับชุมชน วัด โรงเรียน ตลอดจนองค์กรอื่น ๆ

ผลการวิเคราะห์ของกลุ่มครู / อาจารย์ กรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์ กลุ่มครู / อาจารย์ที่ประสบความสำเร็จของกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะพบว่า รูปแบบการพัฒนานุเคราะห์การเกษตรมีลักษณะผสมผสาน ทั้งกลุ่ม แนวคิดด้านมนุษยนิยม กลุ่มแนวคิดด้านพุทธานิยม และกลุ่มแนวคิดด้านพฤติกรรมนิยมจากการวิเคราะห์ ระบบการพัฒนา ที่สะท้อนจาก วัตถุประสงค์ จะเห็นจุดเน้นที่ชัดเจน คือ ต้องการปลูกฝังทัศนคติและจิตสำนึกให้เยาวชนได้ทราบและ เข้าใจ มีความภาคภูมิใจในการเป็นเกษตรกร ซึ่งเป็นการเรียนรู้ตามแนวคิดมนุษยนิยม ที่เน้นประเด็นที่ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าผู้เรียนมีแรงจูงใจ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ในสิ่งนั้น ๆ นอกจากนี้ ในการพัฒนาการเรียนรู้ยังใช้การพัฒนาตามแนวคิดพุทธานิยม ด้วยการเชื่อมโยงความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่กับประสบการณ์ใหม่ และศึกษาจากสิ่งใกล้ตัว ให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหา นั้น ๆ นอกจากนี้ ยังใช้แนวคิดพฤติกรรมนิยม เข้าร่วมในการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่จะช่วยเสริมให้เกิดการเรียนรู้ กลไกการพัฒนา มุ่งเน้นทั้งตัวของผู้เรียนเอง จากแรงจูงใจภายใน ทัศนคติต่อวิชาหรือสิ่งที่เรียนรู้ และปัจจัยภายนอก เช่น หน่วยงานของรัฐ ครู อาจารย์ผู้สอน งบประมาณ ในการจัดการเรียนการสอน ผู้ประสบความสำเร็จในการทำงานที่เป็นผู้ช่วยถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ กระบวนการพัฒนา จะเป็นการผสมผสานแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดทั้ง 3 กลุ่ม โดยจุดเริ่มต้นจะเป็น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ตัดสินใจด้วยตนเองที่จะเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา ส่วนวิธีการสอนเริ่มจากสำรวจความต้องการของผู้เรียนในชุมชนนั้น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งเป็นการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เคารพในสิทธิของผู้เรียน ตอบสนองความต้องการที่เป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ตามแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยม และยังใช้กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดพุทธานิยม ด้วยการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้จากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวไม่หาสิ่งที่ไกลตัว ผู้สอนจัดเนื้อหาให้สอดคล้องหรือเกี่ยวโยงกับสิ่งที่ผู้เรียน เรียนรู้มาก่อนด้วยการเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในพื้นที่เป็นผู้ให้ความรู้ให้คำแนะนำ ตลอดจน มีการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้อภิปราย ชักถามปัญหา เพื่อเป็นแนวทางในการนำความรู้ที่ได้ไปใช้ปฏิบัติจริง รวมถึงการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ด้วยการไปศึกษาดูงานจากเกษตรกรต้นแบบซึ่งเป็นแบบอย่างของความสำเร็จ และให้เห็นผลการทำการเกษตรว่าจะส่งผลอย่างไร ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดพฤติกรรมนิยม เสริมให้ผู้เรียน เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งผลที่ได้ จะทำให้ ผู้เรียนสามารถทำเป็นและคิดวิเคราะห์ ตลอดจน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในระดับหนึ่ง รวมทั้งสามารถสนองความต้องการของตนเองได้

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามุคคณาการเกษตรของวิทยาการที่ให้การอบรมด้านการเกษตร ในจังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์วิทยากรในจังหวัดน่าน ซึ่งได้แก่ เกษตรอำเภอ หัวหน้าสถานีประมง เจ้าของกิจการทางการเกษตร ประธานกลุ่มเกษตรกร เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จในการทำเกษตร จำนวน 13 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

วัตถุประสงค์ ให้เกษตรกรมีความรู้ในการทำเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านมาใช้ในการพัฒนาการเกษตร เน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติ

กลไก งบประมาณ พื้นที่ในการทำเกษตร

กระบวนการพัฒนา

1. มีหลักสูตรให้ความรู้ ซึ่งแบ่งเป็น 2 หลักสูตร คือ หลักสูตร 1 ให้แนวคิดในการทำเกษตรเพื่อให้เกิดความเลื่อมใส คิดได้ หลักสูตร 2 ให้รู้ปัจจัยในการทำเกษตรและวิธีการทำ

2. ให้กระบวนการกลุ่มเพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริง โดยคำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคลที่มีในชุมชน

3. ให้ความรู้โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความถนัด และความสนใจ โดยใช้วิธีการบรรยาย โดยมีเอกสารประกอบ การแลกเปลี่ยนความรู้ การสาธิต การปฏิบัติจริง การศึกษาดูงาน การศึกษาจากแปลงทดลอง การมีส่วนร่วมโดยให้ผู้ประสบความสำเร็จให้ความรู้บรรยาย สาธิต และทำร่วมกัน การทำประชาพิจารณ์ การเข้าค่าย ฯลฯ โดยมีขั้นตอนคือ 1) วิเคราะห์ปัญหา 2) นำเสนอที่ประชุมรับสมัครผู้ต้องการเรียนรู้ 3) สอบถามประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ 4) ดำเนินการวางแผนและปฏิบัติตามแผน

4. ตรวจเยี่ยมเกษตรกร เพื่อให้คำแนะนำความรู้และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง

5. สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มเพื่อการสร้างเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสพการณ์ การรวมกลุ่มการผลิต ร่วมกันประเมินผล และจัดสรรผลประโยชน์

6. ฝึกให้เกษตรกรรู้จักการวางแผนการผลิตด้วยตนเอง รู้จักการใช้พื้นที่ที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีการติดตามผลการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ของเกษตรกร โดยการพูดคุยเก็บข้อมูล หรือไปดูแปลงผลิตของเกษตรกรโดยตรง การแลกเปลี่ยนความคิด ประสพการณ์ มีการสรุปผลและประเมินผลในแต่ละกิจกรรม ให้กำลังใจกับเกษตรกรและเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินการของเกษตรกรอย่างใกล้ชิด ตรวจสอบการปฏิบัติตั้งแต่ต้นจนจบว่ามีจุดผิดพลาดตรงจุดไหน โดยเปรียบเทียบการปฏิบัติของผู้ให้ข้อมูลเอง และจากเอกสารวิชาการต่าง ๆ

ผลการวิเคราะห์ ของกลุ่มวิทยากรที่ให้การอบรมด้านการเกษตรในจังหวัดน่าน

จากการสัมภาษณ์วิทยากรที่ให้การอบรม เพื่อพัฒนาบุคลากรด้านการเกษตรในจังหวัดน่าน จะพบว่า การพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรของวิทยากร จะมีรูปแบบผสมผสาน โดย ระบบการพัฒนา เน้นให้เกษตรกรมีความรู้ ความสามารถในการทำการเกษตร โดยให้ความสำคัญ ทั้งตัวเกษตรกรและเนื้อหาวิชา โดยให้เกษตรกรเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเอง และ วิทยากรเป็นผู้จัดเนื้อหาให้สอดคล้องเกี่ยวโยงกับสิ่งที่บุคคลเรียนรู้มาก่อน มีการสร้างเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ กลไกการพัฒนา มีทั้งปัจจัยที่เป็นตัวเกษตรกรเอง ในเรื่องความสนใจ ความถนัด ความรู้ความสามารถ ตลอดจน มีการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และหน่วยงานเอกชน งบประมาณ ตลอดจนพื้นที่ในการทำการเกษตร ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการทำให้การดำเนินงานสำเร็จลุล่วงไปได้ กระบวนการพัฒนา จะพบว่าจุดเริ่มต้น จะเริ่มที่การชี้แจงวิทยากรในการพัฒนา และหาทางแก้ปัญหา ที่เกิดขึ้น และใช้วิธีการพัฒนาโดยให้เกษตรกร คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ด้วยการอาศัยกระบวนการ กลุ่มเพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริง โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ให้เกษตรกรเป็นผู้ค้นคว้าด้วยตนเอง มีส่วนร่วมในการแสวงหาความรู้จากกลุ่มเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ข่าวสารและความรู้ ซึ่งกันและกัน ตลอดจนเสนอแนวความคิดเห็นให้ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา ตลอดจนส่งเสริมให้เกษตรกรได้มีโอกาสเห็นตัวแบบของความสำเร็จ จากการศึกษาดูงาน จากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในด้านนั้นๆ มีการทดลองปฏิบัติจริง และการให้ความช่วยเหลือแนะนำจากผู้รู้ ผลของการพัฒนาจะทำให้เกษตรกรสามารถทำเป็น คิดเป็น ตลอดจนแก้ปัญหาเป็น และมีเครือข่ายที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องได้

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาภาคการเกษตรของกลุ่มองค์กรอิสระ

จากการสัมภาษณ์ผู้ทำงานในองค์กรอิสระ คือ มูลนิธิอภัยภูเบศร เจ้าของกิจการการเกษตร จำนวน 8 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

วัตถุประสงค์ ต้องการให้เกษตรกรมีความรู้ มีการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่าย มีศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตรในพื้นที่

กลไก งบประมาณ ธนาคารปฎิ สหกรณ์ออมทรัพย์ มีเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความรู้พื้นฐานด้านวิชาการในอาชีพของตัวเกษตรกร

กระบวนการพัฒนา

1. ส่งเสริมให้เกษตรกรที่มีความสนใจได้ไปศึกษารูปแบบการทำงานของเกษตรกรรายอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานทั้งในต่างจังหวัด และต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และนำมาปรับใช้กับตนเอง

2. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเวทีแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ประสานการณ์ระหว่างกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ เพื่อหาวิธีการ แนวทางในการดำเนินงานพัฒนาด้านการเกษตร และการจัดการเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ

3. สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายเพื่อการผลิตและการสร้างระบบกลไกการตลาด โดยให้คนในชุมชนได้ทำกิจกรรมที่จะช่วยเหลือกลุ่มให้สามารถพึ่งตนเองได้

4. ส่งเสริมการฝึกทักษะในด้านการคัดเลือกพันธุ์ให้เหมาะสมกับพื้นที่

5. จัดทำศูนย์การเรียนรู้ เช่น ศูนย์โรงเรียนชาวนา เพื่อถ่ายทอดความรู้และกระบวนการทำเกษตรให้กับกลุ่มเกษตรกร

6. ตรวจเยี่ยม พูดคุย เสนอแนะหลักการและประสานการณ์การทำเกษตรให้กับเกษตรกรเป็นราย ๆ ในรายที่ประสบความล้มเหลวจะช่วยค้นหาจุดบกพร่องว่าคืออะไร อธิบายให้เข้าใจจุดบกพร่องนั้นว่าเป็นเพราะอะไร และจะต้องแก้ไขอย่างไรในรุ่นต่อไป

7. มีการประเมินผลแบบมีส่วนร่วมโดยการวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อค้นหาสาเหตุที่เกิดขึ้น ค้นหาศักยภาพของกลุ่ม และบุคคล หาทางออกร่วมกันที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ผลที่ได้จากการพัฒนาคือเกิดกลุ่มเครือข่ายเกษตรกรและเกิดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในระดับเครือข่าย เกิดกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างในการศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่สนใจ และเกิดศูนย์การเรียนรู้ด้านการเกษตร

ผลการวิเคราะห์ ของกลุ่มองค์กรอิสระ

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ทำงานในองค์กรอิสระ พบว่า รูปแบบการพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตร เป็นการผสมผสานแนวความคิดทั้งกลุ่มพุทธนิยม และกลุ่มพฤติกรรมนิยม โดย ระบบการพัฒนา จะมุ่งเน้นให้เกษตรกรได้รู้จักวิเคราะห์ และร่วมกันแก้ปัญหาด้านการเกษตรที่เกิดขึ้น โดยการจัดให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับเครือข่าย และให้เห็นแบบอย่างของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการเกษตรด้านนั้น ๆ กลไกพัฒนา มีทั้งปัจจัยที่เกษตรกรเอง คือ ความรู้ความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์ และปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก เช่น งบประมาณ และส่งสนับสนุนจากหน่วยงานของภาคเอกชน เงินทุน และแหล่งทุนที่ให้กู้เงินดอกเบี้ยต่ำสำหรับ กระบวนการพัฒนา จุดเริ่มต้นมาจากการกระตุ้นและชี้แนะของนักพัฒนาจากองค์กรเอกชนให้เห็นความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น ส่วนวิธีการจะเป็นกระบวนการที่ร่วมกันจากกลุ่ม แนวคิดทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยการเริ่มจากการทำให้เกษตรกรเกิดความสนใจที่จะแก้ไขและเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยการคิดวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ระหว่างกลุ่ม เครือข่าย มีการอภิปรายเสนอแนะความคิดและแนวทางการแก้ปัญหา ตลอดจน เสริมสร้างให้เกษตรกรมีความรู้ความสามารถด้วยการจัดศูนย์การเรียนรู้ ให้เกษตรกรได้ค้นคว้าและศึกษาถึงขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังอาศัยแนวทางของการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา จุดอ่อนที่ทำให้เกิดข้อบกพร่องเพื่อหาทางแก้ไขและป้องกันปัญหาในอนาคต ซึ่ง ผลที่ได้จะทำให้เกษตรกรเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น และมองเห็นแนวทางแก้ปัญหาเป็นได้ชัดเจนขึ้นในระดับหนึ่ง

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรของกลุ่มสื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์สื่อมวลชน ของจังหวัดน่าน ได้แก่ ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ นักจัดรายการวิทยุ จำนวน 5 คน พบว่า

ระบบการพัฒนา

วัตถุประสงค์ คือ การให้ความรู้ในการทำเกษตรกับเกษตรกร การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การให้แง่คิด ในการทำเกษตร เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร สาระความรู้ขององค์กรต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนในเรื่องเกษตร

กลไก งบประมาณ ความร่วมมือในการให้ข้อมูลจากราชการ แหล่งความรู้หรือข้อมูลสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทีมงานที่จะช่วยรวบรวมข้อมูล

กระบวนการพัฒนา

1. จัดเวทีเสวนากลุ่มคณะทำงานเพื่อกำหนดรูปแบบรายการ ประเด็นเนื้อหา ผู้ร่วมรายการ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการประเมินผลสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
2. จัดหาข้อมูลโดยอาศัยแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้ โดยอาศัยทีมงานเก็บข้อมูลและประสานงานกับเครือข่ายและองค์กรเอกชนเพื่อเตรียมข้อมูลการจัดรายการและผู้ร่วมรายการ
3. นำเสนอรายการในรูปแบบที่ไม่เป็นวิชาการมากเกินไป ใช้ภาษาง่าย ๆ หรือใช้ภาษาท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความเป็นกันเอง อาจเป็นรายการตอบปัญหา การรับเรื่องราวร้องทุกข์ การบันเทิงสอดแทรกความรู้ การสนทนากับผู้มีประสบการณ์ การนำเหตุการณ์ในปัจจุบันมาพูดคุย เป็นต้น
4. การจัดเวทีพูดคุยเสวนาเรื่องเกษตรกร
5. สัญจรไปนอกสถานที่พบปะกับเกษตรกร โดยการจัดเสวนาโต๊ะกลมร่วมกับตัวแทนชุมชน
6. ให้เกษตรกรคิดรูปแบบรายการของเขาเองที่ชอบและอยากทำ
7. มีการเชื่อมต่อกับสื่อต่าง ๆ จัดหมายข่าว หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุท้องถิ่น เป็นต้น
8. มีการทำเอกสารเผยแพร่
9. ให้ผู้ฟังร่วมแสดงทัศนะหรือข้อคิดเห็นร่วมในรายการทางโทรศัพท์ หรือจดหมาย หรือไปรษณียบัตร มีการติดตามและประเมินการทำเกษตรของเกษตรกรและนำผลเสนอสาขาหรือผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิเคราะห์ของกลุ่มสื่อมวลชน

จากการสัมภาษณ์สื่อมวลชนของจังหวัดน่าน ที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมด้านการเกษตร ในจังหวัดน่าน พบว่า มีรูปแบบการพัฒนา แบบผสมผสาน และมีระบบการพัฒนาที่ส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรภาคการเกษตรนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอความรู้ การกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความคิดและให้มองเห็นตัวอย่างของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ กลไกพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นการสนับสนุนจากภายนอก เช่น งบประมาณ และการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ตลอดจน บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านการเกษตร กระบวนการพัฒนา เริ่มจากสื่อมวลชนจะเป็น ผู้กระตุ้นให้เกษตรกรได้เกิดความตระหนักและสนใจในการพัฒนาด้านการเกษตร โดยวิธีการที่ใช้เป็นการเสนอสิ่งเร้า หรือ ตัวอย่างของความสำเร็จ ให้เกษตรกรได้รับรู้ นอกจากนี้ ยังมีการนำเสนอเวทีที่เปิดโอกาสให้เกษตรกรได้แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับผู้มีความรู้ ความสามารถ ทางด้านการเกษตร เป็นผู้ประสานงาน และคอยสนับสนุนให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกร ตลอดจน เป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสาร และความรู้ และแง่คิดต่าง ๆ ไปสู่เกษตรกร ซึ่งผลที่ได้ ทำให้เกษตรกร ได้รับความรู้ ได้มีเวทีและแนวทางสำหรับแสดงความคิดเห็น เพื่อสนองความต้องการที่เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตร

การวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามุคคภาคการเกษตรของครุภูมิปัญญาไทย

จากการศึกษาชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครุภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม รุ่นที่ 1 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จำนวน 9 คน คือ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. นายคำเคื่อง	ภาชี	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรธรรมชาติ)
2. นายประคอง	มนต์กระโทก	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรวิถีพุทธ)
3. นายมัน	สามสี	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรอินทรีย์)
4. นายเล็ก	กุดวงศ์แก้ว	ด้านเกษตรกรรม (วิถีเกษตร)
5. นายสุทธินันท์	ปรัชญพุทธิ	ด้านเกษตรกรรม (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)

ภาคเหนือ

1. นายชูศักดิ์	หาดพรม	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรผสมผสาน)

ภาคใต้

1. นายเคียง	คงแก้ว	ด้านเกษตรกรรม (เกษตรยั่งยืน)
2. นายตรีวุธ	พาระพัฒน์	ด้านเกษตรกรรม (สวนผสม)

ภาคกลางและภาคตะวันออก

1. นายวิบูลย์	เข็มเฉลิม	ด้านเกษตรกรรม (วนเกษตร) พบว่า

- ระบบการพัฒนา

แรงบันดาลใจ จากการศึกษชีวประวัติในการทำเกษตรแบบใหม่ของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมส่วนมาก พบว่า เกิดจากการประสบความล้มเหลวในการทำเกษตรหลักแบบดั้งเดิม การเผชิญกับปัญหาการเกษตรที่ลงทุนสูงแต่ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า การสังเกตเห็นว่าความเจริญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์เสื่อมโทรมไปอย่างรวดเร็ว พืชและสัตว์หลายชนิดสูญพันธุ์ไป คุณค่าวัฒนธรรมดั้งเดิมถูกรุกรานจนเกือบจะสูญหายไปจากชุมชน จึงได้มีการนำความผิดพลาดในอดีตมาทบทวน หาสาเหตุและปัญหา จากนั้นจึงเริ่มศึกษาธรรมชาติอย่างใกล้ชิดใช้ความรู้ที่ได้จากการทำงานและการศึกษามาเริ่มทดลองทำเกษตรแผนใหม่ ด้วยการปลูกพืชหลายชนิดตามแบบธรรมชาติ โดยไม่มีการใช้สารเคมี ฝึการศึกษาค้นคว้าทดลองเป็นระยะเวลานานจนประสบความสำเร็จ ริเริ่มให้มีการรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชนเพื่อให้ทุกคน

เกิดความตระหนักถึงรากเหง้าความเป็นมา ของตนเองเพื่อให้ทุกคนร่วมมือในการทำกิจกรรมฟื้นฟู ฟูป่าไม้ด้วยการปลูกป่า ริเริ่มนำแนวคิดระบบวนเกษตรมาปรับประยุกต์ใช้ในหมู่บ้าน โดยคำนึงถึง การใช้ที่ดินและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ สูงสุดด้วยการปลูกไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม ปาล์ม ไม้ไผ่ ทำให้ ผืนดินเกิดการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นการฟื้นฟูสภาพความเสื่อมโทรมให้กลับมามีความอุดม สมบูรณ์ รูปแบบการทำเกษตรของครูภูมิปัญญาไทยจะมีหลายรูปแบบ คือ แบบวนเกษตร แบบวิถี เกษตร แบบเกษตรผสมผสาน แบบเกษตรอินทรีย์ แบบเกษตรธรรมชาติ แบบเกษตรวิถีพุทธ เป็นต้น

- กลไก การสนับสนุนของครอบครัว เงินทุน
- กระบวนการพัฒนา

ครูภูมิปัญญาไทยแต่ละคนจะมีวิธีการเรียนรู้ของตนเองและการถ่ายทอดความรู้แตกต่างกัน ซึ่ง เป็นลักษณะเด่นของแต่ละคนที่ควรได้ศึกษาเป็นแบบอย่าง ดังนี้

ครูภูมิปัญญาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
1. นายคำเคื่อง ภาษี	จากการศึกษาและสังเกต ธรรมชาติของการเจริญเติบโต ของต้นข้าว ทำให้เกิดความคิด ของการทำเกษตรธรรมชาติ โดยเริ่มทดลองปลูกข้าวตามวิธี ธรรมชาติ ทดลองจนประสบ ความสำเร็จ จึงได้เกษตรธรรม ชาติเต็มพื้นที่	ครูคำเคื่องได้สรุปสาระความรู้ที่ได้ จากการปฏิบัติของตนเองเป็นบทเรียน สำหรับเผยแพร่แก่ผู้อื่นอย่างเป็นระบบ โดยใช้บ้านและแปลงนาของตนเป็น “โรง เรียน ชุมชนอีสาน” สำหรับการถ่ายทอด แนวคิดและความรู้ในเรื่องการทำ เกษตรธรรมชาติให้แก่กลุ่มเกษตรกร นักศึกษาทั้งในและต่างประเทศ ที่เดิน ทางไปศึกษาดูงานและฝึกงาน วิธีการถ่ายทอดความรู้ ใช้วิธีการดังนี้ <ul style="list-style-type: none"> • การบรรยาย • การสาธิต • การฝึกปฏิบัติในแปลงนา • การให้ผู้สนใจเรียนรู้ พักอยู่ที่บ้าน เพื่อเรียนรู้ถึง วิถีชีวิต ในแต่ละวันของ ครูคำเคื่อง

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
2. นายประคอง มนต์กระโทก	<p>เริ่มจากการทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพทำนา และอาชีพอื่น ๆ อีกหลายอาชีพแล้วประสบความล้มเหลว จึงได้ตั้งความหวังที่จะผลิตอาหารที่กินกับข้าวควบคู่กันกับที่เพื่อนบ้านปลูกข้าว โดยทดลองขุดบ่อ เลี้ยงปลา แต่ประสบปัญหาอุทกภัยหลายครั้ง จึงทำให้เกิดความคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ค้นคว้าทดลองโดยนำความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานกับความรู้เดิมแล้วประยุกต์ใช้ในการเลี้ยงปลา รู้จักสังเกตธรรมชาติว่าพื้นแผ่นดินใดจะสามารถเลี้ยงปลาได้อย่างดี จนกระทั่งประสบความสำเร็จ</p>	<p>ครูประคองให้บ้านของตนเองเป็นศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน โดยถ่ายทอดประสบการณ์ให้แก่เกษตรกรและผู้สนใจด้วย ความเชื่อว่า "การที่เกษตรกรมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนกันบ้าง จะทำให้แนวคิดแตกฉานขึ้น และการที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตของเกษตรกร ต้องปรับเปลี่ยนทำความเข้าใจกับแนวคิดของเขาก่อนจึงจะได้ผล"</p> <p>เนื้อหาความรู้ที่ให้คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - เกษตรผสมผสาน - ความรู้เรื่องดิน น้ำ อากาศ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศน์ - การปลูกจิตสำนึกความสัมพันธ์ระหว่างคน สถานที่ และสิ่งแวดล้อม - ธรรมะกับการทำงาน - วิธีการถ่ายทอดความรู้ ครูประคองใช้วิธีง่าย ๆ เช่น <ul style="list-style-type: none"> ● การเล่าประสบการณ์การเลี้ยงปลาและการทำเกษตร ● การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ● การฝึกปฏิบัติ <p>สิ่งที่เน้นเป็นพิเศษ คือ การทำเกษตรวิถีพุทธที่ใช้วิธีการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด</p>

ครูภูมิปัญญาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
3. นายมัน สามสี	<p>เริ่มจากช่วงที่เป็นลูกจ้างร้านขายของชำในกรุงเทพฯ ทำให้ครูมันเติบโตทั้งประสบการณ์ และความคิด และจากการที่เป็นผู้สนใจใฝ่รู้ในเรื่องต่าง ๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความคิดดี ๆ ใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะในช่วงที่ชมรมเพื่อธรรมชาติเข้ามาจัดประกายความคิดในการปลูกข้าวปลอดสารเคมีนั้น ทำให้ครูมันเป็นหัวแรงคนสำคัญที่เป็นผู้นำให้เกษตรกรทำนาในระบบเกษตรอินทรีย์ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 จนถึงปัจจุบัน</p>	<p>ปัจจุบันมีผู้สนใจไปศึกษาการทำนา ระบบเกษตรอินทรีย์ การปลูกข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพและปลอดสารพิษ โรงเรียนรักษธรรมชาติที่บ้านโสกชุมปูน</p> <p>วิธีการถ่ายทอดความรู้</p> <p>ครูมัน ใช้วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชมรมรักษธรรมชาติ กลุ่มเกษตรกรทำนาบ้านนาไร่ และผู้สนใจหลายลักษณะ เช่น</p> <ul style="list-style-type: none"> - การบรรยาย - การนำชม - การสาธิต - การให้คำปรึกษา - การฝึกปฏิบัติ

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
4. นายเล็ก กุดวงศ์แก้ว	<p>เริ่มจากการสังเกตเห็นว่าความเจริญทำให้หมู่บ้านบังเกิดความสะดวกสบายตั้งแต่ด้านสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม ครูเล็กจึงต้องการพลิกฟื้นหมู่บ้านบัวใหม่ จากการแลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการทำให้เห็นแนวทางในการทำป่าเสื่อมโทรมให้เป็นป่าสมบูรณ์ ครูเล็กได้ไปศึกษาการเพาะหว่าย ซึ่งเป็นอาหารยอดนิยมของชาวบ้านจากอาจารย์ปรีชาซึ่งอยู่ที่ อ.วาริชภูมิ เมื่อได้ความรู้กลับมาจึงเริ่มกับเพื่อนลงมือเพาะกล้าหว่าย และแจกให้ชาวบ้านไปทดลองปลูก ปรากฏว่าหว่ายที่เพาะได้กลายเป็นพืชสร้างรายได้ ทำให้ชาวบ้านเห็นแบบอย่างและเริ่มเห็นความสำคัญของพันธุ์พืชดั้งเดิม ครูเล็กจึงได้ผลักดันให้เกิดกลุ่มพันธุ์พืชพื้นบ้านขึ้นเพื่อสืบค้นพันธุ์พืชพื้นบ้านและการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ต่อมาได้ตั้งชื่อกลุ่มใหม่เป็น "ศูนย์อินแปลง"</p>	<p>การเกิดศูนย์อินแปลง ทำให้เกิดกิจกรรมการฟื้นฟูป่าไม้ร่วมกันของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งการปลูกป่าและปลูกจิตสำนึกของชาวบ้านไปพร้อม ๆ กับศูนย์อินแปลง เป็นต้นธารความคิดในการถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดกลุ่มย่อย ๆ ในการพลิกฟื้นสิ่งดีงามในอดีต เช่น กลุ่มเด็กอัครดิน ซึ่งกิจกรรมที่เด่นของกลุ่มคือ การเรียนรู้ การเดินป่า การศึกษาพันธุ์พืชพื้นบ้าน การเก็บเมล็ดพันธุ์พืชมาเพาะเพื่อหารายได้ให้แก่ครอบครัว</p> <p>วิธีการถ่ายทอดความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - การนำชมวนเกษตร - การสาธิตเพาะพันธุ์ไม้พื้นบ้านในแปลงของกลุ่มอินแปลง - ให้การอบรมแก่สมาชิกเครือข่ายวนเกษตรในจังหวัด สกลนคร กาฬสินธุ์ และจังหวัดอุดรธานี - เดินทางไปเป็นวิทยากรในจังหวัดต่าง ๆ

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
5. นายสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์	<p>เริ่มนำแนวคิด "ระบบวนเกษตร" คือ ระบบการให้ที่ดินและเทคโนโลยีเข้ามาเป็นแนวคิดในการใช้พื้นที่ของตนเอง และครูได้ทดลองทำกิจกรรมอุตสาหกรรมขนาดย่อมขึ้นจากผลผลิตทางการเกษตรที่เหลือ คือ การเผาถ่าน การแปรรูปไม้ ฯลฯ มีการค้นคิดเตาอบไม้ขึ้นเพื่อใช้ออบไม้ยูคาปริตส์ด้วยตนเอง คิดค้น และทดลองอบจนกระทั่งเรียนรู้ถึงระยะเวลาและอุณหภูมิที่เหมาะสมในการอบ ไม้จนสามารถนำมาสร้างที่อยู่อาศัยของตนเองได้ นอกจากจะนำถ่านที่เผาด้วยตนเองมาใช้เป็นพลังงานในการปรุงอาหารแล้ว ยังสามารถส่งขายต่างประเทศได้ ครูได้ชักชวนชาวบ้านที่สนใจมาเรียนรู้เรื่องการเผาถ่านไว้ใช้ในบ้าน ส่วนที่เกินนำมาสมทบกันเพื่อส่งออก ทำรายได้ให้ครอบครัวอีกทางหนึ่ง</p>	<p>จัดทำโครงการ "บ้านเรียนในป่าใหญ่" เพื่อใช้เป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและผู้สนใจทั่วไป</p> <p>เนื้อหาการถ่ายทอดความรู้</p> <ul style="list-style-type: none"> - วนเกษตร - การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ - การจัดการและการใช้เทคโนโลยีชีวภาพที่เหมาะสม - การผลิตและการแปรรูปผลผลิตการเกษตร <p>วิธีการถ่ายทอดความรู้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ได้จัดกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้ใน 3 ลักษณะคือ <ul style="list-style-type: none"> - บรรยายในพื้นที่ - บรรยายและอภิปรายในการสัมมนา - ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านสื่อต่าง ๆ 2. การให้คำปรึกษา 3. การฝึกปฏิบัติ 4. การแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
6. นายชูศักดิ์ หาดพรม	<p>จากการเผชิญกับปัญหา การเกษตรที่ลงทุนสูง แต่ผลตอบแทนไม่คุ้มค่า ทำให้เกิดแนวคิดการทำเกษตรแบบพึ่งพาตนเองหรือเกษตรผสมผสานขึ้น โดยการศึกษาด้วยตนเอง ด้วยการอ่านหนังสือต่าง ๆ และพูดคุยปรึกษาเจ้าหน้าที่เกษตรกรในจังหวัด ประกอบกับกลุ่มชักเมืองน่านได้เข้ามาให้คำแนะนำช่วยเหลือด้านวิชาการ ครูชูศักดิ์จึงได้ทำการทดลองทำเกษตรผสมผสานบนเนื้อที่ของตนเอง และลดการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และสารเคมีต่าง ๆ ผลการทำเกษตรแบบนี้ทำให้ครอบครัวมีรายได้ต่อเนื่องตลอดปี มีพืชผักบริโภคอย่างพอเพียงและปลอดภัยจากสารพิษ ทำให้สุขภาพอนามัยของคนในครอบครัวสมบูรณ์ไม่มีโรคภัย นอกจากนี้ยังส่งผลทางอ้อมคือเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน น้ำ และป่าให้มีความสมบูรณ์</p>	<p>ตั้ง “บ้านแสงเทียน” เพื่อให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และเผยแพร่แนวคิดการทำเกษตร โดยมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้อย่างเป็นระบบ ชาวบ้านมาเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นครูชูศักดิ์ยังได้พัฒนาชาวบ้านที่มารับการฝึกอบรมที่มีศักยภาพให้เป็นวิทยากรที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชาวบ้านคนอื่นเพิ่มมากขึ้นด้วย</p>

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
7. นายเคียง คงแก้ว	<p>เกิดการซึมซับและเกิดกระบวนการเรียนรู้เทคนิควิธีและรูปแบบการทำสวนชมรม (คือการปลูกไม้ผลนา ๆ ชนิดรวมไว้ในแปลงเดียวกัน) และสวนแบบธรรมชาติมาโดยตลอด จากการถ่ายทอดวิถีชีวิตและเทคนิควิธีในเรื่องเกษตรกรรมจากพ่อแม่และชุมชน นอกจากฝึกปฏิบัติกับครอบครัวแล้วยังเป็นผู้สนใจศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองจากการอ่านหนังสือพิมพ์ "กสิกรรม" การสอบถามกสิกรรมอำเภอ การสมัครเป็นลูกจ้างเพื่อหาความรู้และปฏิบัติจริงตามฟาร์มต่าง ๆ เพื่อมาประกอบอาชีพทางการเกษตรก็ได้ใช้สวนของตนเองเป็นห้องปฏิบัติการและห้องทดลองชีววิทยา ทดลองจนประสบความสำเร็จในการทำเกษตรยั่งยืน โดยไม่เบียดเบียนธรรมชาติ</p>	<p>จัดตั้ง "มหาวิทยาลัยหมู่บ้านสวนคงแก้ว" เป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจ โดยครูเคียงมีการถ่ายทอดหลายลักษณะคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การเป็นวิทยากรรับเชิญ และการให้ผู้สนใจมาศึกษาดูงานที่สวน 2. การถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติให้แก่ชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน มีหลักสูตรอบรมให้ชาวบ้านในเครือข่ายต่าง ๆ 3. สาธิตและทำเป็นตัวอย่าง 4. ใช้สื่อ <p>ผู้ที่มาเยี่ยมชมสวน จะได้เรียนรู้วิธีการจัดการซึ่งจะเน้นในเรื่องการแปรรูป</p>

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
8. นายตริวุธ พาระพัฒน์	<p>ได้รับการอบรมบ่มเพาะแนวคิดและวิธีการทำเกษตรจากปู่ เมื่อเริ่มทำเกษตรในผืนดินของตนเองได้ความรู้ ได้รับสิ่งสมจากบรรพบุรุษมาใช้คือ เรื่องการเพาะปลูกที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และความรู้ที่คิดค้นขึ้นใหม่มาทดลองปลูกพืชสวนหลากหลายจนประสบความสำเร็จในเรื่องการทำสวนสมรมซึ่งเป็นแหล่งสร้างรายได้และช่วยป้องกันอุทกภัยที่จะเกิดขึ้น</p>	<p>ครุตริวุธมีวิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่บุคคลทั่วไปหลายรูปแบบคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นวิทยากร 2. ถ่ายทอดผ่านกลุ่มและเครือข่าย 3. ถ่ายทอดผ่านการทำงานร่วมกันซึ่งเป็นวิธีการที่เป็นธรรมชาติ ผู้เรียนได้รู้ ได้เห็น ได้ฝึกปฏิบัติ และทดลองเชิงประจักษ์ <p>นอกจากนั้น ได้เผยแพร่แนวคิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดการนำอาชีพสวนสมรมของชุมชนศิ่วงออกสู่นอกชุมชนและนอกประเทศ โดยการนำเสนอผลงานในที่ประชุมต่าง ๆ</p>

กรณีปัญหาไทย	ลักษณะเด่น	
	การเรียนรู้ของตนเอง	การถ่ายทอดความรู้
9. นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม	<p>เริ่มจากการประสบความล้มเหลวในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลายครั้ง จึงได้หันกลับมาศึกษาและทบทวนความผิดพลาดที่เกิดขึ้น จากนั้นจึงได้เริ่มทดลองทำเกษตรกรรมแผนใหม่ในระยะแรก เป็นการลองผิดลองถูก เมื่อทดลองทำหลายครั้งทำให้ได้ความรู้ว่ากระบวนการคิดเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าองค์ความรู้ ท่านจึงสรุปความรู้ของตนเองในเชิงความคิดด้านปรัชญาไว้ว่า “ความรู้ของท่านได้จากความรู้จักคิดและคิดอย่างรอบคอบ มากกว่าเป็นความรู้ที่ได้จากการแสวงหา</p> <p>การเรียนรู้ของท่านเป็นการเรียนรู้โดยใช้ประสบการณ์ตรง ใช้ความล้มเหลวของตัวเองเป็นตัวตั้งในการค้นหาความรู้ใหม่ เมื่อพบวิธีการทำเกษตรแบบวนเกษตรก็ได้ทดลองจนได้ข้อสรุปชัดเจนว่า วนเกษตรสามารถแก้ไขปัญหเกษตรกรได้</p>	<p>ท่านได้เผยแพร่แนวคิดในเรื่องวนเกษตรแก่ผู้สนใจทั่วไป โดยใช้วิธีการถ่ายทอด 5 รูปแบบ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2. การบรรยายและแสดงความคิดเห็น 3. การปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่าง 4. จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 5. เขียนหนังสือเผยแพร่แนวคิดเรื่องวนเกษตร <p>เนื้อหาความรู้ที่ถ่ายทอดเน้นเรื่องการจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนเพื่อหาการถ่ายทอดคือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สวนวนเกษตร 2. ห้องหนังสือ 3. ลานคำริมทางชุมชน เป็นเวทีการเรียนรู้เรื่องการค้าขายและการแปรรูป 4. วนเกษตร 5. แปลตำรายา 6. ค่ายเยาวชน

ผลการวิเคราะห์ชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครูภูมิปัญญาไทย

จากการวิเคราะห์ ชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครูภูมิปัญญาไทย จะเห็นว่าระบบการพัฒนาของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ เป็นรูปแบบการผสมผสานของปรัชญาลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม ซึ่งเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงก็คือ สิ่งที่มีอยู่จริงเท่านั้นและสิ่งที่มีอยู่จริงก็คือมนุษย์และเสรีภาพ ดังนั้นลัทธินี้จึงเน้นความสำคัญของมนุษย์และเสรีภาพกล่าวคือ มีเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ตลอดจนความรับผิดชอบของแต่ละคนในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะมีแรงบันดาลใจเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเสมอ นอกจากนี้ยังผสมผสานความเชื่อตามปรัชญาลัทธิวัตถุนิยม ที่คิดว่าความจริงตามลัทธินี้คือสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นตามสภาพธรรมชาตินั้นเป็นจริงในตัวของมันเอง การค้นหาความจริงจึงอาศัยการเฝ้าสังเกตอย่างมีระบบเกี่ยวกับโลกความจริงแล้วนำข้อเท็จจริงต่างๆ มาจัดระเบียบสร้างเป็นระบบความรู้ขึ้นมา ตลอดจนต้องอาศัยปัญญา และความคิดในการรับรู้ความจริง มีการไตร่ตรองค้นหาความจริงซึ่งเป็นพื้นฐานความเชื่อของปรัชญา ลัทธิจิตนิยม รวมทั้งต้องอาศัยประสบการณ์เป็นรากฐานของความจริงและความรู้ตามปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยม กลไกการพัฒนา ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ที่เป็นความต้องการ ความสนใจ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อสนองความต้องการของตนเอง เพื่อการมีชีวิตอยู่รอดอย่างมีคุณภาพในสังคม นอกจากนี้ก็อาศัยปัจจัยเกื้อหนุนภายนอกเป็นกำลังผลักดัน เช่นเงินทุน วิทยาการความรู้จากผู้รู้ที่ตนไปศึกษา เป็นต้น ส่วนกระบวนการพัฒนา เป็นรูปแบบการผสมผสานแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้หลายๆกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มมนุษยนิยมที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนา เพราะแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลเกิดความมานะ อุตสาหะ ตลอดจนเกิดความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะพัฒนาตนเอง ด้วยกำลังความสามารถสติปัญญา และ ความคิดสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการแสวงหาความรู้จากแหล่งวิชาการต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานอาชีพของตนให้เห็นผลดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มพุทธินิยมและพฤติกรรมนิยม ซึ่งผลที่ได้ จะทำให้เกษตรกรสามารถทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างแท้จริง

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร จากรายงานการวิจัย แนวทางและนโยบายในการพัฒนาการเกษตรแบบยั่งยืน กรณีศึกษาภาคตะวันออก เชียงเหนือ

ผลการศึกษาระบบการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร ในการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกร ตัวอย่างที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างจากเกษตรกรในจังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ สกลนคร ร้อยเอ็ด ยโสธร และชัยภูมิ จำนวน 11 คน ซึ่งทำการเกษตรแบบยั่งยืนใน 5 รูปแบบคือ วนเกษตร เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรอินทรีย์ และเกษตรธรรมชาติ พบผลที่แตกต่างกันในกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาระหว่างเกษตรกรในแต่ละรูปแบบการผลิต ดังนี้

วนเกษตร เป็นระบบการใช้ที่ดินเพื่อดำรงกิจกรรมการเกษตรต่าง ๆ ระหว่างต้นไม้ในพื้นที่ป่าหรือไม้ยืนต้นที่ปลูกขึ้น โดยที่การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จะต้องมีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน และเกื้อกูลกับระบบนิเวศป่าไม้ในท้องถิ่น ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

- มีกระบวนการในการเปลี่ยนผ่านที่ชัดเจน คือ เปลี่ยนจากป่าเป็นที่ทำกิน และเป็นเกษตรเชิงพาณิชย์ และสุดท้ายเป็นวนเกษตร
- มีกระบวนการในการเรียนรู้ที่ดี โดยให้ป่าเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ แล้วนำมาปรับใช้ในฟาร์มของตน และเผยแพร่สู่เพื่อนบ้าน
- มีการสร้างเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน ระดับประเทศเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน และมีการวางกฎระเบียบในการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างชัดเจน
- กลุ่มมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนรุ่นใหม่ โดยการพาเยาวชนเดินป่าเพื่อเรียนรู้จากป่า และการส่งเสริมคนรุ่นใหม่ให้มีโอกาสเรียนรู้ทางด้านสมุนไพร
- ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน

เกษตรผสมผสาน เป็นระบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชและหรือมีการเลี้ยงสัตว์หลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน โดยที่กิจกรรมการผลิตแต่ละชนิด จะต้องสามารถเกื้อกูลประโยชน์ต่อกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ภายในไร่นา เช่น ดิน น้ำ แสงแดด อย่างเหมาะสมเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด มีความสมดุลของสภาพแวดล้อมและเพิ่มพูนความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการในการเรียนรู้ดังนี้

- มีกระบวนการในการตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่มหลังจากที่ไปดูงานมา
- มีกระบวนการในการเรียนรู้ที่ดีและชัดเจน และกล้าที่จะทำการผลิตสิ่งใหม่ ๆ
- มีเครือข่ายที่เข้มแข็งทั้งในระดับหมู่บ้าน อำเภอ และจังหวัด
- มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทางด้านการตลาดให้กับผลผลิต
- มีการสืบทอดการทำกิจกรรมของคนรุ่นใหม่ภายในครอบครัว

- ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชน

เกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นระบบเกษตรที่เน้นการจัดสรรทรัพยากรน้ำในไร่นาเพื่อสร้างผลผลิตอาหารที่พอเพียงและเพื่อการผลิตที่หลากหลาย สำหรับเป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคงแก่ครัวเรือนเกษตรกร ตลอดจนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนและขาดแคลนทรัพยากรให้บรรเทาลง จนกระทั่งพัฒนาถึงขั้นที่เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการในการเรียนรู้ดังนี้

- มีกระบวนการในการเรียนรู้ที่ดี
- มีการจัดการน้ำที่ดี มีการจัดการน้ำจากระบบบ่อใหญ่เติมบ่อเล็ก
- มีการผลิตที่สอดคล้องกับตลาด
- ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

เกษตรอินทรีย์ เป็นการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี เพื่อความปลอดภัยในสุขภาพ ใช้ซากพืช มูลสัตว์ การปลูกพืชหมุนเวียน แร่ธาตุตามธรรมชาติในการปรับปรุงดิน ผสมผสานกับการกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธีหรือสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติช่วยในการควบคุมและทำลายศัตรูพืช ซึ่งเกษตรกรในกลุ่มตัวอย่างมีกระบวนการในการเรียนรู้ดังนี้

- มีการเรียนรู้ที่ดีมาก โดยพยายามที่จะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม มีการทำกิจกรรมทั้งแปลงไถพรวนและแปลงที่ไม่มีการไถพรวน
- มีการนำกิจกรรมเกษตรธรรมชาติเข้าไปสอนภายในโรงเรียน

และได้มีการประชุมกลุ่มย่อย เพื่อศึกษากรอบแนวคิดพื้นฐานในการกำหนดนโยบายด้านคนรุ่นใหม่กับการพัฒนาเกษตรยั่งยืนควรเป็นเช่นไร ซึ่งได้ผลสรุปจากการประชุมกลุ่มย่อยคือ มีแนวคิดสนับสนุนให้คนรุ่นใหม่กลับเข้าสู่วิถีการผลิตที่ยั่งยืนแบบเดิม เพราะเป็นรากฐานวัฒนธรรมเดิมของสังคมเกษตรไทย ที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเป็นตัวเชื่อมวิถีการผลิตและวัฒนธรรมทางสังคมให้สอดคล้องเป็นวิถีทางการผลิตที่ยั่งยืนในชุมชน ที่มีความมั่นคง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยให้ความสำคัญกับสถาบันครอบครัว ครอบครัวต้องมีความเข้าใจและยอมรับในการทำเกษตรของคนในครอบครัว ปลูกค่านิยมเดิมในการประกอบอาชีพของบุตรหลานที่ต้องการให้บุตรหลานเรียนสูง ๆ แล้วทำงานที่มีหน้าตามากกว่าเกษตรกร เมื่อสถาบันครอบครัวให้การสนับสนุนและทำการปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรให้กับสมาชิกในครอบครัวแล้วไม่เพียงพอเท่านั้นชุมชนยังต้องให้การสนับสนุนและร่วมมือกับกลุ่มเยาวชนในการทำเกษตร นอกจากการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนแล้วยังต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐด้วย

สิ่งสำคัญที่จะทำให้นักเรียนหันกลับมาสู่ภาคเกษตรคือการศึกษา ซึ่งได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แบบคือ การศึกษาในระบบคือการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษานอกระบบ

คือ การศึกษานอกสถาบันการศึกษา ในปัจจุบันการศึกษาเอื้อประโยชน์ต่อการทำเกษตรยั่งยืนน้อย ดังนั้นกลุ่มเกษตรกรเดิมจึงต้องให้การศึกษาแก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ โดยเริ่มต้นจากการให้ความรู้ในครอบครัว การสนับสนุนและการถ่ายทอดความคิดจากคนรุ่นก่อนในชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มเด็ก ยักถิ่น ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ ให้เยาวชนต้องให้ความสำคัญแก่ความคิดของกลุ่มเยาวชน เช่น หลังจากมีการสอนปลูกผักแล้วก็ปล่อยให้ทางกลุ่มเยาวชนทำการปลูก ดูแล เก็บเกี่ยว และเก็บรายได้ เข้าไปบริหารกันในกลุ่มของตน เป็นต้น สิ่งที่สำคัญของการส่งเสริมการเกษตรโดยการศึกษาออก ระบบนี้ก็คือ การร่วมมือกันของครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานของรัฐบาล

การศึกษานอกระบบอย่างเดียวไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงควรผลักดันการศึกษานอกระบบให้เข้าสู่การศึกษาในระบบ เพื่อสนับสนุนการเกษตรยั่งยืน โดยอาจมีแนวทางคือ เชิญผู้รู้ในชุมชนมาเป็นครูของชุมชนในโรงเรียน จัดทำหลักสูตรเกษตรยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ซึ่งเป็นหลักสูตรการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพทั่วไปของชุมชน จัดการศึกษาให้มีลักษณะบูรณาการการเรียนรู้ได้จากสิ่งรอบ ๆ ตัว เช่น ให้การเกษตรเป็นตัวนำในการศึกษา ต้นไม้ 1 ต้นก็สามารถนำสู่การเรียนรู้ได้หลาย ๆ วิชาทั้งภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ ชีววิทยา เป็นต้น

นอกจากการศึกษาแล้ว สื่อต่าง ๆ ก็มีบทบาทต่อการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเกษตรยั่งยืนได้ ดังนั้นรัฐบาลควรมีการสนับสนุนให้มีการใช้สื่อเพื่อสนับสนุนเกษตรยั่งยืน และพิจารณาความเหมาะสมของสื่อที่อาจให้ผลในแง่ลบหรือสร้างแรงจูงใจที่ไม่ถูกต้องกับแนวทางของเกษตรยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเกษตรยั่งยืนในแนวทางต่อไป

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกร

จากหนังสือเกษตรกรคนเก่ง เล่ม 2 เล่ม 3 หนังสือ 20 ประสบการณ์เกษตรกรผสมผสานภาคเหนือ หนังสือข้อมูลอาชีพด้านการเกษตรและการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ หนังสือพิมพ์ข่าวสด หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ เอกสารประวัติย่อของวิทยากร ธกส.

ผลการศึกษาประวัติและผลงานของเกษตรกรจากเอกสารดังกล่าวข้างต้น พบว่า

ระบบการพัฒนา

แรงบันดาลใจ จากการศึกษาวีธีการเกษตรที่ทำการเกษตรจนได้รับการยกย่องว่าเป็นเกษตรกรคนเก่ง หรือเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในงานอาชีพ พบว่าเกิดจากปัญหานี้สืบจากการทำการเกษตรแบบเดิม เช่น การทำเกษตรกรรมเคมี การทำไร่ข้าวโพด เป็นต้น ต้องการสร้างฐานะตนเอง ต้องการแก้ปัญหาความยากจนโดยการปรับปรุงระบบเกษตรของครอบครัวให้เป็นเกษตรทางเลือกต่อสู้กับกระแสสังคมที่จะเปลี่ยนเป็นอุตสาหกรรม ต้องการแก้ปัญหาการทำเกษตรของชาวบ้านโดยการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ด้านวัตถุไปพร้อม ๆ กัน และพัฒนาแนวคิดซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาระยะยาว ต้องการนำพันธุ์สัตว์ พันธุ์พืช ใหม่ ๆ มาทดลองปลูก ต้องการทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ต้องการหาทางเลือกที่ดีกว่าการเป็นลูกจ้างในงานอาชีพอื่น ๆ ศึกษาว่าสินค้าเกษตรอะไรไม่มีปัญหาในเรื่องตลาดและขายได้ราคาดี เมื่อศึกษาพบแล้วจึงตัดสินใจทำ

กลไก การสนับสนุนของครอบครัว การลดภาระหนี้สิน การได้รับความรู้ การให้คำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือผู้มีประสบการณ์ในการทำเกษตร

กระบวนการพัฒนา

1. เข้าร่วมฝึกอบรมในสถาบัน โครงการศูนย์ฝึกอบรม และชมรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรกรรมทางเลือกจังหวัดพะเยา โครงการปฏิรูปการเกษตรและพัฒนาชนบทจังหวัดพิจิตร โครงการพัฒนาองค์กรชุมชน สถาบันแมคเคม จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์ฝึกอบรมบางกุ้ง จังหวัดอุทัยธานี ชมรมผู้ผลิตผักปลอดสารพิษ จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งโครงการหรือหน่วยงานเหล่านี้จะมีผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย มาให้คำแนะนำ สาธิต หรือพาไปดูงาน และให้ผู้เข้ารับการอบรมฝึกปฏิบัติ

2. ศึกษาด้วยตนเองจากเอกสาร ตำรา ทีวี หนังสือพิมพ์ หรือสังเกตการทำของผู้ประสบความสำเร็จ บางครั้งใช้วิธีลองผิดลองถูก เดินทางไปดูงานตามที่ต่าง ๆ ด้วยตนเอง และหาพันธุ์ไม้มาปลูก หรือหาพันธุ์สัตว์แปลก ๆ มาเลี้ยง พยายามคิดค้นสูตรอาหารสัตว์เพื่อลดต้นทุนการผลิต ขอคำแนะนำจากเพื่อน ๆ รวบรวมคำแนะนำจากเพื่อน ๆ รวบรวมคำแนะนำมาปฏิบัติจนได้ผล

3. ได้รับคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำทางการเกษตรในชุมชน เพื่อน ๆ ในกลุ่มเครือข่าย มาสอนวิธีขยายพันธุ์
4. ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันทางการเกษตรให้พันธุ์พืชมาปลูกและมาติดตามผล ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ
5. มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันในกลุ่มชมรมเดียวกัน
6. รวมกลุ่มตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อแก้ปัญหาหนี้สินและปัญหาขาดเงินทุน

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้กับเกษตรกรรุ่นใหม่

เป็นการให้ความรู้กับนักเรียนและชาวบ้านทั่วไปซึ่งมีเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จหลายท่านได้จัดทำโครงการให้ความรู้ เช่น โครงการของนายผอง เกตพิบูลย์ เกษตรกรจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการเกษตรผสมผสานทฤษฎีใหม่และเป็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมเหมาะแก่การเรียนรู้ขยายผล โดยมีงานที่ทำดังนี้

1. โครงการถ่ายทอดความรู้การเกษตรแก่นักเรียน โดยใช้สวนและโรงเรียนเป็นที่ฝึกหัด 50 คน ปีละ 32 รุ่น โดยมีการเรียนและฝึกปฏิบัติทุกวันเสาร์ เวลา 9.00 – 14.00 น. นักเรียนทุกคนได้รับการถ่ายทอดความรู้ การตอน การเพาะชำ และการเกษตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กได้รับการปลูกฝังจนเป็นนิสัย และได้รายได้
2. จัดตั้งศูนย์ประสานงานกับโรงเรียนการเกษตรทางอากาศ โดยทำรายการออกอากาศขยายความรู้ทางการเกษตรให้ชาวบ้านทั่วไป
3. เป็นสมาชิกโครงการพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืนเพื่อสุขภาพดีของ UNICEF เป็นผู้นำทำกิจกรรม วิทยากร และนักพัฒนา

หลักการทำการเกษตรของท่านคือ จัดวางแผนการทำเกษตรเป็น 3 ช่วงคือ

1. ช่วงสั้น ปลูกพืชผักสวนครัว เก็บกินได้ และขายก่อนได้รายได้เป็นรายวัน
2. ช่วงที่ 2 ปลูกพืชระยะกลาง คือให้ผลไม่ช้านัก เช่น กลัวย มะละกอ ฝรั่ง
3. ช่วงที่ 3 เป็นผลไม้ต่าง ๆ ที่อายุยืนยาว เพื่อการเก็บผลในระยะยาวมีรายได้ตลอด

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร ของ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริด้านปศุสัตว์ จาก เอกสาร กอง
แผนงาน กรมปศุสัตว์ จำนวน 32 โครงการ สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการ
พัฒนาเกษตรกรได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

พระราชดำริในการดำเนินงาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานแนวทางการดำเนินงานเกี่ยวกับการ
พัฒนาบุคคล ความตอนหนึ่ง ว่า " การส่งเสริมความรู้และเทคนิควิชาการสมัยใหม่ที่เหมาะสม
โดยการเสริมสร้างสิ่งที่ราษฎรในชนบท ขาดแคลนและต้องการ คือ ความรู้ในการทำมาหากิน
ด้วยการทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยให้ราษฎรในภูมิภาคและชนบท มีโอกาส ได้รู้
ได้เห็นได้สัมผัสตัวอย่างของความสำเร็จต่างๆในการทำเกษตรและอาชีพ และสามารถนำไปปฏิบัติ
ได้เองให้ได้ผลอย่างจริงจัง "

กลไกการพัฒนา

มีหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานเป็นผู้รับสนองพระราชดำริ ด้วยการทำงานประสานกัน
มีการตั้งงบประมาณดำเนินการ รวมทั้งจัดหาวิทยากรมาแนะนำความรู้แก่เกษตรกร มีการใช้
อุปกรณ์ เครื่องมือและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการดำเนินงาน

กระบวนการพัฒนาเกษตรกรของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

กระบวนการพัฒนาเริ่มต้นจาก

1. สร้างศูนย์ สาธิต เพื่อให้เกษตรกรเห็นตัวอย่างของความสำเร็จ แล้วเปิดให้เกษตรกรผู้
สนใจเข้ามาศึกษาค้นคว้าหาความรู้
2. เมื่อเกษตรกรมีความสนใจแล้วจึงจัดการฝึกอบรมความรู้ให้กับเกษตรกร ด้วยวิธีการ
สาธิตขั้นตอนต่างๆ
3. ดำเนินการให้เกษตรกรเป็นผู้ลงมือปฏิบัติเอง พร้อมทั้งส่งเสริม สัตว์ชนิดต่างๆ โดยแจก
จ่ายให้เกษตรกรนำไปเลี้ยง

ผลการวิเคราะห์โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

จากการสรุประบบ กลไกและกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น จะเห็นว่า โครงการฯมีรูปแบบการพัฒนาเกษตรกรที่ผสมผสานแนวคิดของการเรียนรู้หลายแนวคิดเข้าไว้ด้วยกัน โดยหากพิจารณาจากระบบการพัฒนา ที่เป็นพระราชดำริของพระองค์ท่านนั้น จะเห็นว่าพระองค์ท่าน ให้ความสำคัญกับการผสมผสานที่เน้นทั้งปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งเน้นที่ตัวเกษตรกรมีความสนใจ ใฝ่รู้แล้วเข้ามาศึกษาด้วยตนเอง และเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำ ให้เกิดทักษะและความชำนาญ ตามปรัชญาประสบการณ์นิยม ส่วนกลไกของการพัฒนา มีลักษณะของการได้รับปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก เช่น จากหน่วยงานของราชการในเรื่องงบประมาณสนับสนุน บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ปัจจัยสนับสนุนภายในของตัวบุคคลก็ได้แก่ความสนใจความต้องการที่จะทำอาชีพเกษตร สำหรับกระบวนการพัฒนา จะเห็นว่าพระองค์ท่าน ให้ความสำคัญกับการผสมผสานที่เน้นทั้ง วิธีการ พัฒนาระบบการเรียนรู้ตามแนวคิดของกลุ่มพฤติกรรมนิยม ที่เสนอแนวทางการเรียนรู้ของบุคคล ด้วยการจัดสิ่งเร้าหรือตัวแบบ เพื่อให้บุคคลสนใจและกระทำ พฤติกรรมตามตัวแบบนั้น ซึ่งจะเห็นจากข้อความในพระราชดำริที่ว่า “ โดยให้ราษฎรในภูมิภาค และชนบท มีโอกาส ได้รู้ ได้เห็น ได้สัมผัส ตัวอย่างของความสำเร็จต่างๆในการทำเกษตรและอาชีพและสามารถนำไปปฏิบัติได้เองให้ได้ผลอย่างจริงจัง” นอกจากนี้กระบวนการพัฒนานั้นสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พิจารณาที่จุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนา และ วิธีการพัฒนา จากผลสรุปกระบวนการพัฒนานั้น ในส่วนของจุดเริ่มต้นน่าจะมาจาก ความสนใจของเกษตรกร ที่เห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพให้มีรายได้เพิ่มขึ้น หรือทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จ จึงสนใจเข้ามาศึกษาหาความรู้จากศูนย์สาธิตที่โครงการฯจัดสร้างขึ้น ซึ่งเป็นลักษณะของกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดกลุ่มพุทธินิยม ส่วนวิธีการพัฒนา เป็นวิธีการที่โครงการฯจัดขึ้น โดยใช้แนวทางการเรียนรู้แบบผสมผสาน ทั้งที่เป็นตามแนวคิดพฤติกรรมนิยม และแนวคิดพุทธินิยม ด้วยการจัดหาสิ่งเร้าและจัดทำตัวแบบของการประกอบอาชีพที่ประสบความสำเร็จ ด้วยการจัดตั้งศูนย์สาธิตเพื่อทำการศึกษาดูด้วยหลักวิชาการ รวมถึงการสาธิตขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆของภาคการเกษตร และเมื่อเกษตรกรสนใจที่จะทำ และต้องการความรู้ก็จะจัดการอบรมให้ความรู้ รวมทั้ง มีการสนับสนุนให้เกษตรกรลงมือปฏิบัติจริงในสิ่งที่ตนเองสนใจ ตามที่ศูนย์สาธิตได้ทำการฝึกอบรมให้ ซึ่งวิธีการในขั้นนี้อาจเรียกได้ว่าการเรียนรู้เกิดจากเกษตรกรเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้กระทำ มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งเร้าหรือสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ เกษตรกรจะต้องลงมือปฏิบัติเอง ซึ่งเป็นการเรียนรู้ในลักษณะของ Learning by Doing ซึ่งผลที่ได้จากการพัฒนาเกษตรกรด้วยวิธีนี้ จะทำให้เกษตรกรสามารถทำการเกษตรได้ถูกต้องตามหลักวิชาการ และคาดหวังว่าเกษตรกรจะพัฒนาตนเองไปสู่การคิดเป็นและการแก้ปัญหาเป็นในที่สุด

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร ของ กรมการศึกษานอกโรงเรียน

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการจัดการศึกษาของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
จำนวนทั้งสิ้น 284 เอกสาร ซึ่งประกอบด้วย รายวิชาใน

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 กลุ่มรายวิชาอาชีพเกษตร จำนวน 195 รายวิชา
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพพุทธศักราช 2533 กลุ่มรายวิชาอาชีพแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร จำนวน 73 รายวิชา
3. หลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคกลาง จำนวน 19 รายวิชา

สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกรได้ดังนี้
ระบบการพัฒนา

การศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ พุทธศักราช 2533 นี้ เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาประชาชนให้เรียนรู้ วิธีศึกษาหาความรู้ มองเห็นช่องทางประกอบอาชีพ สามารถสร้างงานอาชีพ ลงมือประกอบอาชีพ และมีรายได้จากการประกอบอาชีพ ทั้งในระหว่างการเรียน และหลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว ดดยใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลมาผสมผสานให้กลมกลืนกับกระบวนการเรียนรู้ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งจัดเป็นการศึกษาเพื่อประโยชน์ของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

จุดประสงค์ของวิชาทักษะอาชีพ : ต้องการให้ผู้เรียน

1. มีความรู้ ความเข้าใจ ในลักษณะขอบข่ายและธรรมชาติของอาชีพที่เลือกเรียน
2. มีประสบการณ์ และทักษะในอาชีพพอเพียงกับการนำไปประกอบอาชีพ
3. มีความสามารถในการคิดค้น แสวงหา และประยุกต์ใช้เครื่องมือ ความรู้ เทคนิค วิทยาการมาใช้ในการพัฒนาอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. มีลักษณะนิสัยในกาปฏิบัติงานอย่างมีคุณธรรม

จุดประสงค์ กลุ่มรายวิชา อาชีพเกษตร และอาชีพแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร : ต้องการให้ผู้เรียน

1. สามารถศึกษา วิเคราะห์ แนวทางการพัฒนาการวางแผนกิจกรรมและการหาประสบการณ์ในการประกอบอาชีพที่ตัดสินใจเลือก
2. สามารถแสวงหาประสบการณ์ ความรู้ ทักษะ เพื่อการประกอบอาชีพเกษตรด้วยตนเอง หรือกลุ่ม
3. ดำเนินการประกอบอาชีพการเกษตรอย่างครบกระบวนการเพื่อให้เกิดรายได้ระหว่างเรียนหรือมีอาชีพหรือพัฒนาอาชีพ
4. มีเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพ โดยแสดงออกด้านความรับผิดชอบ ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ และ อดทน

คำอธิบายรายวิชา อาชีพเกษตร

มุ่งเน้น การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และปฏิบัติ เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับ การเกษตร ซึ่งได้แก่ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การประมง ธุรกิจ – การเกษตร ตลอดจนการปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพและอื่นๆที่เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

คำอธิบายรายวิชา อาชีพแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร

มุ่งเน้น การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และปฏิบัติ เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร โดยวิธีต่างๆ เช่นการทำแห้ง การหมักดอง การเชื่อมและกวน การประกอบอาหารสำเร็จรูป และอื่นๆที่เหมาะสมกับสภาพผลผลิต ตลอดจนการปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

ยุทธศาสตร์ของการดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่นของศูนย์การศึกษาณอกโรงเรียนจังหวัดในเขตภาคกลาง

“ ควรมีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ โดย มีกระบวนการแนะแนว การทัศนศึกษา การนำวิทยากรไปสอนในหมู่บ้าน การนำผู้เรียนไปเรียนในสถานประกอบการทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ผสมผสานเนื้อหา ความรู้ ทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการตลาดและการจัดการเข้ากับการฝึกภาคปฏิบัติ ”

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยที่เอื้อให้การดำเนินงานเกี่ยวกับการพัฒนาของหน่วยงานนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ ได้แก่ กรรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ งบประมาณอุดหนุนในการจัดการเรียนการสอน สถานประกอบการที่ประสบผลสำเร็จ ตลอดจนวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญ

กระบวนการพัฒนา ของ กรรมการศึกษานอกโรงเรียน

ขั้นตอนการพัฒนามีดังนี้

1. ผู้เรียน/เกษตรกรศึกษาด้วยตนเองจากแหล่งความรู้ เช่น เอกสาร วารสาร หนังสือและสื่ออื่นๆ เช่น วิดีทัศน์ สไลด์ เทปบรรยาย เป็นต้น
2. พบผู้รู้ โดยเชิญผู้รู้ ที่เป็นผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น มาบรรยายให้ความรู้ สาธิต ขั้นตอนการดำเนินการต่างๆ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์
3. พาผู้เรียนไป ศึกษา ดูงาน จากแหล่งประกอบการที่ประสบความสำเร็จรวมทั้งมีการสาธิต ทดลองและฝึกปฏิบัติจริง
4. ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงในสิ่งที่ต้องการเรียนรู้
5. รวมกลุ่มกัน อภิปรายปัญหา และหาแนวทางพัฒนาตลอดจนแก้ปัญหาาร่วมกัน

ผลการวิเคราะห์หลักสูตรของกรรมการศึกษานอกโรงเรียน

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรของกรรมการศึกษานอกโรงเรียน จะเห็นว่า หลักสูตรฯ มีรูปแบบการพัฒนาที่ผสมผสานแนวทางการเรียนรู้หลายๆแนวคิดเข้าไว้ด้วยกันโดยเริ่มต้นถ้าพิจารณาจากระบบการพัฒนา จะมีลักษณะผสมผสาน ทั้งปรัชญาลัทธิจิตนิยมที่เชื่อว่าการที่บุคคลจะล่วงรู้ความจริงได้ต้องอาศัยจิต อาศัยปัญญา กล่าวคือการใช้ปัญญาและความคิดในการรับรู้ความจริง และอีกประการหนึ่งความจริงนั้น ควรเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถประสบพบเห็นได้ ซึ่งก็คือประสบการณ์นั่นเอง ซึ่งเป็นลักษณะของปรัชญาประสบการณ์นิยม นอกจากนี้หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกที่จะเข้ามาศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกและสร้างขึ้นมาให้แก่ตนเอง เป็นการเรียนรู้และทำตามความต้องการของตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของปรัชญาอัตถิภาวนิยม ส่วนกลไกการพัฒนา มุ่งเน้นที่ปัจจัยภายนอกที่จะเอื้อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ ดังเช่น การให้งบประมาณสนับสนุน การจัดหาสถานประกอบการที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อใช้เป็นตัวแบบให้เกษตรกรมองเห็นแนวทางที่จะประกอบอาชีพให้ประสบความสำเร็จ สำหรับกระบวนการพัฒนาจะเป็นการผสมผสานกิจกรรมทั้งจากกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดพุทธนิยม และแนวคิดพฤติกรรมนิยมกล่าวคือตามแนวคิดพุทธินิยมนั้นจะมุ่งเน้นการพัฒนาที่กระบวนการรู้คิดด้วยการเชื่อมโยงความรู้เก่าหรือประสบการณ์

เดิมที่ตนเองมีอยู่ เข้ากับความรู้อะไรหรือประสบการณ์ใหม่ที่หลักสูตรจัดให้กับผู้เรียนหรือเกษตรกร ดังจะเห็นได้จากข้อความที่ว่า " เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาประชาชนให้เรียนรู้ วิธีศึกษาค้นคว้า มองเห็นช่องทางประกอบอาชีพ สามารถสร้างงานอาชีพ ลงมือประกอบอาชีพและมีรายได้จากการประกอบอาชีพ ทั้งในระหว่างการเรียน และหลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว โดยใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลมาผสมผสานให้กลมกลืนกับกระบวนการเรียนรู้ และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นและ ชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด " นอกจากนี้ในจุดประสงค์เฉพาะของรายวิชาในหลักสูตรต่างๆยังมุ่งเน้น การพัฒนาให้ผู้เรียน/เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจ มีการศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแสวงหาความรู้ ตลอดจนเกิดเจตคติที่ดีต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ส่วนแนวความคิดในกลุ่มพฤติกรรมนิยมนั้น จะเป็นส่วนเสริมที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้ผู้เรียนหรือเกษตรกร มีประสบการณ์ และทักษะในอาชีพอย่างพอเพียงที่จะนำไปประกอบอาชีพ โดยจุดเริ่มต้นของการพัฒนา นั้น หลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหลักสูตรที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้ที่มีความสนใจและเห็นความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า เข้ามาศึกษาโดยไม่ได้มีการบังคับ ดังนั้นจึงเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตัดสินใจเข้ามาศึกษาด้วยตนเอง เพราะเห็นความสำคัญของเนื้อหาวิชาจะเรียน แต่วิธีการสอน นั้นจะเป็นการผสมผสานแนวคิดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยม และแนวคิดกลุ่มพุทธินิยม กล่าวคือ กระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยม นั้นมีการจัดให้ผู้เรียนได้เห็นตัวแบบของความสำเร็จในการประกอบอาชีพ ผ่านสื่อต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร และสื่อสัญลักษณ์ เช่น วิดีทัศน์ เทปบรรยาย ตลอดจนให้ผู้เรียนมีโอกาสได้สัมผัสกับสื่อของจริง คือผู้รู้ที่มีประสบการณ์ ที่มาสอนด้วยการสาธิต และ ให้ลงมือปฏิบัติจริง มีการศึกษาดูงานในสถานประกอบการที่มีความสำเร็จ เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เรียน หรือเกษตรกรปฏิบัติตาม รวมทั้งมีการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงในอาชีพที่สนใจ ส่วนกระบวนการเรียนรู้ตามแนวคิดพุทธินิยมนั้นเป็นการจัดให้มีการอภิปราย พูดคุย เกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาในกรณีที่มีปัญหาเกิดขึ้นตลอดจนร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งผลที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนก็คือผู้เรียนหรือเกษตรกร สามารถทำเป็นและรู้วิธีการแก้ปัญหา

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร ของ กรมส่งเสริมการเกษตร

จากการศึกษา และวิเคราะห์เอกสารแผนพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2540 – 2544 ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้ง คู่มือปฏิบัติการโครงการส่งเสริมการเกษตร จำนวน 25 โครงการ สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกร ได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

จากแผนพัฒนาเกษตรกรและองค์กรเกษตรกร ของแผนพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร พ.ศ. 2540 – 2544 ของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเกษตรกรไว้ดังนี้ " ส่งเสริมให้สมาชิกองค์กรเกษตรกรมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตน ในด้านการวิเคราะห์ในการเลือกประกอบอาชีพตลอดจน มีทักษะในการใช้เทคโนโลยี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอาชีพอื่น ๆ ตามต้องการนอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน และเป็นอาชีพที่มั่นคง โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นกรมส่งเสริมการเกษตร จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรไว้ดังนี้ "สนับสนุนส่งเสริมการรวมตัวของเกษตรกร เข้าเป็นสมาชิกขององค์กรเกษตรกรต่างๆที่มีอยู่แล้ว สนับสนุนการศึกษาและยกระดับความรู้แก่เกษตรกร สนับสนุนการฝึกอบรมเกษตรกรโดยเน้นหลักสูตรการพัฒนาเกษตรกรให้มีประสิทธิภาพ ตรงกับความต้องการของเกษตรกรท้องถิ่น สอดคล้องกับแผนการผลิตของเกษตรกร ยุทธศาสตร์ที่ กรมส่งเสริมการเกษตรใช้ในการพัฒนานั้น ได้แก่ การเสริมสร้างศักยภาพการพัฒนาของภูมิภาคและชนบท เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ด้านการเตรียมความพร้อม โดยให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาค้น ด้วยการฝึกอบรม การจัดสรรงบประมาณ สนับสนุนการรวมกลุ่มของชุมชนทุกรูปแบบ เพื่อศักยภาพขององค์กรชุมชนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของครอบครัวและชุมชน การทำธุรกิจโดยชุมชนเป็นเจ้าของสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนและท้องถิ่น ในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างความตระหนัก ในการอนุรักษ์ฟื้นฟู และ ให้โอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ส่งเสริมความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจขององค์กรเอกชน โดยเน้นการสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งในและนอกระบบ พัฒนาเกษตรยั่งยืน ด้วยการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรให้สามารถวางแผนการผลิตและสามารถตัดสินใจเรียนรู้ได้

กลไกการพัฒนา

ส่วนใหญ่จะเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่การจัดสรรงบประมาณ สถานที่ที่จะใช้ทำแหล่งสาธิต วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีสมัยใหม่ การสนับสนุนพันธุ์พืชและสัตว์ ส่งเสริมปัจจัยที่ใช้ในการบำรุงรักษา มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเป็นคณะกรรมการประสานงาน และดำเนินการ

กระบวนการพัฒนา ของ กรมส่งเสริมการเกษตร

มีขั้นตอนดังนี้

1. กรมส่งเสริมการเกษตรจัดประชุมชี้แจงเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินงาน
โครงการ
2. กรมส่งเสริมการเกษตรจัดหา กลุ่มเกษตรกรที่มีความสนใจเข้าร่วมโครงการ และทำการ
คัดเลือกพื้นที่เพื่อทำแปลงส่งเสริม
3. กรมส่งเสริมการเกษตรทำการส่งเสริมปัจจัยการผลิตต่างๆ เช่นพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์
เป็นต้น
4. กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่างๆ ด้วยการจัดฝึกอบรม สาธิต
ขั้นตอนการทำ ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ
5. เกษตรกรดำเนินการทำแปลงสาธิต/ห้องสาธิต ตามคำแนะนำของวิทยากร
6. กรมส่งเสริมการเกษตรจะคอยให้คำแนะนำในการดูแลรักษา
7. ให้ความรู้เพิ่มเติมด้วยการพาไปศึกษา ดูงาน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
8. นำเกษตรกรกลุ่มที่เป็นสมาชิกของโครงการมาฝึกอบรมให้เป็นวิทยากร เพื่อสาธิตการทำ
เกษตรตามที่โครงการสนับสนุน เพื่อให้เกษตรกรใกล้เคียงที่ไม่ได้เป็นสมาชิกมาศึกษา
9. จัดงานวันสาธิต แลกเปลี่ยนความรู้กับนักวิชาการ และเกษตรกรอื่นๆ
10. ทำการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้ เพื่อการขยายวงกว้าง

ผลการวิเคราะห์แผนพัฒนาและโครงการส่งเสริมการเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตร

จากการศึกษาวิเคราะห์แผนพัฒนาและโครงการส่งเสริมการเกษตร ของกรมส่งเสริมการเกษตร จะเห็นว่า แผนพัฒนาและโครงการฯ มีการสนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาเกษตรกรอย่างชัดเจน โดยมีระบบการพัฒนา ที่มีรูปแบบการผสมผสานทั้งปรัชญาลัทธิจิตนิยมที่ที่ใช้ปัญญาและความคิดในการรับรู้ความจริง และลัทธิประสบการณ์นิยมที่สนใจสิ่งที่เป็นจริงในสิ่งที่มนุษย์สามารถจะประสบพบเห็นได้ รวมถึงการเปิดโอกาสให้เกษตรกรทำกิจกรรมตามความสนใจของตนเอง ซึ่งเป็นความเชื่อของปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม สำหรับกลไกการพัฒนาส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นที่ปัจจัยภายนอกกล่าวคือ กรมส่งเสริมการเกษตรจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนทุกอย่าง ทั้งงบประมาณ วิทยากรให้ความรู้และคอยให้คำแนะนำ แจกพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ตลอดจนปัจจัยที่ใช้ในขั้นตอนการดูแลรักษา การส่งเสริมการพัฒนาความรู้ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกเพื่อให้กลุ่มที่ได้รับคัดเลือกประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพนั้น ส่วนกระบวนการพัฒนา จะเป็นการผสมผสานกระบวนการเรียนรู้ของหลายกลุ่มแนวคิด ทั้งด้านพุทธินิยมและพฤติกรรมนิยม ดังข้อความที่ว่า “ ส่งเสริมให้สมาชิกองค์กรเกษตรกรมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตน ด้านการวิเคราะห์การเลือกประกอบอาชีพตลอดจน มีทักษะในการใช้เทคโนโลยี ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และ อาชีพอื่นๆตามต้องการ นอกจากนี้ยังสนับสนุนให้เกษตรกรสามารถนำศักยภาพที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนและเป็นอาชีพที่มั่นคงโดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิต ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ” ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์จะพบว่า มุ่งเน้นที่ตัวเกษตรกรเป็นสำคัญให้เกษตรกรมองเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ในวิชาชีพที่ตนต้องการจะทำ ในลักษณะของการจัดหากลุ่มสนใจ ที่จะเข้าร่วมโครงการซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้เกษตรกร ได้รู้จักคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกอาชีพ นอกจากนี้การฝึกทักษะในอาชีพนั้นๆ และสุดท้ายเพื่อให้กลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนนี้ เป็นตัวแบบให้เกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิกได้เห็นถึงการประสบความสำเร็จในอาชีพการทำเกษตร จุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนาจะเริ่มจาก การให้เกษตรกรตัดสินใจเลือกที่จะประกอบอาชีพ และตั้งกลุ่มสนใจขึ้นมาเองว่าจะทำอาชีพอะไร ซึ่งเป็นแนวคิดในกลุ่มมนุษยนิยม ส่วนวิธีการนั้นกรมส่งเสริมการเกษตรจะให้การสนับสนุนทั้งด้านเนื้อหาความรู้ที่จะมาพัฒนาการเกษตร โดยจัดบรรยายให้ความรู้ มีการพาไปศึกษาดูงาน และฝึกงานกับหน่วยงานที่มีความชำนาญในด้านนั้นๆ ซึ่งเป็นการพัฒนาแบบ Learning by doing ต่อจากนั้นก็ให้เกษตรกรวิเคราะห์วางแผนดำเนินกิจกรรม และลงมือปฏิบัติจริงซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตามแนวคิดพุทธินิยม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ด้วยการจัดงานวันสาธิต โดยให้เกษตรกรในกลุ่มสมาชิกเป็นผู้สาธิตขั้นตอนการทำเกษตรให้เกษตรกรที่ไม่ใช่สมาชิก ได้ดูเป็นแบบอย่างว่าทำอย่างไรจึงประสบ

ความสำเร็จ ซึ่งขั้นตอนนี้จะเป็นการใช้กระบวนการเรียนรู้ในกลุ่มพฤติกรรมนิยมนั้นเอง ส่วน ผล
ที่ได้ เกษตรกร สามารถทำการเกษตรได้อย่างดีภายใต้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดของผู้ที่มีความรู้ใน
โครงการที่กรมส่งเสริมการเกษตรจัดไว้ เกษตรกรมีโอกาสดำเนิน และสามารถสนองตอบ
ความต้องการได้ในระดับหนึ่ง

**การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตรของ หลักสูตร
ประเพณีวิชาเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา**

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร ประเพณี วิชาเกษตรกรรม ของกรมอาชีวศึกษา
จำนวนทั้งสิ้น 234 เอกสาร ซึ่งประกอบด้วย รายวิชาใน

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ประเพณีวิชาเกษตรกรรม
สาขาวิชาเกษตรกรรมจำนวน 60 รายวิชา
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 (เพิ่มเติม พ.ศ. 2541)
ประเพณีวิชาเกษตรกรรม สาขาวิชาเกษตรและเทคโนโลยี จำนวน 56 รายวิชา
3. หลักสูตรฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 7 รายวิชา
4. หลักสูตรฝึกอบรมอาชีพสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
กลุ่มอาชีพเกษตรกรรม จำนวน 10 รายวิชา
5. รายวิชา การถนอมอาหาร 1 ของหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538
ประเพณีวิชาคหกรรม จำนวน 101 รายการ (แปรรูปสินค้าการเกษตร)
สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนา ได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 มีหลักการที่
สำคัญคือ

1. เป็นหลักสูตรช่างฝีมือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหลังมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อ
พัฒนากำลังคนให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน มีคุณธรรม บุคลิกภาพ และเจตคติที่เหมาะสม ออกไป
ประกอบอาชีพได้ตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม
ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

2. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เพื่อเน้นความชำนาญเฉพาะด้านและเลือกวิธีการเรียนตามศักยภาพและโอกาสของผู้เรียน สามารถถ่ายโอนผลการเรียน สะสมผลการเรียน เทียบความรู้ และประสบการณ์ จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระได้

3. เป็นหลักสูตรที่สนับสนุนการประสานความร่วมมือในการจัดการศึกษาร่วมกัน ระหว่างหน่วยงานและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

4. เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษา ชุมชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้ตรงตามความต้องการ สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและท้องถิ่นนั้นๆ

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายในการพัฒนาบุคคลไว้คือ

1. เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ นำไปปฏิบัติงานในอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกวิถีการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

2. เพื่อให้เป็นผู้มีปัญญา มีทักษะในการจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพ และพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพมีความมั่นใจแลภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงานสามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ดี โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น

4. เพื่อให้เป็นผู้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงาน การอยู่ร่วมกัน มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว หน่วยงาน ท้องถิ่น ประเทศชาติอุทิศตนเพื่อสังคมเข้าใจและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดี

5. เพื่อให้มีบุคลิกภาพที่ดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ เหมาะสมกับอาชีพนั้นๆ

6. เพื่อให้มีความตระหนักและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศและโลกปัจจุบัน มีความรักชาติ สำนึกในความเป็นไทย เสียสละเพื่อส่วนรวม ดำรงรักษาไว้ซึ่งความมั่นคงของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

นอกจากนี้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ได้กำหนดจุดประสงค์ของสาขาวิชาเกษตรกรรมไว้ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้และทักษะในวิชาชีพเกษตรโดยตรง สำหรับนำไปใช้ประกอบอาชีพได้อย่างมั่นใจ
2. เพื่อให้มีความสามารถในการผลิต การบริโภค การบริการ การจำหน่าย และการจัดการอย่างเหมาะสม
3. เพื่อส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ และการนำเทคโนโลยีทางการเกษตรมาใช้ได้อย่างเหมาะสม
4. เพื่อให้รู้จักรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมจากการประกอบอาชีพทางการเกษตร
5. เพื่อให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรับผิดชอบ และเป็นผู้มีพลานามัยที่สมบูรณ์

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายตามที่หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 กำหนดไว้เป็นทั้งปัจจัยจากตัวผู้เรียนเองที่มีความสนใจศึกษาหาความรู้ ประกอบกับปัจจัยที่สนับสนุนจากภายนอกก็เป็นสิ่งสำคัญ เช่นในเรื่องของงบประมาณ ครู/อาจารย์ผู้สอน ตลอดจนอาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีต่างๆ สถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพที่เกื้อหนุนให้ผู้เรียนได้มีความรู้และพัฒนาทางด้านการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการพัฒนา

หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 มีกระบวนการพัฒนาผู้เรียนก็คือ

1. มีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นภาพของสิ่งที่จะเรียน โดยครู อาจารย์เป็นผู้บรรยาย
2. จัดให้มีการศึกษา ฝึกงาน ในสถานประกอบการหรือสถานประกอบอาชีพของผู้ประสบความสำเร็จในอาชีพนั้นๆ
3. เชิญวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถมาบรรยาย สาธิตขั้นตอนการทำกิจกรรมต่างๆ
4. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง กับสถานประกอบการ หรือสถานประกอบอาชีพ โดยมีการวางแผนการเรียน การพัฒนา ร่วมกัน
5. ให้ผู้เรียนทำโครงการ เกี่ยวกับด้านการเกษตรในรายวิชาที่ตนเองเรียน โดยลักษณะของโครงการ ต้องเป็นการส่งเสริม ความรู้ ทักษะ และมีรายได้
6. มีการวิเคราะห์ ปัญหาอุปสรรค หลังจากปฏิบัติจริงหรือทำโครงการเสร็จแล้ว

ผลการวิเคราะห์หลักสูตร ประเภทวิชาเกษตรกรรม กรมอาชีวศึกษา

จากการศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 จะพบว่าหลักสูตรนี้มีรูปแบบการจัดการสอนหรือ ระบบการพัฒนาที่ผสมผสานปรัชญาลัทธิจิตนิยมที่มีความเชื่อว่า การเข้าถึงความจริงต้องใช้ปัญญาและความคิด ไตร่ตรองในการรับรู้ความจริง ซึ่งความจริงหรือสิ่งที่เป็นจริงควรเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถจะประสบพบเห็นได้ ซึ่งเป็นความเชื่อตามปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยมตลอดจนเปิดโอกาสให้บุคคลมีเสรีภาพ ที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง ที่จะศึกษาตามความสนใจของตนเอง ซึ่งเป็นการเน้นความสำคัญของมนุษย์ตามปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม สำหรับกลไกในการพัฒนานั้น มีทั้งปัจจัยภายใน ที่เกิดจากความสนใจของผู้เรียนเองที่จะเข้ามาศึกษาทางด้านนี้ ตลอดจนมีปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกเป็นอย่างมากในเรื่อง งบประมาณ การสร้างอาคารสถานที่ ครู/อาจารย์ผู้สอน ตลอดจนสถานประกอบการ สถานประกอบอาชีพที่ช่วยฝึกงานให้กับผู้เรียน ส่วนกระบวนการพัฒนา ก็จะเป็นแนวการผสมผสานระหว่างกระบวนการเรียนรู้ทั้งใน กลุ่มมนุษยนิยม กลุ่มพุทธินิยม และกลุ่มพฤติกรรมนิยม ดังจะเห็นได้จากข้อความในหลักการและจุดหมายของหลักสูตรที่ว่า "เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้เลือกเรียนได้อย่างกว้างขวาง เพื่อเน้นความชำนาญเฉพาะด้านและเลือกวิธีการเรียนตามศักยภาพและโอกาสของผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ นำไปปฏิบัติงานในอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถเลือกวิถีการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับตน เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญต่อชุมชน ท้องถิ่น และ ประเทศชาติ ให้เป็นผู้มีปัญญา มีทักษะ ในการจัดการ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่เรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และการประกอบอาชีพ สามารถสร้างอาชีพ และพัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ รวมทั้งให้เป็นผู้มีเจตคติที่ดีต่ออาชีพมีความมั่นใจแลภาคภูมิใจในวิชาชีพที่เรียน รักงาน รักหน่วยงานสามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ โดยมีความเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น " ซึ่งกระบวนการพัฒนานั้น จุดเริ่มต้นจะสะท้อนแนวคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้เห็น ก็คือการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกที่จะฝึกปฏิบัติในสิ่งที่ตนเองสนใจ เช่นการทำโครงการ ส่วนวิธีการนั้นมีทั้งการใช้แนวคิดพุทธินิยมในการฝึกให้ผู้เรียนคิด วิเคราะห์ วางแผนการทำงาน มีการประเมินผลการทำงานด้วยการอภิปรายถึงปัญหาและร่วมกันเสนอแนะแนวทางแก้ไข นอกจากนี้ในส่วนของพฤติกรรมนิยมก็มีการใช้ตัวแบบและวิธีการสอนด้วยการสาธิตและการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลเป็นหลัก อย่างเช่น ก่อให้เกิดรายได้ ผลที่ได้จากการพัฒนาทำให้ผู้เรียนสามารถทำเป็น มีทักษะคล่องแคล่ว คิดเป็นและแก้ปัญหาเป็น ตลอดจนสามารถสนองตอบความต้องการของตนเองได้

**การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาบุคคลภาคการเกษตร
ของ หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ. ศ. 2533)**

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)ที่มีการเสนอเรื่องเกี่ยวกับแผนงานเกษตรไว้ จำนวน 171 เรื่อง โดยจำแนกเป็น

1. แผนงานเกษตรที่เกี่ยวกับการปลูกพืช	จำนวน 119 เรื่อง
2. แผนงานเกษตรที่เกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์	จำนวน 43 เรื่อง
3. แผนงานเกษตรที่เกี่ยวกับการประมง	จำนวน 2 เรื่อง
4. แผนงานเกษตรที่เกี่ยวกับการการเกษตรอื่นๆ	จำนวน 7 เรื่อง

สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาผู้เรียนได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้คือ

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน
  2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
  3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้
- แนวดำเนินการที่หลักสูตรกำหนดไว้เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ ประสบความสำเร็จคือ
4. จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
  5. จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
- จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง หรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
4. จัดการเรียนการสอน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
  5. จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ

6. จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
7. ให้สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆอย่างสม่ำเสมอ
8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ชยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
9. จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรฯ ยังได้กำหนดจุดประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ซึ่งมี งาน เกษตรเป็นส่วนหนึ่ง ดังนี้ " กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเป็นกลุ่มประสบการณ์ที่มุ่งให้ผู้เรียนมีนิสัย รักงาน เห็นประโยชน์ของการทำงาน ทำงานเป็น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อันจะนำไปสู่การดำรงชีวิตที่ดี พึ่งตนเองได้ และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพจึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะดังต่อไปนี้
  1. มีความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับการทำงานในชีวิตประจำวัน และงานที่เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ
  2. มีทักษะในการใช้มือ เครื่องมือ และทักษะในกระบวนการทำงาน ทำงานอย่างมีแผน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือครอบครัว และผู้อื่นได้ตามควรแก่วัย
  3. มีนิสัยที่ดีในการทำงานและรู้จักพึ่งตนเอง
  4. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการปรับปรุงผลงานและกระบวนการทำงานให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

กลไกการพัฒนา

การจัดการศึกษาตามหลักสูตรการประถมศึกษา นั้นรัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน ทั้งงบประมาณ ครู อาจารย์ผู้สอน วัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยภายนอกที่เอื้อให้การพัฒนาไปสู่จุดหมายที่หลักสูตรต้องการ

กระบวนการพัฒนา

1. ผู้สอนจะเป็นผู้กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และตัดสินใจเลือกที่จะดำเนินการตามที่ผู้เรียนต้องการ
2. ฝึกให้ผู้เรียนมีการคิด และวางแผนดำเนินงานที่จะทำ
3. ผู้สอนให้ความรู้เนื้อหาโดยส่วนใหญ่จะใช้การสาธิต การทำขั้นตอนต่างๆ
4. ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง หรือทำการทดลองเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง
5. มีการอภิปรายหาข้อบกพร่องและร่วมกันเสนอแนะวิธีการแก้ไข

ผลการวิเคราะห์หลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตร

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) จะเห็นว่า ระบบการพัฒนา เป็นรูปแบบการผสมผสาน ระหว่างปรัชญาลัทธิมนุษยนิยมที่คำนึงถึงมนุษย์เป็นสำคัญ คำนึงถึงความรู้สึก ความต้องการ ความสนใจ ของผู้เรียน รวมทั้งมุ่งให้ผู้เรียนได้ใช้ปัญญา ความคิด ไตร่ตรอง ในสิ่งที่ศึกษา ซึ่งเป็นความเชื่อของปรัชญาลัทธิจิตนิยมนอกจากนี้ยัง มุ่งเน้นการฝึกปฏิบัติ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะ อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ตรงที่ได้รับตามความเชื่อของ ปรัชญาประสบการณ์นิยม สำหรับกลไกการพัฒนานั้น เป็นปัจจัยจากภายนอกทั้งสิ้นใน การเชื่อให้หลักสูตรพัฒนาผู้เรียนได้ตามจุดหมาย ส่วนกระบวนการพัฒนานั้น เป็นการผสมผสานแนวคิดการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่มกล่าวคือกลุ่มมนุษยนิยม กลุ่มพุทธินิยม และกลุ่มพฤติกรรมนิยมอย่างชัดเจน ดังจะเห็นได้จากแนวทางการดำเนินงานของหลักสูตรที่กำหนดไว้ว่า “ จัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ รวมทั้งจัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงหรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และ ระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุดโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่มให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่างๆ ” การจัดการเรียนการสอน โดยจุดเริ่มต้น จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ และ ใช้วิธีการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นแนวคิดในกลุ่มมนุษยนิยม ต่อจากนั้นมีการฝึกให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ มีการอภิปรายร่วมกัน ตลอดจนลงมือปฏิบัติจริงอันเป็นการเรียนรู้ในลักษณะ Learning By doing ซึ่งจะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ตรงและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นการพัฒนาตามแนวคิดของกลุ่มพุทธินิยมนั่นเอง ส่วนพฤติกรรมนิยมจะเป็นส่วนที่ทำให้ผู้เรียนได้เห็นผลของการลงมือปฏิบัติ ตลอดจนผู้สอนเป็นผู้ที่จัดสิ่งเร้า เช่น สภาพการณ์ที่เชื่อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ เพื่อเป็นแรงเสริมให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ตรงนี้ไปใช้ในการดำรงชีพต่อไป ผลที่ได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถทำเป็น สามารถคิดเป็นและสามารถตอบสนองความต้องการได้ในระดับหนึ่ง

**การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตรของ หลักสูตร
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2543) สายวิชาเกษตรศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล**

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง(หลักสูตรปรับปรุง
พ.ศ. 2543) สายวิชาเกษตรศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จำนวนทั้งสิ้น 61
รายวิชา ซึ่งประกอบด้วย รายวิชาใน

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาพืชศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พุทธ
ศักราช 2543) จำนวน 22 รายวิชา
2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาพืชศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง
พุทธศักราช 2543) จำนวน 18 รายวิชา
3. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาประมง (หลักสูตรปรับปรุง
พุทธศักราช 2543) จำนวน 10 รายวิชา
4. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สาขาวิชาเทคโนโลยีการอาหาร (หลักสูตรปรับ
ปรุง พุทธศักราช 2543) จำนวน 11 รายวิชา สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และ กระบวนการ
พัฒนาผู้เรียน ได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2543) สายวิชา
เกษตรศาสตร์ ได้กำหนดปรัชญาการศึกษาไว้ คือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จัดการศึกษาโดยมุ่ง
พัฒนากำลังคนให้มีคุณสมบัติ พร้อมทั้งจะประยุกต์และพัฒนาเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาสังคมและ
เศรษฐกิจของประเทศไทยและมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ทั้ง 4 สาขาวิชาที่พอจะสรุปได้ดังนี้คือ
เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษา มีความรู้ความสามารถ

1. ปฏิบัติงานด้านวิชาการเกษตร เพื่อพัฒนาความรู้ได้อย่างทันสมัย ทันเหตุการณ์ กับ
เทคโนโลยีที่ก้าวหน้า
2. มีทักษะ ประสบการณ์ และมีความสามารถทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการ
ประกอบอาชีพ
3. มีการวางแผน วิเคราะห์ปัญหา และแก้ไขปัญหาในงานด้านการเกษตรที่เกิดขึ้น ได้อย่าง
สุขุมรอบคอบ ด้วยหลักการและเหตุผล มีความคิดริเริ่ม ขยันหมั่นเพียร สำนึกในจรรยาบรรณแห่ง
วิชาชีพและความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม

4. พัฒนาเจตคติของผู้เรียน ให้สามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. เป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม และสามารถดำรงชีวิตในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างถูกต้อง

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วยปัจจัยภายในตัวผู้เรียนที่มีความพร้อม ความสนใจที่จะศึกษาทางด้านการเกษตร ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนจากภายนอก ดังเช่น หน่วยงานของรัฐ งบประมาณ ค่าวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ ตลอดจนครู/อาจารย์ผู้ให้ความรู้

กระบวนการพัฒนา

จากการวิเคราะห์รายวิชาในหลักสูตร จะพบว่าสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลมีการจัดกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญ เกิดความตระหนักและมีเจตคติที่ดี ต่อการทำงานด้านการเกษตร
2. ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และ ความเข้าใจ หลักการ วิธีการ และขั้นตอนการดำเนินงานด้านการเกษตร
3. ให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ วางแผนการดำเนินงาน
4. ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดทักษะด้านวิชาชีพและประสบการณ์ตรงที่จะนำไปประกอบอาชีพได้

ผลการวิเคราะห์หลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2543) สาย
วิชาเกษตรศาสตร์ ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

จากการศึกษา วิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรฯ ของสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จะเห็น
ว่าระบบการพัฒนานั้นเป็นรูปแบบของการผสมผสานปรัชญาพื้นฐานที่ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
การณีนิยม และจิตนิยม และอรรถิภาวนิยม เข้าไว้ด้วยกัน โดยหลักสูตรมีความเชื่อว่า ความรู้ที่เกิด
ขึ้นมาจากผลแห่งประสบการณ์ของมนุษย์ เป็นความนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ป็นจริง รวมทั้งเป็นข้อเท็จ
จริงเกี่ยวกับสิ่งที่มียู่ตามสภาวะทางธรรมชาติและเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตเห็นได้
ดังข้อความในวัตถุประสงค์ที่ว่า “ ต้องการให้ผู้สำเร็จการศึกษามีทักษะ ประสบการณ์ และ
มีความสามารถทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการประกอบอาชีพตลอดจน มีการวางแผน
วิเคราะห์ปัญหา และแก้ไขปัญหาในงานด้านการเกษตรที่เกิดขึ้น ได้อย่างสุขุมรอบคอบ ด้วย
หลักการและเหตุผล รวมทั้ง พัฒนาเจตคติของผู้เรียน ให้สามารถนำความรู้และทักษะไปใช้ในการ
ดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพทางการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ” สำหรับกลไกพัฒนานั้น
เน้นทั้ง ปัจจัยภายในบุคคล คือผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจของผู้เรียน และ
ปัจจัยภายนอกที่รัฐให้การสนับสนุนทั้งในด้านงบประมาณ กำลังคน อาคารสถานที่ ที่เอื้อให้ผู้
เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ส่วนกระบวนการพัฒนานี้เป็นการผสมผสานแนวคิดจิตวิทยา
การเรียนรู้ทั้ง กลุ่มมนุษยนิยม กลุ่มพุทธินิยม และกลุ่มพฤติกรรมนิยม ซึ่ง จุดเริ่มต้น เกิดจากผู้
เรียนเป็นผู้สนใจ และสมัครใจเรียน สถาบันฯเป็นเพียงผู้ให้การสนับสนุนและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้
ส่วนวิธีการ ที่วิเคราะห์จากกระบวนการพัฒนาจะเห็นว่าเริ่มต้นจากแนวคิดมนุษยนิยมที่คำนึงถึง
ความรู้สึกในการที่จะสร้างให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก และมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนวิชาชีพเกษตร
รวมทั้งใช้แนวคิดด้านพุทธินิยม ที่ให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์ วางแผนและแก้ปัญหา ตลอดจนมี
การลงมือปฏิบัติจริง นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนด้วยการสาธิต การศึกษาดูงานและ
คำนึงถึงรายได้ซึ่งเป็นผลของการปฏิบัติงานที่จะเป็นปัจจัยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้เห็น
ประโยชน์ของการเรียนในสายวิชาชีพเกษตรซึ่งเป็นไปตามแนวคิดกลุ่มพฤติกรรมนิยม ผลของการ
พัฒนา น่าจะทำให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ตลอดจนมีใจรักในสาขาวิชาชีพ
เกษตรกรรม

**การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาศักยภาพการเกษตร
ของ หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ. ศ. 2533)**

จากการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)ที่มีการเสนอรายวิชาเกี่ยวกับการทำงานและอาชีพเกษตรไว้ จำนวน 52 รายวิชา สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนา ได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

หลักสูตรมัธยมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533) เป็นหลักสูตรที่เน้นกระบวนการทางด้านความคิดและการปฏิบัติและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจได้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ผู้เรียนยังสามารถทำกิจกรรมอิสระอันจะนำไปสู่การค้นพบ ความสามารถ ความถนัด และ ความสนใจของตนเองได้อย่างแท้จริง ซึ่งหลักสูตรได้กำหนดหลักการที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาผู้เรียนไว้คือ “เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ” นอกจากนี้ในวิชาการทำงานได้กำหนดจุดประสงค์ไว้คือ

1. เพื่อให้มีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน
2. เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการทำงาน
3. เพื่อให้ปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการทำงาน
4. เพื่อให้วิเคราะห์และวางแผนการทำงานในชีวิตประจำวัน
5. เพื่อให้มีนิสัยรักการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีคุณธรรมในการทำงาน และสามารถพึ่งตนเองได้

6. เพื่อให้ค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง

ส่วนจุดประสงค์วิชาอาชีพนั้นหลักสูตรได้กำหนดไว้ดังนี้

1. เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักของวิชาอาชีพพอที่จะนำไปปรับปรุงการดำรงชีพ
2. เพื่อให้มีความสามารถ และทักษะในอาชีพเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ

ตามความถนัด

3. เพื่อให้มีเจตคติที่ดีต่องานอาชีพและมีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ
4. เพื่อให้มีความสามารถในด้านการจัดการ การตลาด และการร่วมมือในการประกอบกิจการหรือธุรกิจ

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยที่เกื้อหนุนให้การจัดการศึกษาเกี่ยวกับวิชาชีพเกษตรตามหลักสูตรฯประสบความสำเร็จ ได้แก่ ปัจจัยภายในตัวของผู้เรียน ที่มีความสนใจเลือกเรียนวิชาชีพเกษตร นอกจากนี้ยังมีปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้สำเร็จได้แก่ การที่รัฐให้การสนับสนุน ในด้านงบประมาณ บุคลากรและวิทยาการ ครู/อาจารย์ผู้มีความรู้ความสามารถ อาคารสถานที่หรือพื้นที่ทำการเกษตร วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน รวมถึงการสนับสนุนจากสถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพของชุมชนหรือในท้องถิ่นนั้นๆ

กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาที่จะให้ไปสู่ความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตรนั้น ได้มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ดังนี้

1. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจ
2. จัดประสบการณ์ต่างๆให้ผู้เรียน ได้รู้จักและเข้าใจตนเอง และสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถ และได้มีโอกาสหาความรู้ และทักษะจากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และ สถานประกอบอาชีพอิสระ
4. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
5. ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล และกระบวนการกลุ่ม
6. ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้อง กับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน
7. ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆให้สอดคล้องแทรกการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
8. ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
9. ในการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงความต่อเนื่องกับหลักสูตรประถมศึกษาด้วย

ซึ่งจากแนวทางการดำเนินงานดังกล่าวจากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาในรายวิชาจะเห็นว่ากระบวนการพัฒนามีขั้นตอนดังนี้

1. ให้ผู้เรียนศึกษาความสำคัญ ประโยชน์ของสิ่งที่จะเรียนและศึกษาความต้องการของตลาดด้วย
2. ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาอาชีพที่เรียน ด้วยการสาธิตขั้นตอนการปฏิบัติ หรืออาจพาไปศึกษาดูงาน ในสถานประกอบการที่ประสบความสำเร็จ
3. ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงภายใต้การดูแลของครู/อาจารย์หรือเจ้าของสถานประกอบการที่มีความรู้ความชำนาญ
4. มีการรวบรวมปัญหาเพื่อนำมาอภิปรายร่วมกันในกลุ่มและหาทางแก้ไข พัฒนาอาชีพต่อไป

**ผลการวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)
ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตรและวิชาอาชีพเกษตร**

จากการศึกษา วิเคราะห์ เอกสารหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเกษตรและวิชาอาชีพเกษตร จะเห็นว่า ระบบการพัฒนานั้นเป็นรูปแบบของการผสมผสานปรัชญาพื้นฐานเข้าด้วยกัน ด้วยการหาประสบการณ์ในสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองและหาทางเรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ มีการเรียนรู้ด้วยการกระทำ และผลที่เกิดจากการกระทำ มีการคิดอย่างใคร่ครวญรวมทั้งเน้นในเรื่องความรู้สึก เจตคติต่อสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ดังจะเห็นจากหลักการที่ว่า “เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ” ตลอดจนมีวัตถุประสงค์ที่จะ จัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียน ได้รู้จักและเข้าใจตนเอง และสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้อง กับสภาพ และ ความต้องการท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน สำหรับกลไกการพัฒนา ที่เชื่อให้การจัดการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาประสบความสำเร็จนั้น มีทั้งปัจจัยภายใน ที่เป็นความสนใจ และความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ปัจจัยภายนอกเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญอย่างมากที่จะเชื่อให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ซึ่งได้แก่งบประมาณที่รัฐจัดสรรให้บุคลากร ครู/อาจารย์ อาคารสถานที่ ฯลฯ กระบวนการพัฒนานั้นจะเห็นว่า ถ้าเป็นรายวิชาบังคับ เช่นการงานพื้นฐานอาชีพ จุดเริ่มต้น จะเริ่มจากที่ครู/อาจารย์เป็นผู้จัดเนื้อหาให้แก่ผู้เรียน สันในรายวิชาเลือก จะเป็นไปตามความสนใจของผู้เรียน ส่วน วิธีการนั้น ใช้การผสมผสานกระบวนการเรียนรู้หลายๆแนวเข้าไว้ด้วยกัน ดังจะเห็นจากแนวทางการดำเนินการที่หลักสูตรเสนอไว้ ดังเช่น “ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุมีผล และกระบวนการกลุ่ม นอกจากนี้ในการจัดการเรียนการสอน และกิจกรรมต่างๆให้สอดคล้องการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ มีการพานักเรียนไปศึกษาดูงาน จากตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ รวมทั้งฝึกงานให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในสถานประกอบการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการผสมผสานกันระหว่างแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้ทั้งกลุ่มพุทธินิยม พฤติกรรมนิยม และมนุษยนิยม ผลที่ได้ ก็คือทำให้นักเรียน ทำเป็น คิดเป็น และสามารถนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปแก้ปัญหาได้ในระดับหนึ่ง

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตร ของ กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์

จากการศึกษา วิเคราะห์ โครงการฝึกอบรมใน เอกสาร คู่มือการปฏิบัติงานฝึกอบรมเกษตรกร ปีงบประมาณ 2544 ของ ฝ่ายฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์ จำนวน 6 โครงการ สามารถวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนานุคคลภาคการเกษตรได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

นโยบายและการพัฒนาของกรมปศุสัตว์ ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้ “ คน ” เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งจำเป็นต้องพัฒนานุคคลให้เต็มศักยภาพ ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุกมิติ โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงปศุสัตว์ จึงจำเป็นต้องมุ่งเน้นระบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (People participation) ดังนั้น กรมปศุสัตว์จึงได้กำหนดนโยบายในการดำเนินการสร้างเกษตรกรผู้นำอาสาพัฒนาปศุสัตว์ทั้ง ระดับตำบล และระดับหมู่บ้านให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรวมในท้องถิ่นด้วยตัวเกษตรกรเอง ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือเพื่อนเกษตรกรด้วยกันได้ โดยยึดหลัก “ มีความต้องการร่วม มีความสนใจร่วม และได้รับผลตอบแทนร่วม ” นอกจากนี้วัตถุประสงค์ของการสร้างเกษตรกรผู้นำ ได้เน้นถึงการสร้างเกษตรกรผู้นำชุมชนระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน ให้เป็นแกนนำในการให้ความรู้ด้านปศุสัตว์แก่เกษตรกร สามารถเป็นแบบอย่างด้านการเลี้ยงปศุสัตว์ โดยการสร้างฟาร์มสาธิต ให้เพื่อนเกษตรกรได้ศึกษาและนำไปปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาอาชีพปศุสัตว์ของประเทศเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

กลไกการพัฒนา

รัฐให้การสนับสนุน โดยจัดตั้งคณะทำงาน โดยมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ ตลอดจนให้การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ตลอดจนสถานที่ในการจัดฝึกอบรม

กระบวนการพัฒนา

เป็นการให้ความรู้ประสบการณ์ที่ผสมผสานไปกับการสร้างความเข้าใจ ทักษะคติ ความมั่นใจ และความรู้พื้นฐานในการพัฒนาตนเอง ซึ่งวิธีการฝึกอบรมที่โครงการต่างๆใช้จะเป็นในลักษณะ

1. มีการบรรยายเกี่ยวกับความรู้พื้นฐานของการเป็นผู้นำกิจกรรมอาสา
2. มีการให้ความรู้และจัดประสบการณ์ ด้วยการสาธิตวิธีต่างๆการจัดนิทรรศการให้ความรู้ต่างๆ
3. ลงมือปฏิบัติจริง

ผลวิเคราะห์ โครงการฝึกอบรมใน เอกสาร คู่มือการปฏิบัติงานฝึกอบรมเกษตรกร ปีงบประมาณ 2544 ของ ฝ่ายฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์

จากการศึกษา วิเคราะห์ โครงการฝึกอบรมในเอกสาร คู่มือการปฏิบัติงานฝึกอบรมเกษตรกร ปีงบประมาณ 2544 ของ ฝ่ายฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมปศุสัตว์ จะเห็นได้ว่า ระบบการพัฒนา บุคลากรเน้นรูปแบบการผสมผสานของปรัชญาทั้งที่เป็น อัตถิภาวนิยม ประสพการณ์นิยม ตลอดจน วัตถุนิยม ดังจะเห็นได้จากหลักการที่มีข้อความว่า “ การสร้างเกษตรกรผู้นำอาสาพัฒนาปศุสัตว์ทั้ง ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ให้เข้าไปมีส่วนในการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรวมในท้องถิ่นด้วยตัวเกษตรกรเอง ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองและช่วยเหลือเพื่อนเกษตรกรด้วยกันได้ โดยยึดหลัก “ มีความต้องการร่วม มีความสนใจร่วม และได้รับผลตอบแทนร่วม ” ส่วนกลไกการพัฒนาจะมุ่งเน้นที่ปัจจัยภายนอกเป็นสำคัญ เพราะรัฐจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆเช่นการจัดสรรงบประมาณดำเนินการให้ มีการจัดตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ มีการให้การสนับสนุนด้านอาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ในการฝึกอบรม สำหรับกระบวนการพัฒนานั้นจุดเริ่มต้นจะเกิดจากรัฐนำเสนอสิ่งที่ต้องการจะพัฒนาให้เกษตรกรสนใจเพราะมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้าร่วมโครงการ ส่วนวิธีการจะเป็นการผสมผสานกันระหว่างจิตวิทยาการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยมและกลุ่มพฤติกรรมนิยมและกลุ่มพุทธินิยม ซึ่งเป็นการเน้นที่ตัวเกษตรกรในด้านความสนใจ และความต้องการที่จะพัฒนาตนเอง ตลอดจนเน้นถึงผลตอบแทนที่จะได้รับคืนมา นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมการฝึกอบรมได้เน้นทั้งการบรรยายและการสาธิต การศึกษาดูงาน และการปฏิบัติจริง เพื่อให้เกษตรกรเกิดความรู้และความเข้าใจ ซึ่งผลที่ได้รับน่าจะทำให้เกษตรกรเกิดความรู้ ความเข้าใจ สามารถทำการเลี้ยงสัตว์ได้เป็นอย่างดี

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามนุษย์ภาคการเกษตร ของ กองฝึกอบรม กรมประมง

จากการศึกษาวิเคราะห์ โครงการฝึกอบรมเกษตรกร เยาวชน นักเรียน ชาวประมงและบุคคลทั่วไปจากแผนปฏิบัติงานการจัดฝึกอบรมเกษตรกร ประจำปีงบประมาณ 2544 ของกลุ่มฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมประมง จำนวน 10 โครงการ สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนาเกษตรกรได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

โครงการฝึกอบรมเกษตรกร เยาวชน นักเรียน ชาวประมงและบุคคลทั่วไปของกลุ่มฝึกอบรมเกษตรกร กองฝึกอบรม กรมประมง ใช้แนวคิดหลักในการพัฒนามนุษย์จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ที่ระบุไว้คือ "ประการแรก การพัฒนาที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา คือ การพัฒนาคน โดยคน และเพื่อคน ซึ่ง หมายถึง การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของคนเป็นลำดับแรก ไม่ได้พัฒนาให้คนเป็นเพียงปัจจัยการผลิตเท่านั้น ประการที่สอง การพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ คือการพัฒนาทุกส่วนไปพร้อมกัน โดยการพัฒนาแต่ละส่วนนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน เช่น การพัฒนาคนจะต้องพัฒนาที่ตัวคนและพัฒนาปัจจัยต่างๆที่อยู่รอบตัวคนควบคู่ไปด้วยทั้งครอบครัว ชุมชน สภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการเชื่อมโยง เกื้อกูลในทุกส่วนอย่างสมดุลย์เป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลย์และยั่งยืนในระยะยาว ประการที่สาม การพัฒนาโดยอาศัยการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาที่เน้นให้ทุกฝ่ายในสังคม มีส่วนร่วมในการพัฒนา ภายใต้กลไกต่าง ๆ ที่ประสานสอดคล้องกันในลักษณะหุ้นส่วนภาครัฐ และเอกชน ประชาชน ในระดับต่าง ๆ ทั้งส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่น และชุมชน เป็นการมีส่วนร่วมที่ครบกระบวนการพัฒนา คือ ร่วมในการคิด การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุง และร่วมในการติดตามประเมินผล ในการจัดอบรมโครงการต่าง ๆ นั้นกรมประมงมีวัตถุประสงค์ที่ร่วมกันหลายประการ กล่าวคือ เพื่อให้เกษตรกร

1. มีความรู้ ความเข้าใจ และทราบถึงเทคโนโลยีใหม่ๆที่ทันสมัยในการทำประมง
2. ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันพร้อมทั้งปฏิบัติจริงเพื่อให้เกิดทักษะและความเข้าใจมากยิ่งขึ้นสามารถนำความรู้ไปใช้เป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพได้
3. เข้าใจถึงคุณค่าและความสำคัญของ แหล่งน้ำ การรักษาสมดุลย์ธรรมชาติ และมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยส่วนใหญ่ที่มีส่วนเกื้อหนุนให้การดำเนินงานของโครงการบรรลุผลสำเร็จนั้นเป็นปัจจัยภายนอกที่รัฐให้การสนับสนุน ในด้านงบประมาณดำเนินการ บุคลากรที่ดูแลจัดการ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ สถานที่จัดฝึกอบรม

กระบวนการพัฒนา

กระบวนการพัฒนาบุคคลที่ใช้ในการจัดฝึกอบรมนั้นใช้วิธีการดังนี้

1. มีการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับเนื้อหาวิชาที่อบรม
2. มีการให้ชมสไลด์ วิดีทัศน์ เกี่ยวกับสิ่งที่จะให้การอบรม
3. มีการสาธิตขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆ
4. มีการแบ่งกลุ่มกันปฏิบัติ
5. มีการถาม – ตอบเกี่ยวกับปัญหาที่เป็นข้อสงสัยในการดำเนินการ
6. มีการจัดทัศนศึกษา เพื่อให้เห็นตัวอย่างจริง

ผลวิเคราะห์ โครงการฝึกอบรมเกษตรกร เยาวชน นักเรียน ชาวประมงและบุคคลทั่วไป จากแผนปฏิบัติงานการจัดฝึกอบรมเกษตรกร ประจำปีงบประมาณ 2544 ของ กรมประมง

จากการศึกษา วิเคราะห์ โครงการฝึกอบรม เกษตรกร เยาวชน นักเรียน ชาวประมงและบุคคลทั่วไปจากแผนปฏิบัติงานการจัดฝึกอบรมเกษตรกร ประจำปีงบประมาณ 2544 ของ กรมประมง จะเห็นว่า ระบบการพัฒนา เป็นรูปแบบการผสมผสานดังเช่นที่มุ่งเน้น ปรัชญาด้านอัตติภาวะนิยม กล่าวคือให้ความสำคัญกับ “คน” เป็นการพัฒนาคน และปรัชญา จิตนิยม ที่เชื่อว่าความรู้เป็นความนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นจริงตลอดจน เชื่อว่า ความรู้เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิ่งที่อยู่ตามสภาวะทางธรรมชาติและเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งเป็นความเชื่อในปรัชญาวัตถุนิยม จากความเชื่อดังกล่าวสะท้อนได้จากหลักการที่ระบุไว้ว่า “การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการสร้างศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของคนเป็นลำดับแรก และการพัฒนาในลักษณะองค์รวมแบบบูรณาการ คือ การพัฒนาทุกส่วนไปพร้อมกัน โดยการพัฒนาแต่ละส่วนนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายร่วมกัน” นอกจากนี้วัตถุประสงค์ก็ยังมุ่งเน้นทั้งการ สร้างเสริมความรู้ ความเข้าใจ การลงมือปฏิบัติจริง และการสร้างทัศนคติให้เกิดขึ้นในตัวของคนเกษตรกรด้วย กลไกการพัฒนา จะเน้นที่ปัจจัยภายนอกเป็นหลัก เพราะเป็นการสนับสนุนจากรัฐ ทั้งงบประมาณ บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ และวัสดุอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการฝึกอบรม ส่วนกระบวนการพัฒนา จะเป็นการผสมผสานจิตวิทยาการเรียนรู้หลายกลุ่มไว้ด้วยกัน ในการพิจารณาจุดเริ่มต้น จะเกิดจากการนำเสนอของหน่วยงานกรมประมงที่จะเสนอแนวคิดในการจัดฝึกอบรม ส่วนวิธีการก็จะผสมผสานหลายกลุ่มทั้งแนวคิดพุทธินิยมและพฤติกรรมนิยม ดังข้อความที่ว่า “กระบวนการพัฒนา คือ ร่วมในการคิด วางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ การปรับปรุงและร่วมในการติดตามประเมินผล” นอกจากนี้วิธีการจัดการอบรมยังใช้เทคนิคต่างๆหลากหลาย เช่น การชมวิดีโอทัศน์ สไลด์ ทัศนศึกษาเพื่อให้เกิดประสบการณ์ทางอ้อม ด้วยการเห็นตัวอย่างของความสำเร็จ ตลอดจนมีการลงมือปฏิบัติจริงที่เป็นการเรียนรู้ด้วยการกระทำ ผลที่ได้รับ ทำให้เกษตรกรที่เข้ารับการอบรมเกิดความรู้ สามารถปฏิบัติได้และมีทัศนคติที่ดีในอาชีพการประมงตลอดจนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การวิเคราะห์ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนามุคคผลภาคการเกษตร ของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

จากการวิเคราะห์ โครงการ เพื่อนช่วยเพื่อน ของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์
จำนวน 5 โครงการ สามารถวิเคราะห์ ระบบ กลไก และกระบวนการพัฒนา ได้ดังนี้

ระบบการพัฒนา

ไม่มีข้อมูล

กลไกการพัฒนา

ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเกษตรกร ส่วนใหญ่เป็นปัจจัยภายนอก เช่น การ
สนับสนุนงบประมาณ เงินกู้ยืม วิทยากรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพเกษตร วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ

กระบวนการพัฒนา

1. เจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จะเป็นผู้คอยกระตุ้นให้เกษตรกร
รวมกลุ่มความสนใจ
2. เชิญเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพการเกษตรสาขานั้น มาเป็นวิทยากร
ให้การอบรม โดยใช้วิธีการ
  - บรรยายให้ความรู้ บอกประสบการณ์ บอกขั้นตอนการทำงาน
  - สาธิตขั้นตอนการทำ
  - ศึกษา ดูงาน จากตัวอย่างจริง

ผลการวิเคราะห์ โครงการ เพื่อนช่วยเพื่อน ของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

จากการวิเคราะห์ โครงการ เพื่อนช่วยเพื่อน ของ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ จะเห็นว่า ระบบการพัฒนา เป็นรูปแบบการผสมผสานระหว่าง ปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยมที่มีความเชื่อว่าประสบการณ์ เป็นพื้นฐานของความจริงและความรู้ ซึ่งลัทธินี้จะสนใจสิ่งที่เป็นจริงในสิ่งที่มนุษย์สามารถจะประสบพบเห็นได้ ในชีวิตจริง ๆ ซึ่งรวมถึง การคิด การรู้สึก การลงมือกระทำ การบังเกิดผลตามมา และปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม ซึ่งให้ความสำคัญกับมนุษย์ ที่มีเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจจะทำอะไรตามความต้องการและความสนใจของตน ส่วน กลไกการพัฒนาที่เอื้อให้การพัฒนาประสบความสำเร็จส่วนใหญ่เน้นที่ ปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ งบประมาณสนับสนุน วิทยาการที่ให้ความรู้ ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ ส่วนปัจจัยภายในได้แก่ ความต้องการและความสนใจของเกษตรกรเองสำหรับกระบวนการพัฒนา นั้น จะเห็นว่าเป็นการผสมผสานแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้ทั้งกลุ่มพุทธินิยมและกลุ่มพฤติกรรมนิยม ในกระบวนการพัฒนานั้น จุดเริ่มต้นมาจากการที่บุคคลอื่นกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดความสนใจที่จะพัฒนาตนเองในวิชาชีพเกษตรสาขานั้นๆ ส่วนวิธีการให้ความรู้ กระทำโดยการบรรยาย การสาธิต และศึกษาดูงาน จากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในอาชีพนั้น ซึ่งผลที่ได้ทำให้เกษตรกรได้รู้ เข้าใจและมองเห็นภาพกระบวนการทำงานในอาชีพนั้นอย่างชัดเจน

ผลการวิเคราะห์ชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครูภูมิปัญญาไทย

จากการวิเคราะห์ ชีวประวัติการทำงานด้านการเกษตรของครูภูมิปัญญาไทย ๒ จะเห็นว่าระบบการพัฒนา ของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ เป็นรูปแบบการผสมผสานของปรัชญาลัทธิต่างๆ โดยเฉพาะปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม ซึ่งเชื่อว่าสิ่งที่เป็นจริงก็คือ สิ่งที่มีอยู่จริงเท่านั้นและสิ่งที่มีอยู่จริงก็คือมนุษย์และเสรีภาพ ดังนั้นลัทธินี้จึงเน้นความสำคัญของมนุษย์และเสรีภาพกล่าวคือ มีเสรีภาพในการเลือกและตัดสินใจ ตลอดจนความรับผิดชอบของแต่ละคนในการที่จะกำหนดชะตาชีวิตของตนเองเป็นสำคัญ ดังจะเห็นได้จากเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจะมีแรงบันดาลใจเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาเสมอ นอกจากนี้ยังผสมผสานความเชื่อตามปรัชญาลัทธิวัตถุนิยม ที่คิดว่าความจริงตามลัทธินี้คือสิ่งทั้งหลายที่ปรากฏให้เห็นตามสภาพธรรมชาตินั้นเป็นจริงในตัวของมันเอง การค้นหาความรู้จึงอาศัยการเฝ้าสังเกตอย่างมีระบบเกี่ยวกับโลกความจริงแล้วนำข้อเท็จจริงต่างๆ มาจัดระเบียบสร้างเป็นระบบความรู้ขึ้นมา ตลอดจนต้องอาศัยปัญญา และความคิดในการรับรู้ความจริง มีการไตร่ตรองค้นหาความจริงซึ่งเป็นพื้นฐานความเชื่อของปรัชญา ลัทธิจิตนิยม รวมทั้งต้องอาศัยประสบการณ์เป็นรากฐานของความจริงและความรู้ตามปรัชญาลัทธิประสบการณ์นิยม กลไกการพัฒนา ปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคือ ปัจจัยส่วนบุคคล ที่เป็นความต้องการ ความสนใจ ในอันที่จะดำเนินการเพื่อสนองความต้องการของตนเองเพื่อการมีชีวิตอยู่รอดอย่างมีคุณภาพในสังคม นอกจากนี้ก็อาศัยปัจจัยเกื้อหนุนภายนอกเป็นกำลังผลักดัน เช่นเงินทุน วิทยาการความรู้จากผู้ที่เคยไปศึกษา เป็นต้น ส่วนกระบวนการพัฒนา เป็นรูปแบบการผสมผสานแนวคิดจิตวิทยาการเรียนรู้หลายๆกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มมนุษยนิยมที่ถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการพัฒนา เพราะแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวผลักดันให้บุคคลเกิดความมานะ อุสาหะ ตลอดจนเกิดความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะพัฒนาตนเอง ด้วยกำลังความสามารถสติปัญญา และ ความคิดสร้างสรรค์ ด้วยวิธีการแสวงหาความรู้จากแหล่งวิชาการต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานอาชีพของตนให้เห็นผลดียิ่งขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในกลุ่มพุทธินิยมและพฤติกรรมนิยม ซึ่งผลที่ได้ จะทำให้เกษตรกรสามารถทำเป็น คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างแท้จริง

ภาคผนวก ง.
รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3
เกษตรกรจังหวัดน่าน

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
<u>ทักษะพื้นฐานในการทำงานทั่วไป</u>	
การมีฝีมือ	3
การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	1
การรอบรู้หลายๆ อย่าง	1
การมีความชำนาญ	1
การรู้จักการดูแลรักษา	1
การนำวัสดุที่เหลือมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์	1
การรู้จักใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้อง	1
การรู้ฤดูกาล	4
การรู้สภาพอากาศ	6
การรู้วิธีทำ	3
การรู้ขั้นตอนการทำ	1
การรู้ส่วนประกอบ	1
การรู้จักผู้รู้	1
การมีฝีมือ	1
การรู้ส่วนผสม	1
การมีความเชี่ยวชาญ	1
การรู้วิธีการผสม	1
การรู้จักการอนุรักษ์	1
การหาประสบการณ์	1
การมีประสบการณ์ในการทำงาน	1
การทำงานอย่างประณีตเรียบร้อย	21
การมีความละเอียดอ่อน	7
การรักษาความสะอาด	6
การมีความชำนาญในการทำงาน	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
ทักษะการทำงานที่ใช้กระบวนการคิด	1
การมีประสบการณ์ในการใช้ข้อมูล	2
การแก้ปัญหาให้ชาวบ้านได้	1
การรู้จักแก้ปัญหา	1
การเฝ้าหาความรู้ในสิ่งที่เกี่ยวข้อง	15
การช่างสังเกต	3
การทดลองทำหรือทำตามจากผู้มีประสบการณ์	1
การมีพื้นฐานเรื่องกระดาศา	1
การนวดแบ่งให้ได้ที	1
การทำยาสมุนไพรด้วยความรัก	1
การมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์สมุนไพร	1
การมีความรู้เกี่ยวกับกระดาศา	3
การมีความสามารถในการทอ	4
การมีความรู้เกี่ยวกับแบบหรือลาย	2
การรู้เกี่ยวกับความแก่หรืออ่อนของไม้ไผ่	2
การรู้เรื่องหวาย	3
การออกแบบ	5
การรู้เรื่องฝ้ายที่จะนำมาทอ	2
การทำลวดลาย	2
การมีความรู้เกี่ยวกับการดอง	1
การรู้อายุของน้ำปู	1
การมีความรู้ด้านรูปแบบและลวดลาย	1
การรู้โครงสร้างลวดลายห้องน้ำ	
การใช้สีในการทอผ้า	1
การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องผ้า	1
การออกแบบลาย	1
การเลือกผ้าและขนาดด้าย	1
การออกแบบหมวก	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การมีความรู้เรื่องหน่อไม้	1
การรู้เรื่องไขและแหล่งที่มา	1
การรู้วิธีทำไขเค็ม	1
การกำหนดระยะเวลาดองไข	1
การผสมดิน	1
การปั้น	1
การแต่งลวดลาย	1
การบรรจุภัณฑ์	1
การสีกลาย	1
การแกะลาย	1
การเลือกกากกล้วย	1
การเลือกไม้ไผ่	1
การให้สี	1
การเลือกสี	1
การเลือกกล้วยที่แก่จัด	2
การใช้กล้วยหอม	1
การรู้เรื่องสีให้เข้ากัน	1
การรู้เรื่องผ้า	1
การออกแบบลายใหม่	1
การรู้เรื่องลายของผ้ามา่าน	1
การทำตามลายที่ลูกค้าสั่ง	1
การเคียน้ำปูใช้ไฟอ่อน	1
การใส่ลมนไฟ	1
การล้างผ้าลาย	1
การคิดค้นลายใหม่	1
การเลือกด้าย	1
การเลือกสีให้กลมกลืน	1
การเลือกสี	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การออกแบบขวดลาย	1
การใช้แหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิต	1
การรู้เรื่องปุ๋ย	1
การรู้เรื่องสมุนไพร	1
การเคี้ยวข้าว	1
การทำดอกให้สวย	1
การเลือกแบ่งทำขนม	1
การรู้เคล็ดลับการทำ	1
รู้สูตรที่จะให้อร่อย	1
การออกแบบรูปร่างขนม	1
การเลือกไม้ไผ่	1
การจักตอกเป็นเส้น	1
การทำให้เส้นตอกบาง	1
การเย็บด้วยจักร	1
การตัดเย็บ	1
การถนอมอาหาร	1
กระดาสา	1
การรู้เกี่ยวกับกระดาสาทางมัน	1
การกำหนดขนาดของกระดาสา	1
การจักสาน	1
การเลือกสารเคมีในการทำกระดาสา	1
มีแบบจากหนังสือ	1
การย้อมสีจากธรรมชาติ	1
รู้ความสามารถในการตัดเย็บ	1
รู้คุณสมบัติของส่วนผสมผลิตภัณฑ์	1
การเลือกดอกหญ้า	1
การจัดการตัดไม้กวาด	1
การเลือกใบหม่อน	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การอบ	1
การเตรียมของที่ทำ	1
เขียนภาพลงบนผ้ารูปต่าง ๆ	1
เรื่องศิลปการเขียนแบบลงบนผ้า	1
รู้ปริมาณส่วนผสมการทำไขเค็ม	1
ทำสีย้อมจากพืชธรรมชาติ	1
รู้วิธีการหั่น	1
ต้องอัดให้แรง	1
ใช้เครื่องอัดเป็น	1
รู้ปริมาณในการอัดหน่อไม้ปั่น	1
รู้จักใช้อุปกรณ์ต่างๆ และรู้จักการทำให้เป็นระบบ	1
การเย็บการปัก	1
การบรรจุ	1
รู้เรื่องผ้า	1
การทอดด้วยเตา	1
การรู้เรื่องผลิตภัณฑ์	1
การรู้ลักษณะของผ้าที่สีตกหรือไม่ตก	1
การเลือกผ้าที่เหนียวทน	1
การเก็บดอกหญ้าว่าในจังหวัดที่เหมาะสม	1
การรู้ขนาดของไม้ไผ่	1
การจักสาน	1
การคัดเลือกหน่อไม้	1
การมีความรู้เรื่องหน่อไม้	1
การรู้กรรมวิธีการต้มน้ำ	1
การรู้จักการใช้เครื่องจักร	1
การรู้เรื่องชนิดของดอกหญ้า	1
การเลือกไม้ไผ่ที่ทำด้ามไม้กวาด	1
การคัดเลือกดอกหญ้าเป็น	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การรู้วิธีการมัดหัวไว้ให้แน่น	1
การประยุกต์ใช้วัสดุในท้องถิ่น	1
การดัดแปลงสวนผสม	1
การรู้น้ำหนักของเงิน	1
การสร้างรูปแบบ	1
การเลือกต้นที่มีลักษณะสมบูรณ์	1
การมีความรู้เกี่ยวกับการเลือกพันธุ์ของถั่ว	3
การรู้ช่วงระยะเวลาที่จะปลูก	1
การรู้ระยะเวลาเก็บเกี่ยว	1
การรู้จักชนิดยา	1
การรู้เรื่องปุ๋ย	2
การใช้ยาฆ่าแมลง	2
การบำรุงรักษา	1
การหว่านงาตึ๋ง	1
การเกี่ยวงา	1
การร่อนงา	1
การรู้เกี่ยวกับงา	1
การเพาะปลูก	1
การเลือกข้าวที่มำทำนา	1
การดูแลรักษาใส่ปุ๋ย	1
การรู้เกี่ยวกับพื้นที่เพาะปลูก	1
ระยะเวลาเก็บฝ้าย	1
ลักษณะของแปลงผัก	1
รู้เรื่องไม้ข้าวหลาม	1
การเลือกเผือก	1
วิธีการเก็บรักษาหวาย	1
การทำแปลงขยายพันธุ์	1
การทดสอบความงอกของกับการหยอดเมล็ดพันธุ์	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การใส่ปุ๋ย การวางแผน	1
การเพาะพันธุ์ลำไย	1
รู้จักรากต้นส่วนประกอบที่จะทำยา	1
การรู้จักพันธุ์ไม้	1
ทักษะการทำงานของเกษตรกรแปรรูปผลิตภัณฑ์	
การมีฝีมือในการเย็บจักร	1
การทำหวาย	1
การผสมส่วนผสม	1
การนวดขัดเกร็ดทั่ว	1
การรู้ส่วนประกอบของยา	1
การหมักเนื้อ	1
การรู้จักพันธุ์มะขาม	1
การกำจัดแมลง	2
การมีความรู้เรื่องดินและปุ๋ย	1
การหว่าน	1
การให้น้ำ ให้ปุ๋ย	1
การรู้จักระยะเวลาในการปลูก	1
การทำให้แปลงปลูก	1
การทำร่องในแปลง	1
การรดน้ำด้วยอย่างสม่ำเสมอ	1
การรู้อายุของแต่ละพันธุ์	1
การรู้เรื่องพันธุ์ข้าวโพด	1
การกำหนดระยะห่างของแต่ละต้น	1
การใส่เมล็ดข้าวโพดลงในแต่ละหลุม	2
การเลือกชนิดของข้าวโพดในไร่	1
การรู้เรื่องสภาพดิน	1
การรู้เกี่ยวกับงา	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การรู้ระยะเวลาเก็บเกี่ยว	1
การเพาะเห็ด เชื้อเห็ด	1
การเตรียมอุปกรณ์เพาะเห็ด	1
การรู้ด้านการเกษตร	1
การรู้ด้านเมล็ดพันธุ์	2
การใช้ฮอร์โมนเร่งดอก / ลำต้น	1
การรู้ระยะเวลาในการเก็บดอก	1
การเลือกพันธุ์	2
การกะอายุของส้มโอที่จะขาย	1
การรู้เรื่องผักต่างๆ	1
การเก็บรักษาดอกไม้ไม่ให้ขึ้นรา	1
การรู้พันธุ์ลำไย	1
การใช้สารเร่งผลิต	1
การดูแลรักษาโรค	1
การประมาณเวลา	1
การรู้ระยะห่างของต้นไม้และแถว	1
การรู้เรื่องของปุ๋ย	1
การเลือกพันธุ์ส้ม	2
การดูแลลักษณะของปลา	1
การรู้อาการของปลาที่ป่วย	1
การทำความสะอาด	1
การเปลี่ยนน้ำ	1
การวิเคราะห์ความเป็นอยู่ของสัตว์น้ำ	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
ทักษะการทำงานของเกษตรกรพืชผล	
การมีความรู้ด้านการเกษตร	1
การมีประสบการณ์การปลูกถั่ว	1
การรู้เรื่องไม้ดอก	1
การดูแลรักษาเวลาปลูก	2
การหมั่นดูแลรักษา	2
การรู้เกี่ยวกับงา	1
การมีความรู้ลักษณะของงา	1
การรู้วิธีการดูแลรักษา	1
การปลูกถั่วลิสงตามฤดูกาล	1
การรู้เรื่องผลผลิตมะนาว	1
การรู้เรื่องการดูแลใส่ปุ๋ย	1
การเตรียมหลุม เตรียมดิน	2
การขยายพันธุ์	3
การตัดแต่งกิ่ง	3
การใส่ปุ๋ย	8
การกำจัดศัตรูพืช	5
การเก็บเกี่ยว	2
การรู้เรื่องเมล็ดพันธุ์	4
การรู้เรื่องปุ๋ยต่างๆ	2
การตัดตอน	2
การดูแลรักษา	7
การปลูก	10
การเลี้ยงดู	2
การเลือกสถานที่เพาะปลูกที่เหมาะสม	2
การขยายพันธุ์	2
การขยายพันธุ์ด้วยกิ่ง	1
การรู้เรื่องยาสูบ	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การรู้วิธีหรือขั้นตอนในการทำยาสูบ	1
การทำหมันสุกร	1
การฆ่าศัตรูพืชโดยธรรมชาติ	1
การฉีดยา	1
การรู้อาการของสุกร	1
การรู้ระยะเวลาให้อาหาร	1
การมีความรู้เรื่องปศุสัตว์เล็กตัวใหญ่	1
การฉีดวัคซีน	1
การผสมอาหารให้ลูกสุกร	1
การฆ่าเชื้อโรค	1
การตัดฟันลูกหมู	1
การผสมพันธุ์	1
การรู้เรื่องสุกร	1
การรู้เรื่องสุกร	1
การรู้เรื่องแม่พันธุ์ สายพันธุ์	2
การขยายพันธุ์	1
การทำวัคซีน	1
การทำตู้ฟักไข่	1
การเลือกอาหารที่ให้	1
การรู้จักหาสถานที่เลี้ยง	1
ทักษะการทำงานของเกษตรกรประมง	
การเลี้ยงพันธุ์ปลา	1
การรู้ฤดูกาลการวางไข่	1
การเตรียมบ่อเลี้ยง	3
การเลือกดูลักษณะพันธุ์	3
การมีความรู้เรื่องประมง	1
การทำอาหารปลา	1

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การเลี้ยงปลาตก	1
การเลือกทำเลสภาพพื้นที่	1
การถ่ายเทน้ำ	1
การรู้เรื่องการให้อาหาร	1
การบำรุงรักษาแหล่งน้ำ	1
การเลือกซื้อผ้า	1
การมีความรู้เกี่ยวกับปลา	1
การให้อาหารต้องให้ 3 เวลา	1
การลองผิดลองถูก	
เรียนรู้ด้วยตนเอง	
ทักษะการทำงานที่ใช้กระบวนการทำงานร่วมกัน	
การเข้าใจซึ่งกันและกัน	1
การเข้ากลุ่ม	1
การวางแผนที่ดี	1
การดำเนินการ	1
การประสานงานภายในกลุ่ม	1
การจัดการภายในกลุ่ม	1
การรู้จักปรับปรุงแก้ไข	3
ทักษะการทำงานเชิงธุรกิจ	
การบริหารระบบเงินให้ดี	1
การรู้แหล่งตลาดที่ขาย	1
การตลาด	21
การดูแล	4
การจำหน่าย	4
การขายส่ง	1
การขายส่งในราคาขาย	9

รายงานการสัมภาษณ์คู่มือเล่ม 3 เกษตรกรจังหวัดน่าน

ทักษะ	จำนวน
การรู้ความต้องการของลูกค้า	1
การรู้ความต้องการของตลาด	1
การแนะนำสินค้า	1
การรู้เรื่องราคาตลาด	1
ทักษะการทำงานของเกษตรกรปศุสัตว์	
การขอคำแนะนำจากปศุสัตว์	1
รู้วิธีการต่างๆ ในการรักษา	1
รู้เรื่องอุณหภูมิ	1
การทำคลอด	2
มีความรู้เรื่องสุกร	2
การคัดเลือกพันธุ์	5
การให้ยา	4
ลักษณะโรงเรือน	2
การผสมพันธุ์	2
การให้อาหาร	3
การให้อาหารแต่ละชนิด	2

ภาคผนวก จ.
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จากการลงพื้นที่ครั้งที่ 1
วันอาทิตย์ที่ 8 กรกฎาคม 2544 - วันพฤหัสบดีที่ 12 กรกฎาคม 2544

1) รายชื่อผู้นำระดับสูงของจังหวัดน่าน

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	ตำแหน่ง
1	นายธนพงษ์ จักกะพาก	ผู้ว่าราชการจังหวัด
2	นายอุดม เกตุณะรัตน์กุล	แรงงานและสวัสดิการสังคม
3	นายทวีศักดิ์ เชาวน์เกษม	ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร
4	นายสถาพร วัฒนสนธิ	ผู้ช่วยผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์
5	นายชราติ เหลี่ยมวานิช	ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
6	นายชูลิทัต ตาบุรี	1) ผู้ช่วยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 2) ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
7	นายวุฒิชัย วงศ์นาคเพชร	พาณิชย์จังหวัด
8	นายสุทธศักดิ์ ดวงสิทธิตานนท์	สำนักงานพาณิชย์จังหวัด
9	นายพรเทพ ชันธศร	เกษตรและสหกรณ์จังหวัด
10	นายวิสูตร ศิลพร	ประมงจังหวัด
11	นายธรรมบุญ ศรีวุฒิ	หัวหน้าส่งเสริมและพัฒนาประมงจังหวัด
12	นายสุรพล เรียรสูตร	ประธานหอการค้า
13	นายพิทักษ์ คำอุ่น	เลขาผู้ว่าราชการจังหวัด
14	นายอุดร พอใจ	เลขาผู้ว่าราชการจังหวัด
15	นายสัมฤทธิ์ พัฒนรังสรรค์	ผู้อำนวยการสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด น่าน
16	นายระพีพันธ์ พิมพะสุด	หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์
17	นายประเสริฐ ดาวลอย	สำนักงานเกษตรจังหวัดน่าน
18	นายสมศักดิ์ สุนทรพิพิธ	สหกรณ์จังหวัดน่าน

2) รายชื่อเกษตรกรชื่อเกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จกลุ่มต่าง ๆ

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	กลุ่ม	อำเภอ
1	นายเจริญ คำเป็น	โคเนื้อ	เมือง
2	นายอรุณ ลำมะยศ	โคเนื้อ	เมือง
3	นายเสงี่ยม กิจกว้าง	โคเนื้อ	เมือง
4	นางคำ ทองนัคคั่น	แปรรูปมะไฟจีน	กิ่ง อ.ภูเพียง
5	นางจันทร์เป็ง เอนกวัฒน์	แปรรูปมะไฟจีน	กิ่ง อ.ภูเพียง
6	นางคำลอย มะโนชัย	แปรรูปมะไฟจีน	กิ่ง อ.ภูเพียง
7	นายมานพ ผัดผล	หม่อนไหม	กิ่ง อ.ภูเพียง
8	นายชำนาญ ชิตียะ	หม่อนไหม	กิ่ง อ.ภูเพียง
9	นายสมพร ผัดผล	หม่อนไหม	กิ่ง อ.ภูเพียง
10	นายวิจิตร ชุ่มเย็น	ลำไย	เมือง
11	นายสนั่น ธิปันแก้ว	เลี้ยงปลาในกระชัง	เมือง

3) รายชื่อวิทยากรทางการเกษตร

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	อำเภอ
1	นายภู มงคลเกียรติชัย	เมือง
2	นายชวน กันใจมา	เมือง

4) ผู้นำทางการเกษตร

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	กลุ่ม	อำเภอ
1	นายสนั่น พิชัย	ปศุสัตว์	เมือง
2	นายวัฒนา ยศอาจ	แปรรูป	เมือง
3	นายพล ผัดผล	หม่อนไหม	กิ่ง อ.ภูเพียง
4	นางจันทร์ดี ปันแก้ว	ประมง	เมือง

5) รายชื่อสื่อมวลชน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	สังกัด
1	นายอภิศักดิ์ พานทอง	สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.น่าน
2	นายกิตติศักดิ์ ยอดหงษ์	ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.น่าน

6) รายชื่อบุคลากรองค์กรเอกชน (NGO)

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	หน่วยงาน	อำเภอ
1	คุณลำแพน จอมเมือง	สาธารณสุข	แม่จริม
2	คุณสมชาย ศิริมาศ	สาธารณสุข	เมือง
3	คุณสุทธิพงษ์ วสุโสภาพงษ์	สาธารณสุข	สันติสุข
4	คุณแซน อะทะชัย	สาธารณสุข	สันติสุข
5	พระครูพิทักษ์นันทคุณ	เจ้าอาวาสวัดอรัญญาวาส	เมือง

7) รายชื่อคณาจารย์สังกัดศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดน่าน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	อำเภอ
1	อ.ปริญญญา ตระกูลสันติไมตรี	เวียงสา
2	อ.ภิญญา สิทธิวงษ์	เวียงสา
3	อ.สุชาติ ไชยสุรสินทวี	เวียงสา
4	อ.เชาวลิต วรณวัต	เวียงสา
5	อ.รัตน์ คุรุทนา	เวียงสา

8) รายชื่อคณาจารย์สังกัดสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาจังหวัดน่าน

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	อำเภอ
1	อ.บุญเรือง จินะแปง	น่าน้อย
2	อ.ศักดิ์ แก้วแสงอินทร์	น่าน้อย
3	อ.วีระ สุทธคาร	เมือง
4	อ.ทรงเดช วรเวชานนท์	อ.ปัว
5	อ.บรรณดิษฐ์ วิทยานต์	กิ่ง อ.ภูเพียง

9) รายชื่ออาจารย์สังกัดสถาบันเทคโนโลยีราชมงคลจังหวัดน่าน

ลำดับที่	ชื่อ - นามสกุล	สังกัด
1	อ.เจียมจิตร ช่างสาน	คณะวิชาประมง
2	อ.มานะ สุภาดี	คณะวิชาสัตวศาสตร์
3	อ.วรพจน์ นรินทร์รัตน์	คณะวิชาสัตวศาสตร์
4	อ.ชัยยุทธ ยะวิญชาญ	คณะวิชาสัตวศาสตร์
5	อ.พจนีย์ โชติสว่าง	คณะวิชาเทคโนโลยีการอาหาร

10) รายชื่อวิทยากรผู้ให้การอบรมทางการเกษตร

ลำดับที่	ชื่อ นามสกุล	อำเภอ
1	นายภู มงคลเกียรติชัย	เมือง
2	นายชวน กันใจมา	เมือง

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์การลงพื้นที่จังหวัดน่าน ครั้งที่ 2 วันที่ 10 – 12 สิงหาคม 2544
งาน 1 ตำบล 1ผลิตภัณฑ์

ชื่อ	ชื่อ - นามสกุล	ตำบล/อำเภอ	ชื่อผลิตภัณฑ์	หมายเหตุ
1	มณฑิร เสมอใจ	ศิลาเพชร / อำเภอ	กลุ่มเลี้ยงปลาในกระชัง	
2	บุญช่วย แสงแก้ว	พญาแก้ว / เชียงกลาง	กระดาศสา	
3	จันทร์	พญาแก้ว / เชียงกลาง	กลุ่มเลี้ยงวัว	
4	สุพิน เกรียงกรอง	ชนแดน / สองแคว	ผ้าพื้นเมือง	
5	สาย ขอดเดชะ	พญาแก้ว / เชียงกลาง	กลุ่มอนุรักษ์พันธุ์ปลา	
6	กานจันทร์ ทะรังสี	ปอน / ห่วงช้าง	ผ้าทอไหมลือ	
7	สมรรถพล ขอดเดชะ	พญาแก้ว / เชียงกลาง	กลุ่มลำไย	
8	ดวงเดือน อิงเปิง	ท่าวังผา / ท่าวังผา	ข้าวหลาม	
9	สวาท คำแสน	ยม / ท่าวังผา	เลี้ยงสุกร	
10	ศรีจิม วันดี	เชียงคาน / เชียงกลาง	จักสานหมวกด้วยไม้ไผ่	
11	จันทร์เพ็ญ แก่นจันทร์	เมือง / เมือง	กลุ่มเมี่ยง	
12	อินผ่อง อุปนันท์	คิมทอง / เมือง	ไม้กวาด การทำกะลา มะพร้าวมาตากแห้ง	
13	นันแก้ว รวีอ่อน	พุทธบาท / เชียงกลาง	ยาสูบ	
14	เจิม พรหมกามินทร์	ศรีสะเกษ / นาน้อย	มะขามหวาน	
15	ถวิล สุบินะ	ศรีสะเกษ / นาน้อย	มะขามหวาน	
16	ดำ ลำพล	พญาแก้ว / เชียงกลาง	กลุ่มถั่วเหลือง	
17	ชื่น ผัดจันตา	น้ำมวน / เวียงสา	น้ำปู	
18	สด กันทะ	ม่วงติ๊ด / กิ่ง อ. ภูเพียง	กระดาศสา	
19	ภัทราวุฒิ ชนวงค์	น้ำเกียน / กิ่ง อ. ภูเพียง	ผ้าทอลายพื้นเมือง	
20	บุญมี สารพัน	ท่าวังผา / ท่าวังผา	ปอเทือง	
21	หลิว แซ่เติน	สะเนียน / เมือง	ผ้าปักชาวเขา	
22	สาย อินท่า	เชียงกลาง / เชียงกลาง	ทอผ้าพื้นเมือง	
23	หนูจิต ปัดวี	เชียงคาน / เชียงกลาง	จักสานหมวกด้วยไม้ไผ่	
24	จันทร์ สาบุญมา	นาบึง / กิ่ง อ. ภูเพียง	ถั่วเหลือง	
25	ณรงค์ อินราช	นาบึง / ภูเพียง	ทำไร่ข้าวโพด	

ชื่อ	ชื่อ - นามสกุล	ตำบล/อำเภอ	ชื่อผลิตภัณฑ์	หมายเหตุ
26	จรีวรรณ บุญตัน	น้ำเกียน / ภูเพียง	สุกร	
27	เกียรติ สกุดตา	น้ำเกียน / กิ่ง อ.ภูเพียง	งาแดง	๒
28	บุญเปล่ง นามวงศ์	ไชยสถาน / เมือง	ผลิตภัณฑ์จากหวาย	๑
29	ทวน ใจมา	ไชยสถาน / เมือง	ผลิตภัณฑ์จากหวาย	
30	สุวรรณเทมพัตรสุวรรณ	ศรีสะเกษ / นาน้อย	มะขามหวาน	
31	ยุพิน ตาชุม	ศรีสะเกษ/น่าน้อย	ชุดม่อฮ่อม	
32	กายนินทร ธารินวงศ์	น้ำแก่น/กิ่ง อ.ภูเพียง	รูปหอม สมุนไพรไผ่ขี้เหล็ก	
33	เยี่ยม มาพรม	ศรีสะเกษ/น่าน้อย	ไก่สามสายเลือด ตัวเหลือง	
34	เอนก ต้นแก้ว	สันทะ/น่าน้อย	กลุ่มผักไม้กวาด ดอกหญ้า บ้านล้าน	
35	ศรียุทธ มาทะ	สันทะ/น่าน้อย	เพาะเห็ด	
36	เรือง ใจบุญมา	ศรีสะเกษ/น่าน้อย	ฝ้าย	
37	เพี้ยน วงศา	พระธาตุ/เขียงกลาง	หน่อไม้อัดบีบ	
38	อาภรณ์ โทปรินทร์	เปือย/เขียงกลาง	ไข่เค็มไอโอดีน	
39	ละเอียด เรือนเยี่ยม	สาก/เมือง	ผลิตภัณฑ์จากเครื่องปั้นดินเผา	
40	มิตร จุมปา	เมืองจัง/กิ่ง อ.ภูเพียง	การเกษตร หน่อไม้อัดบีบ	
41	เรียน พรหมโน	บ่อ / เมือง	ส้มโอขาวแป้น ทองดี ชาวน้ำผึ้ง แทนเลอร์	
42	จันทนา วีระนคกุล	ตะเนียน/เมือง	เครื่องเงินชาวเขาเผ่าม้งทอ	
43	ปาริณา คำจันทร์ดี	น้ำปาย/แม่จรม	เครื่องสานจากกกกล้วย	
44	สุชาดา จันควร	ริม/ท่าวังผา	ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากสัตว์	
45	จำเนียร	ผาสึงห์/เมือง	พืชผักสวนครัว	
46	เจริญ เต่ากลางทอง	ชนแดน/สองแคว	เครื่องจักรสานจากไม้ไผ่ และหวาย	
47	ชนกานต์ แซ่เซ็ง	น้ำชาย/แม่จรม	ผ้าปักชาวเขา	
48	เฉลิม กาวิพันธ์	เรือง/เมือง	ลำไย	
49	วิเชียร เมืองไชย	เรือง/เมือง	งาแดง	
50	สม ทางดี	เรือง/เมือง	ข้าวโพด	
51	ยอม เรืองรุ่ง	เรือง/เมือง	เลี้ยงหมูเมือง	

ชื่อ	ชื่อ - นามสกุล	ตำบล/อำเภอ	ชื่อผลิตภัณฑ์	หมายเหตุ
52	แสง เมืองไชย	เรือง/เมือง	ปลุกเผือก	
53	สมศักดิ์ เมืองไชย	เรือง/เมือง	ส้ม	
54	วันนัส อุตยะราช	หนองแดง/แม่จรม	ประดิษฐ์ดอกไม้ด้วย กระดาษสา	
55	เข็มทอง พรหมสกุลปัญญา	หนองแดง/แม่จรม	ชาใบหม่อน	
56	สมใจ เรืองนารูป	หมอมือง/แม่จรม	ขนมดอกจอก มะขามแก้ว	
57	วันนัส อุตยะราช	หนองแดง/แม่จรม	เลี้ยงไก่พื้นเมือง	
58	ระเบียบ นุ่มไพจิตร	บ่อ/เมือง	ส้มโอ มะนาว กล้วย	
59	เข็มทอง พรหมสกุลปัญญา	ขอนแก่นแดง/แม่จรม	ชาเขียวใบหม่อน	
60	บานชื่น อุตยะราช	หนองแดง/แม่จรม	เลี้ยงปลาในกระชัง	
61	นันทนา ยืนยงกุล	ผาตอ/ท่าวังผา	ผ้าปักชาวเขา	
62	ศรีไหว ทองอินดี๊ะ	เมืองวัง/ภูเพียง	ลำไย	
63	จำปา สุทธการ	เพือ /เชียงกลาง	ไข่เค็มโฮโฮดิน	
64	บัวทอง ปัญญาภู	พระพุทธบาท/เชียง กลาง	ผ้าทอพื้นเมือง	
65	แสงว สุทธิ	ปิงหลวง/นาหมื่น	ยาสมุนไพรแผนโบราณ	
66	บัวแก้ว สุทธการ	พระธาตุ/เชียงกลาง	หน่อไม้อัดบีบ	
67	กุหลัน แยมโชติ	นาสาว/เมือง	ผ้าปัก	
68	ทองจันทร์ สายนันดาว	ไชยสถาน/เมือง	ชาเขียวใบหม่อน	
69	จันทร์ศรี ทองสุข	นาไร่หลวง/สองแคว	ผ้าทอสิริธรรมชาติ	
70	ถนอม สร้อยสวิง	ยอด/สองแคว	มะแขว่น	
71	จำเนียร บุญเทพ	สถาน/บัว	ปลุกผักกาดขาวปลี	
72	ยุทธนา ทองณะ	ศิลาเพชร/บัว	เลี้ยงปลานิล ปลาหิมะ	
73	ดวงดาว พ้าคำ	หมอมือง/แม่จรม	เย็บหมวก	
74	พร คำหล่อ	หนองแดง/แม่จรม	ปลุกหม่อน เลี้ยงไหม	
75	พุด อุตยะราช	หนองแดง/แม่จรม	เลี้ยงปลาตุ๊ก	
76	ศดานันท์ เนตรทิพย์	วรรณคร/บัว	ผ้าทอมือลายไทยลื้อ	
77	บัวทอง ตะอาท	อวน/บัว	ไม้กวาดดอกหญ้า	
78	นางเวณิการ์ แสนปราบ	ตาลชุม/ท่าวังผา	หมวกไม้ไผ่	

ชื่อ	ชื่อ - นามสกุล	ตำบล/อำเภอ	ชื่อผลิตภัณฑ์	หมายเหตุ
79	นางดวงพร สุขุฒิชัย	ผาสิงห์/เมือง	หน่อไม้อัดบีบ	
80	นางเรือง มูลศรี	ผาสิงห์/เมือง	ไม้กวาด	
81	นายจันทร์ เสากพรพลอย	ชนแดน/สองแคว	ผลิตภัณฑ์จากหวายและไม้ไผ่	
82	นางหลิวเจียว แซ่เต๋น	ตะเนียน/เมือง	เครื่องเงิน	
83	นางคม เพชรดิน	เมืองจันท์/กิ่ง อ.ภูเพียง	สวนส้ม	
84	คุณวิมลวรรณ แซ่เต๋น	ตะเนียน/เมือง	ผ้าปักชาวเขา	
85	คุณสุภาพ ธนาวงค์	บัว/บัว	แปรรูปกล้วย	
86	คุณบุญเพ็ญ บุญเทพ	บัว	ปลุกถั่วแขก	
87	นางถวิล พงษ์สุภา	ศิลาแลง/บัว	ผ้าทอไทยลื้อ	
88	สมจิต สมชัยวงศ์	วรนคร/บัว	การทำน้ำปู	
89	นางนัยนา ทิมาวงศ์	อวน/บัว	เลี้ยงปลาอุกขุย	
90	นายพัฒน์ ฟูใจ	นาบึง/กิ่ง อ.ภูเพียง	ถั่วดำ	
91	นางชนแก้ว ทิปะกะ	อวน/บัว	ผ้าทอไทยลื้อ	
92	นางคำดี สุขสอน	ศิลาเพชร/บัว	ผ้าทอไทยลื้อ	
93	นายประชัย สารแสง	นาบึง/ภูเพียง	ถั่วเขียว	
94	นายประสาท สาบุญมา	นาบึง/ภูเพียง	ถั่วลิสง	
95	นายวินัย ไชยสมบูรณ์	คูใต้/เมือง	การประมง	
96	นางอารีย์ จันตาอิน	คูใต้/เมือง	ทอดผ้าพื้นเมือง	
97	นางมินทรภรณ์ วัฒนา	คูใต้/เมือง	ผ้าทอพื้นเมือง	
98	นางแสงหล้า แก้วอินทร์	คูเหนือ/เมือง	น้ำปู	
99	นายประยัต ก้นไชยคำ	คูใต้/เมือง	ทำสวนลำไย	
100	นายปอย กองบุญ	คูใต้/เมือง	ดอกไม้จันทร์	
101	นางเพียร กันตา	คูใต้/เมือง	ขนมดอกจอก	
102	นางป๋ม ล้อมดารา	เมืองจันท์/กิ่ง อ.ภูเพียง	เงาะแดง	
103	นายสมาน บุญเทพ	สถาน/บัว	ปลุกพืชผักสวนครัว	
104	นางสินีรินทร์ ตารินทร์	ศิลาเพชร/บัว	ขนมแตงทรงเครื่อง	
105	นางเครือวัลย์ ธรรมราช	เมืองจันท์/กิ่ง อ.ภูเพียง	ลำไย	
106	นางสมเกียรติ สัตยวงศ์	เมืองจันท์/ภูเพียง	ปลาดุก	

ชื่อ	ชื่อ - นามสกุล	ตำบล/อำเภอ	ชื่อผลิตภัณฑ์	หมายเหตุ
107	นางนิ อุทธา	เมืองจัง/ภูเพียง	เลี้ยงหมู	
108	นายสมหมาย มะโน	เมืองจัง /ภูเพียง	หมวกจากไม้ไผ่	๒
109	คุณนัฏริกา ปานเกิด	เมืองจัง /ภูเพียง	ลีนจี	๑
110	นายสงวน ลัตยวงศ์	เมืองจัง /กิ่ง อ. ภูเพียง	การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ	
111	นางจรินทร์ แกธิยา	น้ำเกียน/ภูเพียง	กระเป๋าคัดด้วยผ้าพื้นเมือง	
112	นางอารีย์ จันดาอิน	คูตันอ่าง/เมือง	แหนม	
113	นางสมหมาย มะโน	เมืองจัง/ภูเพียง	ดอกไม้จันทร์	
114	นายเสวียน สองสีขวา	เมืองจัง//กิ่ง อ.ภูเพียง	อนุรักษ์พันธุ์ปลา	
115	นางคำซ่อน ไชยยืน	บ้านพี/บ้านหลวง	ฝ้าย	

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์จากการลงพื้นที่ครั้งที่ 3
วันอาทิตย์ที่ 7 ตุลาคม 2544 – วันศุกร์ที่ 12 ตุลาคม 2544

ข้อมูลเกษตรกรจังหวัดน่านที่ประสบความสำเร็จ

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	อำเภอ	ประเภทการเกษตรที่ทำ
1	นายณรงค์ กันชนะ	แม่จริม	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
2	นายอนันต์ คำจันตะ*	แม่จริม	ปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
3	นายถวิล สุปินะ	น่าน้อย	มะขาม
4	นายสนั่น ปัญญาดี	น่าน้อย	มะขาม
5	นางสุภาพ ราชบัณฑิต	น่าน้อย	ปลูกเห็ดนางฟ้า
6	นายบุญ อักษระ	บ่อเกลือ	ปลูกผัก ข้าว
7	นายวิธิ พิมลย์	ท่าวังผา	ปลูกผัก
8	นายเจริญ คำปิ่น	ดอนน้ำครก	เลี้ยงโคเนื้อ
9	นายบุญเรือง จินะแปง	น่าน้อย	เลี้ยงไก่
10	นายชูชาติ จันทรดีวงษ์	น่าน้อย	เลี้ยงปลา
11	นายศิริพงษ์ หาดพรม	กึ่ง อ.ภูเพียง	เลี้ยงปลา
12	นางวิกิจ หนูพุดิ	กึ่ง อ.ภูเพียง	อนุรักษ์พันธุ์ปลา
13	นายสมาน คำอาจ	ท่าวังผา	อนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ
14	นางลอย สุทร	แม่จริม	ชาใบหม่อน
15	นางจันเพ็ญ ไชยสมทิพย์	เวียงสา	มะไฟจีน
16	นางเครือวัลย์ ทิพย์ยศ	เวียงสา	มะไฟจีน
17	นางศรีอำไพ ก้อนสมบัติ	เวียงสา	มะไฟจีน
18	นางพิชญาพรรณ อินตะวิน	ท่าวังผา	หน่อไม้แป้น
19	นายชาญ ในราช	ท่าวังผา	เกษตรผสมผสาน
20	นายประกิต วงศ์พุทธคำ	กึ่ง อ.ภูเพียง	เกษตรผสมผสาน
21	นายศักดิ์ แก้วแสงอินทร์	น่าน้อย	เกษตรผสมผสาน
22	นางคำพา ธรรมสละ	สันติสุข	ชาเขียวใบหม่อน

*หมายถึง เกษตรกรที่ไม่สำเร็จ

ข้อมูลกลุ่มครู/อาจารย์

กลุ่ม/ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	โรงเรียน	อำเภอ
กลุ่มครู/อาจารย์ สำนักงานการศึกษา			
1	นายวิระ สุทธการ	บ้านทรายทอง	เมือง
2	นายศักดิ์ แก้วแสงอินทร์	บ้านหัวเมือง	น่าน้อย
3	นายเจริญ พรหมผืน	บ้านทัพม่าน	น่าน้อย
4	นายอดุลย์ เหมภัทรสุวรรณ	บ้านใหม่	น่าน้อย
5	นายเอกาจ ตั้งแก	ชุมชนนาทะนง	นาหมื่น
6	นายรังสรรค์ ยินดีผล	ชุมชนบ้านบ่อแก้ว	นาหมื่น
กลุ่มครู/อาจารย์ การศึกษานอกโรงเรียน			
1	นายเกษตร ยศบุญเรือง	กศน.อ.น่าน้อย	
2	นายสวิง สุทธิไสย	กศน.อ.แม่จริม	
3	นายอดิศักดิ์ สีเทพ	กศน.อ.เวียงสา	
กลุ่มครู/อาจารย์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล จ.น่าน			
1	น.ส.มลิวรรณ กิจชัยเจริญ	แปะรูป	
2	นายประมวล เดิมสมบัติถาวร	ปศุสัตว์	
3	นางสุภาพร รัตนพันธ์	พืช	
4	นายกนก รัตนชาติ	ประมง	

สื่อมวลชน

ลำดับที่	ชื่อ – นามสกุล	สื่อมวลชน
1	นายไกรเลิศ เหลืองเจริญรัมย์	หนังสือพิมพ์แดนไทย, ไทยนิวส์, เดลินิวส์
2	นายพนพล เขียวสมบัติ และ คุณเพียรพิศ ยะวิญชาญ	วิทยุ ทอ.018, สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จ.น่าน

กลุ่มวิทยากร (12 คน)

ลำดับที่	ชื่อ-นามสกุล	สังกัด
1	นายเอกชัย เวศนารัตน์	เกษตรอำเภอ สันติสุข กรมส่งเสริมการเกษตร
2	น.ส.เดือนใจ สุริยศ	เกษตรอำเภอ สันติสุข กรมส่งเสริมการเกษตร
3	นายสมเด็จ ทะริยะะ	เกษตรอำเภอ เวียงสา กรมส่งเสริมการเกษตร
4	นายอดิศักดิ์ ดีต้นนา	เกษตรอำเภอ เวียงกลาง กรมส่งเสริมการเกษตร
5	นายวิวัฒน์ ประมรภัก	หัวหน้าสถานีประมงน้ำจืด จ.น่าน
6	นายสุวรรณ เหมภัทรสุวรรณ	ร้านค้าเอกชน อ.น่าน้อย
7	นายเจริญ คำปิ่น	เกษตรกร ปศุสัตว์ (วัว) อ.เมือง
8	นายรงค์ วงศ์มาน	เกษตรกร ปศุสัตว์ (หมู) ทำวังผา
9	นายแต่ง ปินตา	เกษตรกร ปศุสัตว์ (หมู) ทำวังผา
10	นายเยี่ยม มาพรม	เกษตรกร ปศุสัตว์ (ไก่) นาน้อย
11	นายถวิล สุปิ่นะ	เกษตรกร พืชผล (มะขามหวาน) นาน้อย
12	นายชูศักดิ์ หาดพรหม	ผสมผสาน กิ่งอำเภอภูเพียง
กลุ่ม NGO (4 คน)		
1	น.ส.อนงค์ อินทรา	มูลนิธิ อักเมืองน่าน
2	นางปานจิตร สายรอกำ	มูลนิธิ อักเมืองน่าน
3	น.ส.ชาณิดา กันนารธรรม	มูลนิธิ อักเมืองน่าน
4	นายวรวิทย์ ยศฐา	ปศุสัตว์ อ.เมือง กิ่งอำเภอภูเพียง ประมง อ.เมืองทำวังผา เวียงสา